KALİGRAFİ'DE ÇAĞDAŞ YORUMLAR
Yüksek Lisans Tezi

Serap KINAY

Eskişehir 2019

KALİGRAFİ'DE ÇAĞDAŞ YORUMLAR

Serap KINAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Grafik Anasanat Dalı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehtap UYGUNGÖZ

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Güzelsanatlar Enstitüsü
Haziran 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Serap KINAY'ın **"Kaligrafi'de Çağdaş Yorumlar"** başlıklı tezi **18 Haziran 2019** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Grafik Anasanat Dalı Yüksek Lisans** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

		İmza
Üye (Tez Danışmanı)	**: Dr. Öğr .Üyesi Mehtap UYGUNGÖZ**	.....
Üye	**: Prof. Gonca İLBEYİ DEMİR**	.....
Üye	**: Dr. Öğr .Üyesi İpek TORUN**	.....

Prof. Hayri ESMER
Anadolu Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

ÖZET

KALİGRAFİ'DE ÇAĞDAŞ YORUMLAR

Serap KINAY

Grafik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Haziran 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehtap UYGUNGÖZ

Görsel iletişim aracı olan yazının, kökenini oluşturan mağara resimlerinden, insanların ihtiyaçları ve daha iyiye - güzele ulaşma arzuları sonucunda el ile güzel yazı yazma sanatına dönüşen kaligrafi, zamanla farklı çağlarda ve farklı uygarlıklarda şekillenmiştir. Kaligrafinin tarihi yazının tarihi içerisinde yer almaktadır.

Bu araştırmada Sümer'den Mezopotamya'ya, Mısır'a, Çin'in düşünce yazılarına, Ortaçağ el yazmalarına, Osmanlı Hat Sanatına, Cumhuriyet öncesi ve sonrası kaligrafi yorumlamalarına kadar süren kaligrafi tarihi ele alınmaktadır.

Yaşadığımız modern çağda kaligrafinin gelişimi ve sanatçıların çağdaş yorumlarıyla kaligrafi sanatının, geleneksel kalıplarından çıkıp farklı disiplinlerle bir arada kullanımıyla oluşan Soyut Kaligrafi (Abstract Calligraphy), Işık Kaligrafi (Light Calligraphy), Asemik Kaligrafi (Asemic Calligraphy), Kaligrafiti (Calligraffiti) ve Diğer Çağdaş Yorumlar gibi kaligrafi tarzları, sanatçılar ve çağdaş yorumlamaları, tezde örneklerle sunulmaktadır. Diğer sanat dalları gibi kaligrafinin de içinde bulunduğu çağa göre modernize edilmesi, yeniden yorumlanması ve oluşan yeni deneyimler gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yazı, Hat sanatı, Kaligrafi, Çağdaş kaligrafi

ABSTRACT

CONTEMPORARY COMMENTS IN CALIGRAPHY

Serap KINAY

Department of Graphic Art

Anadolu University, Graduate School of Institute of Fine Arts, June 2019

Supervisor: Dr. Öğ. Üyesi Mehtap UYGUNGÖZ

Calligraphy, which is the means of visual communication, has been shaped in different ages and different civilizations over time, from the cave paintings of its origin, to the needs of people and to the better, the desire to reach beautiful objects. The history of calligraphy takes part in the history of the writing.

In this study, the history of calligraphy, from Sumerian to Mesopotamian, Egypt, Chineese thought writings, medieval manuscripts, Ottoman calligraphy, and pre- and post-republic calligraphy interpretations, are considered.

Calligraphy styles out of traditional forms such as Abstract Calligraphy, Light Calligraphy, Asemic Calligraphy, Calligraffiti, and other comtemporary forms which are formed with using together different disciplines, artists and their contemporary interpretations are presented with examples. Like other art branches, calligraphy is modernized, reinterpreted, and formed, in other words, in the age of calligraphy. Modernisation according to age of calligraphy like other art branches, reinterpration of calligraphy, and the new experiences emerging are exposed.

Keywords: Lettering, Line art, Calligraphy, Contemporary calligraphy

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Kaligrafinin tarihten günümüze kadar geçirdiği değişim ve gelişimin örneklerle anlatıldığı, Çağdaş yorumlamalar ile ortaya çıkan farklı kaligrafi tarzlarını ele alan bu çalışmamda, tez dönemim boyunca benden desteğini esirgemeyen her çıkmazımda yol gösteren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehtap Uygungöz'e, varlığı ve güzel fikirleri ile beni herzaman aydınlatan, projeme çok değerli katkıları olan sevgili hocam Öğr. Gör. Bengisu Keleşoğlu'na, bu zorlu süreçte maddi ve manevi her açıdan, her koşulda yanımda sabırla duran bana her alanda destek olan sevgili eşim İhsan Kınay'a ve aileme, tez görüşmelerimiz sırasında benimle değerli fikirlerini ve desteklerini paylaşan sevgili arkadaşlarım Melike Atılkan, Deniz Atasu ve Maşallah Sincar'a, bunaldığım her zaman derdimi dinleyip bana moral ve fikir veren proje çekimim için ekipman temin eden değerli arkadaşlarım Talha Mesud Uzan, Esra Adıgüzel ve Gülçin Durmuşoğlu Yaman'a teşekkürü bir borç bilirim.

Serap KINAY

18/06/2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

Serap KINAY

(Öğrencinin Adı Soyadı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI i

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii

ÖZET iii

ABSTRACT iv

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR v

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ vi

İÇİNDEKİLER vii

GÖRSELLER DİZİNİ ix

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KALİGRAFİ NEDİR? 7

1.1. Kaligrafinin Tanımı 7

1.2. Yazının Tarihsel Süreci İçerisinde Kaligrafinin Tarihi 8

1.3. Matbaanın Bulunuşunun Kaligrafi Üzerindeki Etkisi 37

1.4. Türkiye'de Harf Devrimi Öncesi ve Sonrası Kaligrafinin Durumu 47

1.5. Türkiye'de Kaligrafinin Farklı Disiplinlerde Kullanılması 56

İKİNCİ BÖLÜM

2. KALİGRAFİDE ÇAĞDAŞ YORUMLAR 66

2.1. Abstract (Soyut) Kaligrafi ve Bu Tarzı Kullanan Sanatçılar 67

2.1.1. Mehtap Uygungöz 70

2.1.2. Brenda Heim 76

2.1.3. Nuno de Matos 80

2.2. Light (Işık) Kaligrafi ve Bu Tarzı Kullanan Sanatçılar 84

2.2.1. Julien Breton (Kaalam) 88

2.2.2. Karim Jabbari 93

2.2.3. Jahanzeb Aamir (JZ Aamir) 97

2.3. Asemic (Asemik) Kaligrafi ve Bu Tarzı Kullanan Sanatçılar 101
2.3.1. Kerri Pullo 106
2.3.2. Wang Dongling 110
2.3.3. Cecil Touchon 113
2.4. Calligraffiti (Kaligrafiti) ve Bu Tarzı Kullanan Sanatçılar 116
2.4.1. Niels Shoe Meulman 117
2.4.2. Said Dokins 122
2.4.3. El Seed..... 126
2.5. Diğer Çağdaş Yorumlar..... 131
2.5.1. Denis Brown..... 131
2.5.2. Pokras Lampas 135
2.5.3. Greg Papagrigoriou ve Chris Tzaferos (Blaqk)..... 142
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
3. UYGULAMA PROJESİ..... 148
3.1. Projenin Konusu 148
3.2. Projenin Amacı..... 148
3.3. Projenin İçeriği..... 148
3.4. Proje Hazırlık Süreci..... 151
SONUÇ 174
KAYNAKÇA 177
EKLER
ÖZGEÇMİŞ

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1. 1. Uruk Tableti, Çivi yazısı, Hesap defteri 9

Görsel 1. 2. Sümer çivi yazısı heceler 10

Görsel 1. 3. "Khnum ve cehennem tanrıları," Mısır hiyeroglif yazı örneği, ... 10

Görsel 1. 4. (Solda) Çin Yazısı, (Sağda) Japon yazısı, ... 11

Görsel 1. 5. Kaishu yazı stili ile yazılmış bir şiir 12

Görsel 1. 6. (Üst) Hieratik Yazı, (Alt) Demotik Yazı, Mısır Hierogliflerinde hızlı ve işlek yazım ile oluşan kaligrafik özelliklerin düzeltilmiş örnek çizgisel uygulamaları 13

Görsel 1. 7. Papirüs üzerine demotik yazı örneği 14

Görsel 1. 8. Fenike yazıları 14

Görsel 1. 9. Yunan Linear kapital yazıları 15

Görsel 1. 10. Üstten başlayarak sırayla Fenike, Yunan ve Roma alfabeleri 16

Görsel 1. 11. Trajan Sütunu Roman Kapital yazı formu 17

Görsel 1. 12. Capitalis Quadrata yazı formu 17

Görsel 1. 13. Eski Roma Kursiv yazı formu 17

Görsel 1. 14. Rustik Kapital yazı formu 18

Görsel 1. 15. Roma Unsiyaller yazı formu 18

Görsel 1. 16. Roma Yarı Unsiyaller yazı formu 19

Görsel 1. 17. Ulusal yazı örnekleri, 1."Beneventan", 2."Merovingan", 3."Irish" 19

Görsel 1. 18. "Durrow Kitabı" İnsiyal örneği ve diminuendo prensibi 20

Görsel 1. 19. Kells Kitabı ve "İnsular Script" yazı formu 20

Görsel 1. 20. Karolenj miniskül ile yazılmış bir el yazması "Capitularies of Charlemagne and Louis the Pious" 21

Görsel 1. 21. Vatikan Vergili 22

Görsel 1. 22. Gotik yazılar, Textura, Rotunda, Alman Bastarda, Schwabacher, Fraktur, Kanzlei-Kurrent, Ungerfraktur 23

Görsel 1. 23. "The Douce Apocalypse" Gotik yazı ile yazılan bir el yazması, M.S. 1265 civarı 24

Görsel 1. 24. Duc de Berry için Limbourg Kardeşler tarafından hazırlanan "Saatler kitabı"el yazması örnek sayfalar 24

Görsel 1. 25. Bambu şeritler üzerine yazılmış Hanjian Juting yazı, (Han Wudi dönemi, M.Ö 97 - MS 111) 25

Görsel 1. 26. Yi shan anıt yazıtı Qing hanedanlığı mühür yazısı örneği 25

Görsel 1. 27. Shi Weize anıt yazıtından detay (MS 736)..... 26

Görsel 1. 28. Sun Guoting, El yazısı örneği..... 26

Görsel 1. 29. Northern Wei yazıtı 26

Görsel 1. 30. Wang Xizhi kaligrafisi 27

Görsel 1. 31. Wang Xianzhi kaligrafisi 27

Görsel 1. 32. Tang Hanedanlığı dönemi dini Sutra örneği 28

Görsel 1. 33. Zhang Xu,"Antik şiirler üzerine dört harf"detay, vahşi el yazısı (wild cursive script)..... 28

Görsel 1. 34. Huaisu, Otobiyografik denemeden detay..... 29

Görsel 1. 35. Yan Zhenqing, Yeğeni için yazdığı mektuptan detay..... 29

Görsel 1. 36. Nabatî yazısı ile yazılmış bir kitabe örneği..... 30

Görsel 1. 37. Hobyar Camisi Ma'kılı yazısı, çini üzerine yazılmış dörtlü Elhamdülillah yazısı..... 30

Görsel 1. 38. Mensûb yazı örneği, Hz. Muhammed'in El-Âhsâ bölge valise El-Muhzir Bin Sâva'ya gönderdiği emirlere uymaya çağri mektubu 30

Görsel 1. 39. Kufi yazı örneği 31

Görsel 1. 40. Âklam-ı Sitte yazıları, Hattat Hâmid Aytaç'ın Hutut-i Mütenevviasından seçme..... 32

Görsel 1. 41. Âklam-ı sitte yazıları dışındaki yazılar 33

Görsel 1. 42. Şeyh Hamdullah'ın aklâm-ı sitte yazılarından muhakkak-reyhani kıt'ası 34

Görsel 1. 43. Şeyh Hamdullah Ketebe sayfası 34

Görsel 1. 44. Karahisari'nin En'âm'ın ilk sayfasındaki ünlü Besmelesi..... 35

Görsel 1. 45. Karahisari, En'âm'dan bir sayfa, Üste: Ma'kılı yazıyla ve is mürekkebiyle dört kez "Elhamdülillah", Ortada: İs mürekkebiyle zincirleme tarzda yazılmış ünlü besmelesi, Altta: Ma'kılı yazıyla ve altın mürekkebiyle İhlâs Sûresi 35

Görsel 1. 46. Hâfız Osman Hüsn-i Hat (Muhakkak, Nesih, Sülüs), Siyah (İs) Mürekkep, Aharlı Kâğıt, Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu 36

Görsel 1. 47. Hâfız Osman, Hilye-i şerif, 21,6 x 32 cm, Siyah (İs) Mürekkep, Cengiz Çetindoğan Koleksiyonu 36

Görsel 1. 48. 15. Yüzyıldan bir matbaa 37

Görsel 1. 49. "Gutenberg İncili"..... 38

Görsel 1. 50. Gutenberg İncilinden sayfalar, siyah yazılar baskı, İnsiyal ve kırmızı yazılar ile süslemeler elle yapılmış 39

Görsel 1. 51. Rönesans 15.ve16.yy'dan not defteri..... 40

Görsel 1. 52. Rönesans 15.ve16. yy'dan not defteri, Pietro Bembo'nun bir mektubu .. 41

Görsel 1. 53. Rönesans kitap cilt örneği ve el yazmalarından bir sayfa 41

Görsel 1. 54. Hümanistik yazı formu..... 42

Görsel 1. 55. Johannes Boerius veya Giovanni Battista Boerio tarafından çevrilmiş olan İzokratlar ve Lucian'ın eserleri, Rönesans Dönemi kitap, Humanistik miniskül yazı örneği 42

Görsel 1. 56. William Morris tarafından tasarlanan Kelmscott basımevinin logosu 43

Görsel 1. 57. William Morris (tasarımcı) ve Walter Crane (illustrator), "The Story of the Glittering Plain", 1894..... 43

Görsel 1. 58. Edward Johnson, "Manuscript yazı", 1918, Newberry Library, Chicago..... 44

Görsel 1. 59. William Graily Hewitt, "Holy Communion", El yazması kitabı..... 44

Görsel 1. 60. Eric Gill, "Eric Gill kaligrafisinin üç örneği" 45

Görsel 1. 61. Noel Rooke, "Memorial scroll to the next-of-kin of the fallen" 45

Görsel 1. 62. Anna Simons, "Initials for Bremer Presse"..... 45

Görsel 1. 63. Elbert Hubbard, "The Notebook of Elbert Hubbard" 46

Görsel 1. 64. Bruce Rogers, "Notes: Critical and Biographical," 46

Görsel 1. 65. Daniel Berkeley Updike, "Altar Kitabı", 1896 46

Görsel 1. 66. Rudolf Koch, Almanca yazı, ... 46

Görsel 1. 67. Friedrich Hermann Ernst Schneidler, "Petra Heidorn Bayreuth", 1932..... 47

Görsel 1. 68. Rudo Spemann, Kaligrafi örneği, 1936 47

Görsel 1. 69. "Kadeh-i Şerif" Üzerindeki geniş bordüre sülüs yazı ile Âyet-ül Kürsi yazılmıştır..... 48

Görsel 1. 70. Deri üzerine Kufi yazı ile yazılmış sürelerden bir kısım, 13x19cm..... 48

Görsel 1. 71. "Kâbe kilit ve Anahtarı" Osmanlı dönemi, Demir kilit üzerine altın kakma sülüs, nesih yazılar 48

Görsel 1. 72. 19.yy'dan Ma'kılı yazı ile yazılmış bir levha, 34 x 34cm 49

Görsel 1. 73. Emin Barın, Hüsn-i Hat, Maşallah yazısı..... 49

Görsel 1. 74. Edirne eski cami içinden hat örnekleri..... 50

Görsel 1. 75. Bursa Ulu cami hat örneği..... 50

Görsel 1. 76. İsmail Hakkı Altunbezer, Hüsn-i Hat (Celi Divani)..... 50

Görsel 1. 77. Kâmil Akdik, Hüsn-i Hat (Sülüs)..... 51

Görsel 1. 78. Necmeddin Okyay, Hüsn-i Hat (Celi Talik) 51

Görsel 1. 79. Mustafa Halim Özyazıcı, Hüsn-i Hat (Celi Sülüs, Müsenna), Çiçek Derman Tezhip..... 51

Görsel 1. 80. Nûrî Korman, Hüsn-i Hat..... 52

Görsel 1. 81. Mâcid Ayral, Hüsn-i Hat..... 52

Görsel 1. 82. Hulusi Yazgan, Hüsn-i Hat (Celi Talik), Necmeddin Okyay, Ebru 52

Görsel 1. 83. Hasan Çelebi, Hüsn-i Hat (Celi Divani), Mustafa Çelebi, Tezhip 53

Görsel 1. 84. Hamid Aytaç, Hüsn-i Hat (Celi Sülüs), Müsenna, Taş, Mermer 53

Görsel 1. 85. Emin Barın, Hüsn-i Hat (Celi Divani, Müsenna)..... 54

Görsel 1. 86. İlhami Turan, Kaligrafik Düzenleme, 30x40cm, 2010..... 55

Görsel 1. 87. Emin Barın, "Ya Allah İkili", Celî Divanî, 59 x 47.5 cm, 1973 56

Görsel 1. 88. Emin Barın, "Kelime-i Tevhid", Küfi, 70x70 cm 56

Görsel 1. 89. Etem Çalışkan, Kaligrafi Çalışması..... 57

Görsel 1. 90. Savaş Çevik, "Levha - Vav Döngüsü", 75x75 cm 57

Görsel 1. 91. Ali Toy, "Enbiya Suresi, 107"..... 58

Görsel 1. 92. Selahattin Ganiz, Kaligrafi (Ganiz, 2012, s.82) 58

Görsel 1. 93. Gürkan Pehlivan, "kelimei tevhid"..... 59

Görsel 1. 94. Mustafa Eren, Kaligrafi Çalışması 59

Görsel 1. 95. Levent Karaduman, "Letâif'i Hâfî" Celi Sülü, 182x190 cm, Akrilik Mürekkep ve kolaj 60

Görsel 1. 96. Zehra Çobanlı, "Mavi Dönem" 61

Görsel 1. 97. Enver Güner, "İsimsiz"..... 61

Görsel 1. 98. Nuray Ada, siyah beyaz tabak..... 62

Görsel 1. 99. Devrim Erakalın, "İzmir ArtShop 2017"(sol) 63

Görsel 1. 100. Devrim Erakalın, "Kaligrafik Karalamalar (MEŞK)"(sağ)..... 63

Görsel 1. 101. Tolga Girgin, "Optical illusion-Optik İlizyon"(sol) 63

Görsel 1. 102. Tolga Girgin, "İnspiration-İlham"(sağ) 63

Görsel 1. 103. Ahmet Nejat, "Kaligrafi"(sol) 64

Görsel 1. 104. Ahmet Nejat, "Aşk-Hiç"(sağ) 64

Görsel 2. 1. Mark Tobey, "Written over the Plains", 76.52 cm x 101.6 cm, Masonite üzerine monte edilmiş kağıt üzerine karışık teknik,1950..... 68

Görsel 2. 2. Franz Kline, "Untitled II", 27,94 cm x 22,86 cm, Telefon defteri üzerine mürekkep, karışık teknik, 1952 69

Görsel 2. 3. Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, 100 x 70 cm, karışık teknik, 2016..... 70

Görsel 2. 4. Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik 71

Görsel 2. 5. Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik 72

Görsel 2. 6 Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik 73

Görsel 2. 7. Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik 74

Görsel 2. 8. Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik 74

Görsel 2. 9. Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, 100 x 70 cm, karışık teknik, 2016..... 75

Görsel 2. 10. Brenda Heim,"Abstract Kaligrafi / Magenta", 157.48 cm x 86.36 cm, Tuval üzerine akrilik ve grafit 76

Görsel 2. 11. Brenda Heim, "Abstract Kaligrafi resim, Kadın (sol) ve Ox (sağ)", 76.2 cm x 55.88 cm, İki Panel Suluboya kağıdı üzerine akrilik ve sumi mürekkep 76

Görsel 2. 12. Brenda Heim, "Maquette", 35.56 cm x 15.24 cm, Abstract Kaligrafi metal heykel..... 77

Görsel 2. 13. Brenda Heim, "Red Square 3", 190.5 cm x 127 cm, Tuval üzerine sumi mürekkebi ve akrilik, 2013..... 78

Görsel 2. 14. Brenda Heim, "Broken Circle Serisi – Enso ile Indigo Abstract", 264.16 cm x 68.58 cm, Tuval üzerine akrilik boya ve sumi mürekkebi, 2011 78

Görsel 2. 15. Brenda Heim, "Siyah ve Beyaz Abstract Kaligrafi", 55.88 cm x 76.2 cm, Suluboya kağıdı üzerine akrilik ve mürekkep 79

Görsel 2. 16. Brenda Heim, Abstract Kaligrafi, sumi mürekkebi, 30 x 22cm..... 80

Görsel 2. 17. Nuno de Matox, "Azuline", Tuval üzerine akrilik, 60 x 50 cm, 2007..... 81

Görsel 2. 18. Nuno de Matox, "Görsel Şiir", Tuval üzerine karışık teknik, görsel şiir ve lirik soyutlama, 2013 81

Görsel 2. 19. Nuno de Matox, "Abstract Calligraphy"detay, Tuval üzerine karışık Teknik, 2011..... 82

Görsel 2. 20. Nuno de Matox, "Abstract Calligraphy"detay, Tuval üzerine karışık Teknik, 2011..... 82

Görsel 2. 21. Nuno de Matox, "Cosmotion", Abstract Kaligrafi / Kaligrafi Bienali - Sharjah Emirates, 2012 83

Görsel 2. 22. Nuno de Matox, "Volubilis Serisi", Abstract Kaligrafi, Tuval üzerine akrilik, sprey boya, marker karışık teknik 83

Görsel 2. 23. Nuno de Matox, "Yedi Günah-açgözlülük", 120 cm x 120 cm, Abstract Kaligrafi Tuval üzerine karışık teknik 84

Görsel 2. 24. Man Ray, "Boşluğa yazı yazmak /Ressamın kendi portresi", Işık yazısı, 1935 85

Görsel 2. 25. Gjon Milli, Buz patenine ışık takılarak uzun pozlama ile çekilmiş balerin fotoğrafı Life dergisi,1940 86

Görsel 2. 26. Pablo Picasso, Işık çizimleri, Gjon Milli / Life dergisi resim koleksiyonu, 1949 86

Görsel 2. 27. Julien Breton, "Compassion / Merhamet", Kaligraf Julien Breton / Fotoğraf David Gallard, Fransa, 2014..... 88

Görsel 2. 28. Julien Breton, "Under the city / Şehrin altı", Kaligraf Julien Breton / Fotoğraf David Gallard, Nantes / Fransa, 2011 89

Görsel 2. 29. Julien Breton, "L'art / Sanat", Kaligraf Julien Breton / Fotoğraf David Gallard, Nagaur/Hindistan, 2013..... 90

Görsel 2. 30. Julien Breton, "Turn off the light", Kaligraf Julien Breton / Fotoğraf David Gallard, Marocco/Fas Turu, 2015 91

Görsel 2. 31. Julien Breton, "Gerçek zamanlı ışık kaligrafisi performansı", Kaligraf Julien Breton / Pick Up Prodüksiyon, 2016..... 92

Görsel 2. 32. Julien Breton, "Alif and Exile" Müzik ve Gerçek zamanlı ışık kaligrafisi performansı, 2018 92

Görsel 2. 33. Karim Jabbari, "Işık Eğimleri", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari.. 93

Görsel 2. 34. Karim Jabbari, "İsimsiz", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari..... 94

Görsel 2. 35. Karim Jabbari, "İsimsiz", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari..... 95

Görsel 2. 36. Karim Jabbari, "İsimsiz", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari..... 95

Görsel 2. 37. Karim Jabbari, "İsimsiz", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari..... 96

Görsel 2. 38. Karim Jabbari, "Ezan", Canlı ışık kaligrafisi performansı, Büyük malezya tv kanalı Astro Oasis, Yapım: Domorefilms, 2018..... 96

Görsel 2. 39. Jahanzeb Aamir, "Bismillah", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir 97

Görsel 2. 40. Jahanzeb Aamir, "Al-Noor/El-Nur", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir .. 98

Görsel 2. 41. Jahanzeb Aamir, "Allah", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir 99

Görsel 2. 42. Jahanzeb Aamir, "Qudrat / Kudret", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir, Khewra Tuz Madeni, Pakistan..... 100

Görsel 2. 43. Jahanzeb Aamir, "Hubb/Aşk", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir, Cihangirin Türbesi, Lahor, Pakistan 100

Görsel 2. 44. Zhang Xu, "Four Poems / Dört Şiir", 29.5cm x 195.2cm, Kağıt üzerinemürekkep, Liaoning Eyalet Müzesi, Shenyang..... 102

Görsel 2. 45. Huaisu, "Autobiography / Otobiografi" detay, 28.3cm x 755cm, Kağıt üzerine mürekkep, Ulusal Saray Müzesi, Taipei 102

Görsel 2. 46. Henri Michaux, "Narration / Anlatım" 1927 103

Görsel 2. 47. Xu Bing, "Tianshu" 1980..... 103

Görsel 2. 48. Gu Wenda, "Wisdom Comes From Tranquillity"Sahte Çin İdeogramlarını kapsayan sergi, Çin Akademisi Sanat Koleksiyonu, Hangzhou, Çin, 1985..... 104

Görsel 2. 49. Kerri Pullo, "İsimsiz" Asemik kaligrafi, 2017 106

Görsel 2. 50. Kerri Pullo, "İsimsiz" Asemik kaligrafi, 2013 107

Görsel 2. 51. Kerri Pullo, "İsimsiz" Asemik kaligrafi, 2012 108

Görsel 2. 52. Kerri Pullo, "İsimsiz" Asemik kaligrafi, 2012 109

Görsel 2. 53. Wang Dongling, "Li Bai-Her Envious Beauty", 180cm x 288 cm, Özel kağıt üzerine mürekkep, 2015 110

Görsel 2. 54. Wang Dongling, "Prelude to the Water Melody / Su Melodisinin Başlangıcı", 200 cm x 200 cm, Kağıt üzerine mürekkep, Galeri Hanart TZ, Hong Kong, 2017 111

Görsel 2. 55. J Wang Dongling, "In the Realm of Zen", Paslanmaz çelik ve Vinil üzerine akrilik, Chambers Güzel Sanatlar Akademisi, 2015..... 112

Görsel 2. 56. Wang Dongling, Wang Wei Şiiri, "Yearning/ Hasret" 61 cm x 46 cm, Karışık yazı, Akrilik film üzerine akrilik boya, Galeri Hanart TZ, Hong Kong, 2017..... 112

Görsel 2. 57. Cecil Touchon, Asemik Kaligrafi, Eskiz defteri üzerine fırça ve mürekkep ile çizim 113

Görsel 2. 58. Cecil Touchon, "Asemik şarkı kitabı", Yedi çalışmanın üçüncüsü, Kağıt üzerine fırça ve renkli mürekkep ile çizim..... 113

Görsel 2. 59. Cecil Touchon, Asemik Kaligrafi, Antik kağıt üzerine fırça ve mürekkep ile çizim 114

Görsel 2. 60. Cecil Touchon, Asemik Kaligrafi, Kağıt üzerine suluboya, 1982..... 115

Görsel 2. 61. Cecil Touchon, Asemik Kaligrafi, Kağıt üzerine mürekkep ile çizim, 1982..... 115

Görsel 2. 62. Niels Shoe Meulman, "The Way" 88.9cm x 88.9cm, Keten üzerine karbon akrilik, 2011 117

Görsel 2. 63. Niels Shoe Meulman, "Question Everything" 118

Görsel 2. 64. Niels Shoe Meulman, "The Great Doubt" 119

Görsel 2. 65. Niels Shoe Meulman, "Justified Valentine Scripture" 700cm x 300cm, Tuval bezi üzerine akrilik, Canlı performans, Berlin 120

Görsel 2. 66. Niels Shoe Meulman, "Life" Muhammed Ali – En büyük Kelimeler, Boks ringi üzerinde süpürge ile kaligrafiti, Louis Vuitton projesi, 2012 120

Görsel 2. 67. Niels Shoe Meulman, "Unruly Limo" 1984 Cadillac, United Nude sponsorluğunda Niels Shoe Meulman tarafında boyandı, 2013..... 121

Görsel 2. 68. Said Dokins, "Nocturno" Duvar resmi, Meksika, 2017..... 122

Görsel 2. 69. Said Dokins, "Chalchihuite" 1200 m2, Duvar resmi, Münih, Almanya, 2017..... 123

Görsel 2. 70. Said Dokins, "Apariciones", Enstalasyon, Meksika'da 1972'den 1998'e kadar "kayıp" (gizli mağdurlar, siyasi kaçırmalar) adıyla yazılmış 580 akrilik levha, Ultraviyole ışınlarının yoğunluğuna bağlı olarak yazıtlar görünür ve kaybolur, 2012-2013..... 124

Görsel 2. 71. Said Dokins, "La práctica de la alegría ante la muerte. Nociones Batailianas / Ölüm karşısında sevinç uygulaması. Batailian kavramları" 2012..... 125

Görsel 2. 72. El Seed, "Ajman Duvar Projesi" Ajman, Birleşik Arap Emirlikleri 2017..... 126

Görsel 2. 73. El Seed, Kaligrafiti Duvar resmi, 57 metre yükseklik, Jara Camii / Gabes, Tunus, 2012..... 127

Görsel 2. 74. El Seed, "Perception/ Algı" Anamorfik Duvar Resmi, Manshiyat Naser, Kahire, Mısır, 2016 128

Görsel 2. 75. El Seed, Louis Vuitton için eşarp tasarımı, 2013 129

Görsel 2. 76. El Seed, "Declaration / Deklarasyon" 3 boyutlu kaligrafiti, 2014 130

Görsel 2. 77. El Seed, Katar Devleti kurucusu Şeyh Jassim bin Mohame Al Thani'nin adaletin gücüne değinen bir şiir dizisini tasvir eden 3 boyutlu kaligrafiti heykel, Paslanmaz çelik, İtfaiye Merkezi, Katar 2017..... 130

Görsel 2. 78. Denis Brown, "Hand Book", 40.64cm x 58.42cm, Suluboya kağıdı üzerine mürekkep ile yazı ve projeksiyon ile yansıtma, fotoğraf baskı tekniği..... 131

Görsel 2. 79. Denis Brown, "A Better Language", 37cm x 93cm, Kağıt üzerine karışık teknik, 2009..... 132

Görsel 2. 80. Denis Brown, "A Thousand Wishes"5. parça, 30cm x 30cm x 3cm, Özel bir fotoğraf baskısı taşıyan boyalı ve yaldızlı bir kağıt üzerine 4 yaprak oyulmuş cam, 2009-2012 133

Görsel 2. 81. Denis Brown, "Eye of the Storm" 66.04cm x 66.04cm x 6.35cm Özel bir fotoğraf baskısı taşıyan kağıt üzerine 4 yaprak oyulmuş cam, 2015 134

Görsel 2. 82. Denis Brown, "Eclipse" El yapımı özel bir resim üzerine 4 yaprak oyulmuş cam, 2015 135

Görsel 2. 83. Pokras Lampas, "Enter the Void" Nike markası için 3x3x3 metre 3 boyutlu enstalasyon, Moskova, Rusya, 2017..... 136

Görsel 2. 84. Pokras Lampas, "The Largest Calligraffiti Artwork in The World" 1625 m2 alana 730 lt boya ve farklı boyutta fırçalar ile çalışma, Moskova, Rusya, 2015 137

Görsel 2. 85. Pokras Lampas, "Calligraphy on Girls" Mavi akrilik mürekkep ve marker arka fon, Model üzerine siyah akrilik mürekkep, 2015 138

Görsel 2. 86. Pokras Lampas, "Aurora moda haftası/ soyut modern calligrafuturism performansı" Rusya, 2015 139

Görsel 2. 87. Pokras Lampas, "Art On A Lamborghini" Altın harflerle boyanmış siyah Lamborghini Opera Gallery, Dubai 2016..... 139

Görsel 2. 88. Pokras Lampas, "Kamusal sanat nesnesi" Artrium alışveris merkezi yerüstü tüneline pleksiglas üzerine devasa kaligrafitiler, sonsuzluk aynaları ve floresan ışıklar, Moskova, Rusya, 2017-2018 140

Görsel 2. 89. Pokras Lampas, "We Have Our Own Way" RZD Arena önü 11.000 metrekarelik alan, 5000 litre boya, Moskova, Rusya, 2018..... 141

Görsel 2. 90. Greg Papagrigoriou, "İsimsiz" 21 x 29,7cm, Kağıt üzerine Kaligrafi kalemi, 2015..... 142

Görsel 2. 91. Chris Tzaferos, Metaxourgeio, Atina, 2017..... 143

Görsel 2. 92. Blaqk, "İsimsiz", 2013 144

Görsel 2. 93. Blaqk, "İsimsiz" Duvar Enstalasyonu, Metaxourgeio, Atina, Yunanistan, 2011 144

Görsel 2. 94. Blaqk, "İsimsiz" Stroke kentsel sanat fuarı 06, Münih, Almanya, 2012..... 145

Görsel 2. 95. Blaqk, "Geometri" Littll iş birliği ile, Atina, Yunanistan, 2011 146

Görsel 2. 96. Blaqk, "O" Duvar Enstalasyonu, Metaxourgeio, Atina, Yunanistan, 2011 147

Görsel 3. 1. Malzeme ve teknik denemeleri..... 151

Görsel 3. 2. Kağıt üzerine denemeler ve detay 152

Görsel 3. 3. Kumaş üzerine denemeler ve detayları 152

Görsel 3. 4. Kumaş üzerine deneme ve detayları, 4m x 2m,..... 153

Görsel 3. 5. Proje çekiminde kullanılan kameralar 154

Görsel 3. 6. Proje mekanı, çekim hazırlıkları..... 155

Görsel 3. 7. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, proje çekimleri..... 156

Görsel 3. 8. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, proje çekimleri..... 157

Görsel 3. 9. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler..... 158

Görsel 3. 10. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler..... 159

Görsel 3. 11. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler..... 160

Görsel 3. 12. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler..... 161

Görsel 3. 13. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler..... 162

Görsel 3. 14. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler..... 163

Görsel 3. 15. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler..... 164

Görsel 3. 16. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, proje sergisinden fotoğraflar..... 165

Görsel 3. 17. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, proje sergisinden fotoğraflar..... 166

Görsel 3. 18. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, proje sergisinden fotoğraflar..... 167

Görsel 3. 19. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler..... 168

Görsel 3. 20. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler 169

Görsel 3. 21. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler 170

Görsel 3. 22. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler 171

Görsel 3. 23. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler 172

Görsel 3. 24. Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler 173

GİRİŞ

Sorun

Kaligrafi alanında yapılan çalışmaların ve araştırmaların çoğunluğu, ülkeler özelinde geleneksel kaligrafi alanındaki konuları ele almaktadır. Kaligrafinin gelişim süreci ile ilgili çok az basılı kaynak bulunmaktadır. Çağdaş kaligrafi alanı ile ilgili yapılan çalışmaların sayılı olması araştırmanın sorununu oluşturmaktadır. Bu yüzden yapılan çalışma ile çağdaş kaligrafi alanında bir kaynak oluşturmak amaçlanmıştır. Sonuçta ortaya çıkacak bu kaynak ile sanat ve tasarım alanındaki gençlerin ilgi alanına kaligrafiyi farklı boyutları ile kazandırmak hedeflenmektedir.

Amaç

Çağlar boyunca Kaligrafi, el ile yazılan güzel yazı olarak uygulanmıştır. Kaligrafinin düz yazıdan ayrılıp, kaligrafik bir yazı biçimine dönüşmesi de farklı kültürlerde ve farklı süreçlerde gelişim göstermiştir. Tarihte bir dönem, kayıt tutmak, kitap yazmak için kullanılan kaligrafi, ilerleyen zaman içinde farklı disiplinlerde (resim-heykel vs.) kullanılmaya başlayarak, kalıplarını kırmıştır. Yine de tarihte kaligrafinin değişim süreci teknik zorluklardan dolayı çok yavaştır. Ancak çağdaş yorumlamaların başladığı günümüzde ise bu değişim hız kazanmıştır. Kaligrafi de pek çok alan gibi çağın getirisi olan yeni denemeler ve yorumlamalar ile tanışmış ve hızlı dönüşümü başlatmıştır. Artık tek başına değil, sanat ve tasarımı kapsayan tüm alanlarda kullanılmaya başlamıştır. Bu nedenle kaligrafi kullanımı farklı yorumlamalar ile birleştirilmiş ve ortaya çağdaş kaligrafi anlayışı çıkmıştır. Çağdaş yorumlarla oluşan kaligrafi de kendi içinde tarzlar oluşturmuş ve kullanım alanlarını daha çok artmıştır. Böylece günümüzde sanatın ve tasarımın her dalında kaligrafinin farklı bir biçimi ile karşılaşmak mümkündür. Çünkü kazandığı çağdaş yapı ile hem sanatın, hem de tasarımın içerisinde kendine yeni bir yer edinmiştir. Tarihten günümüze kaligrafinin değişim ve gelişiminin incelenip örneklerle açıklandığı bu tezde, kaligrafinin yeni yüzü ile sanat ve tasarım alanındaki geçirdiği evrimle vurgulanması amaçlanmaktadır.

Önem

Yapılan bu araştırma ile Çağdaş Kaligrafi alanında basılı bir kaynak kazandırmış olmak bu çalışmanın önemli hedeflerinden biridir. Bu kaynak ile sanat ve tasarım alanındaki gençlerin ilgi alanına kaligrafiyi farklı boyutları ile sunmak çalışmanın amacı için önemli bir ayrıcalıktır. Dolayısıyla farklı yorumlamaların sonunun olmadığı, tüm malzemelerin anlık sonuçlarının neler çıkarabileceği kanıtlanmış olacaktır. Böylece "Çağdaş Yorumlarla Kaligrafi" nin tüm sanat alanları içerisinde daha çok yaygınlaşması ve kendini göstermesi sağlanmış olacaktır.

Varsayımlar

Araştırmanın kaligrafi üzerine çalışan veya farklı sanat anlayışları ile birleştirerek çalışmak isteyen kişilere ilham vereceği varsayılmaktadır. Malzeme harf ve yazı olduğu için, gelişen her teknolojik yöntem kaligrafide vücut bulabilecektir.

Sınırlılıklar

Gelişen ve süreklilik gösteren çağımızda, araştırma süresi boyunca ulaşılmış ve yorumlanmış çağdaş kaligrafi çalışmaları üzerinde durulmuştur. Araştırmanın süreci ise tezin süresi ile sınırlıdır. Araştırmada tamamen beden dili ile yapılan, bedenin aktif rol oynadığı kaligrafik çalışmalar ele alınmaktadır. Kaligrafinin dijital ortamdaki çok müdahaleli hali inceleme dışı bırakılmaktadır. Bilgisayar ortamındaki script fontlar (el yazısı fontları) bu başlık altında yer almamaktadır. Yararlanılan kaynakların bir kısmı internet ortamından olduğu için, araştırma sonunda sunulan kaynakçadaki link adreslerinin, daha sonra açılmama durumuyla karşı karşıya kalmaması nedeniyle araştırma sırasında yararlanılan her verinin adresinin printscreen (ekran fotoğrafı) ile kayıt altına alınması çözümü uygulanmaktadır. Böylece geçen zamanla, kullanılmış siteler yayından kaldırılsa bile, kaynakçanın varlığı ispat edilebilmektedir.

Tanımlar

Kaligrafi: Güzel yazı sanatıdır. Arap alfabesi dışındaki diğer alfabelerle yazılan tüm güzel yazıların ortak adı kaligrafidir.

Hüsni-Hat: "Yazı, çizgi, yol" gibi anlamlara gelen hat kelimesi Arap alfabesinin belli kurallara bağlı kalarak güzel bir şekilde yazma sanatı anlamında kullanılmaktadır ki karşılığı hüsni-hat' dır (TDV, 1997, s. 427).

Piktogram: İmge bağlantılı simgelerdir. Konu aldıkları nesneleri doğrudan temsil ederler. Bir objeyi, insanı, yeri, işleyişi, kavramı resmetme yoluyla temsil eden semboldür (Becer, 1997, s.197).

Fonogram: Fonogramlar, sesleri simgeleyen sembollerdir ve telaffuz, dil farklılıklarına bağlı olarak değişiklik gösterirler. Fonogram özelliği taşıyan her harf, bağımsız bir yapıya sahiptir. Her harfin özel bir sesi, ya da her sesin özel bir harfi simgelediği alfabe sistemleri geliştirilmiştir (Becer, 1997, s.197).

İdeogram: Sözleri veya düşünceleri sesleri gösteren harflerle değil çeşitli işaret veya simgelerle ifade eden yazıdır (Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük)

Alfabe: Bir dili yazmak için kullanılan her türlü işaretler dizgesi. Daha özel olarak sesleri gösteren işaretler dizgesidir (TDK).

Papirüs: Nil kıyılarında yetişen, sürüngen, çıplak saplı, otsu bir bitki. Eski Mısırlıların bu bitkinin saplarından yaptıkları kâğıttır (TDK).

Parşömen: Yazı yazmak, resim yapmak için özel olarak hazırlanan deri, tirşedir (TDK).

Kaligraf: Kaligrafi yazan kişidir.

İnisyal: Yazıda ilk satırın ilk harfinin büyük ve süslü olarak yazılmasıdır.

Diminuendo: Sayfa içinde baş harf büyüklüğünden sonra her satırda biraz daha küçülerek yazılan metin yazısına dayanan bir grafik prensibidir (Meggs and Purvis, 2012, s.48-50).

Tezhip: Yazma kitaplarda, sayfaların yaldız ve boya ile bezenmesi, yaldızlamadır (TDK).

Tezhipçi: Tezhip yapan kişidir.

Minyatür: Eskiden elyazması kitaplara yapılan suluboya resimlere verilen isimdir. Bir noktadan bakışa, önem vermeyen, kişilerin önemine göre beti büyüklüğü dikkate alınan, ışık-gölge anlatımı ve oylum duygusunun yansıtılması bulunmayan düz boyalı resimdir (BSTS / Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü 1968).

Minyatürcü: Minyatür çizen kişidir.

Âklam-ı Sitte: Muhakkak, Reyhani, Sülüs, Nesih, Tevki, Rıkâ yazılarının ortak adıdır.

En'am: Kur'an'ın bazı sûrelerinin yazılı olduğu eserin adıdır.

İcazet: Hat öğrencilerinin eğitimlerinden sonra hocalarından aldıkları diplomadır.

Hilye: Hz. Peygamber'in fizikî özellikleri, bunları anlatan edebî eserler ve aynı konuda hüsn-i hatla yazılmış levhalar için kullanılan terimdir (TDV İslam Ansiklopedisi).

Matbaa: Basımevi

Matris: Baskı yoluyla teksir için kullanılan, girintili çıkıntılı metal veya mukavva kalıp, baskı kalıbıdır (TDK).

Rönesans: 15. yüzyıldan başlayarak İtalya'da ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde hümanizmin etkisiyle ortaya çıkan, klasik İlk Çağ kültür ve sanatına dayanarak gelişen bilim ve sanat akımıdır (TDK).

Arts and Crafts: Sanatlar ve El Sanatları anlamına gelen Arts and Crafts hareketi, 19. yüzyılın sonuna doğru İngiltere'de ortaya çıkan büyük bir sanat akımıdır (Vikipedi).

Harmoni: Uyum, düzen, ahenk (TDK).

Modern: Çağdaş

Çağdaş: Bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olandır (TDK).

Grafik Tasarım: Grafik Tasarım görsel bir iletişim sanatıdır. Birinci işlevi, bir mesaj iletmek, bir ürün veya hizmeti tanıtmaktır (Becer, 2002:33)

Mimari Tasarım: *Mimari tasarım*, günlük hayatta karşımıza çıkan yapıların, mekânların, eşyaların, hatta bazen yolların ve yollardaki bitkilerin ağaçların bile belli bir kurala veya güzellik, işlevsellik algısına dayanılarak tasarlanması durumudur. (http://www.mimarimedya.com/mimari-tasarim-nedir/).

Modelist: Modacının tasarım gücünü kalıplayan teknisyendir (TDK).

Stilist: Giyimçizerdir (TDK).

Font Tasarımcısı: Yazı karakteri tasarlayan kişidir.

Exlibris: Sözcük olarak ‘falancanın kitabı', 'falancanın kitaplığına' ait veya 'filan kütüphanesinden' anlamına gelir. Exlibris, kitapseverlerin kitapların iç kapağına yapıstırdıkları üzerinde adlarının ve değişik konularda resimlerin yer aldıgı küçük boyutlu grafik calışmalardır. (http://www.aed.org.tr/tr/ekslibris/).

Enstalasyon: Yerleştirme sanatı. Geleneksel sanat eserlerinden farklı olarak, çevreden bağımsız bir sanat nesnesi içermeyip belirli bir mekân için yaratılan, mekânın niteliklerini kullanıp irdeleyen ve izleyici katılımının temel bir gereklilik olduğu sanat türüdür (https://tr.wikipedia.org/wiki/Yerleştirme_sanatı).

Anamorfik: Görme duyusuyla algılanamayan, belirli bir biçime sahip değilmiş gibi görünen çizim, fotoğraf veya nesnelerin özel bir bakış açısından algılanabilir olması anlamına gelmektedir. (http://www.hayatagaci.biz.tr/2014/08/anamorphic-anamorfikyada-anamorfoz-nedir/).

Abstract Kaligrafi: Soyut kaligrafi, renk, doku, kompozisyon içinde kaligrafik formların kullanımıyla oluşan sanatsal çalışmalardır.

Senkronizasyon: Eşlemedir (TDK).

Soyut Ekspresyonizm: Soyut dışavurumculuk (soyut ekspresyonizm), veya eleştirmen Clement Greenberg'in tabiriyle resimsel soyutlama, 1940'ların ortalarında New York'ta ortaya çıkan, ressamların gerçek nesnelerin temsiline yer vermeden kendilerini sadece renk ve şekillerle ifade ettikleri bir tür soyut sanattır. İlk Amerikan sanat akımı olarak kabul edilip, sanat dünyasının merkezinin Paris'ten New York'a kaymasında etkili olmuştur (https://www.turkcebilgi.com/soyut_ekspresyonizm).

Projektör: Yansıtım aygıtıdır (TDK).

Eskiz: Mimari eserler ve resim için çizimlerle yapılan ön çalışma, taslaktır (TDK).

Grafiti: Duvar yazısıdır (TDK).

Lightgrafiti: Uzun pozlama fotoğraf tekniği ile görüntülenebilen, bir ışık kaynağı ile yazılan duvar yazılarıdır.

Video Art: 1960'ların sonunda ortaya çıkan video sanatı görüntü veya ses kullanarak icra edilen bir sanat türüdür (http://nevart.net/video-sanati-4671/).

Light kaligrafi: Kamera veya fotoğraf makinasının karanlık bir ortamda, hareket eden ışık kaynağının, uzun süreli pozlama tekniği kullanılarak ışınların hareketini yakalama esasına dayanan kaligrafi çeşitidir.

Asemik Kaligrafi: Birbirinden bağımsız ve anlamsız yazı biçimlerinden oluşan estetik çizgiler bütünüdür. Yazının anlam taşıması ve iletişim aracı olması gibi kaygıları bulunmayan bir kaligrafi çeşitidir.

Kaligrafiti: Kaligrafi ve grafiti sanatının birleşmesinden doğan yeni bir sanatsal tarzdır.

Expressive kaligrafi: Etkileyici - anlamlı kaligrafidir.

Polyrhythmic kaligrafi: Bir kompozisyon içindeki keskin, kontrast ritimlerin eşzamanlı oluşumu olan poliritmik teriminin sanatçı Denis Brown tarafından kaligrafik çalışmaları için kullanılması ile ortaya çıkan tarzdır.

Vellum Deri: Üzerine yazı yazılan yumuşak, çok iyi işlenmiş deri. Genel olarak dana derisidir. (http://www.nedirnedemek.com/vellum-nedir-vellum-ne-demek)

Kalligrafuturizm: Sanatçı Pokras Lampas'ın grafiti, kaligrafi ve kaligrafiti çalışmalarından sonra oluşturduğu kendi tarzına verdiği isimdir. Pokras bu tarzı kaligrafi sanatının geleceğini yansıtan tarz olarak yorumlamaktadır.

Grafuturizm: Dünyanın dört bir yanındaki kentsel sokakların doğal ortamında, güncel çağdaş sanat formunun çok ötesine geçen ve gelişmekte olan küresel bir sanat biçimidir. (https://www.galleryad.com/past_exhibits/graffuturism2016/index.html).

Yöntem

Tezin Birinci bölümü basılı kaynak taramaları ve internet ortamı kullanılarak, Yazının tarihine, alfabenin bulunuşuna kısaca yer vererek, detaylı araştırma kaligrafinin tarihi üzerine yapılan araştırmaların derlemesi ile oluşturulmuştur. İkinci bölümde az sayıda basılı kaynak çok sayıda internet ortamından bulunan kaynakların kullanımı ile sanatçıların tarzlarını anlatan çalışma sistemleri ve eserleri ile oluşturulmuştur. Üçüncü bölüm ise araştırma kapsamında Kaligrafi'de Çağdaş Yorumlar üzerine bir uygulamayı kapsamaktadır. Proje uygulaması olarak çağdaş kaligrafi tarzlarından olan Soyut (Abstract) Kaligrafi alanında bir çalışma, sergileme alanında video ve enstalasyon sergisi düşünülmüştür. Araştırma sonunda yapılan uygulama projeleri bir arada sergilenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KALİGRAFİ NEDİR?

1.1. Kaligrafinin Tanımı

Konuşma dilinde kullanılan seslerin, harfler aracılığı ile somutlaştırılmasını sağlayan görsel iletişim aracı yazıdır. Yazının kökenini ise mağara resimleri oluşturmaktadır; fakat zaman içinde insanların ihtiyaçlarına ve daha iyiye-güzele ulaşma arzuları sonucunda güzel yazı yazma sanatına dönüşmüştür. Elle yazılan bu güzel yazı sanatı kaligrafi olarak bilinmektedir. Ansiklopedik sözlüklerde, belli kurallara uyularak yazılan, güzel ve zarif yazı yazma sanatı olarak karşılık bulur. Yani **"**Kaligrafi" güzel yazı sanatıdır ve yazının sanat bulmuş ifade şeklidir.

Kaligrafi sözcüğü "Yunanca kalligraph as, kallos: güzellik: graphos; yazı, yazıcı, yazılıdan gelir" (Encylopedia of the Arts, 1946, s. 130).

Arap alfabesi dışındaki diğer alfabelerle yazılan tüm güzel yazıların ortak adı kaligrafidir. Bu durum genellemeyi oluşturur ve kaligrafiye evrensel bir terim özelliği katar. "Sanatın özünde var olan güzellik olgusunun yazıya da yansıması, kaligrafiyi oluşturan en büyük etkendir (Çopur, 1996, s. 14)."

Kaligrafi, her toplumun kendi alfabesini kullanarak, sanatçının kendi yorumuyla yaptığı güzel ve estetik yazıdır. Ülkemizde genellikle "hat sanatı" ve "kaligrafi" aynı anlamda algılanıyor olsa da birbirlerinden farklıdırlar.

"Yazı, çizgi, yol" gibi anlamlara gelen hat kelimesi Arap alfabesini belli kurallara bağlı kalarak güzel bir şekilde yazma sanatı anlamında kullanılmaktadır ki karşılığı hüsni-hat'dır (TDV, 1997, s. 427). Aslında ikisi de güzel yazı yazma sanatının vücut bulmuş halidir. Fakat Hat Sanatı, arap harflerinin kullanılma biçimiyle uzak doğu fırça yazısı ve Latin Kaligrafisinden kendini ayırır. Yazı İnsanlığın var oluşundan bu yana, çağlar boyu çok farklı biçimler almıştır. Kaligrafi de yazının aldığı bu biçimlerden biridir; tarihi ise yazının tarihi içerisinde yer alır ve "Kaligrafi, düz yazıdan güzel oluşu ile ayrılır (Encylopedia of the arts, 1946, s. 130)."

Ancak her yazılan güzel yazı kaligrafik yazı özelliği taşımaz. Yazının kaligrafik şekle bürünmesi farklı kültürlerde, özelleştirilerek, kendi tarih ve geleneklerinin göstergesi şeklini almıştır.

Kaligrafi, Çin'de ve Japonya'da fırça ile Batı toplumlarında çeşitli kalemler ile harfler arasındaki boşlukların, belli kaygılar ve tasarım bütünlüğü elde edilecek şekilde ham yazının estetik duygularla işlenmesi şekline dönüştürülmüştür.

Dolayısıyla Kaligrafi, yazının güzellik, biçim, tasarım, ritm, akıcılık ve ahenk ile uygulanış biçimidir (Holme, 1937, s. 14). Kişinin iç dünyası el ile yazıya aktarılırken bir çeşit kendisini icra edenin aynası olur.

1.2. Yazının Tarihsel Süreci İçerisinde Kaligrafinin Tarihi

Yazı, akan zamanın sildiği anı kaydetme isteğinden ve gerekliliğinden doğmuştur. Bu bağlamda insanların en anlamlı buluşlarından biridir.

> Başlangıçta insanlar iletişim kurabilmek için, mesaj iletebilmek için işaret dilini geliştirmeye gereksinim duymuşlardır. Taş, kaya veya tahta üzerine kazılan, çizilen piktografik özellikler içeren ilk işaretler (özellikle hesap kayıtlarını tutmak için) tarihsel süreç içinde ilk görsel dilin oluşumuna zemin hazırlamışlardır (Artut ve Demir, 2004, s. 1).

Öte yandan yazı bilgilerin depolanmasını ve bu sayede insanlarla iletişim kurma sürecinde, ihtiyaç duyulan, depolanmış olan bu bilgilerin hatırlanmasına olanak sağlar.

Tarihsel geçmişe bakıldığında kökeni mağara resimlerinden oluşan yaznın en eski örneği, Mezopotamya'da Sümer Uygarlığının yaşadığı topraklarda, Uruk kentinde bulunmuştur. Bu yazı yaklaşık M.Ö 3000'de yazılmıştır. Tablet üzerinde hayvanları, yiyecekleri, kıyafetleri gösteren şekiller vardır ve kullanılmış olan malzeme ise kildir. Bu tabletleri çiftçilerin, yaptıkları ticaretlerin kaydını tutmak için hazırladıkları düşünülmektedir. Sümerler, önceleri düşünce ve nesneleri, olduğu gibi resmederek kaydetmişlerdir. Daha sonraları hayvanların ve nesnelerin şekillerini kopyalamakla uğraşmayıp onları hatırlatacak şekiller yapmaya başlamışlardır. Böylece yapılan şeklin, anlattığı nesneyi hatırlatması yeterli olmuştur (Donoughue, 2009, s.4,8). Sümerler bu sistemi hesap kaydı tutmak için kullanmışlardır (Bkz. Görsel 1.1).

Görsel 1. 1. *Uruk Tableti, Çivi yazısı, Hesap defteri (Jean, 2001, s. 13)*

Bir bütün olarak ele alındığında yazının tarihi Mezopotamya'da, Sümerlerin çivi yazısından başlayarak Mısır hiyerogliflerine, müslümanların Hat Sanatı'ndan Ortaçağın kaligrafi ve el yazması çalışmalarına ve Çin'in düşünce yazılarına kadar uzun bir serüven yaşamıştır (Jean, 2001, s. 225).

Sümerler tarafından bulunan çivi yazısı Asurlular, Babilliler ve Büyük Anadolu Uygarlığı olan Hititliler tarafından da kullanılmıştır. Başlangıçta, sümerler piktogramlar (resim yazıları) kullanmışlardır. Anlatmak istediklerini sivri uçlu, kalem benzeri bir araçla gerçek görüntüleriyle resmederek anlatmışlar; fakat bir süre sonra düz kamış kalemle yumuşak kil üzerine kamalar ve oklar yapmış, nesnelerin resimleri yerine eğimli çizgiler çizmeye başlamışlardır.

Daha sonraları kilin dışında taş, çanak çömlek, balmumu ve ahşap zeminleri de yazı için kullanmışlardır. Bu süreçten sonra insanlar Sümer dilindeki sesleri ifade eden işaretler kullanmaya başlamış ve nesnelerin resimlerini çizmeyi bırakmışlardır. Artık bu işaretler piktogram değil, fonogramlar (ses yazıları) dır. Bütün gerçek yazıların temelinde de bu önemli buluş yatmaktadır (Fischer, 2010, s. 7).

> Fonogramlar, sesleri simgeleyen sembollerdir ve telaffuz, dil farklılıklarına bağlı olarak değişiklik gösterirler. Fonogram özelliği taşıyan her harf, bağımsız bir yapıya sahiptir. Her harfin özel bir sesi, ya da her sesin özel bir harfi simgelediği alfabe sistemleri geliştirilmiştir (Becer, 1997, s. 197).

Çivi yazısındaki işaretlerin her biri, bir heceyi yani sesi göstermektedir.

Görsel 1. 2. *Sümer çivi yazısı heceler (Donoughue, 2009, s. 9)*

Çivi yazısının Sümerlerle ortaya çıkışından sonra Mısır'da da MÖ.3100'de Hiyeroglif yazı ortaya çıkmıştır. Hiyeroglif "Tanrıların yazısı" demektir. Yunanca'da hieros (kutsal) ve gluphein (kazımak) kökünden oluşmaktadır. Mısırlılar da Sümerler gibi önce piktogramlar (resim yazıları) ile iletişim kurmaya başlamış daha sonra değiştirerek fonogramlarla (ses yazıları) devam etmişlerdir. Hiyerogliflerdeki bu yazının düşüncelere ya da nesnelere değil seslere gönderme yaptığını keşfeden araştırmacı François Champollion'da hiyeroglifleri bu sayede çözmüştür (Donoughue, 2009, s. 12-17).

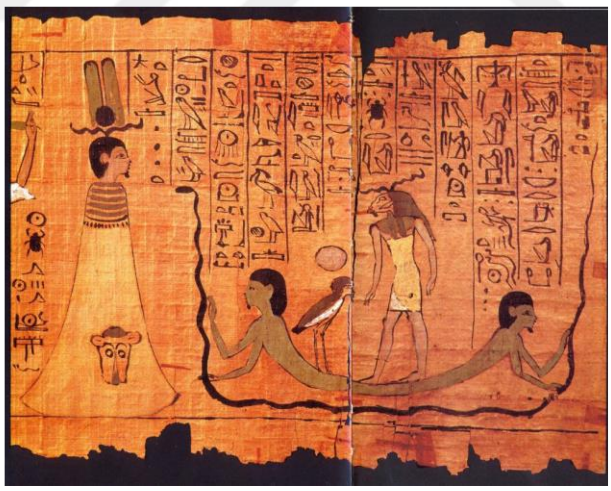

Görsel 1. 3. *"Khnum ve cehennem tanrıları," Mısır hiyeroglif yazı örneği, (Jean, 2001, s. 35)*

Mısırlılar yazılarını Sümerler gibi kil üzerine yazmamış, yaşadıkları coğrafyanın sunduğu en uygun mazleme olan ve Nil Nehri bölgesinde bolca bulunan papirüs bitkisinin alt kısımlarını taş veya sert bir alet ile döverek inceltip üzerine yazı yazılabilecek hale getirmişlerdir. Yaptıkları bu malzemeyi de o çağlarda bilinen dünya ülkelerine ihraç etmişlerdir. Papirüslere rakip olarak günlük kullanımlarda yaygın olan kuzu, sığır, oğlak gibi hayvanların derileri işlenerek elde edilen parşömenin de, ilk çağlardan beri adı

konmadan önce binlerce yıldır birçok toplumda kullanıldığı bilinmektedir. Çinlilerin kâğıdı bulmalarına kadar, Sümerlerde kil tabletler, mısırda papirüsler kullanılırken Uzak Doğuda da palmiye yaprakları yazı için yüzey oluşturmuşlardır (Ganiz, 2012, s. 1).

Mısır'da hiyeroglif yazısı kullanılırken Çin'de önce piktogramlar sonra ideogramlar ve fonogramlar kullanılmıştır. TDK (Türk Dil Kurumu) Büyük Türkçe Sözlük'de İdeogram sözleri veya düşünceleri sesleri gösteren harflerle değil, çeşitli işaret veya simgelerle ifade eden yazı olarak tanımlanmıştır. Çince, ideogramlardan oluşan bir yazı sistemine sahiptir.

Çinlilerde kelimeleri veya heceleri ifade eden yazı stiline Kanji denilmiştir. Kanji, her kelime biri anlam, diğeri telaffuz için kullanılan iki işaretten oluşmuş, 40.000 den fazla resimsel işarete sahip bir yazı stilidir. 5.yy'da Japonlar yazıyı çinlilerden öğrenmişler ve onu kendilerine göre Kana yazısı haline getirmişlerdir. Bu yazı 9 sessiz harf 5 sesli harf ve sesli sessiz harfin 47 birleşiminden oluşmaktadır. Çin ve Japon yazıları baskı kalıplarına da öncü olmuşlardır (Ganiz, 2004, s. 19).

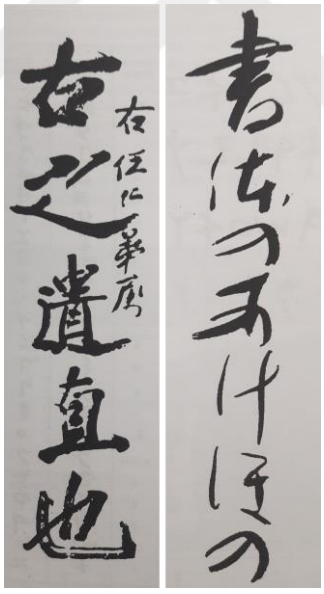

Görsel 1.4. *(Solda) Çin Yazısı, (Sağda) Japon yazısı, (Ganiz, 2004, s. 19).*

Çinliler kaligrafiyi, en saygıdeğer sanat olarak görmekte ve onu her alandan üstün tutmaktadır. Çin kültüründe iyi bir kaligrafi hayranlık uyandırır ve onu uygulayanlara yüksek bir itibar kazandırır. Çinlilerin bugün kullandıkları kaligrafik yazı Kaishu diye anılan yazı stilidir; bu yazı yaklaşık olarak 2000 yıldır fazla değişime uğramayan fakat zaman içinde tutarlı bir sisteme oturtulan yazıdır. Çiviyazısı ve mısır hiyeroglifleri

ortadan kalkıp yerini başka yazılara bırakırken Çin yazısı hala kullanılmaya devam etmektedir.

"Dürüstlük fırça darbelerimizin doğru olmasını sağlar" bu sözü MS. 9.yüzyılda ünlü çinli kaligraf Liu Gongguan yazmıştır. Geçmişte, sadece iyi ve ahlaklı insanların güzel yazı yazabileceğine inanılmıştır (Donoughue, 2009, s. 40).

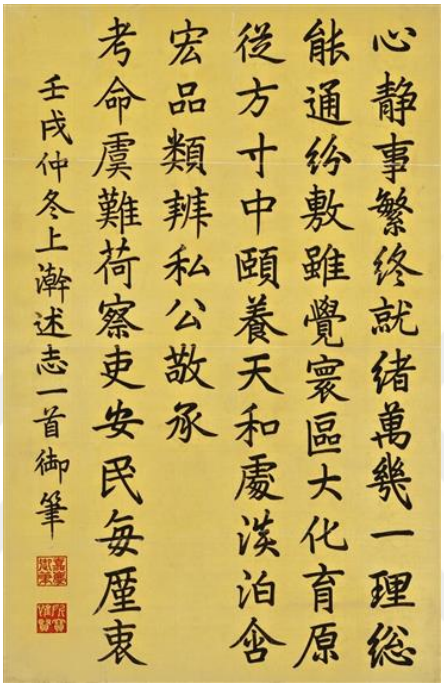

Görsel 1.5. *Kaishu yazı stili ile yazılmış bir şiir*
https://www.mutualart.com/Artwork/POEM-IN-KAISHU/24B6B62577C7CF37
(Erişim Tarihi: 23.07.2018)

Çivi yazısı, Hiyeroglif yazı, Çin yazısı ve diğer tüm yazı sistemlerinin özelliği, sözleri ve heceleri kaydetmeleridir. Bu yazı sistemlerini okuyup yazabilmek için çok sayıda göstergeyi ve harfi tanımak gerekmektedir. Zaman içinde sesleri ifade eden, sembollerden oluşan ve okunup yazılması daha kolay olan bir sistem ortaya çıkmıştır. Bu sistemin adı Alfabe'dir (Donoughue, 2009, s. 18-19).

Alfabenin ortaya çıkışına kadarki süreçte kaligrafi tarihi yazının tarihsel gelişimi içinde yer almaktadır. Eski uygarlıkların yazılarının oluşumu, kullandıkları malzemeler ve yazılarını bu malzemeler üzerine aktarışlarında meydana gelen doğal sonuç kaligrafik özellikler içeren yazıları da ortaya çıkarmıştır.

Kil üstüne yazılı tabletlerde çivi yazısı tarzında kaligrafik etkiler pek görülmese de Mısır'da papirüs üzerine yazılan yazılarda, kullanılan kaleme, yazı yüzeyi olan

malzemeye ve mürekkebe bağlı olarak yazılan Hiyeroglif, Demotik ve Hieratik yazı çeşitlerin de kaligrafik etkiler açıkça gözlemlenmektedir (Ganiz, 2012, s. 2-3).

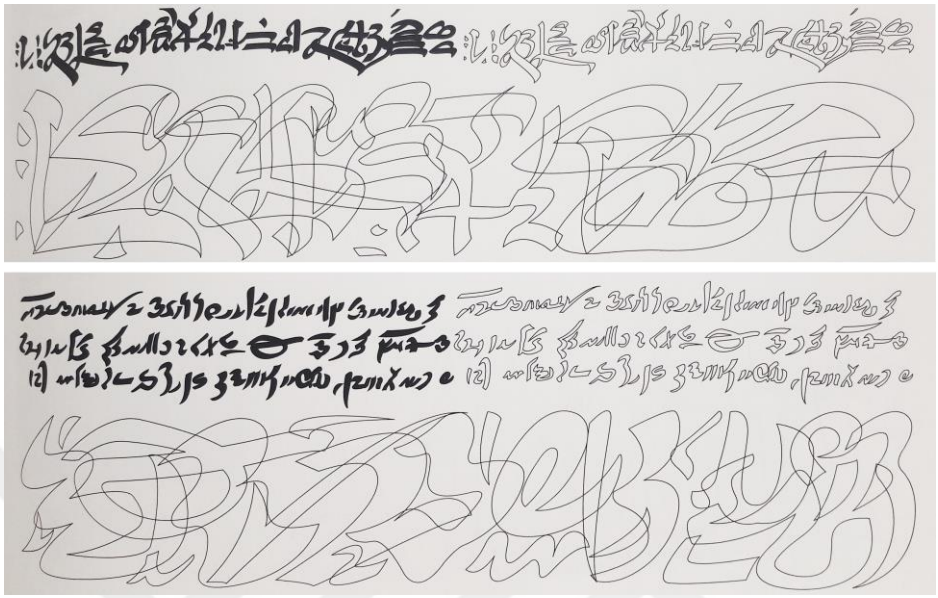

Görsel 1.6. *(Üst) Hieratik Yazı, (Alt) Demotik Yazı, Mısır Hieroglifl erinde hızlı ve işlek yazım ile oluşan kaligrafik özelliklerin düzeltilmiş örnek çizgisel uygulamaları (Ganiz, 2012, s. 5).*

Papirüsler yatay şeritli ön yüzeylerinin dikey şeritli arka yüzeylerinden daha kullanışlı olması nedeni ile tek taraflı yazma imkânı sunabilmektedir. Fakat parşömenler deri oldukları için iki yüzeyi de yazmaya elverişli bir malzemedir. Bu nedenle daha fazla kullanılmışlardır. Ayrıca sağlamlık açısından da deri olan parşömen bitkisel bir malzeme olan papirüsden daha uzun ömürlü olmaktadır. Papirüs yüzeyine karşı parşömen yüzeyinin daha pürüzsüz olması, üzerine her tür yazı malzemesi ile daha rahat ve akıcı çizgi çekebilme olanağı sağlamaktadır (Bkz. Görsel 1.7.). Bu nedenle hem papirüsün hem de parşömenin yazılarda daha fazla kaligrafik özellikler oluşturması, dolayısıyla kaligrafinin gelişiminde önemli bir role sahip olduklarını düşündürmektedir (Ganiz, 2012, s. 2-3).

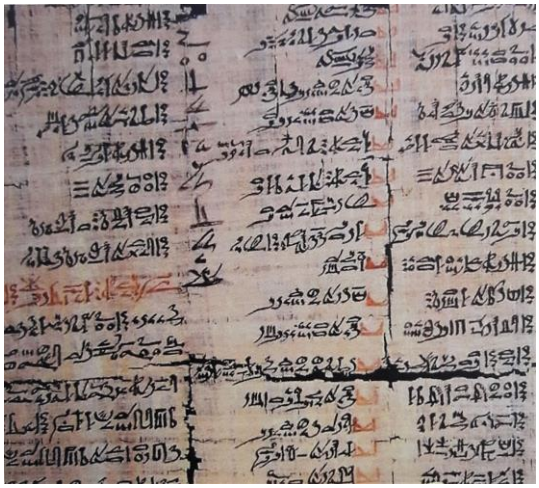

Görsel 1.7. *Papirüs üzerine demotik yazı örneği (Fischer, 2010, s. 9).*

Alfabenin nasıl ortaya çıktığına geri dönmek gerekirse, tam olarak bilinmemekle birlikte, yazı tarihini en çok etkileyen olaylardan biridir. Alfabe şeklinde bulunan en eski yazı örneği M.Ö.1400'lerde Ugarit dilinde yazılmıştır ve yazıda sesleri ifade eden 30 çivi yazısı işareti bulunmaktadır. Ugarit alfabesinin M.Ö.1200'lerde yok olmasından yaklaşık 200 yıl sonra Fenike'de yeni bir alfabe ortaya çıkmıştır. Ancak bu alfabenin nasıl oluştuğu tam olarak bilinmemektedir (Donoughue, 2009, s. 18-19). Alfabenin, Ugarit alfabesinden alınmış ya da hiyeroglifler ve diğer yazı sistemlerinden fikir alınarak oluşturulmuş olabileceği düşünülmektedir. Fenikeliler "aleph-öküz" anlamına gelen kelimenin sembolünde "A" sesini kullanmışlardır. "Ev" anlamına gelen "beth" kelimesindeki "B" sesi için de aynısını yapmışlardır. Fenikeliler her sese bir sembol bulana kadar devam etmiştir (Okur, 2003, s. 16).

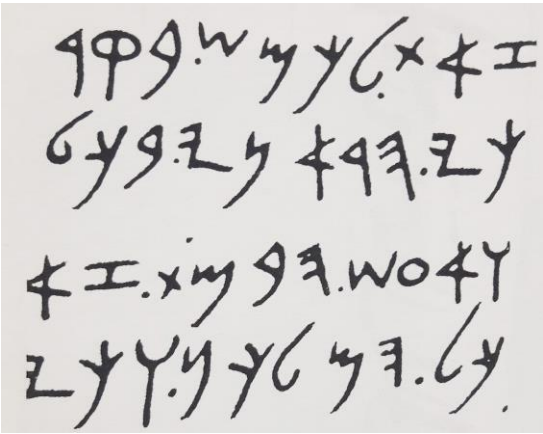

Görsel 1.8. *Fenike yazıları (Ganiz, 2004, s. 20).*

Temelde form ve fonetik özellikler bakımından mısır hiyeroglifleri ile ilişkili olan fenike alfabesinde harflerin satır içinde serbest akışları, işlek kursiv yazılışlara uygunlukları ve harf yapılarının iniş çıkışları nedeniyle kaligrafik form ve çizgi çekişlerine yatkınlık bulunmaktadır (Ganiz, 2012, s. 3).

Öte yandan Fenike Alfabesinde 22 harf bulunmaktadır. Yeni alfabenin tüm Akdeniz kıyılarına yayılması Fenikelilerin, ticaret yoluyla gittikleri yerlere alfabelerini de götürmeleriyle gerçekleşmiştir. Fenikelilerle ticaret yapan Eski Yunanlılar, zaman içinde onların alfabelerini alıp biraz değiştirerek kendileri kullanmaya başlamışlardır.

Artık "aleph" kelimesi "alpha" ya "beth" kelimesi de " beta" ya dönüşmüştür. Bu iki harfin yan yana gelmesi ile "alfabe" kelimesi türemiştir (Okur, 2003, s. 16). Yunanlılar yaptıkları değişimler ve eklemelerle 24 işaretten oluşan yeni alfabeye sahip olmuşlardır. M.Ö.400'lerle beraber yazılar geniş uçlu kalemlerle taş kil metal veya tahta üzerine oyulmuş papirüs, parşömen üzerine de mürekkeple yazılmışlardır. Yunan linear kapital yazılarının papirüs ve mum üzerine günlük kullanımında görülen örneklerinde, sivri uçlu kalemin estetik ve işlek çekişleri ile hızlı yazma ve elin akıcı, serbest hareketlerinin kazandırdığı italik ve oval formlarla harf birleşimlerinde oluşan kaligrafik etkiler bulunmaktadır (Ganiz, 2012, s. 3-7).

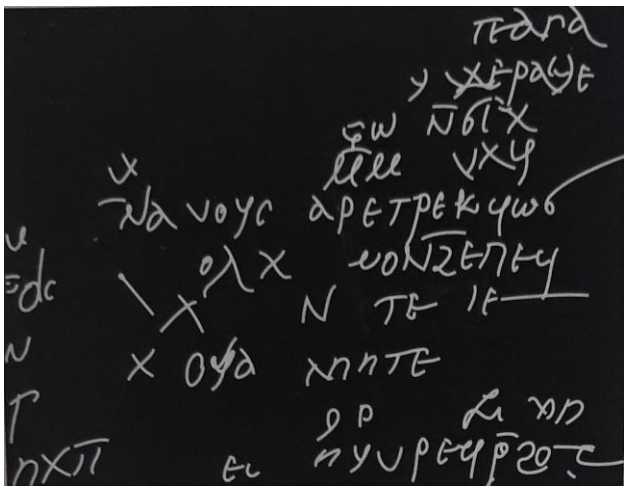

Görsel 1.9. *Yunan Linear kapital yazıları (Ganiz, 2012, s. 7).*

Yunanlıların Fenike alfabesini değiştirerek kullanmaları gibi, Romalılar da Yunanlılardan alfabelerini alıp geliştirerek kullanmışlardır. Romalılar 13 harfi (A,B,E,H,I,K,M,N,O,T,X,Y,Z) değiştirmeden kullanmış, 8 harfi (C,D,G,L,P,R,S,V) değiştirerek eklemiş ve 2 de yeni harf (F,Q) ilave etmişlerdir. Romalıların yaptığı bir yenilik de Yunanlıların "alpha" "beta" ve "gamma" gibi harfleri ifade edebilmek için

günümüzde kullanılan A,B,C gibi daha basit seslere dönüştürmeleri olmuştur. (Craig, 1999, s. 10).

Görsel 1.10. *Üstten başlayarak sırayla Fenike, Yunan ve Roma alfabeleri (Craig, 1999, s. 11)*

Bu dönüştürmeler ile Latince meydana gelmiştir. Yunan Alfabesi Latin Alfabesinin çıkış noktasını oluşturduğu için önemli bir alfabedir. Çağdaş alfabenin oluşumundan, matbaanın icadına kadar kullanılan elyazıları (manuscripts) her dönemde değişim göstermiştir. Başlarda sadece kapitaller (büyük harfler) kullanılırken, zamanla minisküller (küçük harfler) gerekliliği oluşmuştur.

Ayrıca bugün kullanılan noktalama işaretleri de bu elyazısı döneminde ortaya çıkmıştır (Tan, 2003, s. 306). Romalıların kapital formdaki işlek yazı tarzı, günümüzün el yazıları gibi kullanılmıştır. Kapital yazılar kitaplarda ya da ticari yazılarda kullanılmıştır. Romalıların gelişimini tamamlamış formdaki yazılarına örnek olarak Trajan Sütunları üzerindeki yazılar gösterilmektedir (Bkz. Görsel 1.11.). Bu yazı formları Roman Kapital yazılar olarak bilinir. Yazılar taş veya duvar üzerine önce çizilip sonra oyulduklarından alt ve üst satırlar arasında ortaya çıkan geometrik dizilimler nedeni ile kaligrafik etkiler görülmemektedir. Fakat aynı yazı formu işlek ve hızlı tarzda mum, papirüs ya da parşömen üzerine yazıldığında harflerin alt kısımlarında kaligrafik çekişler ortaya çıkmaktadır. İnce ve geniş fırça sayesinde harflerin başlangıcı geniş, bitişi ince olan Roman Kapital yazıları bugünün büyük harf yazılarının temelini oluşturmuşlardır.

Görsel 1.11. *Trajan Sütunu Roman Kapital yazı formu (Meggs and Purvis, 2012, s. 30)*

Romada oluşan diğer yazı uslûbları incelendiğinde kaligrafik özellikler görülebilmektedir. 1-3.yy arasında kitap yazısı olarak kullanılan Capitalis Quadrata, kamış ya da metal kesik uçla eğik olarak yazıldığı için düz ve kıvrımlı çizgiler arasındaki organik bütünlük kaligrafik etkiler oluşturmaktadır (Ganiz, 2012, s. 7).

Görsel 1.12. *Capitalis Quadrata yazı formu (Meggs and Purvis, 2012, s. 30)*

Aynı dönemde Eski Roma'da günlük yazılarda kullanılan Eski Roma Kursiv Yazısı da günümüz el yazıları gibi hızlı yazılan eğilimli yazı tarzlarıdır ve oluşumları gereği kaligrafik etkiler barındırmaktadır.

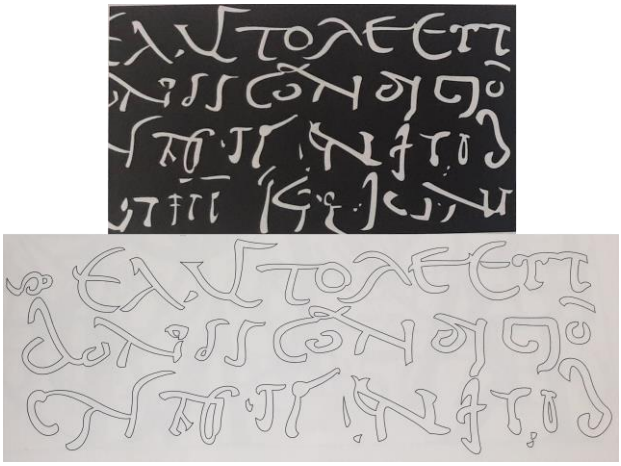

Görsel 1.13. *Eski Roma Kursiv yazı formu (Ganiz, 2012, s. 7)*

Rustik Kapital adı verilen ve 1-5.yy arasında görülen, kavisli vurgu çekişleri ile kaligrafik etkiler gözlemlenen diğer yazı formu da geniş uçlu bir yazıdır. Bu yazıda harfler eğik yazılmıştır. Akıcı ve yumuşak forma sahiptirler. Bu yazı türü şirket isimleri, rakamlar, kanun maddeleri, resmi evrak vb. yazıların yazılması için kullanılmaktadır.

Görsel 1.14. *Rustik Kapital yazı formu (Meggs and Purvis, 2012, s. 30)*

3. yy'ın başında Roma İmparatorluğu'nun çöküşü ile kontrolü ele geçiren Katolik kilisesi hristiyan düşüncesini egemen kılmak için Unsial yazıyı tercih etmiştir. Sebebi ise Roman ve Roman Rustic yazıların pagan metinlerinde çok kullanılmış olmasıdır. Unsial yazının kolay okunabilir ve yazılabilir olması da tercih sebepleri arasındadır (Gates, 1969, s. 27). Kapital formlarda yazılmasına rağmen küçük harflere (miniskül) geçişin ilk örnekleri olan Roma Unsiyaller yazı formlarında dikey vurgulara sahiptir. Kalemin veya fırçanın açısı, her harfin kalın ve ince vuruşları arasında belirgin bir kontrast yaratır. Daha yuvarlak ve geniş harf yapısına sahip olup kavisli vurgu çekişleri ve eğimli çizgi formları ile kaligrafik özellikler barındırmaktadır.

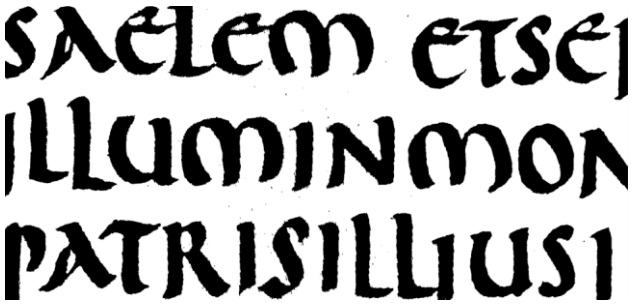

Görsel 1.15. *Roma Unsiyaller yazı formu (Ganiz, 2004, s. 27)*

Roma Unsiyallerinin ardından oluşan yarı unsiyaller ile günümüz küçük harf (miniskül) formuna yaklaşılmıştır (Bkz. Görsel 1.16.). Kalem, taban çizgisine düz bir şekilde yatay tutularak dikey bir eksen oluşturulan bu yazı formunda harfler arası boşluklarda da düzenleme görülmektedir (Meggs and Purvis, 2012, s. 48).

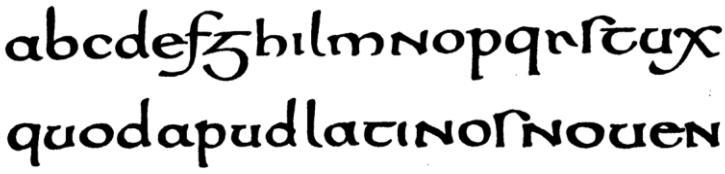

Görsel 1.16. *Roma Yarı Unsiyaller yazı formu (Ganiz, 2004, s. 28)*

Ortaçağ Hristiyanlık döneminde el yazmaları kitaplar, kiliseler ve manastırlara hapsolmuştur. Ağırlıklı olarak dini kitaplar yazılmıştır. Yazma işi manastırların "scriptorium" adı verilen yazı atölyelerinde yapılmıştır. Kilisenin el yazmaları üzerindeki etkisi bütün Ortaçağ boyunca devam etmiştir.

6. ve I2.yy arasında Avrupa, yaşanan politik kriz ve Germen-Moğol istilası nedeniyle siyasal ve kültürel bir parçalanma ile karşıkarşıya kalmıştır. Ortaya çıkan yeni küçük ülkeler, kendi özelliklerini temsil eden yazı formları bulup kullanmaya başlamışlardır. "Ulusal" yazı adı altında toplanan bu tarzlar keşişler tarafından korunmakta ve manastıra, yörenin geleneklerine göre farklılıklar barındırmaktadırlar. Ortaya çıkan bu yazıların en önemli özellikleri ise kaligrafik yapıları ve bağlaçlarla birbirlerine bağlanabilen kişiselleştirilmiş özellikler taşımalarıdır. Bu yazılardan çokça kullanılanlarına örnek olarak "Beneventan", "Merovingan", "Irish" gösterilmektedir (Tan, 2003, s. 306).

Görsel 1.17. *Ulusal yazı örnekleri, 1."Beneventan", 2."Merovingan", 3."Irish", (Tan, 2003, s. 306).*

Aynı dönemde Avrupa'nın İrlanda Adasında yaşayan Keltler, misyonerler tarafından hristiyanlığa döndürülmeye başlanmıştır. Soyut ve karmaşık olan kelt zanaatı manastırda el yazmalarında dekoratif desenleri oluşturmuş ve kitabın yeni imajını ortaya çıkarmıştır. Keltler tarafından oluşturulan en eski kitap Durrow Kitabıdır (Meggs and Purvis, 2012, s. 50). Kelt yazılarında en önemli özellik sayfanın ilk harfinin büyük yazılmasıdır. Buna İnisiyal denir. İnisiyaller kelimenin baş harfinin büyük ve süslemeli yazılması ile oluşur. İnisiyallerin doğru ve estetik olması çok sayıda ince ve kalın çizginin

üst üste geldiğinde karmaşa oluşturmadan kompozisyonel bütünlüğü sağlanması ile oluşmaktadır. İnisiyaller, el yazmalarının dikkat çeken önemli bir unsurudur.

Kitaplarda baş harfin büyük olması, metnin geri kalanında tasarımsal bir problem oluşturmaktadır. Dönemin rahipleri bu sorunu diminuendo adlı bir grafik prensibi ile çözmüşlerdir. Bu prensip, sayfa içinde baş harf büyüklüğünden sonra her satırda biraz daha küçülerek yazılan metin yazısına dayanmaktadır. Kelt yazılarının diğer özelliği ise anlaşılmasını kolaylaştırmak için kelimeler arasında boşluk bırakılmasıdır. Yarı uncial olarak kullanılan yazı formu "İnsular Script" yazı formuna dönüştürülmüştür. Bu yazı formunda harfler tabandan ya da orta kısımdan sıksık birleştirilmektedir ve onların kaligrafik özelliklerini arttırmaktadır (Meggs and Purvis, 2012, s. 48-50).

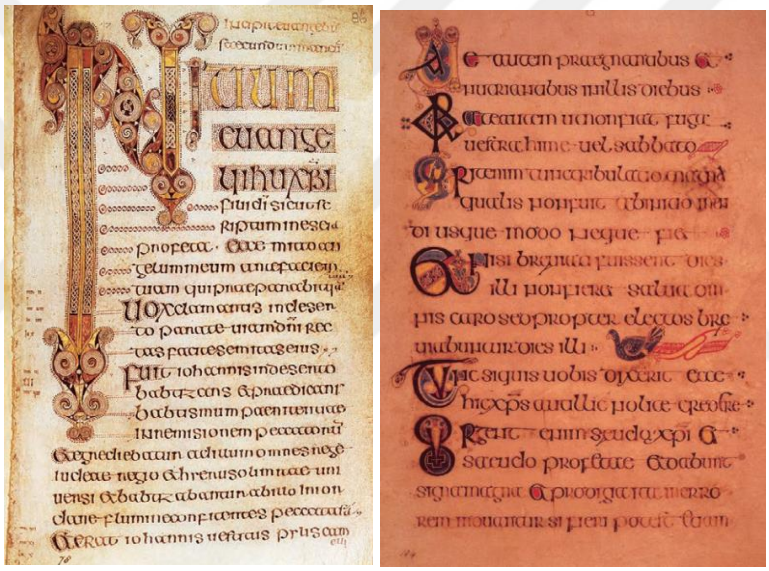

Görsel 1.18. "*Durrow Kitabı" İnsiyal örneği ve diminuendo prensibi (Meggs and Purvis, 2012, s.50).*
Görsel 1.19. *Kells Kitabı ve "İnsular Script" yazı formu (Meggs and Purvis, 2012, s. 52).*

Yarı uncial formuna sahip olan Karolenj (Caroline) yazıları küçük harflerden oluşmaktadır. Bu yazı formu M.S. 8. – 11.yy arasında dönemin imparatoru Charlemagne (Şarlman) tarafından tüm Avrupa için milli yazı ilan edilmiştir. İmparatorun yaptığı reformlar arasında manastırlarda kapalı kalan el yazmalarının tekrar canlandırılması da yer almıştır. Artık bütün kanunlarda, kararnamelerde, ilanlarda, resmi belgelerde Karolenj yazı kullanılmıştır. Karolenj minisküllerı bu nedenle Latin harfleri tarihinde önemli bir yere sahiptir. Roma Kapital yazı formlarının devamı olan Karolenj yazıda da eğimli çizgi yapısı kaligrafik özelliğini korumaktadır (Bkz. Görsel 1. 20).

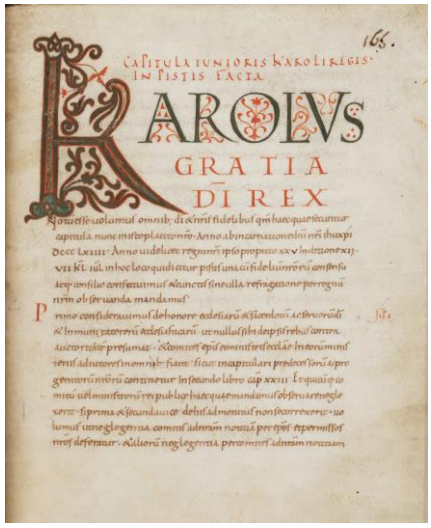

Görsel 1.20. *Karolenj miniskül ile yazılmış bir el yazması "Capitularies of Charlemagne and Louis the Pious" (Meggs and Purvis, 2012, s. 54).*

O dönemde yazmayı becerebilen laikler azınlıktadır. Charlemagne de yazmayı bilmediğinden İmparatorluk belgelerini, yazıcılarından birinin kendisi için hazırladığı damganın yanına eklediği bir haçla imzalamaktadır. Sadece keşişler dini kitapları kopyalayabilecek kadar okuma yazma biliyorlardır. Keşişler zenginler için kitapların kopyalarını yapmışlar ve zenginler okuma yazma bilmeseler de bu el yazması kitapları evlerine koymak için almışlardır (Tan, 2003, s. 311)

> Avrupa Ortaçağ'ındaki yazıcı keşişler ne yaratıcıdırlar ne de iktidarla bir ilişkileri vardır: Var olan belgeleri kopyalayıp çoğaltırlar ama yeni bir şey ortaya çıkarmazlar. Yaratıcılıkları bambaşka bir alandadır: Özellikle Charlemagne döneminden başlayarak göz kamaştırıcı bir sanatı, kaligrafi sanatını geliştirirler (Jean, 2001, s. 74).

Keşişler bir yandan yazıları kopyalarken, diğer yandan Kaligraf, Tezhipçi ve Minyatürcü keşişlerle beraber bir ekip olarak, bu yazıları kuş, hayvan, insan, bitki resimleri ile süsleyerek harfleri güzelleştirmişlerdir. Yazılarda kelt kültüründen gelen, paragrafların ilk harflerinde, bölüm başlarında süslemeler yaparak insiyalleri kullanmışlar ve el yazmaları oluşturarak Avrupa kaligrafi sanatını zirveye taşımışlardır.

Günümüze ulaşan en erken dönem (M.S. 4.yy sonları veya 5.yy başları) el yazmasının geç antik ve erken Hıristiyanlık dönemi resimli Vatikan Vergili olduğu düşünülmektedir (Bkz. Görsel 1.21.). Birçok erken Hıristiyan el yazmasında kullanılmış geç roma kitap tarzını taşımakta olan Vatikan Vergilinde Roma ve Pagan anlayışı hâkimdir. Metin yazısını Rustik Kapital harfler oluşturmaktadır. Çoğunlukla kırmızı renk parlak bantlarla çerçeveli çizimler, metin sütunuyla aynı genişliktedir (Meggs and Purvis, 2012, s. 47).

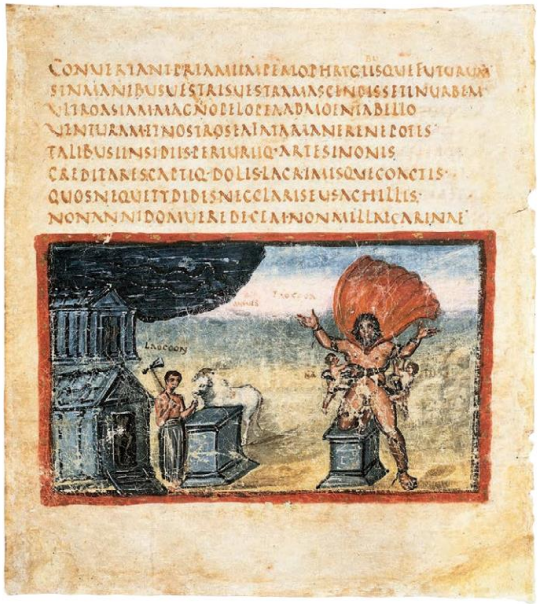

Görsel 1.21. *Vatikan Vergili (Meggs and Purvis, 2012, s.46).*

Charlemagne döneminde başlangıçta sadece dini kitaplar kopyalanmıştır fakat zamanla okuryazar sayısındaki yükselme ile kitaplara talep artmıştır. Dini Kitaplar dışında hukuk, tıp, matematik ve astronomi kitapları da kopyalanmaya başlamıştır. Zamanla yazıcılık halka da yayılmış, yetiştirilecek yazıcılar için atölye ve loncalarda eğitimler düzenlenmiştir. Burada yazıcılar günlük yaşam ve ticaret için gerekli belgeleri hazırlarken her kitap için kopyalama, süsleme ve ciltleme yapılmıştır. Artık yazı keşişlerin ve soyluların tekelinden çıkmıştır (Donoughue, 2009, s. 31).

El yazması kitaplara talebin artması ve kitap kopyalamaları zamanla yazı formunda ve süslemelerde de değişiklikleri ortaya çıkarmıştır. Katedral okulların ve üniversitelerin kurulması ile bu süreç hızlanmıştır. Yazı sanatında standart haline gelen Karolenj yazı sistemi yerini daha uzun, köşeli, dar ve sıkışık bir formu olan Gotik yazı biçimine bırakmıştır.

Kültürel bir değişimin sonucu ortaya çıkan bu tarz Blackletter (siyahyazı) olarak da bilinmektedir. Avrupa'da büyük ve süslü katedrallerin ortaya çıkması ile gösterişe önem verilen bir dönem yaşanmaktadır. Mimari yapılardaki gibi yukarı doğru yükselen tarzı ile heybeti temsil eden gotik yazı Karolenj harf yapısından daha dar (condensed) bir yapıya sahiptir. Kalın dikey çizgileri ve köşeli yapısı ile bu yazı tarzı eğitim alanında sıkça kullanılmıştır (Tan, 2003, s. 312).

Zaman içinde gotik yazılarda harf gövdelerinde çıkış inişler kısalmış, keskin kırık vurgular ile beraber eğimli ve kavisli yapı da kullanılmaya başlanarak çeşitler artmıştır.

Gotik Yazı çeşitlerine örnek olarak Textura, Rotunda, Alman Bastarda, Schwabacher, Fraktur, Kanzlei-Kurrent, Ungerfraktur sayılabilir. Gotik yazı çeşitlerinin hepsinde harf formları yoğun şekilde kaligrafik etkidedir. Özellikle Fraktur, geniş uçla yazılmakta ve dekoratif yazı olarak da kullanılabildiği için kaligrafide önemi büyüktür. Kaligraflar tarafından çok kullanılan ve metalden kesilip kalıplarının yapıldığı bir karakterdir (Ganiz, 2004, s. 31).

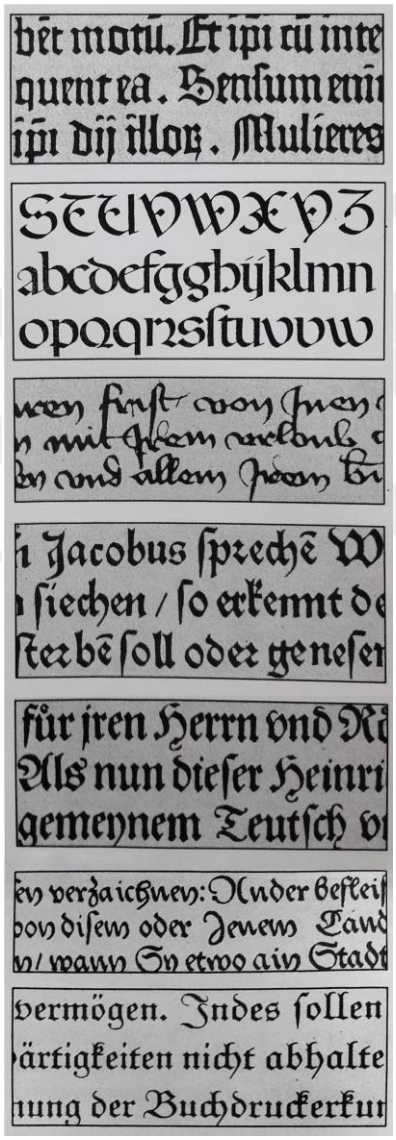

Görsel 1.22. *Gotik yazılar, Textura, Rotunda, Alman Bastarda, Schwabacher, Fraktur, Kanzlei-Kurrent, Ungerfraktur (Ganiz, 2004, s. 31-32).*

Görsel 1.23. *"The Douce Apocalypse" Gotik yazı ile yazılan bir el yazması, M.S. 1265 civarı, (Meggs and Purvis, 2012, s. 57).*

Geç ortaçağ döneminin önemli el yazmalarından biri de Saatler kitabıdır. Birçok saatler kitabı bulunmaktadır. Bunların içinde en ünlüsü 15. yüzyılda Duc de Berry adına Limbourg Kardeşler tarafından hazırlanan kitaptır. Kitabın ilk yirmi dört sayfası resimli takvim şeklindedir.

Görsel 1.24. *Duc de Berry için Limbourg Kardeşler tarafından hazırlanan "Saatler kitabı"el yazması örnek sayfalar, https://www.historyofvisualcommunication.com/04-the-art-of-the-book (Erişim Tarihi: 06.04.2019)*

Gotik Sanat, Ortaçağın sonu Rönesansın başlangıcı olmuştur. Ortaçağ Avrupası 14.yy da Rönesans ile yeni bir çağa girmiştir.

Ortaçağ Avrupası'nda durum böyle iken Çin'de bilinen en eski yazı örnekleri kehanet kemikleri olarak geçen kaplumbağa kabukları ve bazı hayvanların yassı kemikleri üzerinde yazılmış olan yazılardır. Daha sonra bronz yazı döneminde bölgesel varyasyonlara sahip yazı çeşitleri bulunmuşur. Bu dönemde metal üzerine yazılmış yazılarda, yazının dekoratif unsur olarak kullanımı dikkat çekmektedir. Çinde kâğıt bulunmadan önce belgeler bambu şeritlere yazılmıştır. M.Ö.1.yüzyılda büyük mühür ve küçük mühür (seal script) yazıları geliştirilmiştir. En çok Doğu Han zamanında kullanılan bu yazı, sağ ve sol aşağı meyilli vuruşlara ve dışa doğru çekişlere sahip bir yazıdır (Barrass, 2002, s. 19).

Görsel 1.25. *Bambu şeritler üzerine yazılmış Hanjian Juting yazı, (Han Wudi dönemi, M.Ö 97 - MS 111) http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calhist.htm#bamboostrip (Erişim Tarihi: 08.04.2019)*
Görsel 1.26. *Yi shan anıt yazıtı Qing hanedanlığı mühür yazısı örneği http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calhist.htm#bamboostrip (Erişim Tarihi: 08.04.2019)*

Han Hanedanlığı döneminde hükümet yapısındaki değişiklikler, yazı sistemi üzerinde etkili olmuştur. Mühür yazıları resmi belgelerde kullanılan yazı türüdür. Çin kaligrafisinde fırça vuruşları yaparken başlangıcında fırçanın ucunun görünmemesi için fırça geniş tutulmakta, bitiş kısmında ise yazının kuyruk kısmını açığa çıkarmak için fırça ile sivri çekiş yapılmaktadır. Kaligrafide bu özelliğe çok dikkat edilmiştir. Yazı türleri zamanla daha basit ve kullanışlı formlara dönüşmüştür. Doğu Han'da el yazısı formu yaygın olarak kullanılmıştır. M.S. 4. yüzyıldan itibaren etkileyici ve estetik özelliği nedeni ile el yazısı (cursive script) kullanılmaya başlanmıştır. Bu yazı formu yazan

kişinin karakterini ifade edebileceği bir araç olmuştur ve hem kişisel yazışmalarda hem de resmi olmayan yazışmalarda kullanılmıştır (http-1).

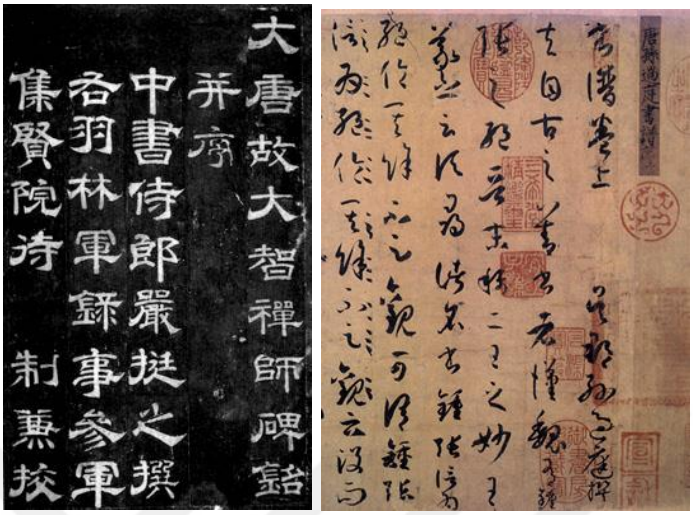

Görsel 1.27. *Shi Weize anıt yazıtından detay (MS 736), http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calhist.htm#7calans5 (Erişim Tarihi: 08.04.2019)*
Görsel 1.28. *Sun Guoting, El yazısı (cursive script) örneği http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calhist.htm#7calans5 (Erişim Tarihi: 08.04.2019)*

Diğer yazı formu olan Regular Script ise resmi belgelerde kullanılan mühür yazıları (seal script), kişisel ve resmi olmayan yazılarda kullanılan el yazısı (cursive script) arası bir yazı formudur. Bu yazı formunda fırça ucu üzerine uygulanan basınçta, fırça yönünde ve fırça hareketinde değişiklikler bulunmaktadır. Bireysel fırça vuruş hızındaki farklılıklar sonucu oluşan form, el yazısının en okunaklı ve uygun formu olarak kabul edilmiştir.

Görsel 1.29. *Northern Wei yazıtı (Regular Script) örneği http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calhist.htm (Erişim Tarihi: 08.04.2019)*

Çin tarihinde Altı Hanedanlar dönemi (M.S. 220-581) en ünlü kaligrafların bazılarının yaşadığı dönemdir. Bu dönemde etkileyici kaligrafi yazıları ortaya çıkarmış pek çok kaligraf vardır. Okuyucunun fırçanın arkasındaki adamın özelliklerini görebileceği teorisinin ortaya çıktığı dönem ise Wang Xizhi (M.S. 303 – 361) dönemi olmuştur. Bugün de halen usta kaligrafi sanatçısı olarak saygı gören Wang Xizhi doğu Jin dönemi kaligrafları arasında en önemlilerinden biridir. Sanatçının yedinci oğlu Wang Xianzhi de Altı hanedanlar döneminin sonunda ünlü kaligraflardan biri olmuştur. Wang Xizhi'nin kaligrafisinin özelliği, karakterlerin sağ ve sol yarıların merkezden uzağa çekilme eğilimidir. Oğlu Wang Xianzhi'nin kaligrafisinde ise ardışık karakterlerin kelimeler arasında bağ gibi uzanan bağ fırça darbeleri vardır. Bu özellik Wang Xizhi'nin kaligrafisinde bulunmamaktadır (http-2).

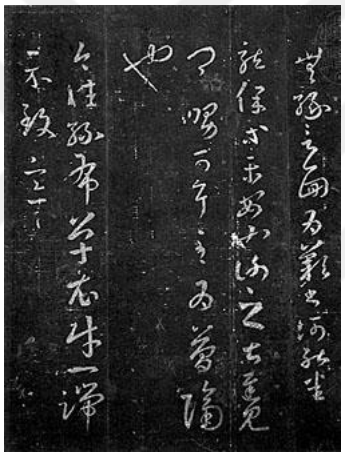

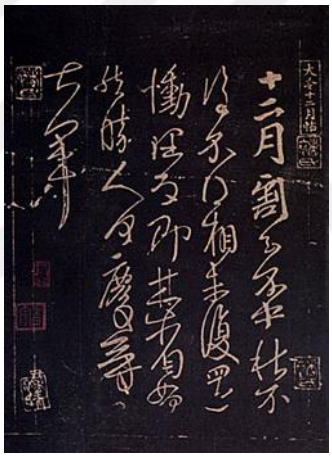

Görsel 1.30. *Wang Xizhi kaligrafisi*
http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calsixd.htm#7calan14 (Erişim Tarihi: 08.04.2019)
Görsel 1.31. *Wang Xianzhi kaligrafisi*
http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calsixd.htm#7calan14 (Erişim Tarihi: 08.04.2019)

Altı Hanedanlar döneminde, kaligrafi okuryazar seçkin kısımın çok ilgilendiği bir sanat haline gelmiştir. Bireysel el yazma formunu içsel benliğini ifade etmenin en etkili yolu olarak gören eğitimli insan sınıfı, sosyal olarak ayırt edilmek için kaligrafiyi bir araç olarak görmüştür. Çin tarihinde her zaman politika ve iktidarla ilişkili bir sanat olan kaligrafi, Tang Taizong (MS. 626-649) döneminde de çok kıymetli olmuştur (Bkz. Görsel 1.32.). Wang Xizhi kaligrafisinin hayranı olan Tang Taizong bilinen tüm Wang Xizhi eserlerini toplamış ve profesyonel kişileri bu eserlerin dikkatlice çoğaltılması için görevlendirmiştir. Kaligrafiyi kopyalayan ve uygulayan insanlar zamanla farklı stilleri de oluşturmuşlardır. Tang Hanedanlığı döneminde kaligrafi dini metinlerde yoğunlaşmış ve elle kopyalanmıştır (http-3).

Görsel 1.32. *Tang Hanedanlığı dönemi dini Sutra örneği*
http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calrelg.htm (Erişim Tarihi: 09.04.2019)

Zamanla sanatsal alanda ve kaligrafide geleneksel olmayan yaratıcı faaliyetler oluşmaya başlamıştır. Kaligrafi de diğer sanat dalları gibi, toplumsal kısıtlamalardan sıyrılmaya başlamış ve yeni bir yazı stili ortaya çıkmıştır. "Vahşi El Yazısı" (Wild Cursive Script) olarak adlandırılan bu tarz ile kişiselleştirilmiş, kısıtsız ve anlık oluşumlu değişime açık yeni bir gelenek oluşmuştur.

M.S 710-750 yıllarında yaşamış olan Zhang Xu'nun Vahşi El Yazısının yaratıcısı olduğu söylenmektedir. Vahşi El Yazısı, geçmiş geleneklerden kopmuş görünse de temelinin geleneksel el yazılarına dayandığı düşünülmektedir. Zhang Xu'nun kaligrafi tarzının özelliği, kelime yapılarındaki deformasyondur. Vahşi El Yazısındaki çarpıtma, kabul edilmiş formları reddeden, ham enerjinin dışa vuruşunu içermektedir (http-4).

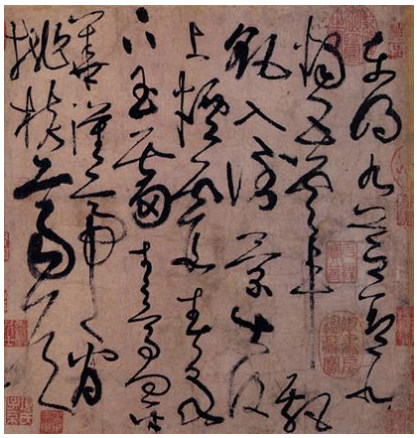

Görsel 1.33. *Zhang Xu, "Antik şiirler üzerine dört harf" detay, vahşi el yazısı (wild cursive script)*
http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calindv.htm (Erişim Tarihi: 09.04.2019)

Zhang Xu sıra dışı kaligrafisi ile saygı duyulan biridir ve kendisinden sonraki dönemden iki kaligrafa ilham olmuştur. Bu kaligraflar Keşiş Huaisu ve Yan Zhenqing dir. Sarhoş Keşiş olarak ta bilinen Keşiş Huaisu Vahşi El Yazısı tarzını benimsemiş bir kaligraftır. Yan Zhenqing ise 8.yy daki siyasi çalkantılar içinde Tang tahtına sadık bir askeri şahsiyettir. Karakterinin gücü ve ahlaki yapısının sağlamlığı ile ünlü olan kaligrafın kaligrafisi de kişiliği gibi sağlam ve güçlüdür. Çin kaligrafisini uygularken elden kâğıda geçen enerji akışını doğru ve güçlü bir şekilde aktarmak için fırçanın pozisyonunun dik konumda olması gerektiğini savunmaktadır. Yan Zhenqing'in kaligrafisinin özelliği de bunu barındırmasıdır. Zhenqing dik fırça kullanmanın güçlü ahlakı gösterdiğini düşünmektedir. (Barrass, 2002, s. 20-21).

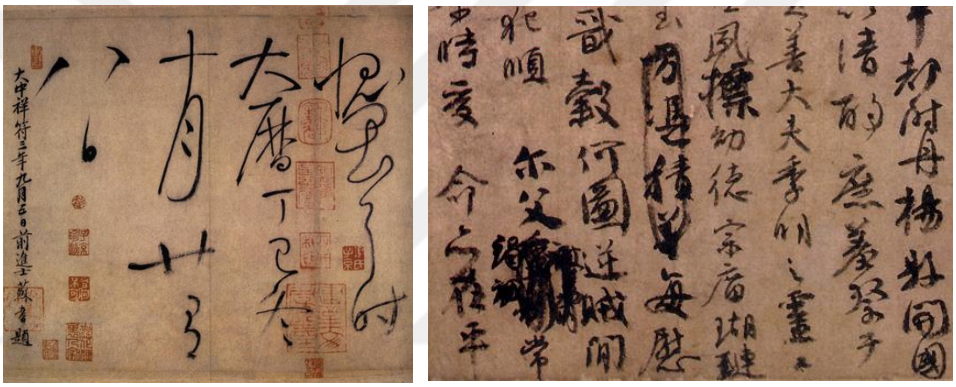

Görsel 1.34. *Huaisu, Otobiyografik denemeden detay*
http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calindv.htm#7calan31 (Erişim Tarihi: 09.04.2019)
Görsel 1.35. *Yan Zhenqing, Yeğeni için yazdığı mektuptan detay*
http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calindv.htm#7calan31 (Erişim Tarihi: 09.04.2019)

Tang dönemindeki kaligrafilerin birçoğu standart yazı formunda olsa da, zaman içinde el yazısı türü, kaligrafın iç dünyasını, karakterini ve estetik bakış açısını ifade edebildiği için en çok kullanılan form olmuştur. Tarih içinde kaligrafiyi resme dâhil eden ve resim sanatının tekniklerini kaligrafiye dâhil eden pek çok yenilikçi kaligraflar ortaya çıkmıştır. Kaligrafi, Çin'in görsel kültüründe her zaman çok kıymetli ve güçlü bir sanat olarak kalmıştır. Bütün hanedanlıklar boyunca sanatın edebiyatın içinde olmuş, sosyal ve kültürel her alanda yaşamın içinde yer almaya devam etmiştir.

Kaligrafi ve el yazmaları Doğuda islam dünyasında da sanat olarak gelişmiştir. İslam dünyasında kullanılan arap haflerinin kökeni Ârami asıllı Nabati yazısına dayanmaktadır (Bkz. Görsel 1.36.). M.Ö. 6.yy'a ait arkeolojik kazılarda bulunan Nabati Kitabelerinin yazıları Hz.Muhammed'in doğumundan önceki devire ait arapça yazıları

arasındaki benzerlik arap yazısının nabati yazısından geldiğini göstermektedir (Alparslan, 1999, s. 19).

Görsel 1.36. *Nabatî yazısı ile yazılmış bir kitabe örneği (Tur, 2011, s. 151)*

Yazı mesaj iletme özelliğinin yanında, mimari yapılarda dekoratif ağırlıklı olarak kullanılmıştır. İslamiyetten önce kullanılan ma'kılı yazı da bu amaçla kullanılan yazılardandır. Ma'kılı yazıda bütün harfler birbirine dik doğrusal konumda olduğu için kamış kalemle yazmaya uygun değildir. Harflerin çoğu dört hareketle kare form yapıdan oluşur. İslamiyetle birlikte anıt yazısı olarak kullanılan bu yazıya santrançlı yazı da denilmektedir. Ma'kılı yazı genellikle mimari yapılarda kullanıldığı için çoğu kaynaklarda hat yazıları içinde sayılmamaktadır. İslamiyetin ilk dönemlerinde Ma'kılı yazı biraz daha değiştirilmiş, yuvarlak hatlar eklenerek mensub adlı yazı ortaya çıkmıştır. İlk kurânlar ve mektuplar bu yazı ile yazılmıştır (Acar, 2013, s. 37-38).

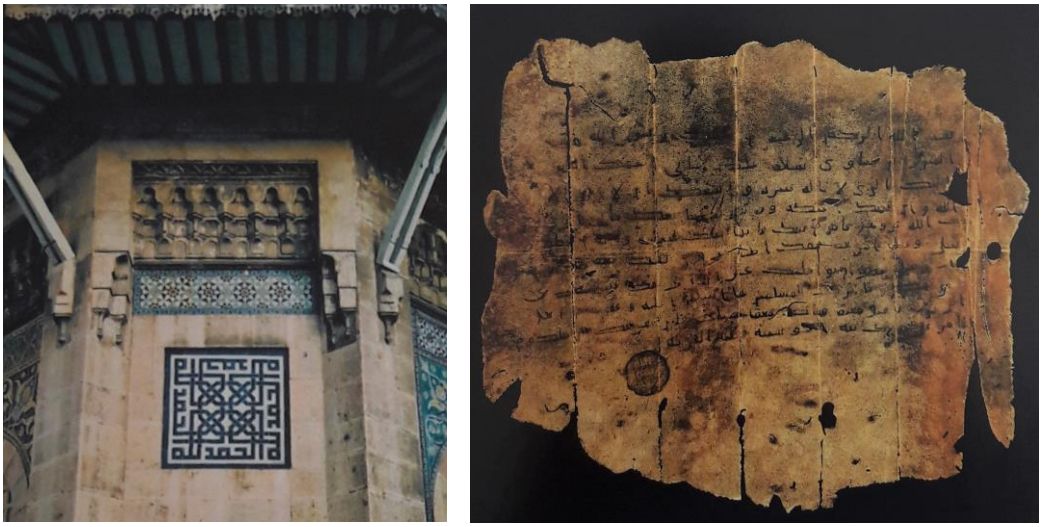

Görsel 1.37. *Hobyar Camisi Ma'kılı yazısı, çini üzerine yazılmış dörtlü Elhamdülillah yazısı (Acar, 2013, s.39)*
Görsel 1.38. *Mensûb yazı örneği, Hz. Muhammed'in El-Âhsâ bölge valise El-Muhzir Bin Sâva'ya gönderdiği emirlere uymaya çağri mektubu (Acar, 2013, s. 37)*

Arapçanın gelişmesinde islam'ın etkisi çok büyük olmuştur. İslam dünyasında dinî inanış nedeni ile insanın resmedilmesi ve her tür figüratif resim, putperestliğe dönülmesinden korkulduğu için yasaklanmıştır. Müslüman sanatkârlar da figüratif resimden uzak durarak, hislere dayalı bir güzellik anlayışı içinde, türlü artistik nitelikleri olan yazı çeşitlerini oluşturmaya başlamışlardır.

Mensub yazının geliştirilmesi ile adını 4. Halife Ali zamanında devletin başkenti olan Küfe'den alan Kufi yazı ortaya çıkmıştır. Bu yazı arap yarımadasında çok kullanılmış ve Kur'an-ı Kerim'ler Kufi yazı ile yazılmıştır. Yazı düz çizgi ve köşelerden oluşan geometrik forma sahiptir.

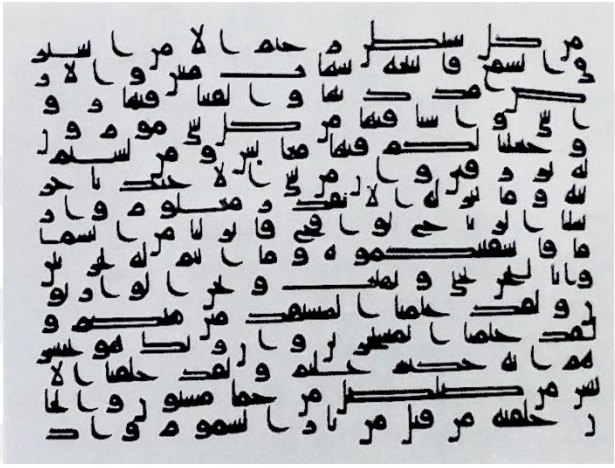

Görsel 1.39. *Kufi yazı örneği (Alparslan, 1999, s. 19).*

Kufi yazıdan sonra Abbasiler döneminin hattat ve veziri İbn Mukle, arap yazısına bir takım kurallar getirmek isteyince genel adı "Âklam-ı Sitte" olan 6 yazı çeşidi meydana gelmiştir. Bu yazılar Muhakkak, Reyhani, Sülüs, Nesih, Tevki, Rıkâ'dır (Bkz. Görsel 1.40.). Muhakkak yazı stili küfiden çıkan ilk yazıdır ve küfiye benzemektedir; Kur'an yazımında kullanılmıştır. Reyhani yazı Muhakkak yazının küçük şeklidir. Yazılar sayfada fazla yer tuttuğu için zamanla yerini sülüs ve nesih yazılara bırakmışlardır. Sülüs yazıda harflerin yuvarlak kısımları fazla en ve boyları daha küçüktür. Emevilerin son zamanından itibaren kullanılmaya başlanan Sülüs yazı her alanda kullanılabilen (levhalar, kitabeler, mezar taşları) bir yazı türü olmuştur. Âklam-ı Sitte yazılarından dördüncü olan Nesih yazı ise sülüse çok benzeyen ama tam sülüs olmayan harflere sahip bir yazıdır ve sülüsün üçte biri kadar küçüktür. Nesih yazı Kur'an ve kitap yazımında kullanılmıştır. Tevki yazı sülüs yazının daha özensiz yazılmış hali ve küçük halidir. Normalde birleşmeyen elif, re, vav harfleri bu yazıda birbirine bağlanabilmektedir. Ayrıca Tevki padişahların buyruklarının üzerinde bulunan tuğranın adıdır. Devlet yazışmalarında bu

yazı kullanılmıştır. Rıkâ deri ve kâğıt üzerine hızlıca yazılan yazı şeklidir. Tevki yazının kurallarına sahip daha küçük boyutta yazılır. Yazının kullanımı mektuplar, hikâyeler, diplomalar, devletin vakıf yazıları gibi pek çok alanda olmuştur (Alparslan, 1999, s. 20-22).

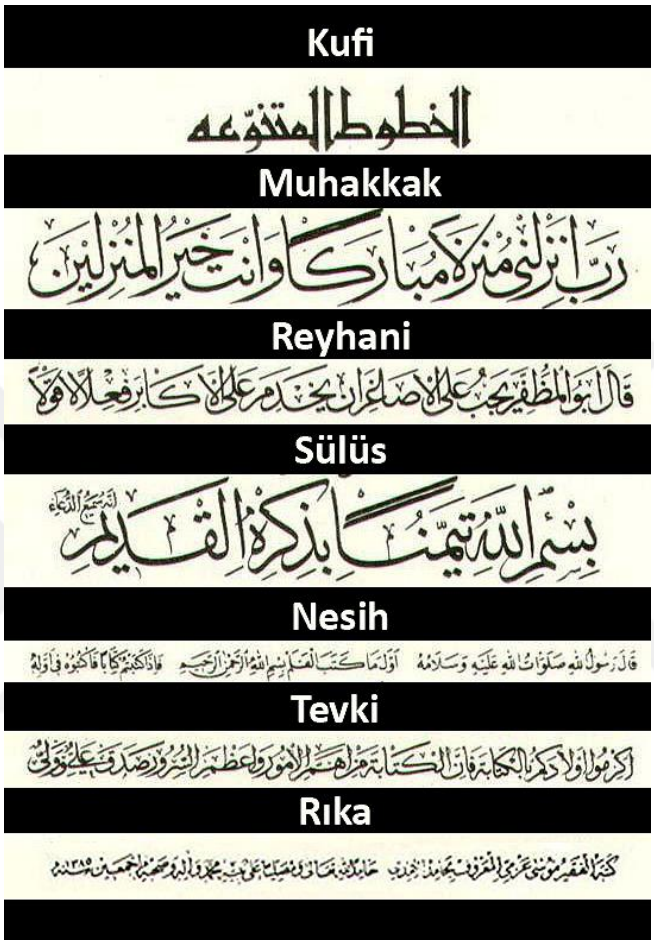

Görsel 1.40. *Âklam-ı Sitte yazıları, Hattat Hâmid Aytaç'ın Hutut-i Mütenevviasından seçme http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=main&KNO=6 (Erişim Tarihi: 09.04.2019)*

Âklam-ı Sitte yazıları dışında Siyakat, Nesta'lik yazı ve Türkler tarafından icat edilen Divani, Celi Divani, Rık'a yazıları bulunmaktadır (Bkz. Görsel 1.41.). Yapısı küfi'ye dayanan Siyakat yazısı mali işlerde kullanılan, okunması pek kolay olmayan bir yazı türüdür. İran sanat anlayışının eseri olan Nesta'lik yazı, kırlangıç kanatlarının yayvan uçlarına benzeyen formu ile iki ekole sahiptir; İran Nesta'lik ekolü ve Türk Nesta'lik ekolü. Anadolu'da önceden diğer ülkeler gibi İran ekolünü kullanırken daha sonra Türk hattatların yeni geliştirdiği üslûp ile İran ekolünden ayrılmışlar ve Osmanlı-Türk Nesta'lik ekolü adında yeni bir üslûp ortaya koymuşlardır. Türklerin ortaya çıkardığı yazılardan olan Divani yazı adından da anlaşılacağı üzere devletin resmi kararlarının,

ferman, tayin belgesi gibi devlet kararlarının yazılmasında kullanılan yazı türüdür. Celi Divan ise divan yazının büyük halidir, ama aralarında farklar vardır. Celi Divani yazının Divaniden farkları ise daha geniş kalemle yazılması, harflerin gövdelerinde kıvrımın fazla olması, istifli kompozisyonel olması, daha grift bir yazı olmasıdır. Bu yazı fermanlarda, berat ve anlaşmalarda kullanılmıştır. Rık'a yazı Türk hattatlarının icadı olan bir yazıdır. Sarayda oluşup gelişen yazı türü yuvarlak yapısı az, düz yapısı çok olan forma sahiptir. Kolay ve süratli yazılabilmektedir. Bu yazı özellikle yazışmalarda ve mektuplarda kullanılmıştır (Alparslan, 1999, s. 22,192,193).

Görsel 1.41. *Âklam-ı sitte yazıları dışındaki yazılar*

Hat sanatı İslamiyeti kabul eden Türkler tarafından arap alfabesini kullanarak yeni güzellikler ve değerler katarak geliştirilmiştir. Hat Sanatına farklı bir boyut kazandırarak Arap harflerini estetik ve kompozisyon ile işlemeye başlamış, Arap ve İran uslubundan ayrı bambaşka güzellikte bağımsız bir sanat haline getirmişlerdir. Bu gelişim sürecini Osmanlı Dönemi takip etmiş ve hat sanatının altın çağını Osmanlı İmparatorluğu başlatmıştır.

Osmanlı Döneminde yazma eserlerin ilmî değerleri yanında sanat değerinin de çok büyük önemi olmuştur. Yazı, Bursa, Edirne ve Amasya'da önem görmüş ve gelişmiştir. İstanbul'un fethi ile de Osmanlı dönemi Hat sanatının saltanatı başlamıştır. Osmanlı

döneminde pek çok hattat yazıyı geliştirmiş ve ilerletmiştir. Hattatların babası olarak kabul edilen Şeyh Hamdullah, Amasyada II. Beyazıt'ın yazı hocalığını yapmış ve İstanbul'un fethinden sonra Beyazıd'ın hükümdarlığı ile İstanbul'a gelmiş ve burada yazısını daha çok geliştirmiştir. Şeyh Hamdullah, Âklam-ı sitte yazılarına yeni bir üslup ile türk karakteri kazandırmış ve büyük beğeni gören bu üslubu diğer islam hattatları da benimsemişlerdir. Şeyh Hamdullah, Osmanlı hat sanatının ilk kaynağı olarak kabul edilmiş, yeni ekolün ve türk üslubunun kurucusu olmuştur. Onun dönemi ile hat sanatında liderlik Türk Milleti'ne geçmiştir (Alparslan, 1999, s. 38-39).

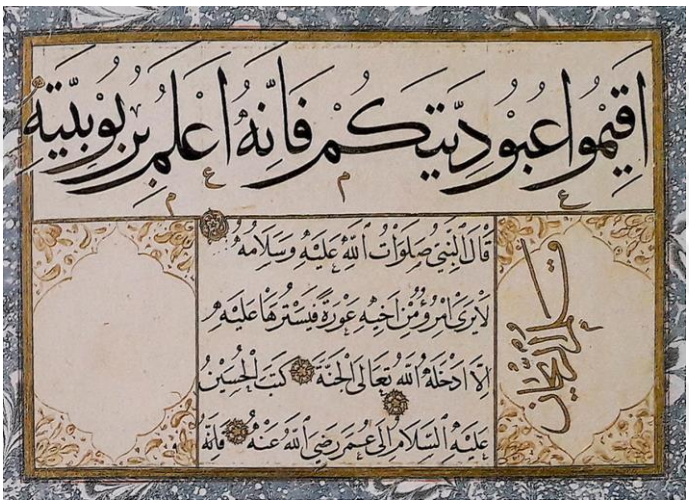

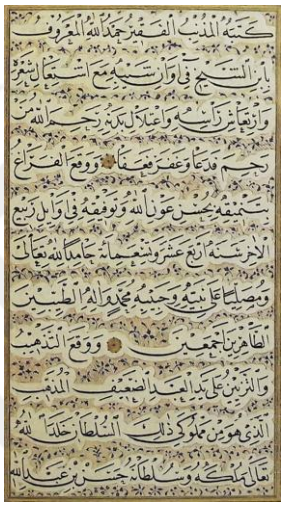

Görsel 1.42. *Şeyh Hamdullah'ın aklâm-ı sitte yazılarından muhakkak-reyhani kıt'ası (Alparslan, 1999, s.37).*
Görsel 1.43. *Şeyh Hamdullah Ketebe sayfası (Alparslan, 1999, s. 41).*

Amasyalı Şeyh Hamdullah ile aynı çağda yaşamış olan Molla Ahmet Karahisari önemli hattatlardan biridir. Dervişlik terbiyesi ile yetişmiş olan hattat, altı çeşit yazı ve sülüs, celi sülüs yazıda üstattır ve birçok eser vermiştir. Hattında kurduğu başarılı kompozisyonlar ön plandadır. Kalıplara sığmayan bir ekol sahibi olan Karahisari hattında altın mürekkebi ile yazılar yazıp çevresini ise kıl kadar ince çizgi halinde siyah mürekkeple çevrelemektedir. Bazen sadece siyah ile yazmakta, kimi zaman da harf içlerini süslemektedir. Sürekli farklı tarzlar deneyen hattatın hattında yenilikçilik hâkimdir. Karahisari'nin eserlerinde ustaca yapılmış kompozisyonlar bulunmaktadır (Bkz. Görsel 1.44, Görsel 1.45). Hat Sanatında farklılık ve yeniliklerin hoş görülmediği bir dönemde yaratıcı eserler veren Karahisari uslubü bazı kimseler tarafından hoş görülmemiştir. Ünlü En'am kitabının İlk sayfasında yer alan ünlü besmelesi o güne kadar yazılan diğer besmelelere benzememesi ve hat kurallarına aykırı bir görünümde olması

nedeni ile çok eleştiri almıştır. Belki de bu yüzden Karahisari'nin tasarım içeren stilize edilmiş hat uslübü uzun soluklu olmamıştır (Acar, 2013, s. 77-84).

Görsel 1.44. *Karahisari'nin En'âm'ın ilk sayfasındaki ünlü Besmelesi (Acar, 2013, s.78).*
Görsel 1.45. *Karahisari, En'âm'dan bir sayfa, Üste: Ma'kılı yazıyla ve is mürekkebiyle dört kez "Elhamdülillah", Ortada: İs mürekkebiyle zincirleme tarzda yazılmış ünlü besmelesi, Altta: Ma'kılı yazıyla ve altın mürekkebiyle İhlâs Sûresi (Acar, 2013, s. 80).*

Osmanlı döneminde Hat Sanatı önemli bir ilerleme kaydetmiş ve çok kıymetli bir sanat haline gelmiştir. Bu aşamalara gelmesinde birçok hattatın emeği vardır. Bu araştırmada sadece hat sanatında yaptıklarıyla ün kazanmış öne çıkan üç hattata değilmektedir. Ama onlardan önce ve sonra da Türk Hat Sanatında emeği geçmiş pek çok hattat yaşamıştır.

16.yy'da yaşamış olan Şeyh Hamdullah ve Karahisari'den yaklaşık 150 yıl sonra çocuk yaşlarda Kur'anı Kerimi hatim edip hocalarından icazet alan Hafız Osman yaşamını yazıya adamış bir kişidir. Hafiz Osman hat dersleri aldığı zamanlarda Şeyh Hamdullah üslubunu benimsemiş olan Nefeszade Seyyid İsmail Efendi'den Şeyh tarzı

Aklam-ı Sitteyi öğrenmiştir. Kendi merakıyla Şeyh Hamdullah'ın üslubunu araştırmış ve incelemiş onun üslubunde Kur'anı-ı Kerim yazarak Şeyh gibi olmak seviyesine erişmiştir. Fakat bu seviye ona yeterli gelmemiş, zamanla yazıda yenilikler arayarak gittikçe ustalaşmış ve 1679 yılından itibaren yazısında değişiklikler görülmüştür. Kendi üslubunu oluşturmaya başlayan Hafız Osman Âklam-ı Sitteyi güzelliğin zirvesine taşımıştır. Şeyh Hamdullah'ın yazısındaki yatay ve basık kufi tarzı andıran yapıyı kaldırmış, sülüs yazıda harflere hareket getirmiş ve yazıya incelik katmıştır. Başlarda kabul görmekte zorlanılsa da, zamanla onun üslubu benimsenmiş herkes tarafından beğenilerek kabul görmüştür. II. Ahmet, II. Mustafa, III. Ahmet'in de hat hocalığı yapmış olan üstatın önemli bir özelliğide Hz. Peygamber'in vasıflarının yazıyla anlatılmış biçimi olan Hilye-i Şerif formu oluşturmasıdır. Hilyelerin duvarda levha olarak kullanılmasını sağlayan ilk kişidir. Hafız Osman Efendi'nin yazıları halen günümüzde de en revaçta olan hat sanatı örneklerindendir (Alparslan, 1999, s. 64-67).

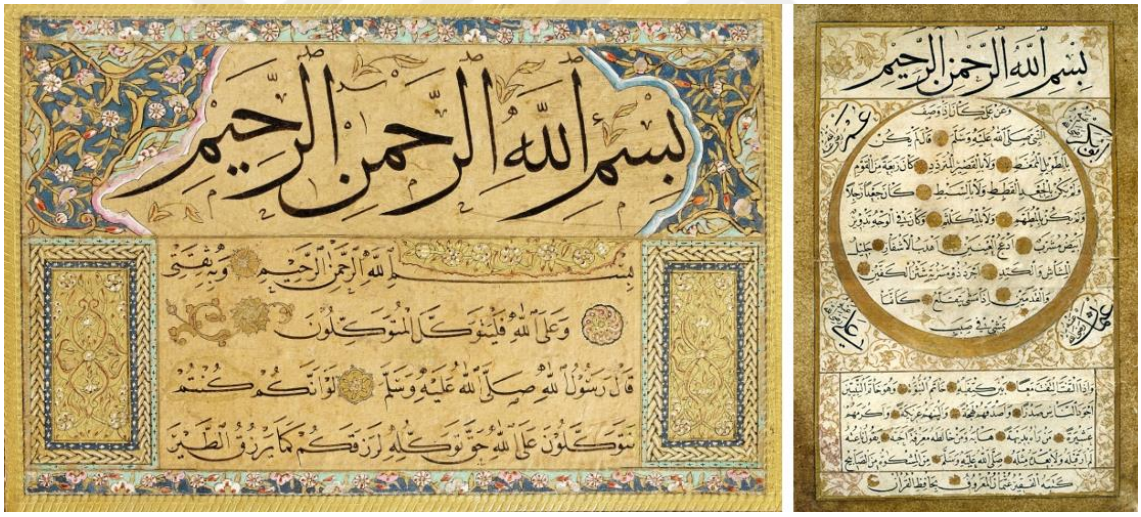

Görsel 1.46. *Hâfiz Osman Hüsn-i Hat (Muhakkak, Nesih, Sülüs), Siyah (İs) Mürekkep, Aharlı Kâğıt, Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu, https://www.ketebe.org/en/artwork/4748?ref=artist&id=323 (Erişim Tarihi: 15.04.2019)*

Görsel 1.47. *Hâfiz Osman, Hilye-i şerif, 21,6 x 32 cm, Siyah (İs) Mürekkep, Cengiz Çetindoğan Koleskiyonu https://www.ketebe.org/en/artwork/4070?ref=artist&id=323 (Erişim Tarihi: 15.04.2019)*

Şüphesiz ki Hat sanatını Hat sanatı yapan Türkler olmuştur. İstanbul'un Fethi ile Hat sanatı erişilemez bir estetiğe bürünmüş ve tüm islam dünyasında tartışmasız kabul edilen bu gerçek şu sözlerle ifade edilmiştir. "Kur'an Mekke'de indirildi, Mısır da okundu, İstanbul da yazıldı" (Selamet, 2012, s.173).

1.3. Matbaanın Bulunuşunun Kaligrafi Üzerindeki Etkisi

Çinliler matbaayı MS.11.yüzyılda icat etmişlerdir. Tahta kalıplar kullanarak baskıyı geliştirmişlerdir. Fakat baskı ile çoğaltma işleminin Çin'de yaygınlaşmamasının nedeni Çin Alfabesinin 50.000 harfli bir alfabe olmasından kaynaklanmıştır. Bir şeyler yazabilmek için en az 3.000 harf kullanılması gerekeceğinden tek tek kalıplar yerine bütün bir sayfa kalıpları oluşturulmuş, fakat maliyeti nedeniyle kullanımı zor olmuştur. Baskının diğer aracı olan kâğıt ise yine Çinliler tarafından 2. yüzyıldan beri kullanıldığı ve tekelinde tuttuğu, sonra da Semerkant'a (751), Mısır'a (10.yy.), Endülüs'e (12.yy.) ve sonunda Avrupa'ya geçtiği bilinmektedir (Çetinkaya, 2011, s. 14,17).

Görsel 1.48. *15. Yüzyıldan bir matbaa (Donoughue, 2009, s. 32)*

Önceleri hem Uzakdoğu'da, hem Avrupa'da tek bir sayfanın kalıbının alınarak basılması gerçekleştirilirken, Avrupa'da 1444 yılında Johann Gutenberg tahtadan kesip matrislere döktüğü harflerin yerine metalden kalıplar hazırlayarak hareketli matbaa harflerini geliştirmiştir. Gutenberg'in bu buluşu ile baskının aracı yapılmış, ilk kitap olan İncil basılmıştır (Bkz. Görsel 1.49).

Görsel 1.49. *"Gutenberg İncili" (Donoughue, 2009, s. 34)*

Başlangıçta matbaa el yazısının bir uzantısı gibi değerlendirilmiştir. Çünkü bu icada kadar bütün kitaplar el ile yazılmıştır ve el yazması kitaplar kaligrafileri ile minyatür süslemeleri ile paha biçilemez değerlere sahip olmuştur. Bu nedenle matbaa harflerinin tekdüzeliği hemen kabul görememiş ve matbaacıların kaygısı yazıcılarla rekabet edip kaligrafili yapıtlar kadar pahalı yapıtlar hazırlamak olmuştur. Dolayısıyla, basılan sayfalar üzerine tezhipçilerin ve miyatürcülerin süslemesi için boş alanlar bırakılarak el yazması görünümünde sayfalar elde edilmeye çalışılmıştır (Jean, 2001, s. 93).

> "Matbaada basılmış ilk kitabı hazırlamak söz konusu olduğunda, rekabet edilen el yazması kitapların belirleyici ortak niteliğine, yani üstün tasarım ve iş kalitesine ulaşmak gerekiyordu. Gutenberg'in 1450'de bastığı Latin İncili'nin göz kamaştırıcılığı, o dönemdeki yazıya ve elyazması incillerin süslemelerine çok şey borçludur (Jean, 2001, s. 94).

Gutenberg'in bastığı İncil'de kaligraflar ve tezhipçiler tarafından yapılan büyük harfler, süslemeler görülmektedir. Sadece küçük harflerle yazılı yerler basılmıştır (Bkz. Görsel 1.50).

Aslında Gutenberg o dönemde el yazmalarıyla yarışmak için değil, gittikçe artan kitap ihtiyacını karşılamakta kolaylık sağlamak için baskı yöntemini geliştirmiştir. Matbaalar kısa sürede Avrupa'nın dört bir yanına yayılmıştır. Fransa'ya, İtalya'ya, İspanya'ya ve daha birçok yere basma sanatı götürülerek yaygınlaştırılmıştır. Matbaanın gelişmesinde kâğıdın büyük etkisi vardır. 15. yüzyılda Avrupa'nın her yerinde kâğıdın imal edilmesi Avrupa'da

matbaanın yayılmasını sağlamıştır. Matbaanın varlığı kitaplar için büyük bir gelişim kaynağı olmuştur. Matbaa ile çoğaltılan kitaplar eski dönemdeki el yazmaları kadar pahalı olmadıklarından, çoğaldıkça ucuzlamış ve bu sayede geniş halk kitlelerinin edinebileceği, bilgi paylaşımı sağlayabileceği bir araç haline gelmiştir (Topdemir, 2002, s. 18,19). Bilginin paylaşılmaya başlanması, geleneksel dünyanın sonu, modern dünyanın ise başlangıcı olmuştur. Bu yeni teknoloji her yenilik sürecinde olduğu gibi kendinden önce var olan el yazmalarının önemini ve kullanımını bitirip yerini basım kitapların almasına neden olmuştur.

Görsel 1.50. *Gutenberg İncilinden sayfalar, siyah yazılar baskı, İnsiyal ve kırmızı yazılar ile süslemeler elle yapılmış (Meggs and Purvis, 2012, s.76).*

Matbaanın gelişimi yazılı yayın alanında bir ilerlemeye, kaligrafide ise gerilemeye neden olmuştur. Oysa basılan kitaplarda kullanılan birçok yazı karakteri, temelini kaligrafiden almıştır. Çünkü Gutenberg döneminden itibaren basım kitapların insanlar tarafından kabul görmesi için, basılan kitaplar el yazması kitaplara benzetilmeye çalışılmış yine el yazması görünümünde harfler oluşturulmuştur ve kitapta boş bırakılan alanlara süslemeler yapılmıştır.

Orta çağın sonunda ortaya çıkan gotik tarz yazılarından olan texture gotik Gutenberg'in el yazmalarına benzetmeye çalıştığı kitaplarında kullandığı yazı formudur.

Matbaanın bulunuş devri aynı zamanda Avrupa tarihinde, 14. ve 17. yüzyıllar arasını kapsayan, Geç Ortaçağ'da İtalya'da kültürel bir hareket olarak başlamış ve modern çağın habercisi olarak Avrupa'nın tümüne yayılan Rönesans devridir.

Rönesans'ın temel fikri "İnsan her şeyin ölçüsüdür" diyen Protagoras'ın sözü gibi Klasik Yunan Felsefesi'nin yeniden keşfedilmesiyle ortaya çıkan Hümanist inanç

sistemidir. Mevcut bilimsel bilgiyi artırmak için Yunanlılar ve Romalılara ait çok önemli eski metinlerin aranmasına neden olan bu yeni düşünce, sanat, mimarlık, politika, bilim, edebiyat gibi kaligrafide de etkili olmuştur. Bulunan Antik metinler üzerinde yapılan çalışmaların sonucu olarak Rönesans Döneminde botanik, zooloji, sihir, simya ve astroloji gelişmiştir. Rönesansın kaligrafi üzerine etkisi ise okuryazarlığın artması sonucu sadece okuma değil yazma eyleminin de artmasını sağlamıştır. Böylece sadece bilimadamları ve sanatçılar değil artık üst sınıf zengin insanlar arasında da günlükler tutma, not defterleri tutma, mektup yazma yaygın hale gelmiş ve sayfa düzeni, el yazıları, özel ve önemli bir yer edinmiştir. Kaligrafi ustaları, kaligrafiyi yeni eğitimli üst sınıfa öğretmeye başlamıştır. Resimlerle süslenmiş, akademik defterler ve metinler çok ilgi görmüştür (http-5).

Görsel 1.51. *Rönesans 15.ve16.yy'dan not defteri*
https://www.historyofvisualcommunication.com/06-the-masters-of-type?lightbox=dataItem-iwuqp4np
(Erişim Tarihi: 16.04.2019)

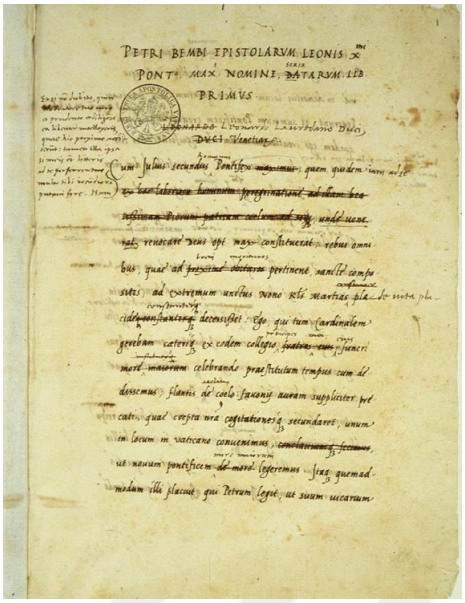

Görsel 1.52. *Rönesans 15.ve16. yy'dan not defteri, Pietro Bembo'nun bir mektubu https://www.historyofvisualcommunication.com/06-the-masters-of-type?lightbox=dataItem-iwuqp4nq2 (Erişim Tarihi: 16.04.2019)*

Rönesansta tekrar canlanma hareketi sonucu kutsal metinler kaligraflar tarafından yazılmış ve muhteşem ciltleme teknikleri ile ortaya görkemli el yazması kitaplar çıkmıştır.

Görsel 1.53. *Rönesans kitap cilt örneği ve el yazmalarından bir sayfa https://www.historyofvisualcommunication.com/06-the-masters-of-type (Erişim Tarihi: 16.04.2019)*

Yeni döneme yeni yazı karakteri yaratmayı düşünen hümanistler, İtalya'da Karolenj Minisküllerinin devamı olarak ismini Rönesansın düşünce yapısından alan, daha

laik, daha okunaklı ve daha zarif olarak nitelendirdikleri Hümanistik yazı karakterini ortaya çıkarmışlardır.

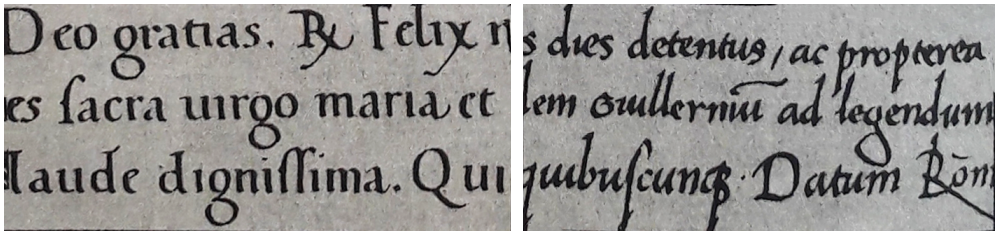

Görsel 1.54. *Hümanistik yazı formu (Ganiz, 2004, s.28)*

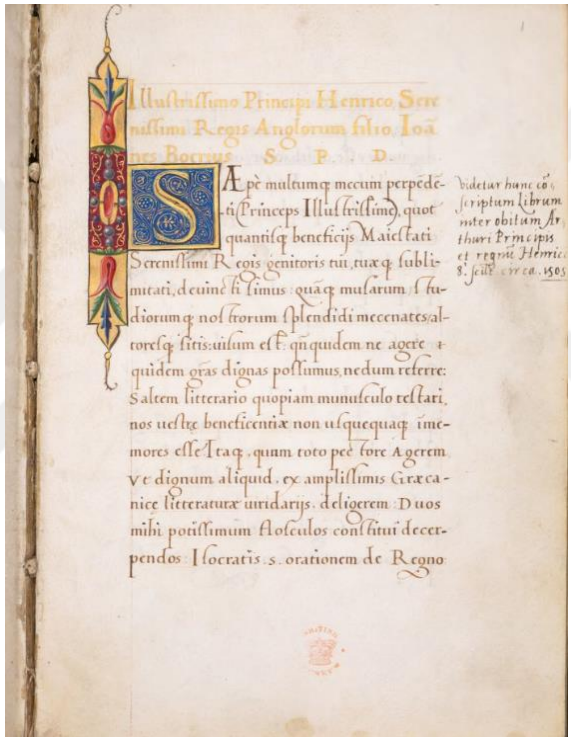

Görsel 1.55. *Johannes Boerius veya Giovanni Battista Boerio tarafından çevrilmiş olan İzokratlar ve Lucian'ın eserleri, Rönesans Dönemi kitap, Humanistik miniskül yazı örneği*
http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_19553_fs001r
(Erişim Tarihi: 17.04.2019)

Buna ek olarak sayfa tasarımlarında, alan kullanımlarının değişmeye başlaması ve beyaz alanların çoğalması da ilk canlanma dalgasını oluşturmuş ve font tasarımcıları yeni yazı tipleri oluşturmak için geçmiş yazı karakterlerine bakmaya başlamışlardır. Bu çalışmalar sonucunda birçok yazı tasarımcısı ve birçok yazı karakteri ortaya çıkmıştır. Ardından bu karakterlerle kitaplar basılmaya ve çoğalmaya devam etmiştir. Basılan kitaplar temelini el yazmalarından almış olmasına rağmen yine de zaman içinde bu gerçek, unutulmuş ve kaligrafi değerini kaybetmiştir. İnsanlar bir süre sonra birbirinin aynı olan yazı karakterleri ile oluşturulmuş kitaplara alışmışlardır. Dolayısıyla yazıda estetik kaygılar

yok olmuştur. Yazının sanat değeri kalmamış ve sadece bilgiyi ileten bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum 19. yy'a kadar sürmüştür.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında İngiliz ve Amerikan estetik hareketi olarak ortaya çıkan Arts and Crafts (Sanat ve El sanatları) hareketi Endüstri Devrimi'nin getirdiği makinalaşmaya tepki olarak oluşmuştur. Bu yıllarda el sanatlarına yeniden ilgi duyulmaya başlanmış ve 19.yy'da Batı'da güzel yazı yazma sanatını canlandıran William Morris olmuştur. Morris ve beraberinde ki bir grup sanatçı "karmaşık makinaların araştırıcı ve sanatçıyı maddeden uzaklaştırdığına inanır. Aynı zamanda, tekniğe ve zamana uygunluk ilkelerinden güç alınarak, öğesel denemelere gidilir (Uygungöz, 1995, s. 144)."

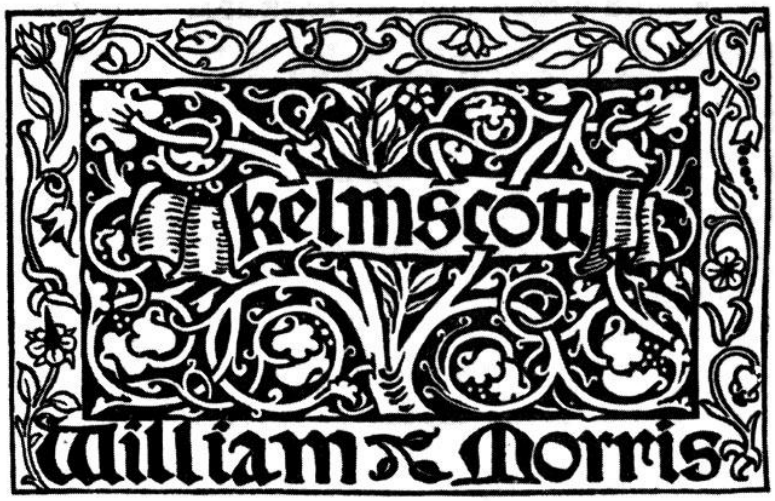

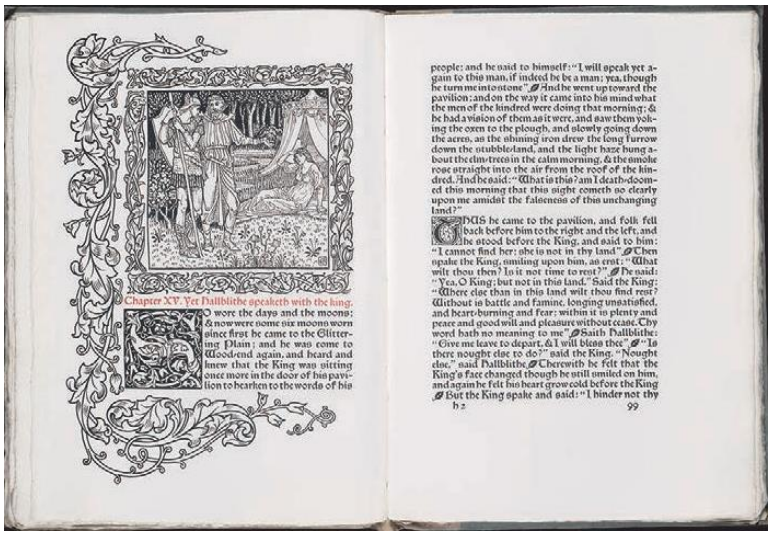

Görsel 1.56. *William Morris tarafından tasarlanan Kelmscott basımevinin logosu* (Selamet, 2015, s. 11)
Görsel 1.57. *William Morris (tasarımcı) ve Walter Crane (illustrator),* "*The Story of the Glittering Plain", 1894 (Meggs and Purvis, 2012, s. 182)*

Morris'in araştırmaları Edward Johnson'a esin kaynağı olmuş; Johnston kendi yaptığı kalemle eski yazmaları yazmayı öğrenmiştir.

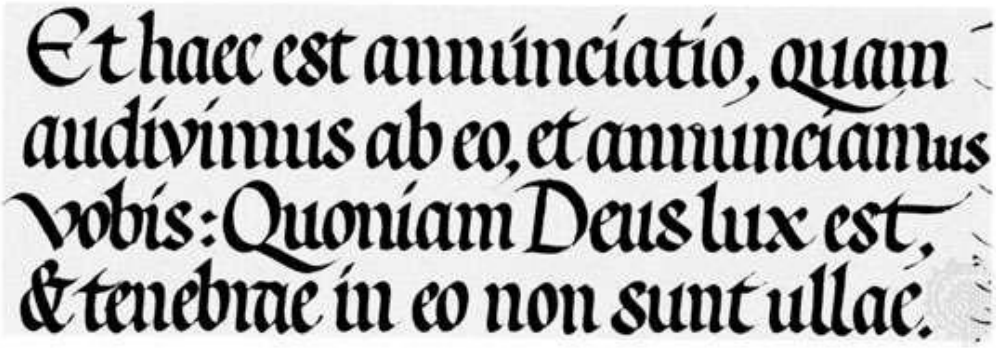

Görsel 1.58. *Edward Johnson, "Manuscript yazı", 1918, Newberry Library, Chicago https://www.britannica.com/biography/Edward-Johnston (Erişim Tarihi: 23.07.2018)*

İngiltere'de William Graily Hewitt, Eric Gill, Noel Rooke ve Anna Simons; ABD'de de Elbert Hubbard, Bruce Rogers, Daniel Berkeley Updike, Almanya'da Rudolfh Koch gibi sanatçılar kaligrafi sanatına olan ilgiyi yeniden canlandıran sanatçılardır (Bkz. Görsel 1.59, Görsel 1.60, Görsel 1.61, Görsel 1.62, Görsel 1.63, Görsel 1.64, Görsel 1.65, Görsel 1.66). Avrupa'da Friedrich Hermann Ernst Schneidler, Rudo Spemann gibi kaligrafi alanında kendilerine has teknikleri ve felsefi yaklaşımları ile Avrupa yazı sanatında çalışmalar yapan pek çok sanatçı olmuştur (Çopur, 1996, s. 27, 28) (Bkz. Görsel 1.67, Görsel 1.68).

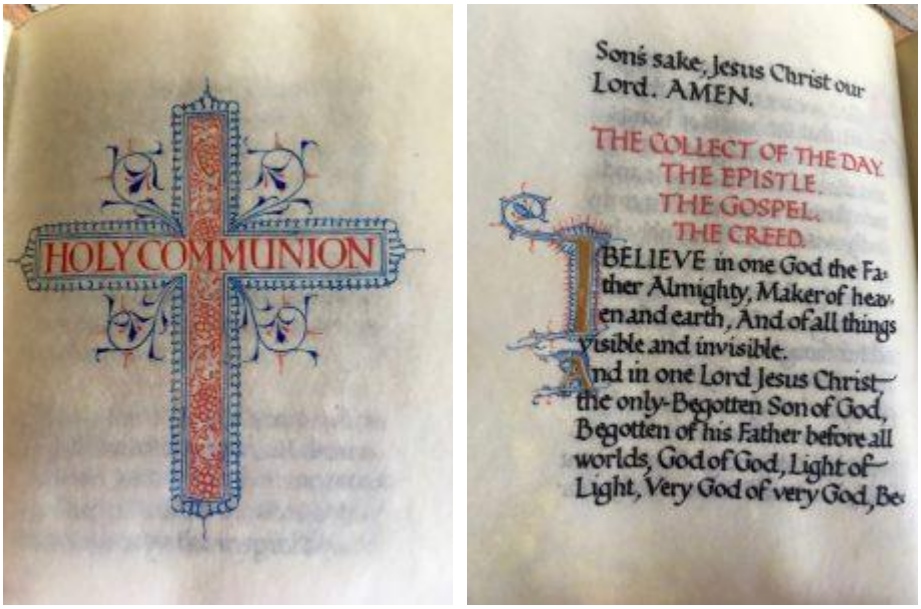

Görsel 1.59. *William Graily Hewitt, "Holy Communion", El yazması kitabı http://www.patricialovett.com/another-graily-hewitt-manuscript-book/ (Erişim Tarihi: 17.04.2019)*

Görsel 1.60. *Eric Gill, "Eric Gill kaligrafisinin üç örneği" http://www.artnet.de/k%C3%BCnstler/eric-gill/three-examples-of-eric-gill-calligraphy-3-works-JyPgDTh_iM_uVxJdNlF4vQ2 (Erişim Tarihi: 17.04.2019)*

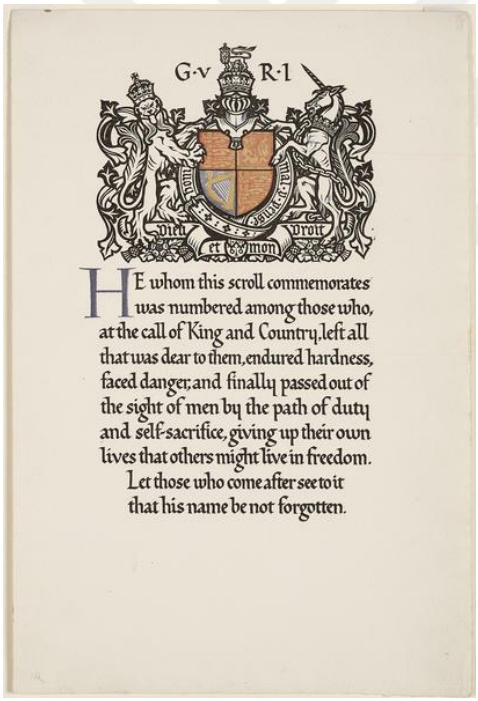

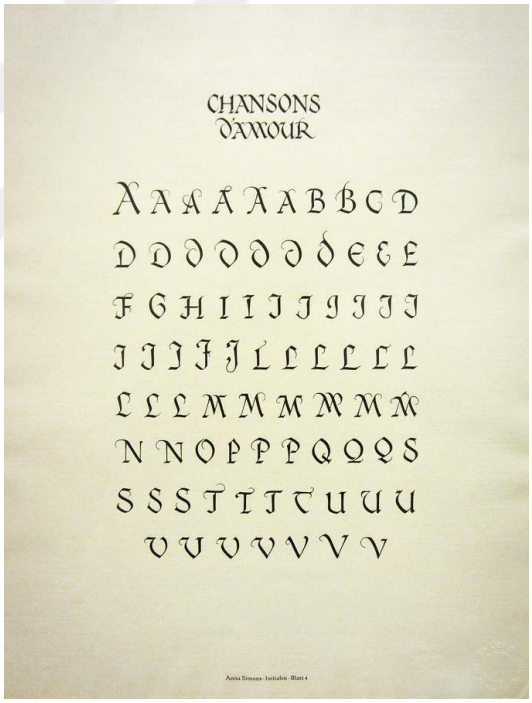

Görsel 1.61. *Noel Rooke, "Memorial scroll to the next-of-kin of the fallen" https://vads.ac.uk/large.php?uid=68754&sos=1 (Erişim Tarihi: 17.04.2019)*
Görsel 1.62. *Anna Simons, "Initials for Bremer Presse" http://www.designhistory.org/Handwriting_pages/WritingMasters.html (Erişim Tarihi: 17.04.2019)*

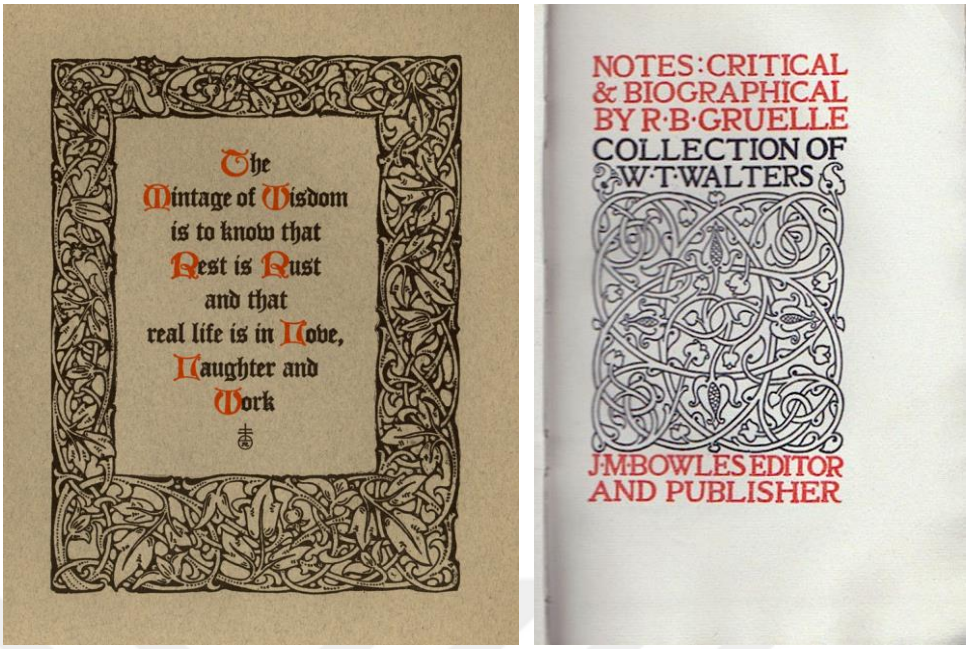

Görsel 1.63. *Elbert Hubbard, "The Notebook of Elbert Hubbard" http://digital.libraries.uc.edu/exhibits/arb/williamMorris/hubbard.php (Erişim Tarihi: 17.04.2019)*
Görsel 1.64. *Bruce Rogers, "Notes: Critical and Biographical," https://greyweathers.wordpress.com/tag/bruce-rogers/ (Erişim Tarihi: 17.04.2019)*

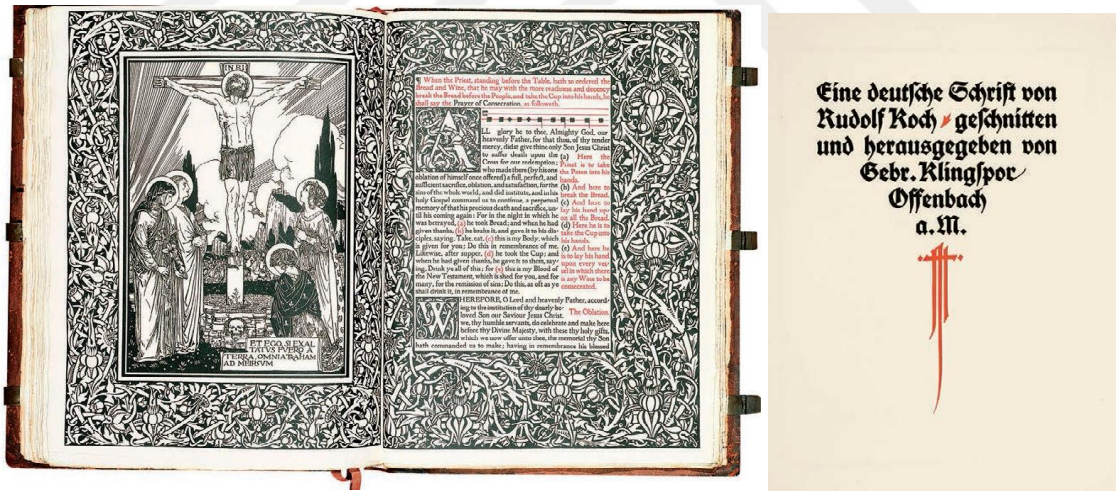

Görsel 1.65. *Daniel Berkeley Updike, "Altar Kitabı", 1896 (Meggs and Purvis, 2012, s.184)*
Görsel 1.66. *Rudolf Koch, Almanca yazı, (Meggs and Purvis, 2012, s.191)*

Görsel 1.67. *Friedrich Hermann Ernst Schneidler, "Petra Heidorn Bayreuth", 1932*
http://luc.devroye.org/fonts-36241.html (Erişim Tarihi: 17.04.2019)
Görsel 1.68. *Rudo Spemann, Kaligrafi örneği, 1936*
http://luc.devroye.org/fonts-35115.html (Erişim Tarihi: 17.04.2019)

Morris ve beraberindeki birçok sanatçının çalışmaları sayesinde el sanatlarına duyulan ilgi artmış, kaligrafi tekrar çalışılmaya başlanmıştır. Sanat çevrelerinde kaligrafi, kalıbını kırmış ve tekrar sanat dalı olarak yerini almıştır.

1.4. Türkiye'de Harf Devrimi Öncesi ve Sonrası Kaligrafinin Durumu

Hat sanatının tarihi İslam'dan daha erken bir zamanda başlamış olsa bile, İslami kurallara göre insan veya hayvan resminin çizilmesinin yasak olmasıyla, hat sanatının gelişmesinde ve bugünkü konumunu bulmasında önemli bir faktör olmuştur.

Nitekim, Kur'an ve Hadis gibi dini kaynakların yazı ile hem korunması hem de çoğaltılabilmesi için hat sanatından büyük ölçüde faydalanılmıştır. Hat sanatına, bu konuda özendirme amacıyla saygı ve rağbet hisleri ile yaklaşılmıştır. Kâğıt üzerinde icra edilen ve gelişen hat sanatı, zamanla birçok farklı materyal üzerinde kendini göstermiştir. Tahta, çini, cam, deri, maden, tas, alçı, mermer, kemik, fildişi, dokuma ve değerli taşlar gibi pek çok malzemenin üzerinde kullanılmıştır (Bkz. Görsel 1.69, Görsel 1.70, Görsel 1.71). Anlatım ve süs aracı olarak yazı-resim, kâğıt oyma, yaprak yazı, yazı içinde yazı gibi farklı biçimlerde de ortaya konmuştur (Acar, 1999, s. 19, 255).

Görsel 1.69. *"Kadeh-i Şerif" Üzerindeki geniş bordüre sülüs yazı ile Âyet-ül Kürsi yazılmıştır (Acar, 2018, s. 19).*

Görsel 1.70. *Deri üzerine Kufi yazı ile yazılmış sürelerden bir kısım, 13x19cm (Acar, 2018, s. 23).*

Görsel 1.71. *"Kâbe kilit ve Anahtarı" Osmanlı dönemi, Demir kilit üzerine altın kakma sülüs, nesih yazılar (Acar, 2018, s. 24).*

Arap Alfabesi'nin etkin kullanıldığı dönemin ürünü olan harflerin formu kendilerine özgüdür. Sanatsal içeriğe meraklı olanlar hat sanatından istifade ederek yazışmalarda çeşitli süslü harflere, şekillere başvurmuşlardır. Bu akım zamanla güncel yazışmaların ötesinde, göze hitap eden sanatsal nitelikte eserler verme çabasına dönüşmüştür. Yazı sadece bir araç olmaktan çıkarak bir amaç hedefine dönüşmüştür. Bu

estetik forma sahip güzel yazma çabasına "Hüsn-i Hat" denmiştir. "Güzel yazı, düşünceyi en kısa ve çabuk yoldan başkalarına ileten ve telkin eden sanattır. O, bir dili ve fikri olması yönüyle kafaya ve zihne, sanat olması itibariyle de duygulara ve kalbe seslenmektedir (Yada, 1947, s. 5)."

Bu bakış açısıyla güzel yazı yazma sanatı etkileyici ve insanların diğer sanatlardan daha fazla benimsediği bir sanat alanıdır. Türkler yazıyı sadece eylemsel olarak yazmak gibi değerlendirmemiş, onu içselleştirmiş ve resim, heykel gibi bir sanat dalı haline getirmişlerdir.

Türk yazı sanatının geometrik şekillerin mantıksal formatta ilerletilmesi gibi sıra dışı bir duruşu vardır. Soyut yazı içeriklerinin özel kimliği Türk yazı sanatında mantıksal ve geometrik uyumla ilerlemesi ile millileşerek "Türklerde Kaligrafi Sanatı" halini almıştır (Uygungöz, 2002, s. 299).

Görsel 1.72. *19.yy'dan Ma'kılı yazı ile yazılmış bir levha, 34 x 34cm (Acar, 2018, s.40)*
Görsel 1.73. *Emin Barın, Hüsn-i Hat, Maşallah yazısı*
https://www.ketebe.org/eser/1049?ref=artist&id=248 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

Osmanlı döneminde yazma sanatına önemli oranda değer verilmiştir. "Türk sanatçıları yazıda, kendi yeteneklerini göstermek istercesine çabalamışlar ve tılsımlı cazibeye sahip eserler sunmuşturlar. Yazının ve çizginin çok ötesinde kıvrımlı bir resim sunmuşlardır (Aksel, 1967, s. 13)."

Nitekim Osmanlı'da hat sanatı ile icra edilmiş çok sayıda malzemeyi, tekniği ve uygulama alanlarını müze veya tarihi eserler barındıran saray, cami gibi yerlerde görmek mümkündür (Bkz. Görsel 1.74, Görsel 1.75).

Görsel 1.74. *Edirne eski cami içinden hat örnekleri*
http://www.akmb.gov.tr/userfiles/files/ESK%C4%B0%20CAM%C4%B0.pdf *(Erişim Tarihi:18.04.2019)*
Görsel 1.75. *Bursa Ulu cami hat örneği (Alparslan, 1999, s. 24).*

Aynı zamanda Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine kadar hayatına devam eden en önemli sanatlardan biri olan güzel yazı sanatı, büyük ustaların doğmasına neden olmuştur.

> Bu dönemde eserler sunarak, yazı sanatının ayakta kalmasını sağlayan önemli sanatçılardan bazıları İsmail Hakkı Altunbezer, Hacı Kamil Akdik, Necmettin Okyay, Mustafa Halim Özyazıcı, Nuri Korman, Hüseyin Macit Ayral, Hulusi Yazgan, Hasan Çelebi, Hamit Aytaç, Yılmaz Özbek ve Emin Barın'dır (Uygungöz, 2008, s. 185).

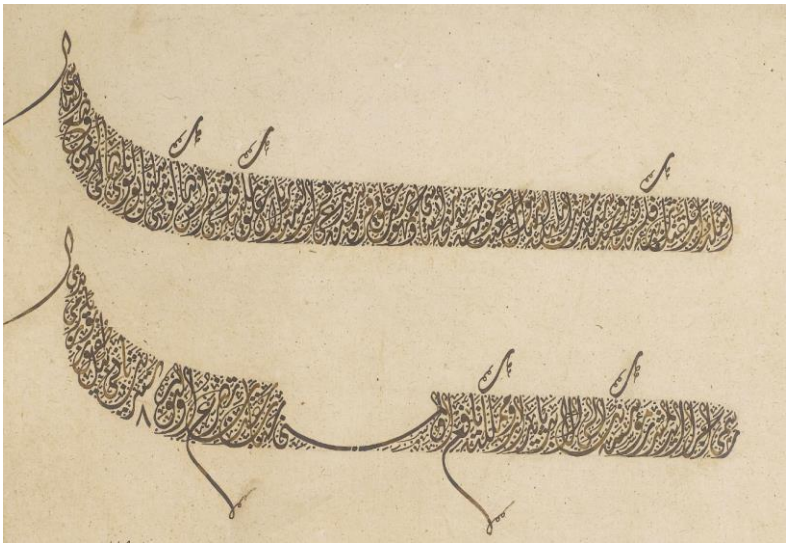

Görsel 1.76. *İsmail Hakkı Altunbezer, Hüsn-i Hat (Celi Divani)*
https://www.ketebe.org/eser/4157?ref=artist&id=445 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

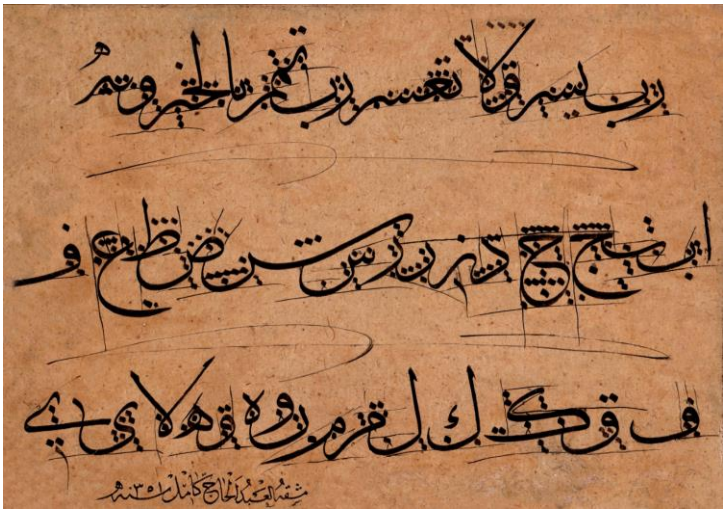

Görsel 1.77. *Kâmil Akdik, Hüsn-i Hat (Sülüs)*
https://www.ketebe.org/eser/3515?ref=artist&id=465 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

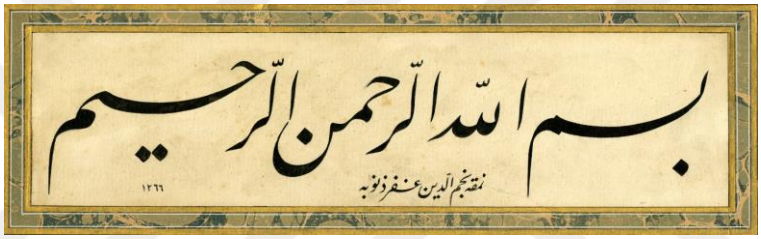

Görsel 1.78. *Necmeddin Okyay, Hüsn-i Hat (Celi Talik)*
https://www.ketebe.org/eser/2686?ref=artist&id=690 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)
Görsel 1.79. *Mustafa Halim Özyazıcı, Hüsn-i Hat (Celi Sülüs, Müsenna), Çiçek Derman Tezhip*
https://www.ketebe.org/eser/3102?ref=artist&id=341 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

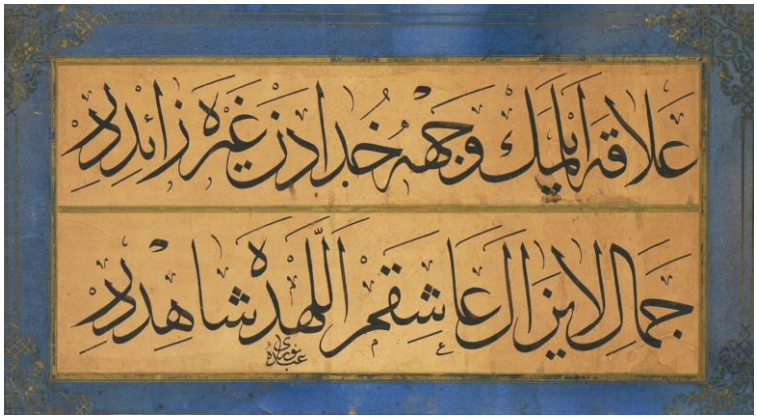

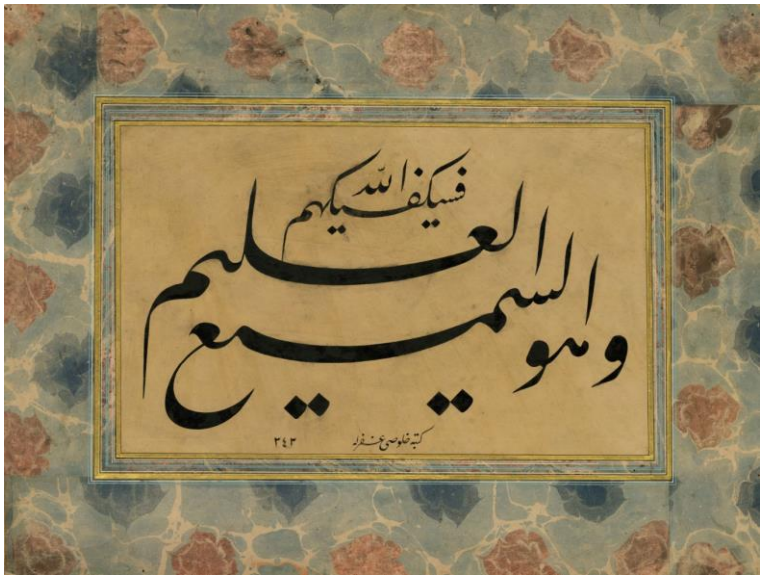

Görsel 1.80. *Nûrî Korman, Hüsn-i Hat*
https://www.ketebe.org/en/artwork/1011?ref=artist&id=695 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)
Görsel 1.81. *Mâcid Ayral, Hüsn-i Hat*
https://www.ketebe.org/en/artwork/1103?ref=artist&id=520 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)
Görsel 1.82. *Hulusi Yazgan, Hüsn-i Hat (Celi Talik), Necmeddin Okyay, Ebru*
https://www.ketebe.org/eser/3498?ref=artist&id=385 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

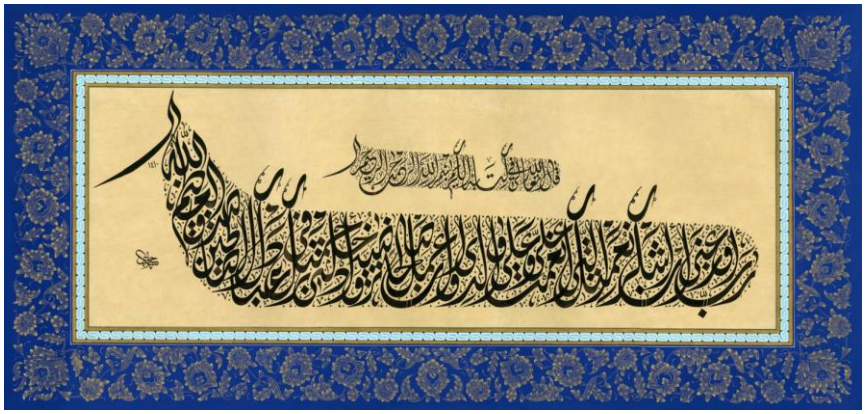

Görsel 1.83. *Hasan Çelebi, Hüsn-i Hat (Celi Divani), Mustafa Çelebi, Tezhip https://www.ketebe.org/eser/3855?ref=artist&id=350 (Erişim Tarihi:18.04.2019)*
Görsel 1.84. *Hamid Aytaç, Hüsn-i Hat (Celi Sülüs), Müsenna, Taş, Mermer https://www.ketebe.org/en/artwork/4608?ref=artist&id=343 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)*

Görsel 1.85. *Emin Barın, Hüsn-i Hat (Celi Divani, Müsenna)*
https://www.ketebe.org/eser/3757?ref=artist&id=248 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

Adı geçen bu sanatçılar ve dışındaki birçok önemli ismin ellerinde, Arap alfabesi kullanımına dayanılarak ortaya konan el yazması eserler, zamanla görsel değerlerde devamlılık sağlanarak ses, renk, çizgi gibi unsurlar ile harmoni kazanarak anlam yüklenmiş ve kendi alanında zirveye ulaşan sanat eserleri ortaya konmuştur. "Türkler, Araplardan aldıkları yazıyı kullanarak, yine Arap toplumuna örnek olmuşlardır (Taşçı, 1978, s. 3)."

Sanat dalı haline gelmesinde Türklerin emeği olan Arap alfabesi, gündelik olarak kullanılması zor bir yazı türüdür. Bu yüzden halkın tercih ettiği yalın Türkçe kullanılmaktadır. Türkiye'de kullanılagelen Arap alfabesinin yerine Latin alfabesine dayanan Türk harflerinin uygulanması fikri Tanzimat Dönemi'ne dayanmaktadır. Doğu-İslam medeniyetinin bir simgesi olan Arap alfabesinin yerine, Latin kökenli Türk harflerinin kabul edilmesi için, 1927-1928 yıllarında uzmanlarca çeşitli ön araştırmalar yapılmıştır. Amaç Batı ile bütünleşmeyi hızlandırmak ve okuyup yazmayı kolaylaştırmak olmuştur (Uygungöz, 2002, s.299-304). 03.11.1928 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak kesinleşen kanunun birinci maddesine göre, "Arap harfleri yerine Latin esasına dayanılarak gerçekleştirilen ve kanuna ilişik merbut cetvelde gösterilen harfler Türk harfleri olarak kabul edilmiştir." denilir (Selener, 1983, s. 10).

Köklü ve yüksek düzeyde mimarlık, heykel, resim, hat ve süsleme alanlarındaki okul olan Sanayi-i Nefise Mektebi, 1928'deki Harf Devrimi ile büyük bir değişim süreci

yaşayarak Güzel Sanatlar Akademisi adını almıştır. Bir diğer değişim ise; Medresettü'l-Hattatin'in Hattat Mektebi ismini almış olmasıdır (Küçükerman, 1994, s. 459).

Hattat Mektebi kapatıldıktan sonra bu mektebin hocalarının kadrosunu oluşturduğu "Şark Tezyini Sanatlar Mektebi" açılmıştır. 1936 yılında kapatılan mektebin ardından yine aynı hoca kadrosuyla "Türk Tezyini Sanatlar Bölümü" kurulmuş, bölümün adı daha sonra Türk Süsleme Bölümü olmuştur. Kamil Akdik, İsmail Hakkı Altunbezer, Halim Özyazıcı gibi hattatlar 1950 yıllarında Türk Tezyini Sanatlar Bölümü'nde Hat Sanatı dersleri vermeye başlamışlardır. Cumhuriyet döneminin son hat ustalarından eğitim alan ve bu alanda çok değerli eserler veren, aynı zamanda da yeni öğrenciler yetiştiren sanatçı da Emin Barın'dır. 1955 yılında Dekoratif Sanatlar Bölümü'ne bağlı olarak yazı ve cilt atölyesini kuran Emin Barın'ın ilk resmi öğrencisi ise İlhami Turan olmuştur (Dal, 1997, s. 193).

Görsel 1.86. *İlhami Turan, Kaligrafik Düzenleme, 30x40cm, 2010 (Bilge, 2017, s. 70)*

Emin Barın, hat sanatında iki çağ arasında bir köprü olan cumhuriyet öncesi Arap Harfleri ve cumhuriyet sonrası Latin Harflerini kullanarak her iki dönemde de önemli eserlere imza atmış bir isimdir (Uygungöz, 2002, s. 303). Sanatçı çalışmalarında, her iki dönem alfabesini de ustalıkla kullanarak aynı modern biçimi yakalamıştır. Hat Sanatını Türk Cumhuriyeti'nin çağdaş normlarına adapte ederek hat sanatına yeni ve modern bir yön kazandırmıştır (Bkz. Görsel 1.87, Görsel 1.88).

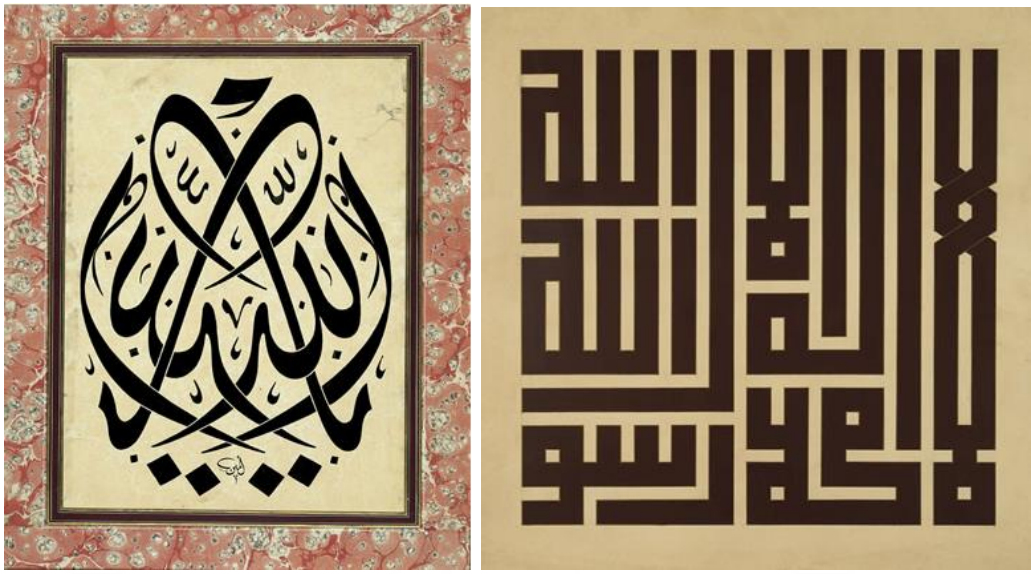

Görsel 1.87. *Emin Barın, "Ya Allah İkili", Celî Divanî, 59 x 47.5 cm, 1973*
http://www.barincilt.com.tr/eminHat.html (Erişim Tarihi: 27.07.2018)
Görsel 1.88. *Emin Barın, "Kelime-i Tevhid", Küfi, 70x70 cm*
http://www.barincilt.com.tr/eminHat.html (Erişim Tarihi: 27.07.2018)

Emin Barın'ın, ilk öğrencisi İlhami Turan dışında da pek çok öğrencisi ve atölye öğrencileri olmuştur. Yılmaz Özbek, İslam Seçen, Savaş Çevik, Etem Çalışkan bu öğrencilerin arasında yer almaktadır. 29 Aralık 1987 yılında vefatından sonra bile Emin Barın ve miras bıraktığı eserleri, yetiştirdiği öğrencileri ile günümüzde yaşamaya devam etmektedir (Koru, 2015, s. 43).

1.5. Türkiye'de Kaligrafinin Farklı Disiplinlerde Kullanılması

Günümüzde kaligrafi, Cumhuriyet dönemi öncesi hat sanatı ve Cumhuriyet dönemi sonrası latin alfabesi ile kaligrafi arasında bir köprü oluşturan ve her iki dönemi de birbirine sentezleyerek kullanan Emin Barın ekolünü sürdüren sanatçılarla çağdaş kaligrafi olarak gelişmeye devam etmektedir. Bu sanatçılardan bazıları; Etem Çalışkan, Savaş Çevik, Ali Toy, Selahattin Ganiz, Gürkan Pehlivan, Mustafa Eren ve Levent Karaduman gibi isimlerdir. Kaligrafinin çağdaş yorumlarla gelişerek başlı başına bir sanat oluşu ona yeni üslup katan sanatçılar ve onların öğrencileri ile ilerlemektedir. Kaligrafinin diğer plastik sanatlarla buluşması ile gün be gün ilerleyerek modern sanatlar ile harmanlanmasının günümüzde pek çok örneği bulunmaktadır. Başarılı bir gazeteci, ressam, grafik tasarımcı ve kaligrafi sanatçısı olan Etem Çalışkan, Harf İnkilabı ile aynı yıl doğmuş ve ömrünü güzel yazıya adamış olan bir sanatçıdır. Bilgi birikimi, deneyimi ve farklı disiplinler ile iç içe olması sanatçının kaligrafi çalışmalarında da etkisini göstermektedir (Bkz. Görsel 1.89).

Görsel 1.89. *Etem Çalışkan, Kaligrafi Çalışması*
http://ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=3509 (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

Savaş Çevik'in hat ve kaligrafi sanatını Grafik tasarım ile birleştirerek kullanması eserlerinde grafik tasarım etkilerinin de görülmesi, onun kaligrafiye kattığı yeni üslubudur. Üslubunda kendisi gibi grafik tasarım bilgisi ile modern kaligrafi çalışmaları olan hocası Emin Barın'ın katkısı bulunmaktadır.

Görsel 1.90. *Savaş Çevik, "Levha - Vav Döngüsü", 75x75 cm*
http://www.kalem-guzeli.org/hatteserleriayrinti.php?KNO=656&HKNO=20 (Erişim Tarihi: 27.07.2018)

Mimar olan Ali Toy'un ise hat sanatı ile mimari tasarımı aynı potada eritip ortaya çıkardığı eserleri de yeni bir üsluptur (Bkz. Görsel 1.91). Talik, divâni, celi divâni, rıka küfi ve mağribi gibi hatlardan oluşan Toy'un yazdığı modern hatlar, mimarlık ve klasik hat eğitiminin kesişmesi sonucu ortaya çıkan eserlerdir.

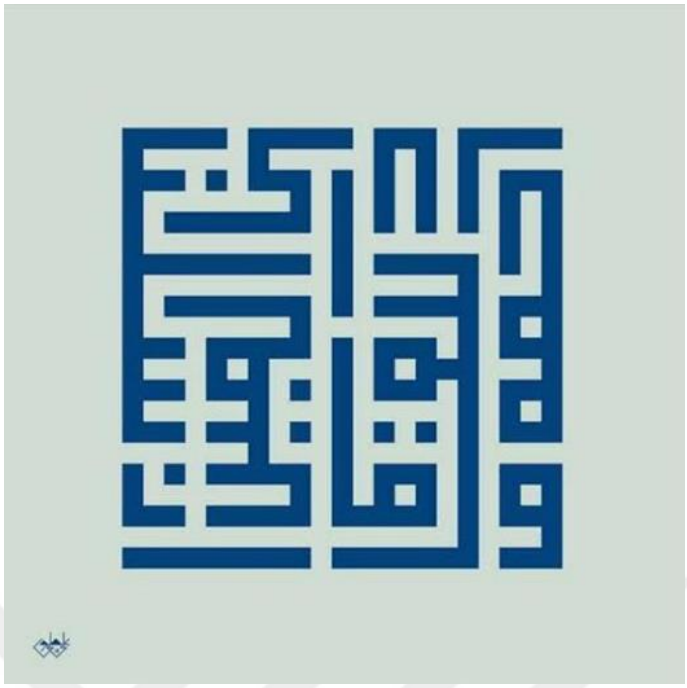

Görsel 1.91. *Ali Toy, "Enbiya Suresi, 107"*
http://www.fikriyat.com/kultur-sanat/2017/10/31/hat-sanatinda-yeni-bir-nefes (Erişim Tarihi:27.07.2018)

Grafik tasarımcı, yazı tasarımcısı ve kaligraf olan Selahattin Ganiz'in kaligrafisi de tasarımcı kimliği ile kaligraf kimliğinin birleştiği çağdaş yorum formuna sahip yapıdaki güzel çalışmalara örnektir.

Görsel 1.92. *Selahattin Ganiz, Kaligrafi (Ganiz, 2012, s.82)*

Modelistlik ve stilistlikle uğraşmış olan Gürkan Pehlivan'ın da kaligrafi sanatını yorumlama tarzı şüphesiz ki tüm bu sentezlerden etkilenerek oluşmuştur (Bkz. Görsel 1.93). Sanatçının modelistlik kimliğinin kattığı geometrik form ve desen etkisi hat çalışmalarında açıkça görülebilmektedir.

Görsel 1.93. *Gürkan Pehlivan, "kelimei tevhid"*
http://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/160-gurkan-pehlivan (Erişim Tarihi: 27.07.2018)

Grafik tasarımcı ve font tasarımcısı olan Mustafa Eren'in hat sanatına latin harfleri ile yeni bir boyut kazandırması onun ustalık birikiminin sonucu ortaya çıkmaktadır. Sanatçı çalışmalarında okunma özelliğini koruyan, latin harfli kaligrafisini tasarımcı donanımı ile birleştirmiştir.

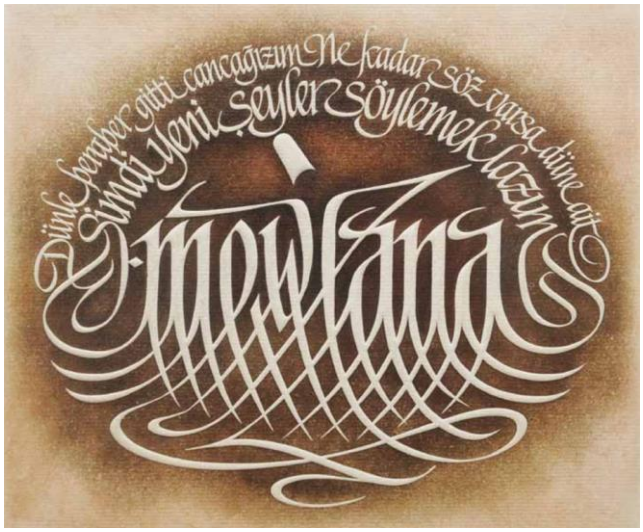

Görsel 1.94. *Mustafa Eren, Kaligrafi Çalışması*
http://ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=605 (Erişim Tarihi: 27.07.2018)

İslami ve arabi ilimleri tahsil etmiş olan ve sanatını modern sanatlarla harmanlayan diğer sanatçımız ise Levent Karadumandır. Hat sanatını estetik açıdan çizgi bilimi olarak değerlendiren ve yorumlayan sanatçı klasik hat sanatı çizgisinde çağdaş eserler üretmektedir.

Görsel 1.95. *Levent Karaduman, "Letâif'i Hâfi" Celi Sülü, 182x190 cm, Akrilik Mürekkep ve kolaj http://www.leventkaraduman.com/Default.aspx (Erişim Tarihi: 27.07.2018)*

Emin Barın'ın kaligrafiyi günümüze taşıyan en büyük adımı onu başka bir sanatla buluşturmaktır. Bu adımı devam ettiren bugün kaligrafiyi diğer sanatlarla harmanlayarak icra eden ve yeni nesile modern zamanda öğreten ustalar ile kaligrafi her geçen gün değeri hatırlanan, artan, katlanan bir sanat haline gelmektedir.

Kaligrafinin değişim serüveninde farklı disiplinlerle buluşmasının, fikirde harmanlanıp icra edilmesinin dışında aslında kaligrafiyi kaligrafi yapan malzemelerin çoğu günümüzde de aynıdır. 751 yılında kâğıdın üretiminin başlamasından bu yana yazı ilerlemesini sürdürmektedir. Kaligrafi sanatçılarının kalem dışında kullandıkları, kamışlar, fırçalar, boyalar, kâğıtlar, sabitleştiriciler, cetveller, hokkalar, makaslar mürekkepler gibi kullandıkları malzemeler halen günümüzde de önemlidir. Batı'da roma döneminden bu yana kesik uç kalemler, copperplate kalemler kaligrafinin vazgeçilmez malzemeleridir. Kaligrafinin oluşumunda kesik uç 15.yy'da tipografinin ortaya çıkışına kadar Latin alfabesinin evriminde birincil öneme sahiptir (Uygungöz, 2002, s. 515).

Tüm bu malzemeler günümüzde kullanılsa da, kaligrafi sanatı kağıdın yüzeyinden çıkıp kimi zaman bir seramik panoda, bir tuvalde, kitap arasında bir exlibrisde, kimi zaman da taş baskıda ya da bir enstalasyonda hayat bulmaktadır. Kaligrafiye çağdaş

yorum katmış sanatçılara göz atılacak olursa kaligrafiyi seramik sanatıyla buluşturan Zehra Çobanlı, Enver Güner ve Nuray Ada'dan bahsedilebilir.

Zehra Çobanlı 1958 doğumlu seramik sanatçısıdır. Eserlerini toprak, rengârenk, mavi ve beyaz olmak üzere 4 döneme ayıran sanatçı Mavi dönemi eserlerinde kaligrafik öğeler kullanmıştır. Çalışmalarında çizgiselliğin getirdiği ritmi ve mistisizmi kullanan sanatçı, kaligrafnin beyaz-siyah arasındaki güçlü karşıtlığını kırarak onu farklı zeminlere uygulamıştır (http-6).

Görsel 1.96. *Zehra Çobanlı, "Mavi Dönem"*
https://ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=749 (Erişim Tarihi: 31.07.2018)

Enver Güner, 1963 doğumlu seramik sanatçısıdır. 2003 yılında Çin kaligrafisininin seramik yüzeylerde soyut dışavurumu başlıklı doktora tezini tamamlamıştır. Eserleri Cam, Taş, Seramik olmak üzere üçe ayrılır. Kaligrafik etkiler sanatçının seramik çalışmalarında görülmektedir.

Görsel 1.97. *Enver Güner, "İsimsiz"*
http://enverguner.com.tr/work/ceramic/ceramic/ (Erişim Tarihi: 31.07.2018)

Nuray Ada, 1977'den beri seramik sanatıyla uğraşmaktadır. Sanatçı çalışmalarında renk kullanımına ve görselliğe önem vermektedir. Kaligrafinin her çeşidini çalışmalarında uygulayan sanatçı, yazı ile ruhu arasında bağ kurmaktadır.

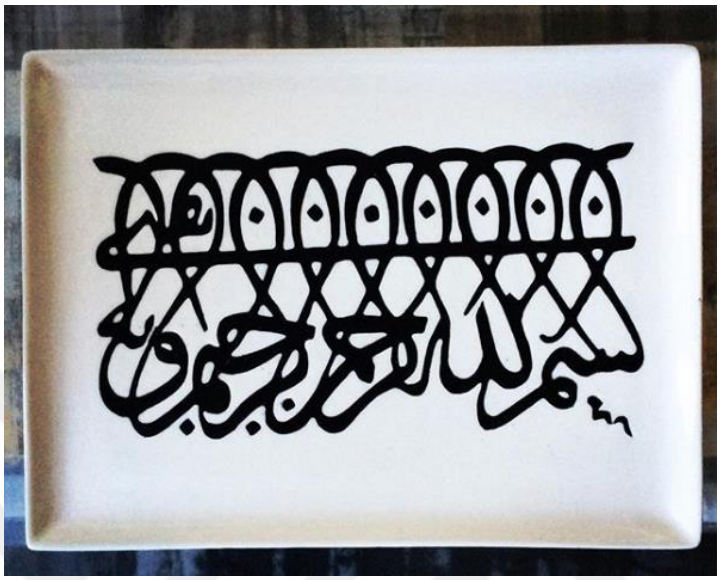

Görsel 1.98. *Nuray Ada, siyah beyaz tabak*
https://www.instagram.com/p/BlYLIXxB8xZ/?tagged=nurayadaseramikat%C3%B6lyesi
(Erişim Tarihi: 31.07.2018)

Seramik sanatı dışında kaligrafiyi ahşap yontu sanatında büyük bir ustalıkla kullanan diğer bir sanatçı da Devrim Erakalın'dır. 1960 doğumlu olan ahşap yontu sanatçısı Erakalın sanatında bulunması gereken titizlik, sabır, incelik özelliklerini günümüz plastik sanatlarında form, biçim ve estetik anlayışıyla harmanlayarak özgün eserler sunmaktadır. Eserlerinde kaligrafik formları sıklıkla kullanmakta, ortaya çıkardığı üç boyutlu çalışmalarla, kaligrafi sanatında farklı bir disiplinle yorumlanmış eserler meydana getirmektedir (Bkz. Görsel 1.99, Görsel 1.100).

Görsel 1.99. *Devrim Erakalın, "İzmir ArtShop 2017"(sol)*
Görsel 1.100. *Devrim Erakalın, "Kaligrafik Karalamalar (MEŞK)"(sağ)*
http://www.devrimerakalin.com/ (Erişim Tarihi: 01.08.2018)

Kaligrafi çalışmalarını gölgelendirme teknikleri ile üç boyutlu göstererek yorumlayan başka bir sanatçı da Tolga Girgin'dir. Tolga Girgin 1981 doğumlu Elektrik-Elektronik Mühendisidir. Sanatçı mesleğinin dışında yazı tasarımı ve kaligrafi ile uğraşmaktadır. Klasik kaligrafi ve ma'kılı yazıya ilgi duymakta bu alanda çalışmalar yapmaktadır. Tolga Girgin kaligrafi sanatına ustaca yaptığı gölgelendirmeler ve anomorfik tekniği ile bambaşka bir boyut kazandırmıştır. Sanatçının çalışmaları dünya çapında birçok sanatsal blogda yayınlanmaktadır (http-7).

Görsel 1.101. *Tolga Girgin, "Optical illusion-Optik İlizyon"(sol)*
Görsel 1.102. *Tolga Girgin, "İnspiration-İlham"(sağ)*
http://www.thisiscolossal.com/2015/02/new-3d-calligraphy-experiments-by-tolga-girgin/
(Erişim Tarihi: 01.08.2018)

Kaligrafik formları çalışmalarında kullanan bir başka sanatçı da Ahmet Nejat'tır. Ahmet Nejat 1956 doğumlu Grafik tasarım eğitimi almış bir ressamdır. Kaligrafi ve Heykel çalışmaları da bulunan sanatçı, çok yönlü birikimlerini kaligrafi sanatıyla sentezleyerek, eserlerinin bir kısmında kullanan ve kaligrafiyi farklı disiplinlerle birleştiren sanatçılardan biridir.

Görsel 1.103. *Ahmet Nejat, "Kaligrafi"(sol)*
Görsel 1.104. *Ahmet Nejat, "Aşk-Hiç"(sağ)*
http://www.ahmetnejat.net/#0 (Erişim Tarihi: 02.08.2018)

Türkiye'de Kaligrafi sanatına çağdaş yorumlar katan adı geçen sanatçılar ve daha niceleri olsa da çoğu disiplinlerarası yorumlama, sanatçıların hayatlarının bir döneminde belirli çalışmalarında kaligrafi sanatını kullanması fakat bunun sürekliliğinin gelmemesiyle sonuçlanmıştır. Farklı ülkelerde de ülkemizdeki gibi sanatçıların sadece birkaç çalışmasında ya da sanat hayatı içinde bir döneminde kaligrafi kullanmaları tabiki söz konusudur. Fakat artık evrensel bir sanat haline gelen kaligrafi kendi içinde tarzlara ayrışmış ve birçok stili ortaya çıkmışken birçok ülkede bilinen ve uygulanan araştırmanın ikinci bölümünde yer alan bu tarzların ülkemizde adı geçmemekte bu tarzlarda çalışmalar henüz yapılmamaktadır. Başka bir deyişle, kaligrafi sanatı dünya üzerinde başka örneklerinde olduğu gibi tek başına bir dal olup kendi içinde kaligrafi adı altında yeni tarzlara ulaşamamıştır. Sınırlı çalışmalarda çağdaş yorumlamaları yapılmaktadır. Türkiye'de Kaligrafi sanatının hızla geliştiği söylenemese de son yıllarda kaligrafi üzerine

yapılan etkinliklerin, konferansların, uluslararası çalıştayların evrensel nitelikteki kaligrafiyi ve kaligrafi tarzlarını ülkemize de taşıyacağı söylenebilir.

Bu etkinliklerin çoğu Üniversiteler sayesinde olmaktadır. Türkiye'de birçok üniversite Tasarım Bölümlerine kaligrafi derslerini dâhil etmiştir. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü ders programlarında Kaligrafi dersi yer almaktadır. Ayrıca, Ankara Hacettepe Üniversitesi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Haliç Üniversitesi gibi pek çok Üniversitede Kaligrafi ders olarak eğitim alanında yer almaktadır.

Bu Üniversitelerde Kaligrafi aktif bir şekilde yeni nesile aktarılırken kaligrafi üzerine birçok çalışma, etkinlik ve sergiler düzenlenmektedir. Bu çalışmaların meyvesi olarak yeni nesil gençlerde kaligrafi alanında bilinçlenme, merak, öğrenme isteği ve kaligrafi alanında sanatsal eserler verme çabası oluşmaya başlamıştır. Genç neslin elinde hem hat sanatı, hem de kaligrafi sanatı yaşanılan modern zamanın doğal getirisi sonucu farklı disiplinlerle sentezlenerek evrensel yorumlamalar kazanmaktadır. Bu da günümüzde çağdaş sanatları meydana getirmekte ve kaligrafi de bu çağdaş yorumlamalar arasında yer alabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KALİGRAFİDE ÇAĞDAŞ YORUMLAR

Çağdaş kavramı, içinde bulunulan zamanda yaşananlar, tecrübe edinilenler ve yaşanılan zamanın teknolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik bütün gelişmişliklerinden etkilenmekle ortaya çıkmaktadır (Eroğlu, 1991, s. 105). Yaşadığımız çağda bütün dünya her alanda gelişip değişirken sanatın da çağdaşlaşması söz konusudur. Geleneksel olanı kendi zevklerine ve kendi bakışına göre kullanıp tekrar yorumlamak ya da yeni ile sentezlemek de sanatta çağdaş bir yorumdur. Geleneksel sanatlarımızdan olan kaligrafi de bu çağdaş yorumlamalarda yerini almış olan bir alandır. Oluşan yeni sanatsal eğilimler son zamanlarda kaligrafiyi de etkisi altına almıştır. Günümüzde birçok sanatçı geleneksel kaligrafiyi, çağdaş kaligrafi parçalarına dönüştürebilmek için yeni teknikler, yeni malzemeler ve sanatsal yorumlarla birleştirmektedirler.

İnsanoğlu, duyuları ile metinleri ve formları etkileşime sokmaktadır. Bu etkiyi beyin yazı aracını tutan ellere iletir ki bu da ifade etmenin sonsuz başkalaşımına neden olmaktadır. Her yazılan yazıda harfler ve şekiller o kadar çok değişebilir ki zaman zaman okunaksızlaşabilir. Okunamayan metinler ancak bir bütün olarak görülebilir. Bu başkalaşımlar sanat için mükemmel bir yelpaze olmaktadır. Sanatçının tecrübe ve tekniği önemli olsa da geçmiş kalıntıları ve geleneksel yapı temeli de ortaya çıkan işlerde görülmektedir. Bu birikim hem geleneksel hem de yeni icat edilen yazı araçlarının sınırsız genişlikte kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Yazma, bu etkiler altında yeni bir anlamla dolu ve sembollerin, vuruşların, renklerin, farklı malzemelerin kullanımıyla yenilenmiş bir ifade biçimi haline gelmektedir (http-8). Çağdaş sanat içinde kaligrafinin yaşamdaki algısı başkalaşmıştır. Bundan sonra kaligrafinin geleneksel ya da çağdaş malzeme yelpazesi ile yeniden yorumlanışı söz konusudur. Sanatçılar tarafından kaligrafiye yeni kavramsal yüklemeler yapılmaktadır. Çağdaş sanat içinde kaligrafinin uygulama alanlarıda çokça genişlemiştir. Kaligrafinin anlık oluşumlar barındırması diğer plastik sanat dallarıyla mükemmel bir uyum içinde olmasına olanak sağlamaktadır (Önder, 2015, s. 78). Artık kaligrafi tek kalıpta ve tek başına değil sanat ve tasarımı kapsayan tüm alanlar içinde kullanılmaktadır.

Çağdaş sanatın içinde kaligrafinin birçok biçimi ile karşılaşılmaktadır. Ve bu değişimler, yeni yorumlamalar neticesinde çağdaş kaligrafi sanatı oluşmuştur. Günümüzde birçok sanatçı çağdaş kaligrafi adı altında pek çok eser sunmaktadır. Hatta

kendi tarzlarını isimlendirerek yeni akımlar ortaya atmaktadırlar. Bu şekilde kaligrafi de kendi içinde çeşitlere ayrılmış bulunmaktadır. Ve her geçen dakikada yeni çalışmalar yapılmakta, sanatçılar kaligrafiyi daha da üst seviyelere taşımaktadır.

2.1. Abstract (Soyut) Kaligrafi ve Bu Tarzı Kullanan Sanatçılar

Kaligrafinin en sıra dışı alanı soyut kaligrafidir. Resim ve kaligrafi arasındaki sınır bölgesinde yer almaktadır. Kaligrafinin madde anlamında olduğu kadar madde ötesi mesajlara da sahip olması gerekmektedir. Ruh ve beden birbirinden ayrı kavramlar olsa bile ikisi bir aradayken hayatın anlamını ifade etmektedir. Kaligrafi icra edilirken ruhsal ve bedensel enerjinin senkronizasyonu ile önce kola, ele ve kaleme sonra işarete aktarılmaktadır (http-9, http-10).

Harflerin, yüzey üzerine zıt renkli mürekkep kullanılarak oluşturulduğu kaligrafi, usta ellerde hassas ve sanatsal fırça darbeleriyle yazılı iletişimden daha çok manevi değerlerin işlenmesidir. Kaligrafi hata kabul etmemekte ve çok büyük emekler istemektedir. Çünkü yanlış yapılan bir fırça vuruşunun, kötü yapılmış bir çizginin geriye alınması için boyamak veya silmek mümkün olmamaktadır. Konsantrasyonun önemli olduğu soyut kaligrafide sanatçının ortaya koyduğu eserlerin özelliklerini belirlemede soyut resim konusunda bilgisi olan tecrübeli izleyicilerin de etkisi vardır. Hem konsantrasyon, hem ustalık, hem incelik, hem manevi mesajlar yükleyebilme yeteneği içeren kaligrafiye bu nedenlerle saygı duyulmaktadır (http-11).

Abstract Kaligrafide, Japonların ve Çinlilerin sahip olduğu kaligrafiden sıkça ilham alınarak soyut kaligrafik çalışmalar yapılmaktadır. Doğu yazısının, ideogramların, çivi yazılı hiyerogliflerin ve hat sanatının hassas birer işareti gibi durmakta olan Abstract Kaligrafi, kimi zaman yumuşak fırçalar ile nazik ve rahat darbeler şeklinde uygulanmaktadır. Bu sanatın icra edilmesi aşamalarında sanatçı hepsini bir araya getirmekte, biçim vermekte, yorumlamakta ve kendi yazı formatını yaratmaktadır (http-9).

Kaligrafi ve soyut resim sanatçısının fırça kullanma tekniği birbirleri ile benzeşmektedir. Soyut resim sanatçıları cesur vücut hareketleri eşliğinde kinetik enerjilerini gevşek fırça darbeleriyle eserlerine yansıtmaktadırlar. Çok eski tarihe sahip Doğu Asya sanatı ve Zen üzerine çok beğenilen yazılar da bu stile benzemektedir. Bu işe gönül vermiş birçok sanatçı gibi Franz Kline de kontrol dengesi, enerji, düzen ve dinamizm gibi kavramlar içeren Doğu Asya kaligrafisinden çok etkilenmiştir. Japon ve Çin kaligrafisinde, fırça sadece bir nesneden ibaret kalmamakta, sanatçının tüm vücudunun bir parçası olmaktadır. Sanatçının vücudunun fırça ile bütünleşmesi madde boyutunun

şartlarını tamamlamakta iken ortaya çıkan harflerde sanatçının iç dünyasına ait manevi özelliklerin izlerini taşıması ile metafizik boyutunu tamamlamaktadır. Kaligrafi, kendisini yaratan sanatçının bireysel özelliklerine ait bilgileri bizlere aktarmaktadır. Mürekkep yolu ile duygularını dışa vurmak isteyen 20. yüzyıl Amerikan Soyut Ekspresyonistlerinin de kaligrafinin bu gücü konusunda kayıtsız kalmaları mümkün olmamıştır (http-12).

Günümüzde uygulanan Abstract Kaligrafi stili kurucusunun Amerikalı soyut sanatçı Mark Tobey (1890-1976) olduğu düşünülmektedir. 1930'lu yıllarda Budizm felsefesini okumak için gittiği Uzakdoğu'da Çin ve Japonya'nın geleneksel yaşam tarzından çok etkilenerek "beyaz yazı" ismini verdiği yeni bir soyut kaligrafi ortaya çıkarmıştır (http-9).

Görsel 2.1. *Mark Tobey, "Written over the Plains", 76.52 cm x 101.6 cm, Masonite üzerine monte edilmiş kağıt üzerine karışık teknik, 1950*
https://www.sfmoma.org/artwork/51.3169 (Erişim tarihi: 19.01.2018)

Bir diğer öncü sanatçı ise Franz Kline (1910-1962) Amerikalı bir ressamdır; daha çok soyut dışavurumculuk stili ile ortaya koyduğu eserlerle tanınmıştır. Doğu kaligrafisine benzeyen kendine özgü bir soyut dışavurumcu ifade tarzını geliştirmiştir. Eserlerinde anlattığı konuları çizmeye başlamadan önce, eskiz çalışmaları yapmaktadır. Kline, Abstract Kaligrafi tarzını siyah mürekkep kullanarak telefon defterinin sayfalarına yazdığı rasgele yazılar ile geliştirmiştir (Bkz. Görsel 2.2). Eskizlerde dikkat çeken özellik ise Doğu Asya kaligrafisinin kanji tarzını andırıyor olmasıdır. Kline, çalışmalarını bir projektör kullanarak büyüttüğünde, işaretlerin sahip olduğu iletişim gücünün ve enerjisinin ne kadar etkili

olduğunu anlamıştır. Bu onun için bir dönüm noktası olmuştur. Artık çalışmalarında işaretin konu ile bağlantısı üzerinde durmamış, işaretin ve işaretlerin taşıdıkları duygusal yönlerini referans almıştır. Her ne kadar bir anda yapılmış gibi görünse bile çabucak yaptığı çalışmaların öncesinde zahmetli bir süreç barındırmaktadır. Eserlerini gün yüzüne çıkarmadan önce çok sayıda eskiz çalışması yapmaktadır (http-10).

Kline'ın ortaya koyduğu eserlerde hareket ve enerji göze çarpmaktadır; çünkü siyah eğik çizimlerin, rastgele boya sıçramalarının ve bulaşmalarının gözlemleniyor olması, tam vücut hareketlerine işaret etmektedir. Geleneksel formları ve hareketleri öğrenen Kline'ın eserleri bu bilgiler eşliğinde ortaya çıkmış olsa da canlılığı ve hareketi arttırmak uğruna kendinden kattığı birçok şey de olmuştur (http-12).

Görsel 2.2. *Franz Kline, "Untitled II", 27,94 cm x 22,86 cm, Telefon defteri üzerine mürekkep, karışık teknik, 1952*
http://www.ideelart.com/module/csblog/post/205-1-franz-kline.html (Erişim tarihi: 19.01.2018)

Abstract Kaligrafi, sanatçının vücudunun fırça ile bütünleşmesi ve ortaya çıkan harflerde sanatçının iç dünyasına ait özelliklerin izlerini taşıması ile sanatçıya eserlerinde duygularını dışa vurma imkânını kusursuz bir şekilde sağlamaktadır. Abstract Kaligrafi'de artık önemli olan yazı formunun anlaşılabilir-okunabilir olması ile iletişim kurmak değil, tamamen soyut forma bürünerek duygu aktarımını sağlamaktır.

Günümüzde kaligrafiye çağdaş yorumlar getirerek sanatsal çalışmalarında kullanan pek çok sanatçı bulunmaktadır. Bu araştırmada Abstract Kaligrafi üzerine çalışmalar yapan üç sanatçı incelenmektedir.

2.1.1. Mehtap Uygungöz

Sanatçı 1965 yılında Kars Kağızman'da doğmuştur. Eskişehir'de yaşayan sanatçı lisans eğitimini 1986 yılında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde tamamladıktan sonra 1991 yılında Yüksek Lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı'nda tamamlamış ve aynı bölümde 1995 yılında Sanatta Yeterliğini bitirip 1996 yılında Yardımcı Doçentliğe atanmıştır. Halen Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde *"Kaligrafi ve Tipografi"* dersleri veren sanatçı otuz yıldır kaligrafi üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Aynı zamanda bu araştırmanın danışmanı olan sanatçı Mehtap Uygungöz ile yüzyüze görüşme şansı sayesinde, kendisi ve sanatı hakkında daha detaylı bilgiye erişilmiştir.

Kaligrafiyi *"Harflerin Dansı"* olarak tanımlayan sanatçının tasarımcı kimliği ve resimde soyut sanat anlayışı Kaligrafi çalışmalarında da hâkimdir. Çalışmalarında kendine has çağdaş yorumlama dili bulunan sanatçının Abstract (Soyut) Kaligrafi çalışmaları ön plana çıkmaktadır.

Görsel 2.3. *Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, 100 x 70 cm karışık teknik, 2016 (Mehtap Uygungöz Arşivinden)*

Kaligrafi ile lisans eğitimi sırasında tanışan sanatçıya el kıvraklığı, kaligrafiye olan estetik bakışı, ders işleyişindeki güzel tavırları ile kaligrafiyi sevdiren kişi ise hocası Selahattin Ganiz olmuştur. Kaligrafi üzerine aldığı donanımlı eğitim sonucu akademik hayatına kaligrafi alanında devam eden Uygungöz, kaligrafiyi sahip olduğu diğer donanımlar ile sentezleyerek icra etmekte, renk bilgisi, tasarım bilgisi, tecrübe ve birikim ile harmanlayarak çağdaş yorumlamasını kaligrafisine katmaktadır. *"Disiplinli ve güzel yazılıyor olması koşuluyla, düz bir zemin üzerinde sadece yazının var olması yeterli gelmiyor benim için, onun içine tipografik objelerin katılması, resmin ögesi olan rengin dâhil olması, kompozisyon kaygısının devreye girmesi bir bütün olarak beni etkiliyor"* diyen sanatçının çok yönlülüğü de açıkça görülmektedir.

Görsel 2.4. *Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik (Mehtap Uygungöz Arşivinden)*

Sanatçı kaligrafi sanatının farklı disiplinlerle bir arada çalışılmasını heyecan verici bulmaktadır. Yalnız çalışmayı seven sanatçı, ruh haline göre seçtiği bir müzik eşliğinde çalışmakta ve koku duyularını da harekete geçirmek için bir kaç mum yakarak çalışma ortamını hazırlamaktadır. Genellikle farklı boyutlarda, gramajlarda ve dokulardaki kâğıtları zemin olarak kullanan sanatçı, çalışmalarında renk ve dokulardan

yararlanarak, bazen mono baskı tekniklerini de kaligrafik öğelerle birleştirerek, estetik kompozisyonlar yaratmaktadır. Çok çeşitli malzemelerle çalışan sanatçıyı, günlük yaşamında bulduğu birçok nesnenin dokusu çok etkilemekte ve birçoğunu kaligrafik çalışmalarında kendisine malzeme yapmaktadır. Farklı renk ve yoğunluktaki mürekkepler ile çalışmayı çok seven sanatçı renk parlaklığı ve transparanlığı bakımından ekolini tercih etmektedir. Ayrıca kapatıcılık özelliğinden dolayı akrilik boyayı ve pek çok malzemeyi çalışmalarına dâhil etmektedir. Çalışmalarını *"Soyut Anlayışta Kaligrafik Resimler"* olarak nitelendiren sanatçının kaligrafilerindeki yazılarını okutma kaygısı bulunmamaktadır. Ancak, harf anatomilerinin algılanabilir olmasına dikkat ettiğini belirtmektedir.

Görsel 2.5. *Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik (Mehtap Uygungöz Arşivinden)*

Kaligrafik çalışmalarında kullandığı metinleri çoğunlukla aşk şiirlerinden ilham alarak oluşturan sanatçı güne dair politik cevaplar içeren sözler de kullanabilmektedir. En çok Can Yücel'in şiirlerinden etkilendiğini söyleyen Uygungöz, zaman zaman Nazım Hikmet'in şiirlerinin de kendisine ilham kaynağı olduğunu belirtmektedir. Okuduğu herhangi bir söz, yazı, şiir eğer duygularına ulaşabiliyorsa kimin yazdığının da önemi kalmamaktadır. Aslında duygu aktarımının yoğunluğu ile çalışmasını meydana getirirken yazdığı anın duygusuyla aktardığını ve sonrasında bazen kendisinin bile okuyamadığını belirtmektedir. Zaman zaman okunmasını istediği metinleri transfer baskı yöntemiyle işine aktarmaktadır. Sanatçının çalışmalarında öne çıkan özellikler kaligrafinin dinamik yapısı,

fırça dokularının kattığı estetik görünüm, renklerin ustaca kullanımı ve valörlerdir. Diğer bir özellik ise çalışmalarının çok katmanlı olmasıdır (M. Uygungöz, kişisel iletişim, Mayıs 2019).

Görsel 2.6. *Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik (Mehtap Uygungöz Arşivinden)*

Uygungöz son zamanlarda Türkiye'de kaligrafiye olan ilginin artmasından çok mutlu olduğunu belirtmekte ve bu gelişmenin farkındalığını yaratan Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin öncü olarak başlattığı ve 10 yıldır devam ettirdiği Kaligrafi ve Tipografi Etkinliğinin pek çok üniversiteye ilham kaynağı olduğunu söylemektedir.

Kaligrafi üzerine ulusal ve uluslararası bir çok sempozyum, konferans ve etkinliğin pek çok kurum tarafından yapılması gerektiğini, Kaligrafiye gençlerin ilgisinin çok arttığını ve Belediyelerin kurslar düzenlediğini belirtmektedir. Bir uyanışın olduğunu belirten sanatçı, çağın gereği hep bilgisayar ile çalışıyor olmanın, insanın doğal davranış mekanizmasını körelttiğini gözlemlemektedir. *"Nasıl ki şehir hayatından uzaklaşmak isteyip köy hayatında toprakla, hayvanla buluşmak isteyen insan duygusu gibi, yeni nesilde de objeleri, malzemeleri el ile keşfetmek, el ile uğraşmak, boyayı hissetmek dijitalin dışında bir şeyler yapabilme arzusu da çoğalmış durumda"* demektedir (M. Uygungöz, kişisel iletişim, Mayıs 2019).

Sanatçı, fazla mekanik olan sistemden uzaklaşmak için kaligrafinin güzel bir kapı aralığı olduğunu ve kaligrafinin sağladığı bedenden taşan hareketlerin kâğıtta ya da farklı bir yüzeyde vücut bulmuş halini bilgisayarla yapmanın mümkün olmadığını söyler.

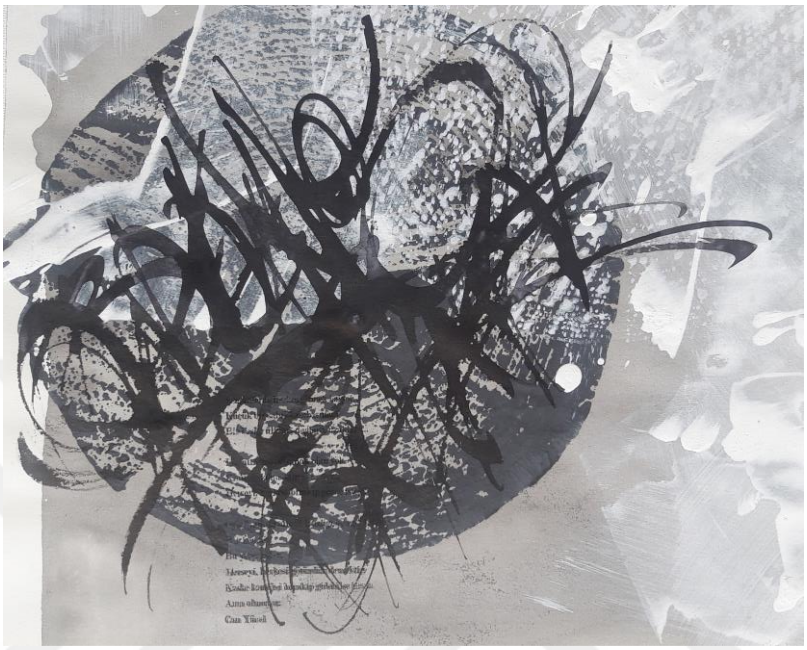

Görsel 2.7. *Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik (Mehtap Uygungöz Arşivinden)*

Dijitalle çıkan tek düze sonuçlar yerine doğal dokulara sahip malzemenin kendisi ile uğraşmanın kişiye daha çok mutluluk verdiğini ve artık insanların da bu çıkış noktasını aradıklarını düşünmektedir.

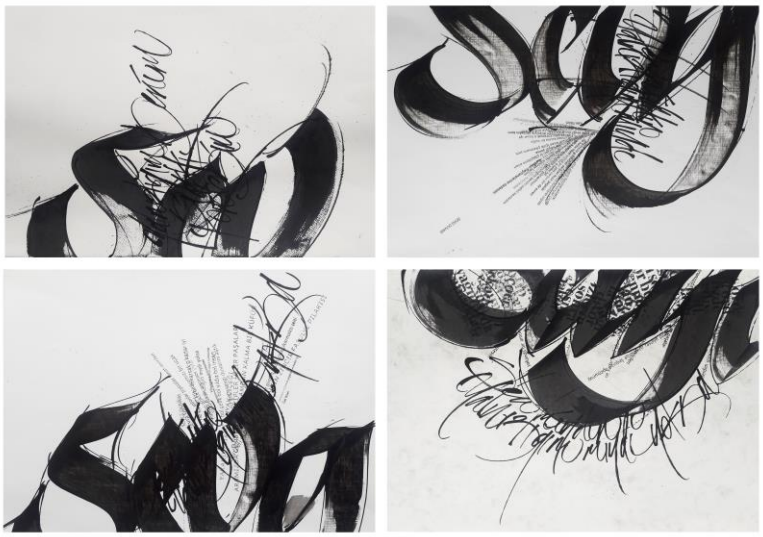

Görsel 2.8. *Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, karışık teknik (Mehtap Uygungöz Arşivinden)*

Genç neslin daha çok ilgilenmesi için, yine Anadolu Üniversitesi'nde "Yarının Ustaları" etkinliğinin esin kaynağı olması için çabaladıklarını söyleyen sanatçı, dünya'da var olan kaligrafi ilgisinin ve gelişiminin Türkiye'de de artacağını savunmaktadır. Sanatçı standart olanı biraz zorlamak klasik sistem dışında farklı arayışlara girmek, denemek yanılmak, tekrar denemek, doğruyu bulana kadar uğraşmak gerektiğini düşünmektedir.

> Şu da bir gerçek; önce grafik bölümünde eğitim almak, sonra kaligrafi ile ilgilenmek, sağlam karakterli işler çıkmasına yarar. Çünkü grafik eğitimi, içerisinde, başta tipografi olmak üzere, tasarlama, alan derinliği, kontrastlıklar, renk bilgisi gibi her şeyi barındırır ve tipografi bilgisi sağlam olanın kaligrafisi de sağlam olur.

diyen sanatçı kurslar aracılığı ile görülen kaligrafi eğitiminin tek hedefli olduğu için biraz kısıtlı kaldığını söylemektedir (M. Uygungöz, kişisel iletişim, Mayıs 2019).

Denemeyi seven, yenilikçi, tasarımcı ve sanatçı kimliği ile kaligrafiye çağdaş yorumunu katan abstract (soyut) çalışmaları ile ön plana çıkan ve kaligrafinin gelişimine katkıda bulunan sanatçının, sanat yönü dışında akademik olarak da çok değerli ve önemli makaleleri, yazıları, bildirileri bulunmaktadır. Birçok ulusal ve uluslararası sergiye kaligrafi çalışmaları ile katılmıştır. Sanatçı halen Eskişehir'de atölyesinde abstract (soyut) kaligrafi çalışmalarına devam etmektedir.

Görsel 2.9. *Mehtap Uygungöz, Abstract (Soyut) Kaligrafi, 100 x 70 cm karışık teknik, 2016 (Mehtap Uygungöz Arşivinden)*

2.1.2. Brenda Heim

Heim, 1957'de Amerika'nın Ohio eyaletine bağlı Alliance kasabasında dünyaya gelmiştir ve günümüzde Florida'da ikamet etmektedir. 1979-1982 yılları arasında grafik sanatı, fotoğrafçılık ve sosyoloji üzerine eğitim görmüştür. 1989 yılında Doğu Asya, başka bir deyişle Zen kaligrafi tekniğini öğrenmiştir. Eserlerini icra ederken Zen Kültürünün fırça kullanma tekniğine ilave olarak kendi psikoterapi dokunuşlarını da entegre etmiştir (http-13).

Görsel 2.10. *Brenda Heim, "Abstract Kaligrafi / Magenta", 157.48 cm x 86.36 cm, Tuval üzerine akrilik ve grafit https://www.heimart.com/pages/viewart.php?imgold=littlesquare622&imgnew=littlesquare_over.gif&CatID=2&ImageID=622 (Erişim tarihi: 25.01.2018)*

Bedenin ve ruhun birlikte hareket ederek duygusal salınımlar gerçekleştirmesi ile ortaya çıkan eserler sunmaktadır. Temelinde Zen kaligrafi tekniğinin izleri olsa bile kendi iç dünyasından gelen duyguları eserlerinde özgürce yansıtmaktadır.

Görsel 2.11. *Brenda Heim, "Abstract Kaligrafi resim, Kadın (sol) ve Ox (sağ)", 76.2 cm x 55.88 cm, İki Panel Suluboya kağıdı üzerine akrilik ve sumi mürekkep https://www.heimart.com/pages/viewart.php?imgold=littlesquare446&imgnew=littlesquare_over.gif&CatID=3&ImageID=446 (Erişim tarihi: 25.01.2018)*

Heim'in eserlerindeki özgürlük bir çocuk gibi hesapsız, önyargısız, duygularının saf dışavurumunu yakalayarak aktarmaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. Duygusal salınım teknikleri ve Zen tekniğinden edindiği fırçanın başarılı uygulamalarına, renklerin duygusal ifadelerini etkileyici biçimde eklemiştir. Sanatçının iki boyutlu çalışmalarının yanında üç boyutlu çelik malzemeden abstract, kaligrafik formlu çalışmaları da mevcuttur (http-13).

Görsel 2.12. *Brenda Heim, "Maquette", 35.56 cm x 15.24 cm, Abstract Kaligrafi metal heykel https://www.heimart.com/pages/viewart.php?imgold=littlesquare593&imgnew=littlesquares_sold over.gif&CatID=6&ImageID=593 (Erişim tarihi: 25.01.2018)*

Heim, Sumi mürekkebi ve akrilik boya kombinasyonunda ustalaşarak yeni bir teknik geliştirmiştir. Bu yeni teknik, daha önce kullandığı yaklaşımlarda olduğu gibi, önceden belirlenmiş estetiğe dayanan analitik önyargılar olmadan, kendiliğinden yaratıcılığı ortaya çıkarma arayışıyla örtüşmüştür. Sanatçı çalışmalarını paspaslar, endüstriyel büyüklükteki fırçalar ve kendi yaptığı boyama araçlarını kullanarak oluşturmaktadır.

Görsel 2.13. *Brenda Heim, "Red Square 3", 190.5 cm x 127 cm, Tuval üzerine sumi mürekkebi ve akrilik, 2013*
https://www.heimart.com/pdfs/Brenda%20Heim%20PDF%20Brochure.pdf (Erişim tarihi: 04.07.2019)

2012 yılından başlayarak Heim, "Broken Circle" isimli iki boyutlu eserleri yapmış ve duygu, ruh, beden bütünlüğüne dair bir tarz oluşturmuştur. Sanatçı seçtiği renkleri, diğerine oranla daha az hâkim olduğu elini kullanarak boyamıştır. Bu işlemin sonucunda sıra dışı, alışılmadık işaretler ve hareket ritmi geliştirmiştir. Anlık meydana gelen bu çizim çalışmaları ile yeni bir tekniğe imza atmıştır (http-13).

Görsel 2.14. *Brenda Heim, "Broken Circle Serisi – Enso ile Indigo Abstract", 264.16 cm x 68.58 cm, Tuval üzerine akrilik boya ve sumi mürekkebi, 2011*
https://www.heimart.com/pdfs/Brenda%20Heim%20PDF%20Brochure-copy.pdf
(Erişim tarihi: 25.01.2018)

Klasik materyalleri avangard bir duygu ile birleştiren büyük ölçekteki eserleri izleyicide derin duygular uyandıran etkiye sahiptir. Heim'in çalışmalarında kullandığı serbest ve özgür daire formu, dingin zihnin, ruhundaki derin duyguları dışavurumunun ifadesi olarak kabul edilmektedir.

Görsel 2.15. *Brenda Heim, "Siyah ve Beyaz Abstract Kaligrafi", 55.88 cm x 76.2 cm, Suluboya kağıdı üzerine akrilik ve mürekkep*
https://www.heimart.com/pages/viewart.php?imgold=littlesquare405&imgnew=littlesquare_over.gif&CatID=3&ImageID=405 (Erişim tarihi: 25.01.2018)

Sanatçı önceki tekniklerindeki analitik ve estetik kaygılara oranla, cesurca gerçekleştirdiği, taşıdığı kaygılardan kurtularak daha derin bir seviyede, yaratım sürecini içselleştirdiği doğal dokunuşlarla işlenmiş eserler üretmektedir.

Heim’in tekniği sanat camiasında beğeni toplamaktadır. Heim’in eserleri Napoli'deki Napoli Sanat Müzesi, Ohio Ashland Üniversitesi'ndeki Coburn Galerisi gibi kurumlarda uzun yıllar sergilenmiştir (http-13).

Görsel 2.16. *Brenda Heim, Abstract Kaligrafi, sumi mürekkebi, 30 x 22cm https://www.heimart.com/pages/viewart.php?imgold=littlesquare645&imgnew=littlesquare_over.gif&CatID 1&ImageID=645 (Erişim tarihi: 01.07.2018*

2.1.3. Nuno de Matos

1971 yılında Portekiz’in Lizbon şehrinde doğmuştur. Sanatçı Matox adıyla da tanınmaktadır. Fransa'nın Saint-Céré kentinde, Jean Lurcat Mahallesinde büyümüştür. Toulouse Üniversitesi'nde eğitim görmüştür. Günümüzde Fransız Katalonya'sının meşhur bir köyü olan Eus'ta yaşamaktadır. Sanatçı, çocukluğundan beri dikkat çekici biçimde resme karşı ilgi duymuş ve çizimler gerçekleştirmiştir. Çocuk yaşlarında Pech Merle ve Lascaux’daki mağara çizimlerinin temiz ve serbest biçimleri sanatçıyı çok etkilemiştir. Ayrıca Jean Lurçat, Willem de Kooning, Antoni Tapiès, Henri Michaux ve Georges Mathieu’dan etkilenen sanatçı, aldığı örnekler ve kendi zevki sonucu lirik soyutlama çalışmaya başlamıştır. İlk çalışmalarındaki temel, kadınsı insan formları, soyut dışavurumcu grafiksel yorumlamalar, saflaştırılmış sembolik ifadeler üzerine kurulmuştur (http-14).

Görsel 2.17. *Nuno de Matox, "Azuline", Tuval üzerine akrilik, 60 x 50 cm, 2007*
http://matos.art.free.fr/immixtion.html (Erişim tarihi: 26.01.2018)

Matox'un çalışmaları, grafiti temelli hareket odaklı soyut ve lirik dışavurumculuğun bir örneğidir. Çalışmalarında kullandığı kaligrafi ve sembolik ifade tekniği yoğun aksiyon içeren tablolara dönüşmektedir.

Görsel 2.18. *Nuno de Matox, "Görsel Şiir", Tuval üzerine karışık teknik, görsel şiir ve lirik soyutlama, 2013*
http://matos.art.free.fr/calligraffiti.html (Erişim tarihi: 26.01.2018)

Resimlerinde vücut diyagramlarından, etkileyici soyut dokuların başarıyla çizilmesine kadar gelişmiş teknikler görülmektedir. Önceleri grafiti sanatından etkilenerek eserler ortaya koymuştur. Sonrasında soyut resim, sprey boya ile yapılan tablolar ve kaligrafi sanatının tekniğini öğrenmiştir.

Görsel 2.19. *Nuno de Matox, "Abstract Calligraphy"detay, Tuval üzerine karışık Teknik, 2011 http://matos.art.free.fr/calligraffiti.html (Erişim tarihi: 26.01.2018)*

Matos'un çalışmaları grafiti tarzı arka planlara sahip canlı tuvaller oluşturur. Eserlerindeki renk ve görsel dokudaki kontrast da son derece büyüleyici bir etkiye sahiptir. Spiraller içeren belirgin püskürtme boya katmanları, eserlerinde dans ediyor hissi veren, hareketi ve lirik bir hüzün taşıyor gibi dönen çizgilerin girdaplarıyla sık sık noktalanır. Nuno De Matos'un bu abstract tarzı eserlerinde neredeyse müzikal bir cazibe vardır (http-15).

Görsel 2.20. *Nuno de Matox, "Synesis seri /arbatax"detay, Tuval üzerine karışık teknik, 150 x100 cm http://matos.art.free.fr/graffing.html (Erişim tarihi: 26.01.2018)*

Görsel 2.21. *Nuno de Matox, "Cosmotion", Abstract Kaligrafi / Kaligrafi Bienali - Sharjah Emirates, 2012 http://matos.art.free.fr/calligraffiti.html (Erişim tarihi: 26.01.2018)*

Sanatçı çalışmalarında çizginin saf gücüne önem vermektedir. Sadeleştirdiği çizgileri ve kaligrafiyi soyut parçalar halinde bir eser dönüştürmektedir.

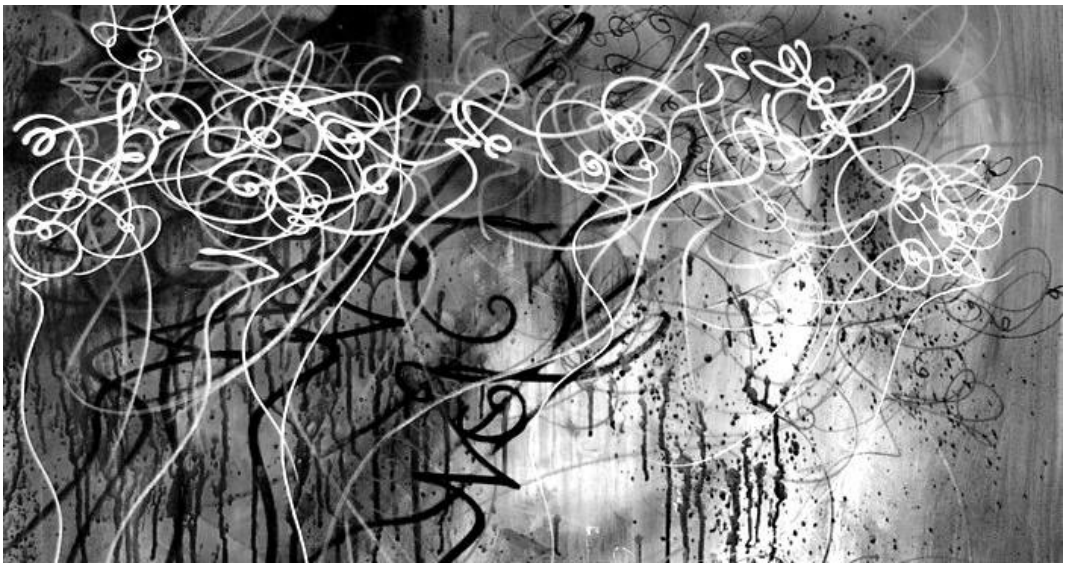

Görsel 2.22. *Nuno de Matox, "volubilis serisi" detay, Abstract Kaligrafi, Tuval üzerine akrilik, sprey boya, marker karışık teknik http://matos.art.free.fr/calligraphie_abstraite.html (Erişim tarihi: 26.01.2018)*

Son yıllarda tuval üzerine çalışmalarının yanı sıra modern görsel teknolojileri kullanarak deneysel çalışmalar yapan sanatçı, abstract ve asemik kaligrafi, lightgrafiti

üzerine yoğunlaşan canlı performans gösterileri, projeksiyon ve video art çalışmaları ile devam etmektedir. Teknolojik araçları kendi tekniğine uygun kullanarak canlı performanslar sergilemektedir. Lazeri, çeşitli ışıkları, projeksiyon cihazlarını, videoları ve teknolojik bir çok multi medya aygıtlarını kullanarak Avrupa çapında sanatını icra etmektedir. Çalışmalarını kendi yaşadığı yer haricinde ağırlıklı olarak Paris, Brüksel, Lizbon, Berlin ve Barselona'da sergilemektedir (http-14).

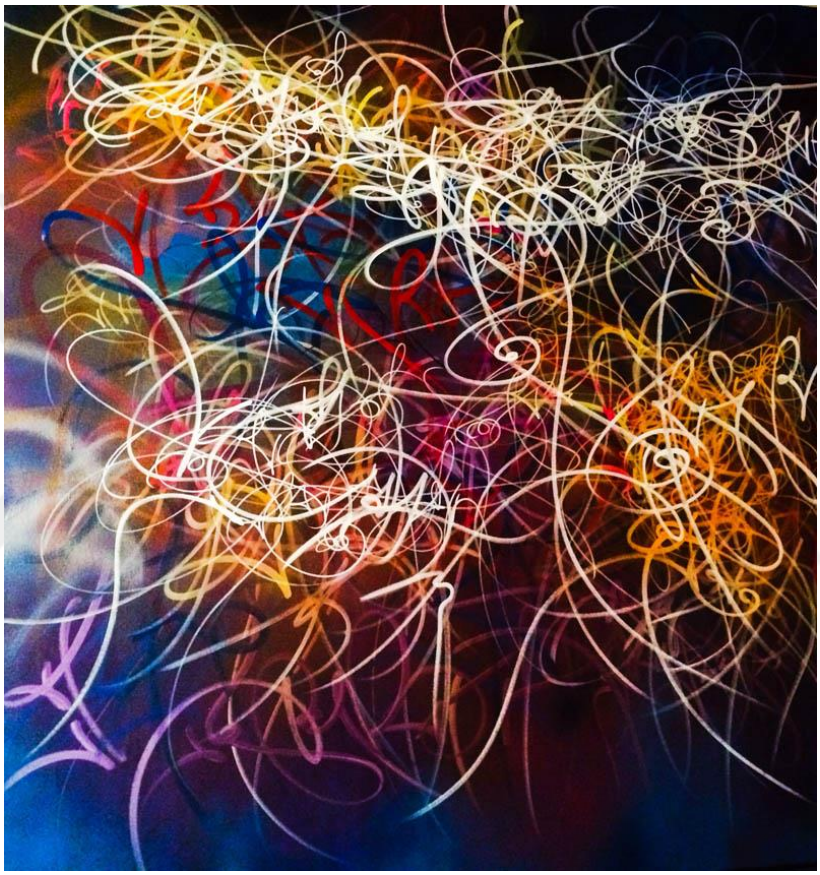

Görsel 2.23. *Nuno de Matox, "Yedi Günah-açgözlülük", 120 cm x 120 cm, Abstract Kaligrafi Tuval üzerine karışık teknik*
http://matos.art.free.fr/calligraffiti.html (Erişim tarihi: 26.01.2018)

2.2. Light (Işık) Kaligrafi ve Bu Tarzı Kullanan Sanatçılar

Işık kaligrafisi, kamera veya fotoğraf makinasının karanlık bir ortamda, hareket eden ışık kaynağının, uzun süreli pozlama tekniği kullanılarak ışınların hareketini yakalama esasına dayanmaktadır. Bu işlem için kullanılan cihazların teknik özelliklerinin ve ışığın karakteristiğinin çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Planlanan fotoğraf için uygun teknik gereklilik sağlandıktan sonra, karanlık bir ortamda objektifin önünde ışık kaynağı hareket ettirilmektedir.

Uzun zamanlı bir pozlamada fotoğrafın içine ışıkla bir resim veya figür yapma olarak tanımlayabileceğimiz bu tarz Man Ray'in 1935 yılında bir fotoğraf çekimi sırasında eline aldığı bir ışık kalemi ile objektifin önünde rasgele havaya bir şeyler çizmesiyle doğmuştur. Ray'in "boşluğa yazı yazma" dediği bu sıradışı teknik o yıllarda epey ilgi çekmiştir. 1949'da Gjon Milli, bir balerinin buz patenlerine ışık takıp onu dans ederken fotoğrafını çekmiştir ve bu fotoğraflar Life Dergisi'nde yayınlanmıştır (Bkz. Görsel 2.25). Bu fotoğraf Pablo Picasso'nun dikkatini çekmiştir. Picasso da gördüğü fotoğraf karşısında kayıtsız kalmamış ve eline ışıklı bir kalem alarak ortaya "Picasso Santor Çiziyor'" isimli fotoğrafa imzasını atmıştır (Bkz. Görsel 2.26). Picasso'nun bu çalışmaları da Life Dergisi'nde yayınlanmıştır. (http-16).

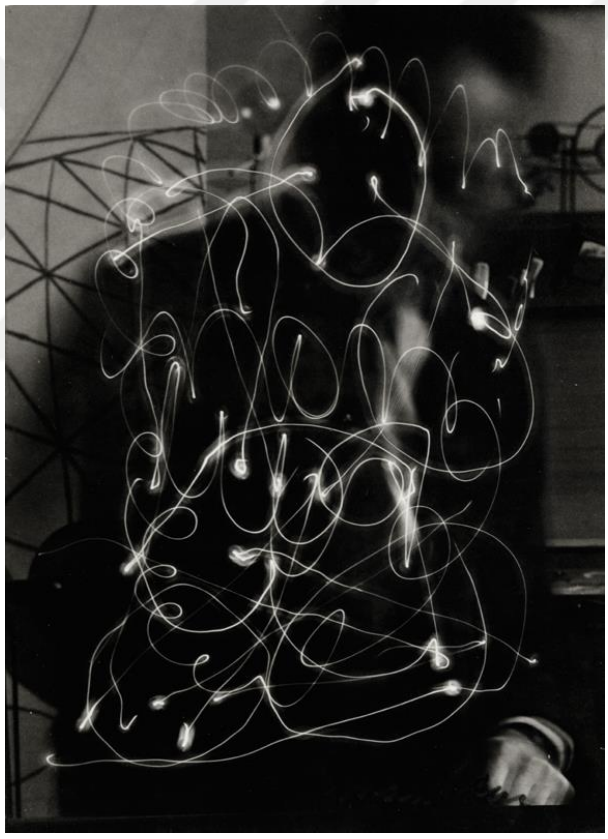

Görsel 2.24. *Man Ray, "Boşluğa yazı yazmak /Ressamın kendi portresi", Işık yazısı, 1935 https://research.bowdoin.edu/surrealist-photography/2014/02/05/man-ray space- writing selportrait1935-2/ (Erişim tarihi: 04.02.2018)*

Görsel 2.25. *Gjon Milli, Buz patenine ışık takılarak uzun pozlama ile çekilmiş balerin fotoğrafı Life dergisi,1940 https://thisisawhat.wordpress.com/2011/06/09/gjon-milli/ (Erişim tarihi: 04.02.2018)*

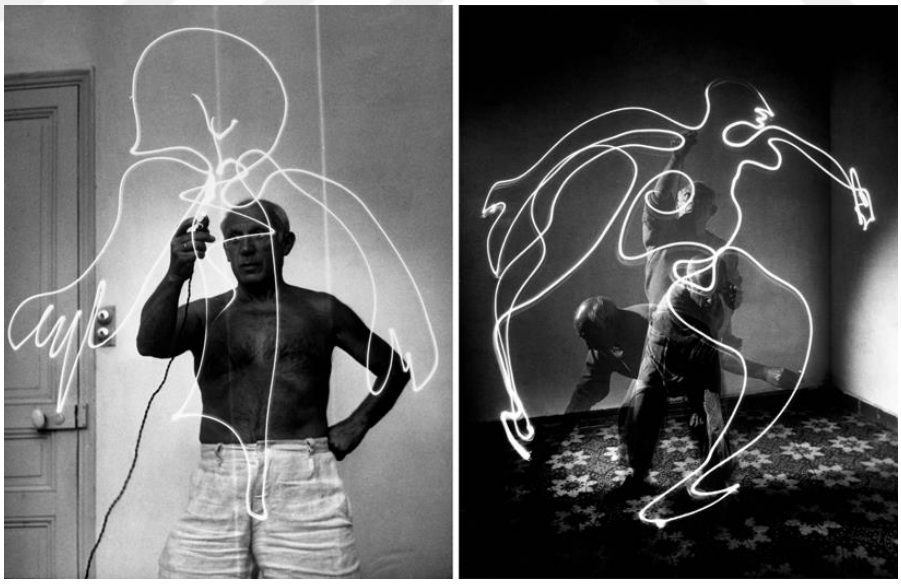

Görsel 2.26. *Pablo Picasso, Işık çizimleri, Gjon Milli / Life dergisi resim koleksiyonu, 1949 https://www.designboom.com/wp-content/uploads/2012/12/picasso02.jpg (Erişim tarihi: 04.02.2018)*

Her alanda olduğu gibi artık bu alanda da gelişen teknolojinin nimetlerinden faydalanılmaktadır. Kayıt materyali olarak yarı iletken elektronik sensörlerin kullanılması ile başarılı sonuca ulaşmada zaman tasarrufu sağlanmaktadır. Işık kaligrafisi

sanatçısı, siyah ya da koyu renkli kıyafeti ile sürekli hareket halindedir; eğer doğru teknik kullanılmışsa sanatçı görüntülerde hissedilmemekte sadece ışığın hareketi ile oluşan çizimler karede yer almaktadır. Işık kaligrafisi için teknik altyapı, bilgi, tecrübe, sabır, emek ve yetenek gibi kavramlara sanatsal içerik eşlik etmektedir. Bir anda oluşan dans gibi gözükse bile altında, sanatçının titizlikle kurguladığı emeği yatmaktadır. Işık kaligrafisinde ancak uzun süren eğitimler ve tekrarlanan çalışmalar neticesinde başarı sağlanabilmektedir (http-17).

Işık kaligrafisi için ihtiyaç duyulan pozlama süresi genelde bir saniyeden daha uzun sürmektedir. Kameranın karanlık ortamda ve az ışıkta bile görüntüyü yakalayabilmesi için bazı ayarlara ihtiyaç duyulmaktadır. Işık hassasiyeti az, pozlama süresi çok kısa yapılırsa karanlık siyah bir görüntü oluşacaktır; çünkü bu durumda fotoğraf makinasının içine giren çok kısa süreli ışık, zaten ışık hassasiyeti az ayarlandığından, kayıt materyali tarafından yakalanamayacaktır. Eğer ışık hassasiyeti gereğinden yüksek ve pozlama süresi çok uzun olursa tamamen beyaz patlamış bir görüntü ortaya çıkacaktır. Makinaya düşen ışık miktarı çok fazla olacağından aşırı parlak, tamamen beyaz bir kareye neden olacaktır. Doğru ayarlar yapıldığında; sanatçı elindeki ışık kaynağı ile siyah perdenin önünde koyu renk giyindiği için görüntüde sadece ışık kaynağının hareketleri neon yansıması şeklinde yakalanacaktır. Işık kaynağı olarak ise el feneri gibi ışık yayan herhangi bir nesne tercih edilmektedir (http-18).

Sanatçı denemelerden sonra, orijinal eserini ortaya koymadan önce bunun tek şansı olduğunun farkındadır. Yüksek bir konsantrasyonla önceden planladığı kaligrafisinde hareketini pozlama süresi içinde bitirmek durumundadır. Bir hareketin ne kadar hızlı yapılacağı, ışık kaynağının parlaklık ve renk tercihi gibi faktörler kaligrafide önemlidir. Ortaya konacak eserin kimi zaman manzara, sanatçı ve dans bütünleşmesiyle kendine özgü bir havası olmaktadır. Işık hüzmelerinin disiplinli çalışmalarla bir sanata dönüştürülmesi, ışık kaligrafisinin aslında ne kadar emek isteyen bir sanat olduğunu vurgulamaktadır. Kaligrafinin enerjisini, kullanılan ışıkların renkleri, biçimi, yönü, şiddeti ve hızı etkilemektedir; sanatçı çizeceği konuya göre kendi disiplinine sadık kalarak pozlama süresinde eserini tamamlamaktadır. Işık eğrileri ve sanatçının dansı kameranın merceğinden içeri girip film yüzeyinde harmanlandığında, güzel bir eser oluşturmaktadır (http-19).

Pek çok sanatçı ışık boyama yöntemi ile yeni çağdaş eserler ortaya çıkarmıştır. Kaligrafi ile ışık sentezlemesini kullanarak eserler üreten farklı dallardan birçok sanatçı

bulunmaktadır. Geçmiş tarihten günümüze kadar birçok sanatçının ilgi odağı olan bu ışık oyunu, kaligrafiye de yeni bir soluk getirmiştir. Günümüzde, ışık kaligrafisi üzerine çalışmalar yapan pek çok sanatçı vardır. Bu araştırmada bu sanatçılardan örnek olarak üç tanesine yer verilmektedir.

2.2.1. Julien Breton (Kaalam)

Kaalam olarak tanınan Fransız sanatçı Fransa'nın Nantes şehrinde yaşamaktadır. 1999 yılında görsel-işitsel sanatlar üzerine eğitimini tamamlamıştır. Julien Breton kaligrafi çalışmalarına 2001 yılında başlamıştır. Arapça Hat ve Hattat Hasan Massoudy'nin eserleri ona ilham kaynağı olmuştur. Kendi sanatını kabul ettirmiş bir kaligraf olan Breton, kariyerinin ilk beş yılını kâğıt ve fırça kullanarak geçirmiştir; ancak bununla yetinemeyeceğini hissederek bir arayış içine girmiştir. Sanatını icra ederken iki boyutlu olan kâğıt kaligrafisinin ötesinde tüm bedeniyle çalışma olanağına sahip olduğu üç boyutlu derinlik sunan ışık kaligrafisine merak salmıştır. Breton, bir süre eserler verdikten sonra "*Işık kaligrafisi, geleneksel kaligrafide karşılaştığım tüm sorunları çözdü. Bana tüm vücudumla geleneksel kaligrafiden çok daha büyük ölçekte çalışma ve üç boyutlu eserler yaratma olanağı verdi.*" demiştir (http-23, http-22, http-17).

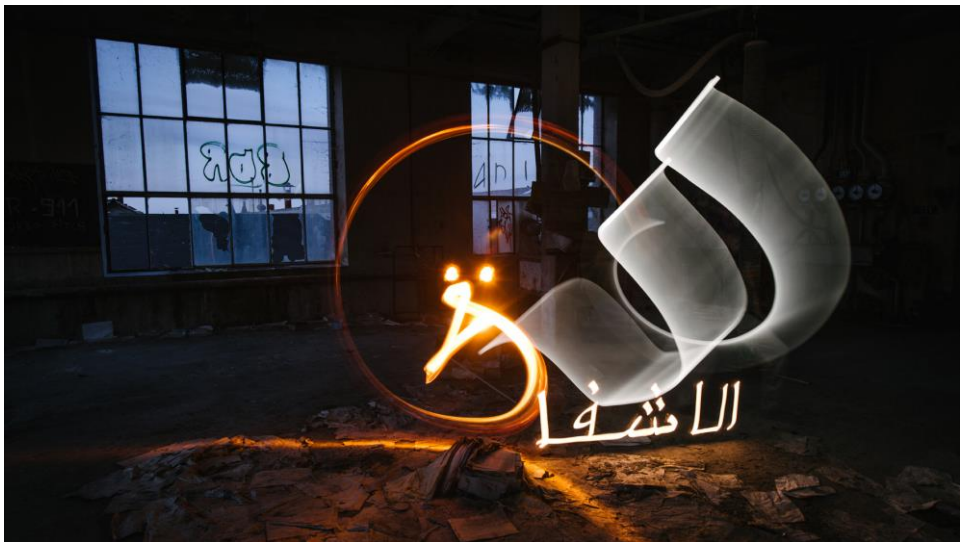

Görsel 2.27. *Julien Breton, "Compassion / Merhamet", Kaligraf Julien Breton / Fotoğraf David Gallard, Fransa, 2014*
https://www.behance.net/gallery/27513789/Light-calligraphy-2012-2015 (Erişim tarihi: 04.02.2018)

Sanatçı Julien Breton, uzun süre aldığı eğitim ve çalışmaları sonucunda ışık kaligrafisi alanındaki ustalardan biri olmuştur. Dans hareketlerine benzeyen disiplinli vücut hareketlerini, yaptığı eserlerde görünmez kılsa da, Arapçaya benzeyen kaligrafi

sanatının eşsiz kalem vuruşlarına dönüştürmüştür. Breton, genelde karanlık yerlerde bazen mimari veya tarihsel potansiyele sahip, bazen de manzaralı çalışma alanlarında ekibi ile uyum içinde çalışmaktadır. Fotoğraf karesinde renk ahenklerine eşlik eden hem soyut resim, hem de tarihsel Arap kaligrafisine benzeyen estetik çalışmalarını başarı ile yansıtabilmektedir. Öncesinde mükemmel prova hareketleri ile gerçekleştirmek istediği eseri için dans hareketlerini ve seçeceği ışık materyaline karar vermektedir. Süpürme, döngüler ve noktalama işaretleri yaparken, vücudunun hareketi ile yazıyı bir hayal dünyasından çıkarıp görsel bir sanata dönüştürmektedir (http-20).

Görsel 2.28. *Julien Breton, "Under the city / Şehrin altı", Kaligraf Julien Breton / Fotoğraf David Gallard, Nantes / Fransa, 2011 http://kaalam.fr/?PHPSESSID=b4414837d3f84bf31fe232a06c6eec04#!/http://kaalam.fr/making-of-photo-gallery/ (Erişim tarihi: 05.02.2018)*

Günlük koşuşturma sırasında dışarıdan bakıldığında, elindeki ışık kaynağıyla havaya anlamsız şekiller yapan tuhaf dans eden birine benzetilebilir. Fakat sanatçı Julien Breton, aslında ışık kaligrafisi tekniğini kullanarak havada asılı gibi duran etkileyici Arapçaya benzeyen harfler yaratmakta ve bunun için dansı ve fotoğrafçılığı birleştirerek dünyayı dolaşmaktadır.

Kariyerinde geleneksel kaligrafi üzerinde çalıştığı günlerde bir gün fotoğrafla uğraşan arkadaşlarından biri ona ışık kaligrafisi yapmasını teklif etmiştir. Fazla bilgisi olmayan bu alana, sahte ve bilgisayar ile yapılan işler gözüyle baktığı için *"ilgilenmiyorum"* diyerek uzak durmuştur. Arkadaşı bu tekniğin tamamen gerçek ve uzun pozlama tekniği ile yapıldığını söylemiştir. Bir kameranın ve teknik detayının kapasitesinin

farkında olmadığına üzülerek önceleri yalnız çalışmaya başlamıştır. Zannettiğinin aksine özgün ve derin bir formatı olduğunu fark ettiği ışık kaligrafisinde iyi olduğu kadar, maalesef fotoğrafçılıkta iyi olmadığını fark ederek fotoğrafçı David Gallard ile iş arkadaşlığı kurmuştur. Birlikte çok sayıda esere imza atmış olan ikili yaklaşık 7 yıldır birlikte çalışmaktadır. Tüm vücut hareketleri ve çeşitli ışık kaynakları ile yapılan ışık kaligrafisi üç boyutlu düşünmeyi, planlamayı ve teknik bilgiyi gerektirmektedir. Sanatçı sadece koluyla değil, tüm bedeni ile doğaçlama çalışmaktadır (http-22).

Görsel 2.29. *Julien Breton, "L'art / Sanat", Kaligraf Julien Breton / Fotoğraf David Gallard, Nagaur/Hindistan, 2013*
http://kaalam.fr/?PHPSESSID=b4414837d3f84bf31fe232a06c6eec04 (Erişim tarihi: 05.02.2018)

Genellikle şehre tepeden bakan hâkim bir manzaradan ya da tarihin yaşanmışlığını barındıran mekânlardan kendine üç boyutlu tuval edinmekte olan Breton, geleneksel Arap ve Doğu kaligrafisinden esinlenerek kendine özgü bir latin alfabesi oluşturmuştur. Her ne kadar harfler latin alfabesine benzetilmiş olsa bile özünde orijinal harflerin dinamizmini ve estetiğini göstermektedir (http-18). Breton Arapçayı seçmesinin nedenini ise, bu dili konuşamıyor olmasına rağmen ışık kaligrafisi için mükemmel derecede uyumlu olduğunu ifade ederek açıklamaktadır. Arap harflerinin eğimlerinin ve açılarının üç boyutlu bir

uzayda bile rahatlıkla çizilebileceğini çalışmalarında göstermektedir. Breton'un elinden çıkmış olan eserler Batılı gözlere göre farklı bir kültürün gecelerince yapılmış büyüleyici sanatsal çalışmalar olarak tanımlanmaktadır. Arap harflerinin eğrileri ve sahip olduğu estetik enerji diğer alfabelerden farklıdır. Breton dans koreografisini hazırladığında, mekân olarak genellikle Fas veya Mısır, Fransa, Hindistan gibi ülkelerde bir sahne seçmektedir. Çeşitli formlara ve renklere sahip, kontrollü yakıp söndürdüğü floresan ışık kaynaklarını kullanıp, dansını bitirdiğinde resmin son halini birlikte çalıştığı fotoğrafçı David Gallard ile beraber kontrol etmektedirler (http-17).

Görsel 2.30. *Julien Breton, "Turn off the light", Kaligraf Julien Breton / Fotoğraf David Gallard, Marocco/Fas Turu, 2015*
http://kaalam.fr/?PHPSESSID=b4414837d3f84bf31fe232a06c6eec04#! /http://kaalam.fr/making-of photo-gallery/ (Erişim tarihi: 05.02.2018)

Tahmini on dakika süren bir çekimde sanatçı, hata affetmeyen bir dansı, değişken hızlarda ve ışık kaynakları ile planlı bir biçimde defalarca yapmak zorundadır. Tek bir çekim şansı ve zahmetli süreci barındıran bu sanatta kullanılacak renkler, ışık kaynaklarına uygulanan çeşitli renk filtreleri ile sağlanmaktadır. Bu çekimler sonucu elde edilen fotoğraflar için sonradan rötuş veya düzenleme yapılmamaktadır (http-21).

Julien Breton, son yıllarda gelişen teknolojiyi de kullanarak canlı ışık kaligrafi performansları sergilemektedir. Bir çeşit şeffaf bilgisayar kontrollü ekran kullanarak bugüne kadar uzun pozlama fotoğraf karelerinde oluşturduğu işlerini, gerçek zamanlı birer şova dönüştürmüştür.

Görsel 2.31. *Julien Breton, "Gerçek zamanlı ışık kaligrafisi performansı", Kaligraf Julien Breton / Pick Up Prodüksiyon, 2016 http://kaalam.fr/?PHPSESSID=b4414837d3f84bf31fe232a06c6eec04#! /http://kaalam.fr/video/ Erişim tarihi: 05.02.2018)*

Görsel 2.32. *Julien Breton, "Alif and Exile" Müzik ve Gerçek zamanlı ışık kaligrafisi performansı, 2018 https://www.facebook.com/kaalam?lst=100006658602406%3A598058881%3A1535811635 (Erişim tarihi: 01.09.2018)*

2.2.2. Karim Jabbari

Karim Jabbari Tunus'un Kassarin şehrinde doğmuştur. Sanatçı 14 yıl boyunca Montreal'de yaşamış ve okumuş 2013 yılında Tunus'a geri dönmüştür. Jabbari hem bir sokak grafiti sanatçısı, hem bir grafik tasarımcı, hem de dünyaca tanınmış başarılı, saygın bir ışık kaligrafisi sanatçısıdır. Henüz on iki yaşında bir çocukken kaligrafi sanatına uygun eserler vermeye başlamıştır. Ben Ali rejimi sırasında Tunus'ta büyüyen ve muhalif kanada mensup olduğu için babası tutuklanan Jabbari, maalesef zor denebilecek bir çocukluk yaşamıştır. Kaligrafiyi, gözlemlemek zorunda kaldığı fırtınalı dünyayı anlamakta ve sözlerden öte bir şekilde kendi duygularını ifade etmekte kullanmıştır. Bir anlamda kendi iç dünyasını anlamak ve anlatmakta imkân olarak görmüştür. Jabbari unutulmaya yüz tutmuş geleneksel dilleri bir araç olarak kendi eserlerinde kullanmıştır (http-24).

Görsel 2.33. *Karim Jabbari," Işık Eğimleri", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari http://www.madefromwords.com/light-calligraphy.html (Erişim tarihi: 05.02.2018)*

Yeteneğinin henüz bir çocukken farkına varan sanatçı, çocuklara özellikle önem vermiş, onlara sanatsal çalışmalarda ve modern teknoloji kullanımında rehberlik etmiştir; üstelik muhalif çevrelere rağmen bunu başarabilmiş aydın bir sanatçıdır. Sanatçının eserleri dünyanın çok farklı yerlerindeki caddelerin duvarlarını süslemekte olmasına

rağmen, kendisi Tunus'ta yaşamakta ve popülerliği azalmakta olan Arap kaligrafisini canlandırma çalışmalarında bulunmaktadır. Tunuslu bir Arap olan ve Arapçayı iyi bilen Jabbari, eserlerinde farklı ve geniş kitlelere ulaşmak için uzun süreli pozlama tekniğine merak salmıştır. Arapça kaligrafi ile ışık kaligrafisini birlikte kullanmaya başlamadan önce çok yönlü bir sanatçı olmasından dolayı, ışığı bir araç gibi kullanmayı ve harfleri hayata geçirirken tüm beden ile hareket etmenin inceliklerini öğrenmiştir (http-24).

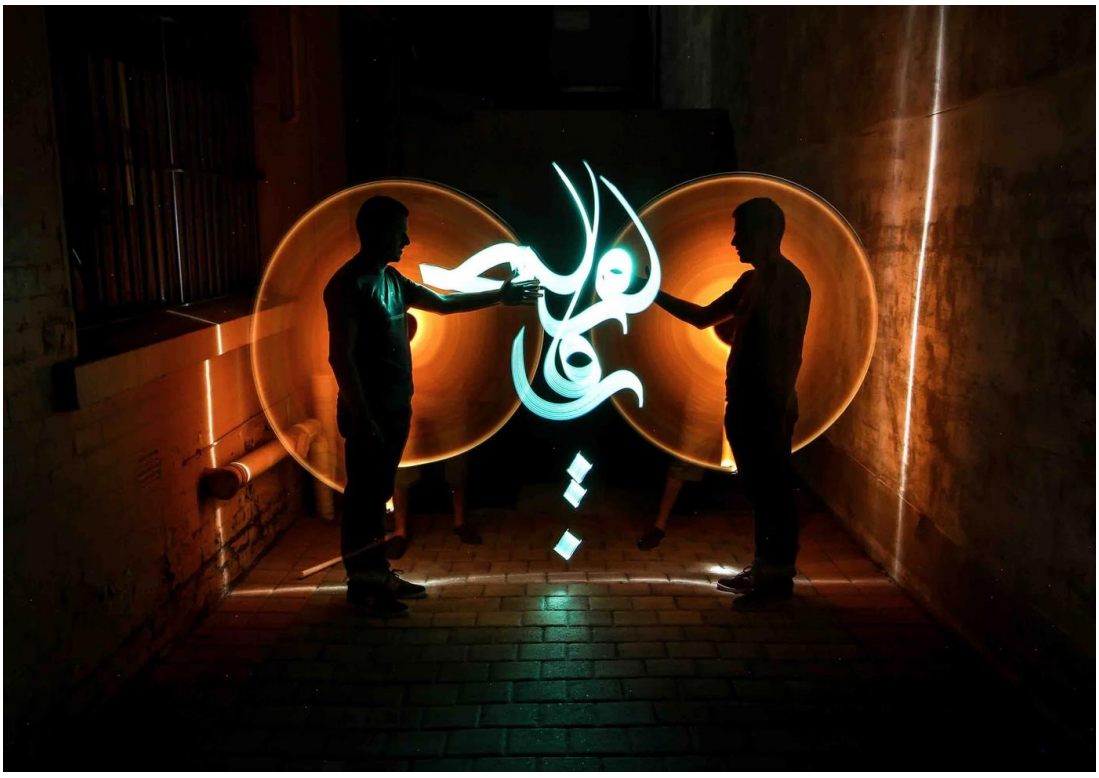

Görsel 2.34. *Karim Jabbari, "İsimsiz", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari https://www.karimjabbari.com/light-calligraphy (Erişim tarihi: 05.02.2019)*

Aynı zamanda sosyal bir sanatçı olan Jabbari, kendini sadece bir ışık kaligrafisi sanatçısı olarak görmemektedir; farklı türlerde sokak sanatlarına ve sosyal sorumluluk projelerine sahiptir.

Sanatçı çalışmalarında sabrın çok önemli olduğunu savunmaktadır. Sadece kaligrafide değil sanatın her alanında yaratıcılığın, özgünlüğün ve sabrın aynı çizgide ilerlediğini düşünmektedir.

Görsel 2.35. *Karim Jabbari, "İsimsiz", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari https://www.karimjabbari.com/light-calligraphy (Erişim tarihi: 05.02.2019)*

LPWA (Işık Resim Dünyası İttifakı) üyesi olan Karim Jabbari, Arap dünyasında en saygı duyulan ışık kaligrafi sanatçılarından biridir ve Tunus'ta düzenlenen en büyük sokak sanatları festivalinin (Streets Urban Festival) yaratıcısı olarak kabul edilmektedir. Kaligrafi, grafiti ve ışık kaligrafisi türünde eserler vermekte olan sanatçının harflere karşı özel bir sevgisi vardır. Bu sevgi eserlerine ilham kaynağı olmaktadır (http-25).

Görsel 2.36. *Karim Jabbari, "İsimsiz", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari http://www.madefromwords.com/light-calligraphy.html (Erişim tarihi: 05.02.2018)*

Görsel 2.37. *Karim Jabbari, "İsimsiz", Işık Kaligrafi, Kaligraf Karim Jabbari http://www.madefromwords.com/light-calligraphy.html (Erişim tarihi: 05.02.2018)*

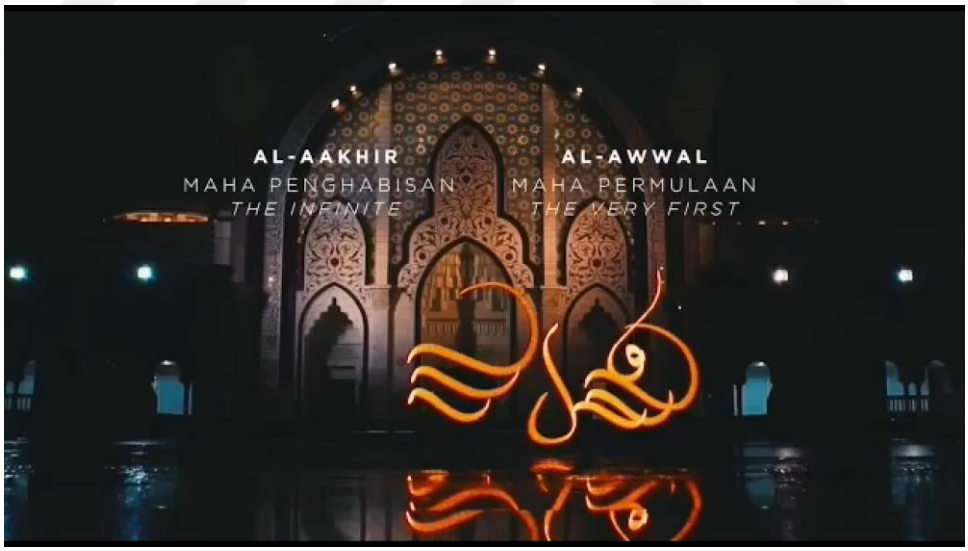

Görsel 2.38. *Karim Jabbari, "Ezan", Canlı ışık kaligrafisi performansı, Büyük malezya tv kanalı Astro Oasis, Yapım: Domorefilms, 2018 https://www.facebook.com/madefromwords/videos/1868663343176730/ (Erişim tarihi: 05.02.2018)*

2.2.3. Jahanzeb Aamir (JZ Aamir)

JZ Aamir, aslen Pakistanlıdır ve uzun yıllardır Dubai'de çalışmaktadır. Hajvery Üniversitesi'nde Grafik Tasarım ve Multimedya Uygulamaları bölümünden mezun olmuştur. Fotoğrafa olan sevgisini Arapça hat yazılarıyla birleştirerek onu büyüleyen bir alana adım atmıştır. Işık kaligrafisi ve ışık grafitisi onun severek çalıştığı alanlardır (http-26).

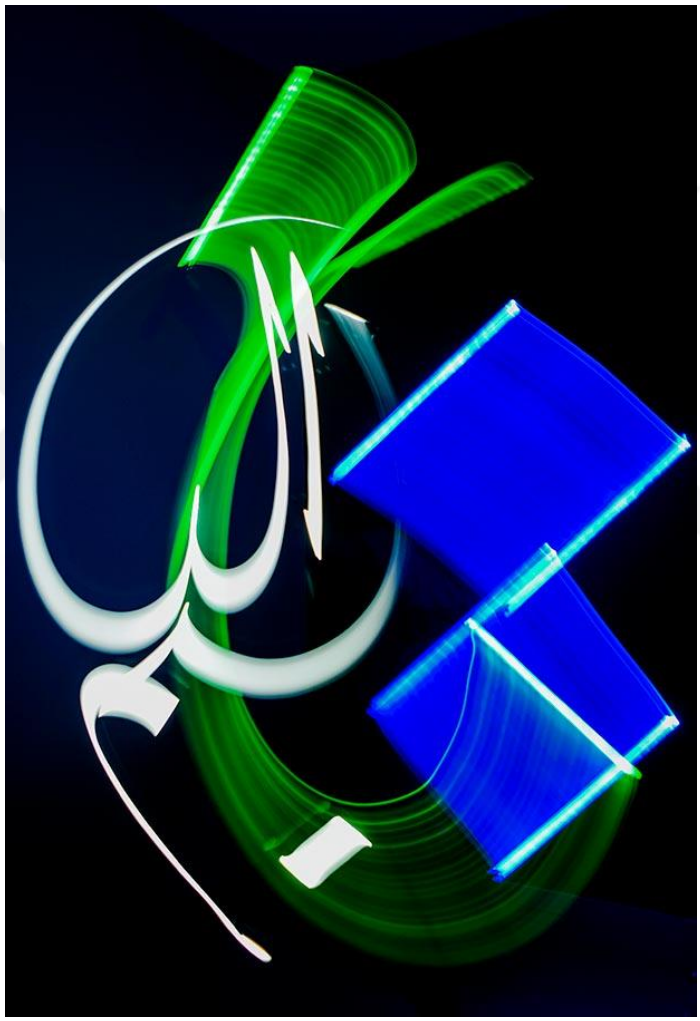

Görsel 2.39. *Jahanzeb Aamir, "Bismillah", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir http://islamicartsmagazine.com/gallery/view/jz_aamir/#!gallery[]/2/ (Erişim tarihi: 06.02.2018)*

Dini öğeler Pakistanlı genç sanatçının çalışma dinamiğinin merkezinde, lokomotif görevi üstlenmektedir. Dinin manevi yönüne rağmen ışık kaligrafisi gibi modern bir alan, sanatçının ortaya koyduğu eserlere aynı zamanda dünyevi bir dokunuş da eklemektedir. Eserlere bir bütün halinde bakıldığında hem manevi hem dünyevi duruş bulunmaktadır.

Allah'ın 99 isminin ışık kaligrafisi ile fotoğraflanması projesi, sanatçının dikkat çeken çalışmalarından biridir (Bkz. Görsel 2.40, Görsel 2.41, Görsel 2.42). Yetenekli genç sanatçı küçüklüğünden beri kaligrafiye meraklı olduğunu, "Hattat" isimli yerel bir televizyon şovunda gördüklerini, bambu kalemle tahtalara harfler çizerek uyguladığını ifade etmektedir (http-26, http-27).

Görsel 2.40. *Jahanzeb Aamir, "Al-Noor/El-Nur", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir http://islamicartsmagazine.com/gallery/view/jz_aamir/#!gallery[]/6/ (Erişim tarihi: 06.02.2018)*

2003 yılında okulundan mezun olduktan sonra birçok akrabasının bulunduğu Dubai'ye gelen Aamir, önceleri manzara fotoğrafçılığı yaparak tekniğini ve bilgisini ilerletmiştir. Daha sonra kaligrafiye olan ilgisini fotoğrafçılıkla birleştirmek için denemeler yapmış ve bu alanda kendinde bir umut görmüştür. Julien Breton'un çalışmalarını inceleyerek ondan çok etkilenmiş ve kendisinin de bu alanda eserleri olması için ışık kaligrafisine adım atmıştır. Led ve diğer ışıklardan sipariş etmiş, çok sayıda pratik yapmış, bu ışıkların kendisine uygun olmadığını anlayarak kendi ışıklarını üretmiştir (http-26, http-27).

Sanatçı önceleri karanlık bir yerde sadece bir şeyler yazmaya odaklanmış olsa da sonrasında tekniğini ilerleterek manzaralı yerleri, ünlü mekânları arka fona yerleştirerek başarılı ışık kaligrafisi çalışmaları yapmıştır. Yapılacak dans benzeri hareketlerin önceden çok iyi planlanması gerektiği görüşüyle kendine özgü ışıklar kullanarak eserler sunmaktadır (http-26, http-27).

Görsel 2.41. *Jahanzeb Aamir, "Allah", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir http://www.alartemag.be/en/en-art/light-calligraphist-jz-aamir-makes-the-names-of-allah-glow/ (Erişim tarihi: 06.02.2018)*

Işık kaligrafisi, hassas çalışmayı gerektirmektedir. Sanatçı çalışırken ilk başlarda zorlansa da zamanla buna alışmakta, aslında bir ayna gibi ters mantıkla çekim yapan fotoğraf makinasının mantığını kavrayarak çizimlerini ters yapmaktadır.

Photoshop gibi bilgisayar programları ile düzeltilebilecek bir durum olmasına rağmen, süreci doğallık esasına uygun yürütmektedir. Çalışmasına başlamadan önce mekânı ziyaret ederek geçmişi hakkında bilgi toplamakta ve burası için en uygun kelimeyi seçerek ışık kaligrafisi çekmektedir. Zengin bir geçmişi olmayan yerlerde ise estetik duruşuna göre "Güzellik", "Aşk", "Tutku", "Işık", "Özgürlük", "Yaratıcılık" gibi bazı kelimeleri çekimlerinde kullanmaktadır. Dubai'nin eşsiz derecede güzel bir ülke olduğunu, burada olmaktan mutlu olduğunu, fakat kendisini geliştirmek için ilerleyen zaman diliminde Hintçe, Çince ve Japonca gibi diğer kaligrafileri de öğreneceği yerlere gideceğini ifade etmektedir (http-26, http-28).

Görsel 2.42. *Jahanzeb Aamir, "Qudrat / Kudret", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir, Khewra Tuz Madeni, Pakistan*
http://www.pictame.com/media/1313195606692528568_19383638 (Erişim tarihi: 06.02.2018)

Görsel 2.43. *Jahanzeb Aamir, "Hubb/Aşk", Işık Kaligrafi, Kaligraf Jz Aamir, Cihangirin Türbesi, Lahor, Pakistan*
http://www.pictame.com/media/1225131282358918232_19383638 (Erişim tarihi: 06.02.2018)

2.3. Asemic (Asemik) Kaligrafi ve Bu Tarzı Kullanan Sanatçılar

Çok sayıda insan tarafından bir sanat olduğu kabul edilen asemik kaligrafi, birbirinden bağımsız ve anlamsız yazı biçimlerinden oluşan estetik çizgiler bütünüdür. Kelimelerin taşıdığı herhangi bir anlam ve okunabilme özelliği olmadığı halde okuyucular tarafından yorumlanabilme özelliğine sahiptir. Bazı harfler veya şekillerin taşıdığı duygusal içerik, evrenselliği yansıtabilmektedir. Bazen de sanatçının çizdiği metin belli anlamlar veya yorumlar içermesine rağmen farklı izleyiciler tarafından aynı anlam çıkarılmamaktadır; çünkü her kültürün kendine ait olan ve diğerlerine benzemeyen harfleri ve değerleri vardır (http-29).

Asemik kaligrafi, fazlaca çeşitliliği olan bir sanatsal yazı türü olmasının yanında her zaman geleneksel yazının karakteristiğine benzemektedir. Ancak yazının anlam taşıması ve iletişim aracı olması gibi kaygıları bünyesinde barındırmamaktadır. Asemik kaligrafi, metne daha özgürce çizilmiş, estetik dokunuşlarla anlam katma çabasındadır. Sözlü ifadelerin yazılması, kelimelerin bir şeyi anlatması gibi işlevler Abstract Kaligrafide ve asemik kaligrafide bulunmamaktadır. Asemik metin biraz karışık gibi dursa da ne olursa olsun, okumak ve yorumlamak eğlenceli bir deneyim haline gelmektedir. Okumanın zor olduğu durumlarda bile, çıplak gözle karşıdan incelendiğinde çok ilgi çekici görünmektedir. Basit bir söylemle, asemik kaligrafi sözcüklere, müziğe ve renklere mükemmel şekilde uyacak kelimelere ihtiyaç duymamaktadır. Yazarların ve okuyucularının ana dillerinin ne olduğunun önemi yoktur. Temelde, asemik metin, her duygunun sözlerle ifade edilemeyeceğini açıklamaktadır. Bu nedenle, asemik kaligrafi bu boşluğu doldurmak üzere sanatçılar tarafından icra edilmektedir ve bu ihtiyaçtan doğmuştur (http-29).

Günümüzdeki asemik kaligafi hareketinin tarihi, iki Çinli kaligrafi ustasından gelmektedir (Bkz. Görsel 2.44, Görsel 2.45). M.S.710-750 yıllarında takma adı "çılgın" olan “Zhang Xu”, okunaklı ama vahşi bir tarz arayışına girerek kendine özgü bir takım eserler vermiştir (http-30).

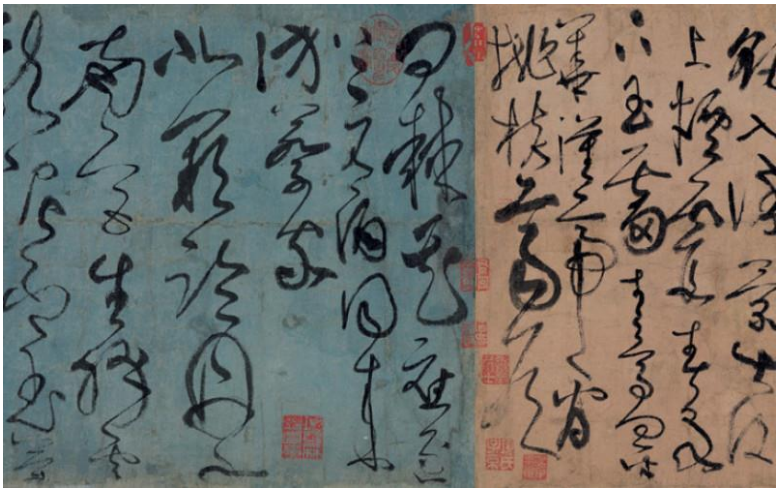

Görsel 2.44. *Zhang Xu, "Four Poems / Dört Şiir", 29.5cm x 195.2cm, Kâğıt üzerine mürekkep, Liaoning Eyalet Müzesi, Shenyang http://www.comuseum.com/calligraphy/masters/zhang-xu/four-poems/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)*

Aynı konuda benzer çalışma tarzı olan "sarhoş" takma adlı genç keşiş "Huaisu" da okunaklı olmayan, ama insanlarda duygusal derinlik oluşturmayı amaçlayan asemik kaligrafi tarzına uygun eserler meydana getirmiştir (http-30).

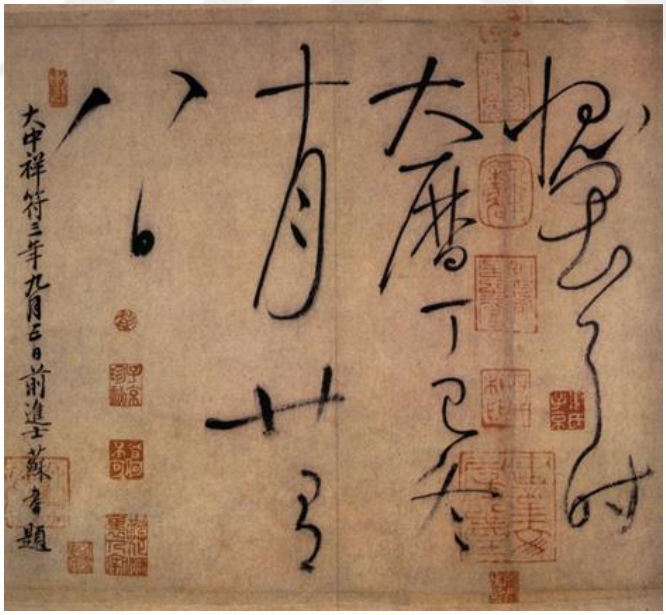

Görsel 2.45. *Huaisu, "Autobiography / Otobiografi" detay, 28.3cm x 755cm, Kâğıt üzerine mürekkep, Ulusal Saray Müzesi, Taipei http://www.comuseum.com/calligraphy/masters/huaisu/autobiography/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)*

1920'lerde, Asya kaligrafisi ve soyut eserlerin etkisinde kalan Henri Michaux, 1925'te "Alfabe" ve 1927'de "Anlatım" isimlerini verdiği sözsüz eserler yaratmıştır (http-31).

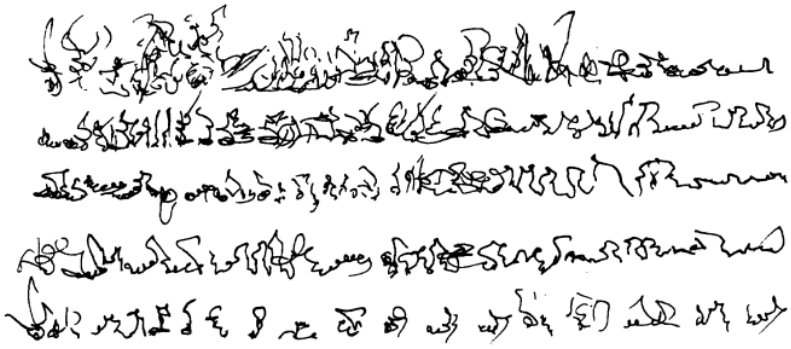

Görsel 2.46. *Henri Michaux, "Narration / Anlatım" 1927*
http://www.asemic.net/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)

Michaux, kendi kaligrafi eserlerini "Dekoratif yenilikler, Güzel dokunuşlar." şeklinde yorumlamıştır. 1980 yılında, Çinli sanatçı Xu Bing, Tianshu'yu isimli uzun yılların tecrübesi ile oluşturduğu, içinde tamamen kendi tasarladığı yaklaşık 4000 anlamsız harf ve sembol bulunan bir kitap çizmiştir (http-30).

Görsel 2.47. *Xu Bing, "Tianshu" 1980*
https://www.scmp.com/lifestyle/arts-culture/article/1432690/artists-fascination-text-writ-large
(Erişim Tarihi: 08.08.2018)

1980'lerde sanatçı Gu Wenda, eski ve gelenekselmiş gibi duran, fakat aslında herhangi bir anlam içermeyen sahte Çin İdeogramları oluşturmaya başlamış ve bu çalışmalarını 1986 yılında düzenlenen bir sergi ile sunmuştur (Bkz. Görsel 2.48). Karakterlerin geleneksel çizgilerini koruması veya sözcüklerin okunabilir olması gibi bir

şart olmamasına karşılık estetik bir beklentiyi karşılamakta olan bu şekiller, yetkililer tarafından yalnış mesajlar verdiği öne sürülerek kapatılmış, serginin daha sonra sadece profesyonel sanatçılar için tekrar açılmasına izin verilmiştir (http-30).

Görsel 2.48. *Gu Wenda, "Wisdom Comes From Tranquillity"Sahte Çin İdeogramlarını kapsayan sergi, Çin Akademisi Sanat Koleksiyonu, Hangzhou, Çin, 1985*
http://wendagu.com/going-pop/ink-installation/wisdom-tranquility.html
(Erişim Tarihi: 09.08.2018)

1997 yılında sanatçılardan Tim Gaze ve Jim Leftwich yazdıkları metinlerdeki harfleri isimlendirmek için asemi kelimesini kullanmışlardır. Daha sonra eserlerini, şiir dergilerinde internet ortamında hem de basılı olarak yayınlatmaya başlamışlardır. Eserlerini görenler arasında beğeni ile dönüş yapanların sayısı bir hayli fazla olmuştur. 1990 ların sonlarından bu yana, asemik kaligrafi dünyada edebi ve sanatsal bir formatta yaratıcı tarzıyla ilgi çekmeye devam etmektedir. 2000'li yıllarda Vietnam'da da "Zenei Gang" isimli bir kaligrafi grubu ortaya çıkmıştır. Bu genç sanatçı grubu eserlerinin sözsüz olmasıyla; *Hiçbir şeyin söylenmediğini ve her şeyin söylendiğini* savunmuştur. Soyut kaligrafi, sözsüz yazım ve sözlü yazım gibi formatlarla iç içe geçen bir tarz olan asemik, tarihsel devinimi düşünüldüğünde 21. yüzyılın başları en fazla rağbet gördüğü yıllar olmuştur. Psikolojide asemik kavramı, insanın karşısına çıkan bir sembol ve tabelayı tanımaması ve anlamaması anlamına gelmektedir. Sanatsal çerçevede ise bu terim, *dinamik enerji, özgürce okuma* ve *bağımsız yorumlama* anlamları içermektedir. Asemik kaligrafi ile yazılan metinlerde duygusal detaylar ve estetik çekicilik kodlanmıştır. Kelimelerin ve harflerin fonetik bilgisiyle ilgili olmayan bu şifre, her izleyici tarafından

kendi penceresinden algılanmakta ve herkesin farklı bir sonucu olmaktadır. Asemik kaligrafide ortaya konan anlam sözlü ifadeyle değil, estetik sezgiler yoluyla sunulmaktadır. Genellikle soyut kaligrafi ile yazılan daha çok sayıda harfler içeren uzun bir metne benzemektedir. Anlamlı kelimeler bütünlüğü olmayan ve okuması zor harfler, genel karakteristiğine hâkimdir. Bütün bir kelime ya yoktur ya da okunması neredeyse imkânsızdır (http-30, http-32, http-33).

Asemik kaligrafi formatına uygun yazı yazan insanların çoğu kendilerini sanatçı olarak görmektedir. Teknik açıdan, yazar veya kâtip olarak anılmaktadırlar. Bazı araştırmalara göre, çoğu insan hayatlarının en az bir noktasında asemik yazı üretmektedir. Bununla birlikte, asemik yazıya benzeyen her çizim sanatsal içerik olarak nitelendirilmemektedir; çünkü çoğu zaman insanlar yazı yazmayı öğrenirken, not alırken, yeni bir kalemi test ederken belirli bir anlamla bağdaşmayan çizimler yapmaktadır (http-29).

Asemik metinlerin sanatsal sayılması için estetik kaygılar taşıması, *görsel çekiciliğinin olması, derin duygulara kapı açması* ve *sanatçının niyeti* gibi inceliklere sahip olması gerekmektedir. Asemik kaligrafide metnin ortaya çıkma sürecinde çizimi yapacak olan sanatçısına göre farklılıklar yaşanmaktadır. Bazı sanatçılar yazacağı metni inceden inceye planlarken, bazıları ise o an ki his ve duygu atmosferine uygun, spontan çalışmaktadır. Asemik kaligrafide belli bir stilden söz etmek mümkün değildir. Bir sanatçının bile stili zaman içinde farklılaşabilmektedir. Sanatçılar metinlerini ortaya çıkarırken bu işi yapmaktan dolayı keyif aldıklarını belirtmektedirler. Becerilerin öğrenilmesi, geliştirilmesi ve sanata dönüştürülmesi sürecinde belirleyici olan, sanatçının eserine kattığı yorumlardır. Kişisel yorumlar ancak bitmiş bir eserde fark edilmekte ve izleyiciler tarafından duygusal yeterlilikleri gözlenmektedir. Yorumsal anlamda bir eserin vardığı sonuç tartışmalı olsa bile, ifade edebildiği duygu yoğunluğu ve görsel çekiciliği, sanatsever kitleler tarafından değerlendirilmektedir. Buna rağmen, piktogramlar içeren asemik kaligrafi, soyut kaligrafiye oranla daha az duygu yoğunluğuna sahiptir. Asemik metinler, iki boyutlu statik görüntüler olarak sunulurken, soyut kaligrafi, tuval, renk ve çizim anlamında daha çok çeşitliliğe sahiptir. Asemik kaligrafi sanatsal projelerin veya kitapların görsellerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Yazma sürecinde metin ve sanatçı ortaya çıkacak eserde etkileşim halindedir. Aynı sanatçının yazdığı metinler birbirinden çok farklı olabilmektedir. Yazı ve sanatçı arasındaki bu etkileşim sunumda önemli rol oynamaktadır (http-29).

Son yıllarda hızlı gelişen teknoloji ve küreselleşme, kültürlerarası sorunların doğmasına neden olmuştur. Birbirinden farklı kültürler bazı noktalarda ortak bir iletişim dilini seçmekte zorlanmaktadır. Bu bakış açısında Asemik kaligafi sanatı, çok popüler hale gelir, konuştuğu dilden bağımsız olarak herkesle konuşabilir ve bir şeyler anlatabilir; farklı görüşler ve tartışma konusu yaratsa bile günümüzde sanatsal içerikli iletişim araçlarından biridir. Toplumlar ve kültürler arasında ihtiyaç hissedilen duygusal iletişim probleminin çözümünde, kullanılması muhtemel ortak bir işaret sisteminin ipucu gibi durmaktadır (http-32).

Asemik Kaligrafi üzerine çalışmalar yapan sanatçılar, genellikle farklı birçok alan üzerinde çalışmış olan, farklı disiplinleri kendi sanatları içinde barındıran kişilerdir. Bu araştırma asemik kaligrafi üzerine çalışan üç sanatçıyı ele almaktadır.

2.3.1. Kerri Pullo

Kerri Pullo, ABD Chicago'da doğmuş şu an Arizona'ya bağlı Tucson şehrinde yaşamaktadır. 1997 yılında Northeastern Üniversitesi Uygulamalı Eğitim Psikolojisi bölümünden mezun olmuştur. Günümüzde asemik kaligrafi denince akla gelen, etkileyici eserlere sahip sanatçılardan biridir (http-34).

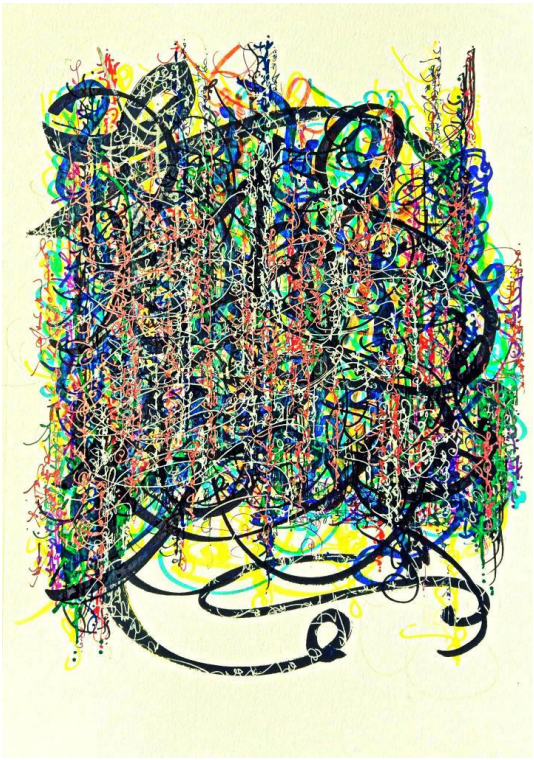

Görsel 2.49. *Kerri Pullo, "İsimsiz" Asemik kaligrafi, 2017*
https://asemicfront.wordpress.com/2017/06/05/kerri-pullo-unplugged featuring-recent-minimalist-pieces tucson-arizona-usa/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)

Henüz 20 yaşındayken parlak bir eğitim hayatı sonrası okul psikoloğu olarak meslek hayatına başlamıştır. Başarılı bir mesleki kariyeri olmasına rağmen aradığı özellikleri kendi mesleğinde bulamamış ve bu boşluğu asemik kaligrafi ile doldurmayı düşünmüştür. 2009 yılına kadar sürdürdüğü okul psikologluğu kariyerini hem bu arayışı, hem de maalesef yaşadığı ruhsal sorunlar nedeniyle bırakmak zorunda kalmıştır. Asemik yazılarla vakit geçirmeye başladığında ise herhangi bir sanat eğitimi almamış olmasına rağmen kendi kendine araştırarak öğrenmiş ve içgüdüsel çalışmalar yapmıştır. Kerri Pullo, ritmik işaretleri, dokuları ve renkleri kullanarak ürettiği sembollere duygularını yükleyerek, sessizce kendi zihninin enerjisini çizerek, eserine bakan izleyicilerde benzer duyguların canlanmasını sağlamıştır (http-34).

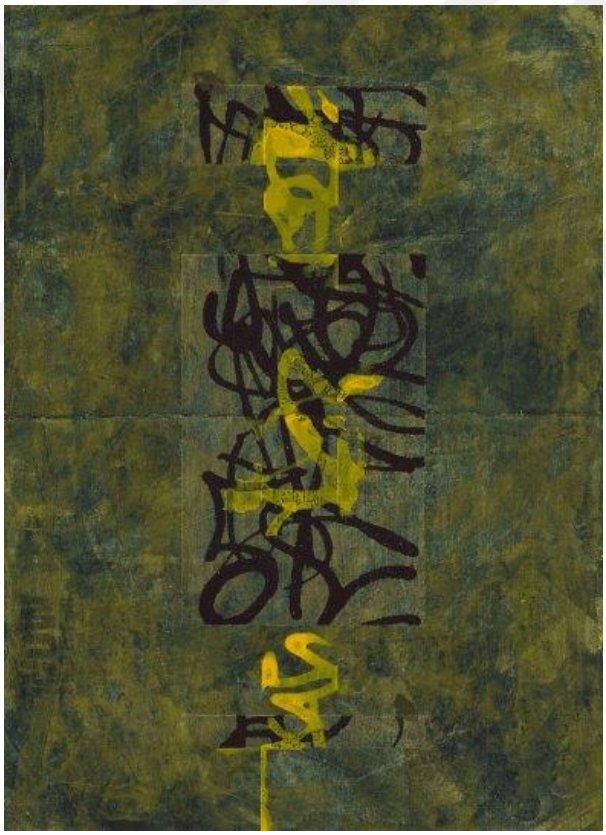

Görsel 2.50. *Kerri Pullo, "İsimsiz" Asemik kaligrafi, 2013*
https://asemicfront.wordpress.com/2017/06/05/kerri-pullo-unplugged featuring-recent-minimalist-pieces tucson-arizona-usa/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)

Çalışmalarının yapım tekniğinde kaygan olan fotoğraf kâğıdını kumlama yaparak matlaştırmıştır. Sonra eski kitapların boş sayfalarından yırttığı kâğıtları üzerine yapıştırarak, fırçalar, kalemler, renkli boyalar ve değişik mürekkepler kullanarak, kendine özgü bir çalışma tekniği yaratmıştır. Çalışmalarını yaparken genelde hip hop tarzı müzik dinlemekte, tamamen içgüdüleri ve dürtüleri ile çizimler yapmakta, öncesinde ise herhangi bir planlama sürecine girmemektedir. Sanatçı asemik yazı için: *"Konuşmak gibi sıkıntılı bir sürece girmeden, sessizce duygularımı başkalarına anlatabiliyorum."* demektedir (http-34).

Görsel 2.51. *Kerri Pullo, "İsimsiz" Asemik kaligrafi, 2012*
https://www.scribd.com/document/244478785/Kerri-Pullo-SELECTED-ASEMICS
(Erişim tarihi: 10.02.2018)

Kerri Pullo'nun yaptığı işlerde bilgisayar ile yapılan eserlerin soğukluğundan uzakta, hala kâğıdın ve mürekkebin organik duruşunun sıcaklığı hissedilmektedir. Olağanüstü bir el becerisine sahip olan sanatçı, eserlerini oluştururken dijital ortamı kullanmamaktadır. Eserlerin bitiminde ise çoğaltma aşamasında teknolojinin nimetlerinden faydalanmaktadır. Yaptığı işlerin bazılarının posta kartlarına ve pullara basılması ile dünyanın dört bir yanına gönderilmiş ve çok geniş bir coğrafyada insanların

ilgisini uyandırmış eserleri mevcuttur. Albüm kapakları, kart postallar, pullar, kitap görselleri ve daha birçok alanda, imzasını taşıyan ürünler karşımıza çıkmaktadır. 2012 yılında Michael Jacobson ve Tim Gaze'nin yazdığı **"Asemik El Yazısı Antolojisi"** isimli kitapda ismi geçen sanatçılardan biridir. Etkileyici, sıcak ve olağanüstü eserleri birçok izleyici tarafından övgü ile benimsenmiştir. Anlatmak istediği duyguları, Arap İslam Kaligrafisi'ne benzeyen, biraz da grafitiyi andıran eserlerinde, çizgilerin ve renklerin arasında estetik bir biçimde ifade etmektedir. Sanatçı, insanoğlunun sahip olduğu duyguların derinliği konusuna biraz ışık tutabilmek için görsel bir anlatı olarak asemik kaligrafiyi kullanmaktadır (http-34, http-35).

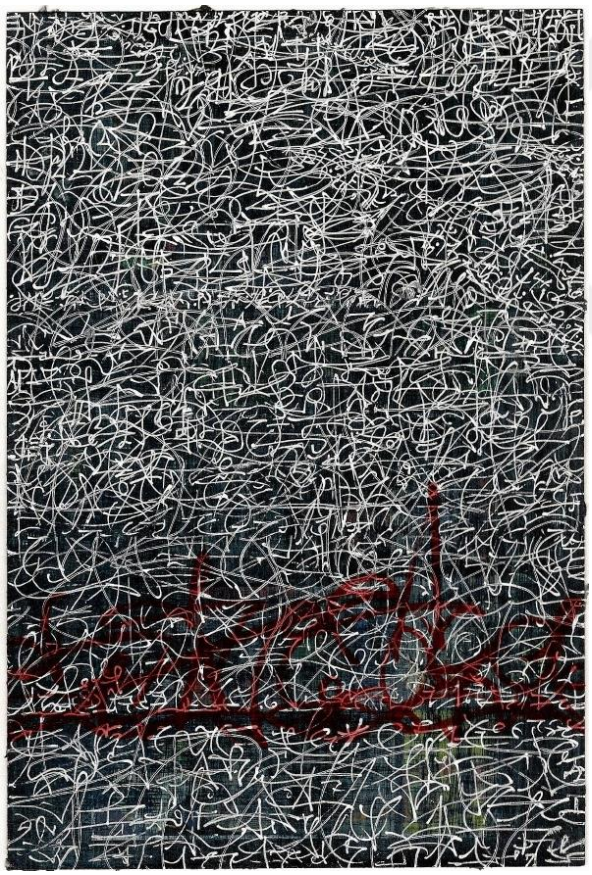

Görsel 2.52. *Kerri Pullo, "İsimsiz" Asemik kaligrafi, 2012*
https://www.scribd.com/document/244478785/Kerri-Pullo-SELECTED-ASEMICS
(Erişim tarihi: 10.02.2018)

2.3.2. Wang Dongling

Çinli bir sanatçı olan Wang Dongling, 1945'te Çin'in Jiangsu Eyaleti, Rudong'da doğmuştur. 1966'da Nanjing Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümünden mezun olan Wang, 1981'de Yüksek Lisansını, Çin Sanat Akademisi olan Zhejiang Güzel Sanatlar Akademisi Kaligrafi bölümünde yapmıştır. Şu anda Hangzhou'daki Çin Sanat Akademisi'nde kaligrafi profesörü ve antik sanatın önde gelen çağdaş uygulayıcısı bir akademisyendir. Tarzı, kaligrafi türlerinin hepsinden biraz biraz içerikler barındırıyor gibi dursa da asemik olarak adlandırılmaktadır (http-36).

Görsel 2.53. *Wang Dongling, "Li Bai-Her Envious Beauty", 180cm x 288 cm, Özel kağıt üzerine mürekkep, 2015*
http://www.chambersfineart.com/exhibitions/new-works?view=slider (Erişim tarihi: 11.02.2018)

Eserlerini yaparken tüm vücut hareketlerine başvurduğu zamanlar olsa bile soyut kaligrafi sanatçısı Kline'in eserleri ile kıyaslandığında Wang'ın eserlerinin aynı tarz olmadığı, sadece kısmi benzerlikler gösterdiği yönündedir. Sanatçı, asemik kaligrafi alanında klasik duruşun ötesinde modern ve sıradışı yenilikler sunmanın peşindedir. Yeni yazı biçimleri keşfetmek, bunları sistemleştirmek istemekte, bu sayede yeni bir yorumlama ve iletişim sistemi oluşacağına inanmaktadır (http-36, http-37).

Eserlerinde, geleneksel Çin kaligrafisi metinlerinin okunaklı olmasından daha çok eserin estetik duruşu ve insanda duygusal ürpermeye neden olan yanıyla ilgilenmektedir. Geleneksel Çin kaligrafisi ile yazılmış bir metnin sözlerinin anlamı olmuş olsa bile ifade ettiği şeyleri değil, kelimelerin anlamlarına bakmadan harflerin duruşu ve insanda oluşturduğu duyguları dikkate almaktadır (http-36, http-37).

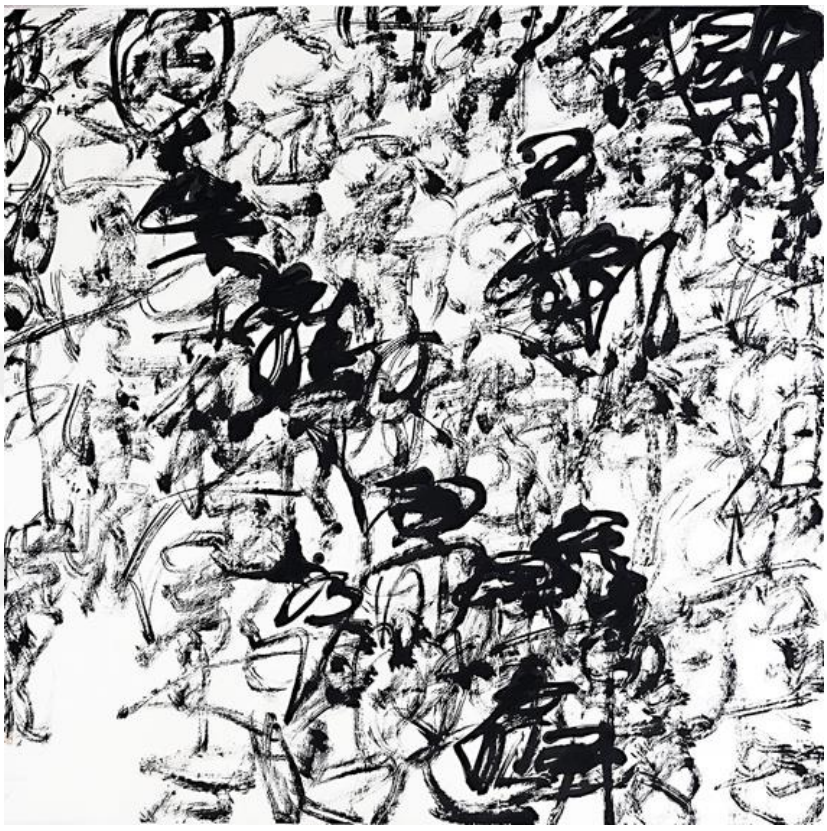

Görsel 2.54. *Wang Dongling,* "*Prelude to the Water Melody / Su Melodisinin Başlangıcı*", *200 cm x 200 cm, Kağıt üzerine mürekkep, Galeri Hanart TZ, Hong Kong, 2017*
http://artasiapacific.com/Magazine/WebExclusives/PoeticRainbowTheCalligraphyOfWangDongling (Erişim tarihi: 11.02.2018)

Wang Dongling'in Çin'de hayran kitlesi olçukça fazladır ve sanatsal platformda en çok kabul gören kaligrafi sanatçılarından biridir. Her ne kadar çok iyi derece hâkim olduğu geleneksel stillerde çalışmaya devam etse bile, çağdaş Çin kaligrafisini oluşturabilmek için kendine özgü, soyut nitelikler barındıran asemik kaligrafi stilinde eserler üretmiştir. Wang'ın performans gösterileri ve eserleri, dünya çapında gündem olmuş ve izleyici kitlesi bu eserlere kayıtsız kalamamıştır. Wang Dongling'in çalışmaları İngiliz Müzesi, New York Metropolitan müzesi ve dünyada tanınmış birçok kurum tarafından sergilenmektedir (http-36, http-37).

Görsel 2.55. *Wang Dongling, "In the Realm of Zen", Paslanmaz çelik ve Vinil üzerine akrilik, Chambers Güzel Sanatlar Akademisi, 2015*
https://www.artinamericamagazine.com/reviews/wangdongling/#slideshow_0.1
(Erişim tarihi: 11.02.2018)

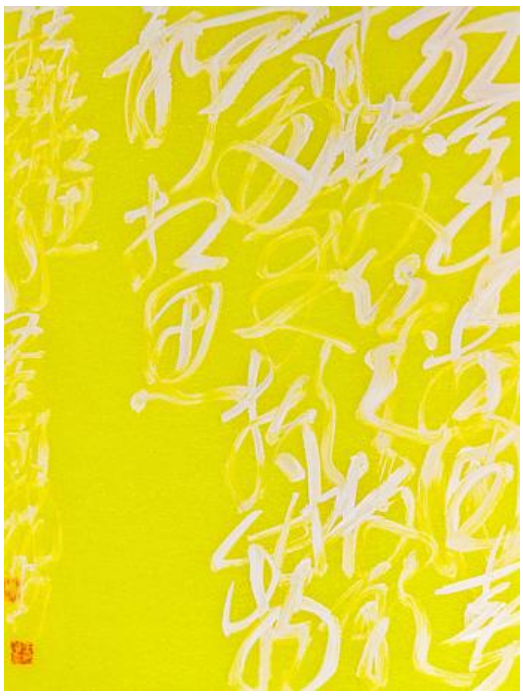

Görsel 2.56. *Wang Dongling, Wang Wei Şiiri, "Yearning/ Hasret" 61 cm x 46 cm, Karışık yazı, Akrilik film üzerine akrilik boya, Galeri Hanart TZ, Hong Kong, 2017*
http://artasiapacific.com/Magazine/WebExclusives/PoeticRainbowTheCalligraphyOfWangDongling
(Erişim tarihi: 11.02.2018)

2.3.3. Cecil Touchon

Cecil Touchon, 7 Şubat 1956 tarihinde ABD'nin Teksas eyaletine bağlı Austin şehrinde doğmuştur. 1983 – 2009 Arlington Teksas Üniversitesi Güzel Sanatlar Resim dalında eğitimini tamamlamıştır. 2003 - 2010 yıllarında Fluxus Enstitüsünde Felsefe doktorası yapmıştır. 1987 yılında Teksas Üniversitesi'inde Uluslararası Post Dogmatist Grubunu kuran resim ve film öğrencileri arasında yer almaktadır. 1970'lerin ortalarından bu yana eserler veren bir sanatçı olan Touchon, şimdilerde asemik kaligrafi olarak isimlendirilen çok sayıda esere imza atmıştır (http-38).

Görsel 2.57. *Cecil Touchon, Asemik Kaligrafi, Eskiz defteri üzerine fırça ve mürekkep ile çizim http://asemics.com/Asemic.Calligraphy.Sketch.Book.html (Erişim tarihi: 11.02.2018)*

Bu alana merak duymasında ilham kaynağı olan sanatçılardan biri Mark Tobey'dir. Sanatçının aslında uzun yıllar çizdiği eserlerde asemik kaligrafiye olan eğilimleri göze çarpmaktadır.

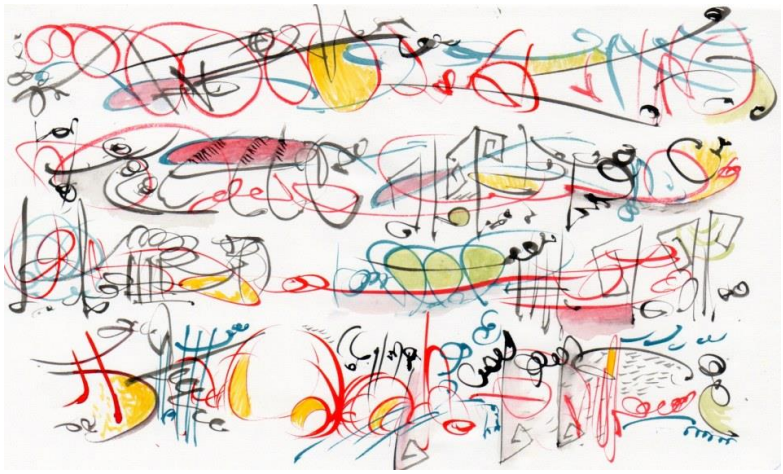

Görsel 2.58. *Cecil Touchon, "Asemik şarkı kitabı", Yedi çalışmanın üçüncüsü, Kağıt üzerine fırça ve renkli mürekkep ile çizim http://asemics.com/Asemic-Songs.html (Erişim tarihi: 11.02.2018)*

Yazılı olmayan işaretleme sembolünü, o anki duygu yoğunluğu ile açığa çıkarmaktadır. Sanatçı eserlerini ortaya çıkarırken sözsüz ifadelerini meditasyona benzer bir konsantrasyon ile, yazılı olmayan işaretleme sistemine dönüştürmektedir.

Görsel 2.59. *Cecil Touchon, Asemik Kaligrafi, Antik kâğıt üzerine fırça ve mürekkep ile çizim http://asemics.com/Asemic.Calligraphy.Palimpsest.html (Erişim tarihi: 11.02.2018)*

Çizimlerinde konuşulması zor, hatta imkânsız şeyleri konuşmaya fırsat bulabilmektedir. Touchon kendi iç dünyasının ve düşüncelerinin konuşarak aktarımını *dilin sızdırması* olarak görmekte, ancak asemik yazı ile ifadenin tam bir konsantrasyon sonucu gerçekleşmesiyle aktarımın daha doğru ve bilinçli olduğunu düşünmektedir. Touchon, tipografik soyutlamalar ile yeniden oluşturulmuş ve düzenlenmiş metin parçaları ile önceden hazırlanmış olan kolajları birlikte kullanmaktadır. Tamamen kendine özgü işleri ve tekniği olan sanatçı, eserlerini anlatırken özellikle kaos ve şans gibi kavramlara vurgu yapmaktadır. Bazı eserlerinde kısmen Arapça harflere benzeyen çizgileri olsa bile genel anlamda herhangi bir tipografik kaygıdan uzaktır (http-38).

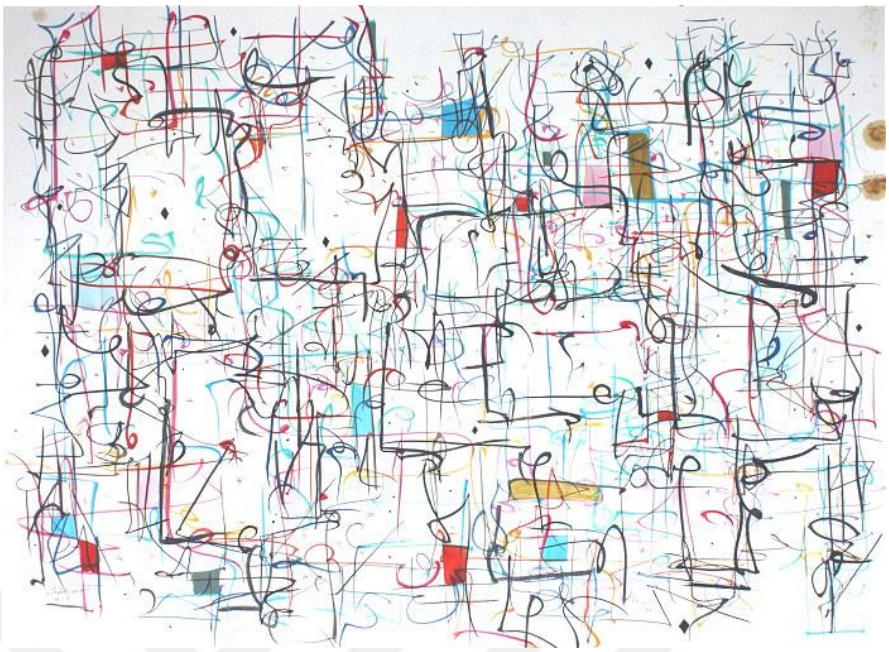

Görsel 2.60. *Cecil Touchon, Asemik Kaligrafi, Kağıt üzerine suluboya, 1982 http://asemics.com/early.html (Erişim tarihi: 11.02.2018)*

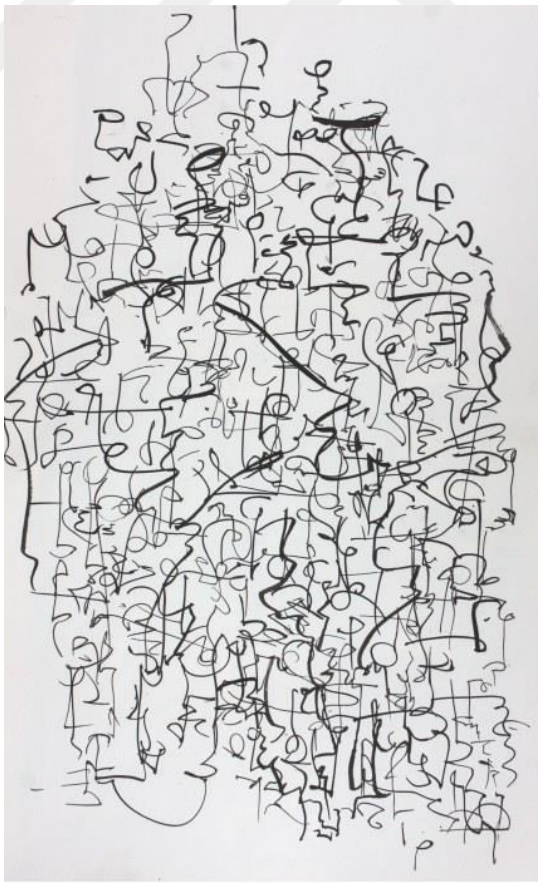

Görsel 2.61. *Cecil Touchon, Asemik Kaligrafi, Kâğıt üzerine mürekkep ile çizim, 1982 http://asemics.com/early.html (Erişim tarihi: 11.02.2018)*

2.4. Calligraffiti (Kaligrafiti) ve Bu Tarzı Kullanan Sanatçılar

Kaligrafiti, adından da anlaşılacağı üzere kaligrafi ve grafitinin birlikte kullanılmasından doğan sanatsal çalışmalardır. Kaligrafi, daha çok güzel yazı yazma ve teknik kurallara göre icra edilmekte olup, birbirinden farklı birçok form içermektedir. Doğu'nun ve Batı'nın çok sayıda anlamlı, anlamsız alfabesini içeren geniş bir figür yelpazesini ve birbirinden farklı yapım tekniklerini içermektedir. Grafiti ise, modern bir sanatçının, kentin bir duvarına uzaktan dahi görülebilecek boyutlardaki eserini, kendi tarzına göre uygun stil ve renklerde şehir sakinlerine estetik biçimlerde sunmasıdır. Grafiti eserleri yazı ve renk kombinasyonları içermektedir. Kentsel ortamlarda bir duvarda ansızın karşımıza çıkabilmektedir. Sanatçı için kendi ismi ya da anlamlı, anlamsız bir şeylerin yazılı olmasının önemi yoktur. Modern tarihte karşımıza çıkan duvar boyama ya da grafiti sanatı, önceleri New York'ta daha sonra ise tüm dünyada dikkat çekici hale gelmiştir. Grafik tasarım ve grafiti kavramlarının çoğu evrenseldir. Bir bakıma insan doğasındaki olaylar, kavramlar, sanatsal çalışmaların referans noktalarıdır. Eserlerde denge, süreklilik gibi kavramlar, doğada da mevcuttur. Kaligrafi ve grafiti aynı kavramlara ihtiyaç hissetmektedir; kesiştiği noktalar çok fazladır hatta grafiti modern bir kaligrafi türüdür denilebilir. Modern tarza sahip harflerin ilginç renk kombinasyonları ile birer resim gibi sunulması grafitide sıklıkla rastlanan özelliklerdir (http-39, http-40).

Aslında oldukça yeni olan kaligrafiti sanatı, biraz kuralcı olan kaligrafi sanatı ve modern olan grafiti sanatı, gençlik döneminden itibaren yeteneği ile dikkat çeken Niels Shoe Meulman'ın ellerinde oluşmaya ve sunulmaya başlamıştır. Metropoliten bir tutuma sahip kaligrafiti sanatı, gelenekselliği ve yeniliği estetik bir uyumla barındırmaktadır. Kaligrafiti'nin ilk uygulayıcısı sayılan Niels Shoe Meulman'ın da eserlerinde kentsel bir tavırla geleneksel el yazısının Batılı formata uygun kullanıldığını göstermektedir (http-39). Sanat alanında büyük bir devrim olarak görülen, 2007 yılında düzenlediği kaligrafiti sergisinde binden fazla çalışması izleyicilerle buluşmuştur. Daha önce başka yerde karşılaşılmamış olan özgün eserlerin bir kısmı sanatseverlere satılmıştır. Bu sergi ile kaligrafiti tüm dünyanın ilgisini çekmeyi başarmıştır (Meulman ve Eeuwens, 2012, s. 13). Dünyanın birçok yerinden, bu yeni sanatı benimseyen kitleler ortaya çıkmış ve takipçileri olmuştur. Kaligrafiti sanatı dinamik bir yapıyla sürekli gelişim ve değişim içindedir. Çağdaş bir format olan grafiti ve zengin bir birikim olan kaligrafinin birlikteliği ile ortaya çıkan güzel eserler beğeni toplamaktadır. Günümüzde kaligrafiti tarzında üretilen eserlere aynı zamanda kent kaligrafisi veya sokak kaligrafisi de denilmektedir (http-41).

Kaligrafiti alanında pek çok sanatçı eser vermektedir ancak bu araştırmada kaligrafiti üzerine çalışan üç sanatçıya yer verilmektedir.

2.4.1. Niels Shoe Meulman

Niels Shoe Meulman 1967'de Amsterdam'da dünyaya gelmiştir, genç yaşlardan itibaren sanata yatkınlığı ile dikkat çeken sanatçı, henüz 18 yaşındayken bir grafiti efsanesine dönüşecek kadar başarılı olmuştur. 1980' li yıllarda Rammellzee, Dondi White ve Keith Haring gibi New Yorklu sanatçılarla çalışmıştır. Sonra Paris'teki Bando ve Londra'dan Mode2 ile Crime Time Kings'i kurarak birlikte Avrupa'da kendine özgü tarzı olan grafiti eserleri üretmişlerdir. 1990'lı yıllarda kendine has tekniğini Hollandalı bir grafik sanatçısı olan Anthon Beeke'in yanında ilerletmiştir. Kendini bir usta olarak hissettikten sonra kendi tasarım şirketini kurarak ticari piyasada başarılar elde ederek kariyerine de yeni meslekler ilave etmiştir (http-42).

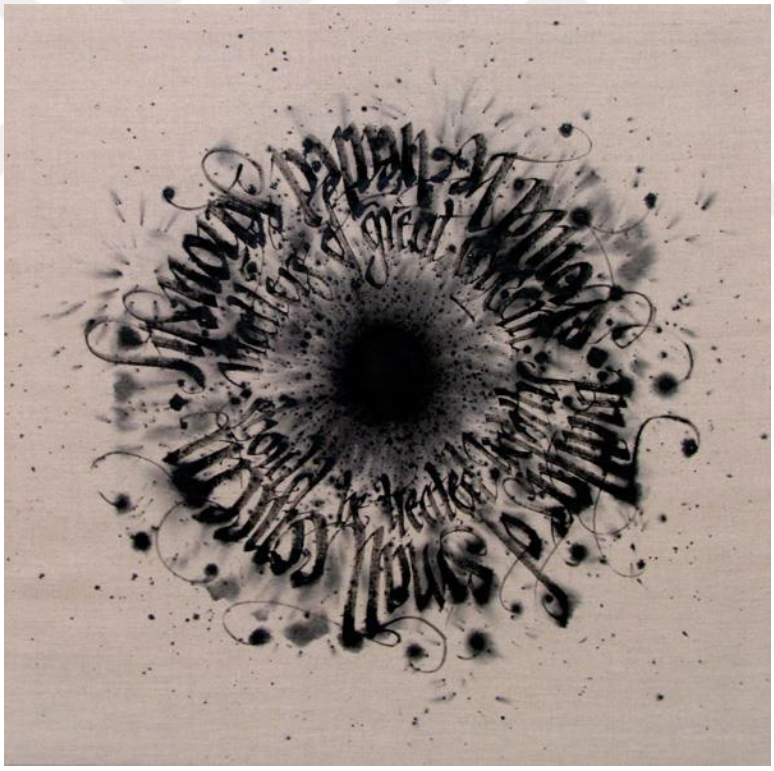

Görsel 2.62. *Niels Shoe Meulman, "The Way" 88.9cm x 88.9cm, Keten üzerine karbon akrilik, 2011 http://www.calligraffiti.nl/archives/2011.html (Erişim tarihi: 18.02.2018)*

Amsterdam'da 1980'li yılların başında bir moda akımı gibi duvarlara isimlerini yazan çocukların yaygınlığı hemen fark edilmektedir. Sanatçı, duvarlara isim yazan çocuklardan biraz değişik olması düşüncesiyle duvara bir ayakkabı çizimi yapmıştır. Çizdiği ayakkabıların etrafına kendi dilinde ayakkabının harflerini çizerek bunun ayakkabı

olduğunu vurgulamaya çalışmış, sonra da ayakkabı formunu çıkararak sadece kendi tarzıyla harfleri çizmiş ve adı "shoe" olarak anılmaya başlamıştır (Meulman ve Eeuwens, 2010, s. 14). Büyük bir tutku ile ve çok yerde yaptığı bu grafiti çalışmaları ile yıllar içinde sanatçının ünü Amsterdam'ın dışına, tüm dünyaya yayılmıştır. Başarılı bir grafiti sanatçısı olmakla yetinmemiş, bu şöhretini diğer uzmanlık alanlarına doğru adım atmak için kullanmıştır. Grafiti sanatçılığı, ressamlık, grafik tasarımcılığı, sanat yönetmenliği, reklam direktörlüğü gibi birçok iş yaparak kariyerine devam etmiştir (http-40).

Görsel 2.63. *Niels Shoe Meulman, "Question Everything" http://www.calligraffiti.nl/page/2.html (Erişim tarihi: 18.02.2018)*

2007 yılı sanatçı için bir dönüm noktası olmuştur; diğer işlerinin hepsini bırakarak sadece kaligrafiti ismini verdiği çalışmalar üreterek sadece bir sanatçı olarak devam etme kararı almıştır. Sanatını kaligrafiti olarak isimlendirmekte ve kendini yeniliklere açık tutarak eserler vermektedir. Kaligrafiti tekniğini anlatırken kalemin el, fırçanın bilek, sprey boyanın kol, büyük fırçanın tüm vücut ile kullanılması gerektiğini söylemektedir. Çin gezisi sırasında sabahları spor yapan yaşlı insanların ellerinde sopa veya süpürgelerle yerlere yazı yazar gibi desenler yaptıklarını görmüş ve onların ilginç dansından etkilenerek kendi sanatına uygulamıştır. Sanatçı, ilerleyen zaman içinde eserlerinin daha mekanik ve eğlenceli olması için süpürme arabaları ve kar araçlarının üzerinde çizmeyi planlamaktadır (http-40).

Meulman, yapacağı eseri ölçeğine göre sınıflandırmakta ve çalışmalarında doğru tekniği tercih etmektedir. Ona göre resmin uygulanacağı yüzey, ne kadar büyükse iş o kadar zor olmaktadır. İşin boyutuna göre kalem, fırça, sprey boya veya süpürge tercih edilmelidir. Uygun malzeme ve mürekkep seçiminin ardından uygulama alanı kâğıt, bez, duvar veya zemin olabilmektedir. (Meulman ve Eeuwens, 2012, s. 13).

Görsel 2.64. *Niels Shoe Meulman, "The Great Doubt"*
http://www.calligraffiti.nl/page/5.html (Erişim tarihi: 18.02.2018)

Sanatçı, kaligrafiti eserlerini hazırlarken harfleri anlamlı sıralı ise bu tarzına *metin kullanarak anlatma* demektedir. Fakat resimle ya da sadece anlamsız harflerle de bir şeyler anlatabildiğini, metine ihtiyacı olmadığını söylemektedir. Sanatçı resimlerinde çok fazla sayıda kelime kullandığında, bunun bir metin olacağını savunmakta, oysaki sözlerinin resim olduğunu belirterek çok sayıda kelime kullanmaktan kaçınmaktadır (http-40). Sanatçı, yazı yazarken, boyanan ve boyanmayan yerleri, başka deyimle mürekkebin olduğu ve olmadığı yerleri dijital bilgilerin sıfırları birleri gibi, *var ya da yoka* benzetmektedir. Bütünsel manada bakıldığında meydana gelen siyahların ve beyazların dijital verilerdeki gibi negatif ve pozitif değerlerden örülü anlam dolu bir dünya oluşturduğu kanısındadır (Meulman ve Eeuwens, 2012, s. 129).

Niels Meulman, birbirinden farklı sanat tarzlarını ayıran uçurumun iki yakasını birleştiren anlamlı bir köprü kurmuş, başarılı bir sanatçıdır. Niels'in çalışmalarında sergilenen tezatların en ilginç yönü; *kontrol ve kaos, disiplin ve karmaşa kavramlarının*

estetik uyumla sunulmasıdır. Kaligrafitide Niels'in anlatmak istediği, konuya yaklaşım tarzında abartıdan uzak, anlaşılabilir bir tasarım hâkimdir (Meulman, 2010, s. 11).

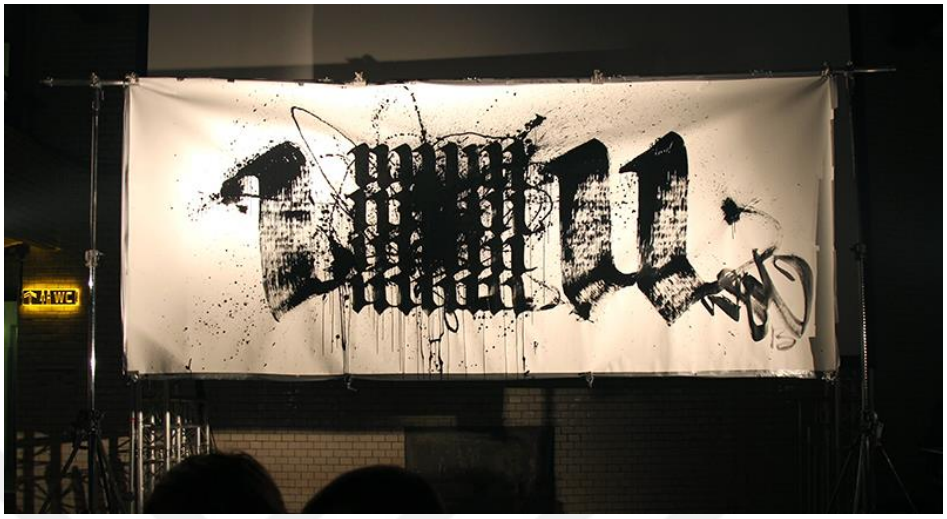

Görsel 2.65. *Niels Shoe Meulman, "Justified Valentine Scripture" 700cm x 300cm, Tuval bezi üzerine akrilik, Canlı performans, Berlin*
http://www.calligraffiti.nl/archives/3952.html (Erişim tarihi: 18.02.2018)

Sanatçı çok sayıda eserler yapmış olmasına rağmen bunlardan en ilginçlerinden biri, profesyonel boks ringinin zeminine Louis Vuitton projesinde, dünyaca ünlü boksör Muhammed Ali'nin sözlerini süpürge ile çizerek yaptığı büyük boyutlu çalışmasıdır.

Görsel 2.66. *Niels Shoe Meulman, "Life" Muhammed Ali – En büyük Kelimeler, Boks ringi üzerinde süpürge ile kaligrafiti, Louis Vuitton projesi, 2012*
http://ilovegraffiti.de/blog/2012/09/28/buch-niels-shoe-meulman-painter/ (Erişim tarihi: 18.02.2018)

Sokakta icra edilen kaligrafiti ile sokak sıradan bir havadan çıkmakta, sanatsal havaya sahip müzelere, galerilere, evlere çevrilmektedir. Doğu ve Arap harflerinden büyülenme derecesinde etkilenen sanatçı, kendi tasarım ve iletişim tecrübesini kullanarak kişisel bir tarz ile kaligrafitiyi oluşturmuştur (http-40).

Görsel 2.67. *Niels Shoe Meulman, "Unruly Limo" 1984 Cadillac, United Nude sponsorluğunda Niels Shoe Meulman tarafında boyandı, 2013*
http://www.calligraffiti.nl/page/8.html (Erişim tarihi: 18.02.2018)

2.4.2. Said Dokins

Said Dokins 1983 yılında Meksika'da dünyaya gelmiştir. Meksiko City'de yaşamakta ve çalışmaktadır. Meksika Ulusal Özerk Üniversitesi Sanat ve Tasarım Okulu'nda eğitim gördükten sonra felsefe okumuştur. Uluslararası kaligrafiler ve geleneksel Japon kaligrafisi eğitimi almıştır. 90'lı yıllarda sanatçı, sokak sanatları ve grafiti çalışmaları yapmaya başlamıştır (http-43).

Görsel 2.68. *Said Dokins, "Nocturno" Duvar resmi, Meksika, 2017*
https://amsterdamstreetart.com/2017/07/24/said-dokins-muca-munich/ (Erişim tarihi: 23.02.2018)

Çağdaş ve yenilikçi sanat uygulamaları formuna sahip sanatçı 2015 yılında Iberoamerican Çağdaş Sanat Yaratma Ödülü'ne layık görülmüştür. Eserleri dünyanın her yerinde ilgi görmektedir ve uluslararası bir izleyici kitlesine sahiptir. Said Dokins kurumsal kariyerinde, sembolik ve felsefi anlamda kelimelerin-harflerin potansiyelini incelemekte, bu konuda dersler vermektedir. Araştırmasında, grafiti ve kaligrafide kullanılan dilin, insan hafızasıyla olan ilişkisini analiz etmeye çalışmaktadır. Sanatçının eserlerinde metafizik mesajlar içeren sembolik çizgiler barınmaktadır. Kaligrafiti eserleri sadece mürekkep, kâğıt, duvar ve spreyde kalmamakta, varoluşun kendisinde yaşamaktadır. Grafiti eserleri genellikle Meksika ve Birleşik Devletlerin arasındaki

sınırda görülmektedir. Dokins, halkın içinde ve herkesin gözü önünde olan yerlerde yaptığı anıtsal grafitileri ile uluslararası ölçekte dikkat çekmeyi başarmıştır. Yeni eserlerinden biri 2017 yılında Münih Kentsel ve Çağdaş Sanat Müzesi için yaptığı *Chalchihuite* isimli çalışmadır. 1200 metrekarelik geniş bir alanda hayata geçirmiştir; aynı zamanda yaptığı en büyük kaligrafiti eseridir (http-43, http-44).

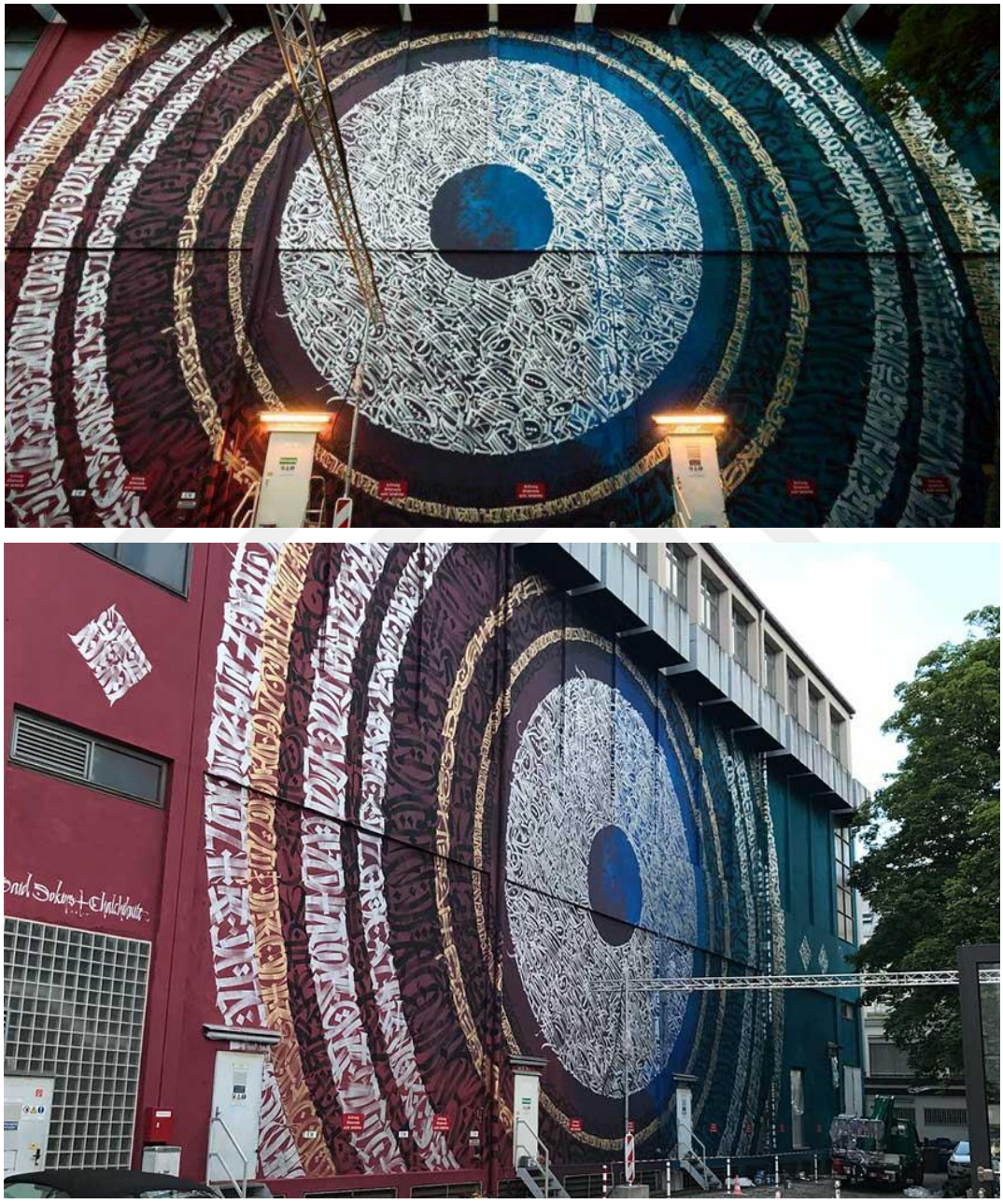

Görsel 2.69. *Said Dokins, "Chalchihuite" 1200 m², Duvar resmi, Münih, Almanya, 2017 https://www.widewalls.ch/murals/said-dokins-chalchihuite/ (Erişim tarihi: 23.02.2018)*

Sosyal ve siyasi mesajlar içeren eserler ortaya çıkaran sanatçının dikkat çeken çalışmalarından biri de "Apariciones" isimli enstalasyon çalışmasıdır.

Görsel 2.70. *Said Dokins, "Apariciones", Enstalasyon, Meksika'da 1972'den 1998'e kadar "kayıp" (gizli mağdurlar, siyasi kaçırmalar) adıyla yazılmış 580 akrilik levha, Ultraviyole ışınlarının yoğunluğuna bağlı olarak yazıtlar görünür ve kaybolur, 2012-2013*
http://www.saidokins.com/search/label/Graffiti-luz *(Erişim tarihi: 31.08.2018)*

Sanatçının sanatsal uygulamaları, kaligrafi, graffiti, yerleştirme, performans ve video sanatı gibi çeşitli disiplinleri ve medyayı içermektedir. Son yıllarda, sanal gerçeklik de dâhil olmak üzere çeşitli teknolojileri ve medyayı denemesine yol açan ışık kaligrafisi üzerine de çalışmaları vardır.

Sanatçı aynı zamanda Kaligrafi Ustaları (Calligraphy Masters) ve Kaligrafiti (Calligraffiti) gibi tanınmış uluslararası birliklerin de üyesidir. Sanatçının çalışmaları Almanya, Hollanda, İspanya, Belçika, Arjantin, Şili, Birleşik Krallık, Brezilya, Peru, El Salvador ve diğer birçok ülkede sergilenmiştir (http-43, http-44).

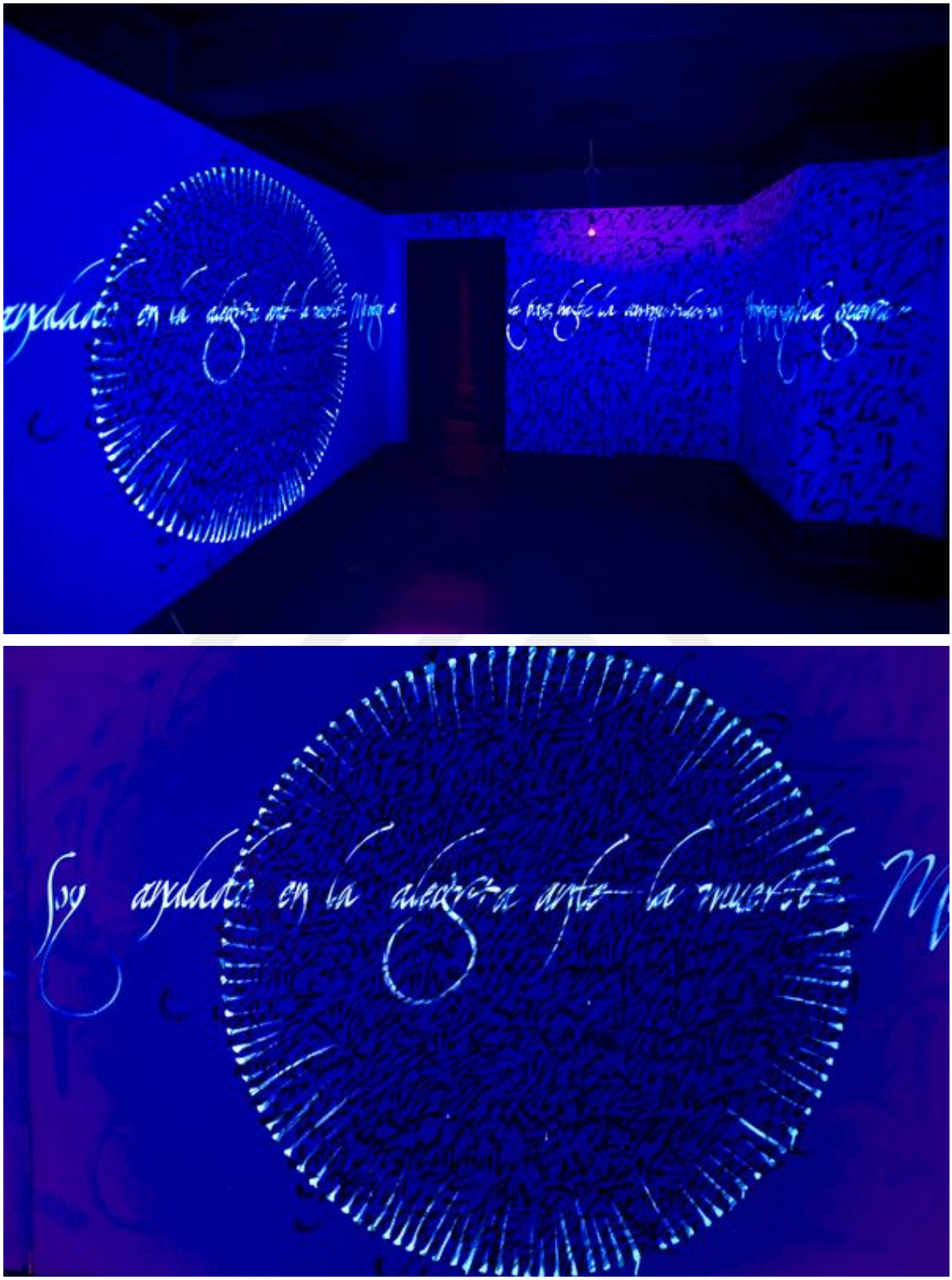

Görsel 2.71. *Said Dokins, "La práctica de la alegría ante la muerte. Nociones Batailianas / Ölüm karşısında sevinç uygulaması. Batailian kavramları" 2012*
http://www.saidokins.com/search/label/caligr%C3%A1fico (Erişim tarihi: 23.02.2018)

2.4.3. El Seed

1981 yılında Paris'te dünyaya gelen Tunus asıllı Fransız sanatçı El Seed, kültürler arası hoşgörüyü teşvik etmekte olan çağdaş bir sanatçıdır. Sanatının ötesinde güncel olaylara, siyasi gelişmelere ve farklı kültürlere karşı oldukça duyarlıdır. Arap kaligrafisini modern grafiti sanatıyla birleştirerek, insanlar arasında hoşgörüyü arttırmak için uğraş vermektedir. 18 yaşına kadar Arapça bilmeyen sanatçı, daha sonra kendinin bir Arap olduğunu ve kökenine sadık kalması gerektiğini düşünerek atalarının diline kayıtsız kalamayacağını anlamış ve bu dili öğrenerek kendi sanatına uyarlamıştır. Sanatını sergilediği yerler Londra'nın sokaklarından Katar'ın tünellerine kadar çeşitlilik göstermektedir. Duvarlarda, binalarda, müzelerde, galerilerde, taşıt tünellerinde, camilerde ve daha birçok farklı mekânda eserleri yer almaktadır (http-45).

Görsel 2.72. *El Seed, "Ajman Duvar Projesi" Ajman, Birleşik Arap Emirlikleri 2017 https://streetartnews.net/2017/07/el-seed-in-ajman-uae.html (Erişim tarihi: 25.02.2018)*

Çalışmalarının sahip olduğu doğal ve içgüdüsel atmosferin gereğine göre çalışan sanatçı, uzun ve yorucu bir planlamaya ihtiyaç hissetmemektedir. Renk ve stil konusunda o anda içinden ne geliyorsa öyle çalışmakta, bazen uyum, bazen çatışma vurgusu uygulamaktadır. Sanatçı, eserlerinde yalnızca kelimeleri ve anlamlarını değil, aynı zamanda farklı bir zihin durumuna çeken hareketleri için karmaşık kompozisyon kullanmaktadır.

2012'de Tunus'un en yüksek minareli camisi olan Jara Camisine yapmış olduğu kaligrafiti eseri ile dünyanın ilgisini çekmiştir. Kaligrafiti ile barış-özgürlük-eşitlik gibi kavramların dünyada sempati kazanması için bu projeyi gerçekleştirmiştir. 33 yaşındayken yaptığı bu anıtsal proje için Kuran'da geçen ayetleri seçmiştir. Caminin minaresine *"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık"* ayetini yazmıştır (http-45).

Görsel 2.73. *El Seed, Kaligrafiti Duvar resmi, 57 metre yükseklik, Jara Camii / Gabes, Tunus, 2012 (Seed, 2014, s. 12)*

Sanatçı, bu ayetlerde yalnızca Müslüman topluluğa değil, tüm insanlığa evrensel bir mesaj olarak, farklı görüşleri, dinleri ve geçmişleri olan, farklılıklarına rağmen birbirlerini karşılamak ve anlamak için bir davet olduğunu düşünmektedir. Amacının cami minaresini süslemek değil, sanatın kültürel ve politik yönüne vurgu yapmak olduğunu ifade etmiştir. Tunus'ta cami minaresinde sergilediği eseri bazı çevrelerde hoşnutsuzluğa neden olsa da uluslararası medya sayesinde sanatçı umduğu olumlu desteğe kavuşmuştur. Sanatçı ve stili için dönüm noktası sayılan bu çağdaş eseri sayesinde uluslararası bir üne kavuşmuştur (http-45).

El Seed'in çok dikkat çeken ve tam bir ustalık işi olan diğer çalışması ise, Kahire Manshiyat Naser bölgesinde 50'den fazla binaya yayılan duvar resmidir. Sanatçı el-Seed bu mahalledeki yaklaşık 50 binayı tuval gibi kullanarak yapmış olduğu göz alıcı eserini sergilemektedir. *"Algı"* ismini verdiği çalışmasına yakındaki bir tepe olan Moqattam tepesinden bakıldığında çalışmamın tamamı görülebilmekte olup aslında çirkin binaların nasıl güzel bir Arapça kaligrafiti eserine dönüştüğü anlaşılmaktadır (http-45, http-46, http-47).

Görsel 2.74. *El Seed, "Perception/ Algı" Anamorfik Duvar Resmi, Manshiyat Naser, Kahire, Mısır, 2016*
https://ideas.ted.com/the-wonder-and-humanity-of-a-mural-that-spans-50-buildings/
(Erişim tarihi: 25.02.2018)

Çalışması, İskenderiyeli bir piskopos olan Aziz Athanasius'un bir sözünden oluşmaktadır: *"Güneş ışığını görmek isteyen ilk kendi gözlerini tezmizlemelidir."* Sanatçının üç boyutlu olarak hayata geçirdiği ve parlak renkler kullandığı çalışması tam bir ustalık işidir. Binalardaki köşelerin, çatlakların, pencerelerin, çatıların ve daha birçok faktörün estetik uyum bütünlüğünde sunulması sanatçının tekniğindeki inceliği göstermektedir. Algı, isimli çalışmasının planlama süreci bir yıldan fazla, çizme-boyama aşaması ise bir ay kadar sürmüştür. Çalışmasında asistanlar yerine mahalleden çocuklarla çalışmıştır çünkü kötü kokulu ve zorluklarla dolu uzak bir yerde çok para teklif etse bile kimsenin buraya gelip bir ay çalışacağını düşünmemiştir. Yaşadığı ufak tefek aksiliklere rağmen eserini istediği gibi bitirebilmiştir (http-45, http-47).

Sanatçı aynı zamanda Fransız moda evi Louis Vuitton için sokakların ruhunu lüks bir markaya dönüştüren bir eşarp tasarımı yapmıştır. Eşarp için kullanılan mesaj, El Seed'in bir sokak sanatçısı olarak topluma karşı bir sorumluluğa sahip olduğuna, özellikle de resimlerin çoğunun sokakta yaratılmış olduğuna olan inancını yansıtmaktadır.

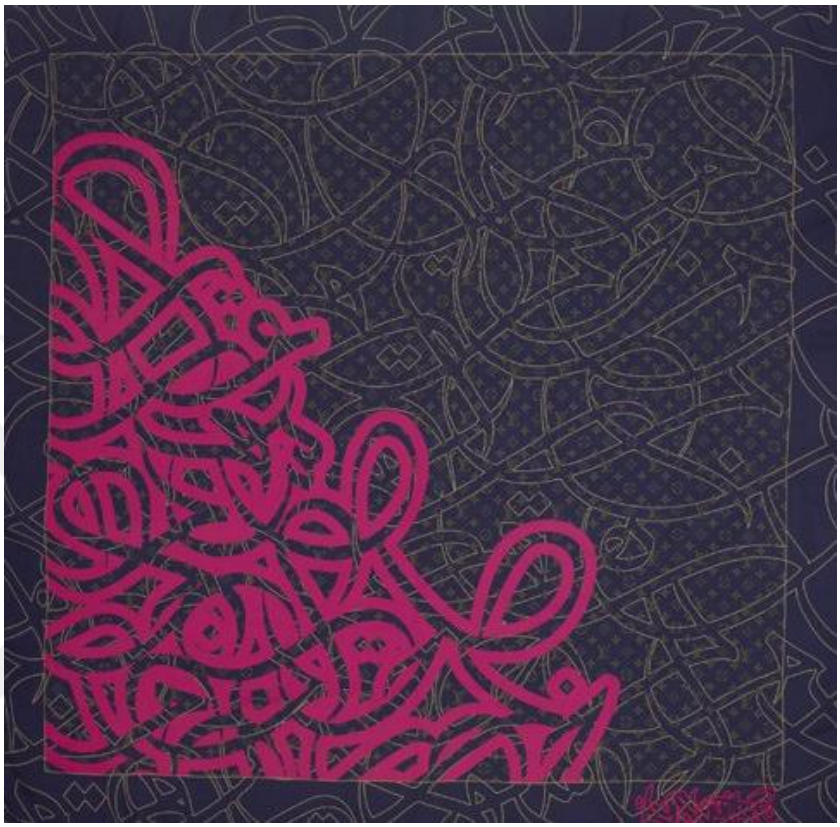

Görsel 2.75. *El Seed, Louis Vuitton için eşarp tasarımı, 2013*
https://www.savoirflair.com/fashion/4409/fab-collab-louis-vuitton-collaborates-with-tunisian-artist-el seed/ *(Erişim tarihi: 25.02.2018)*

El Seed'in sanatı insanoğlunun gerçeğini ve bugün yaşadığımız dünyayı yansıtmaktadır. Sanatçı sanatını icra ettiği mekânlarla önce ruhsal bütünlüğü yakalamakta o mekânları tarihleriyle kültürleriyle iyice özümsemektedir. Her çalışmasında arapça kaligrafiyi kendi tarzıyla birleştiren sanatçı mekânlarla mesajlarının ortak noktasını bulmaktadır. El seed *"El Seed Lost Walls- A Calligraffiti Journey Through Tunisia"* adlı kitabında çalışmalarını ve mekânlarını, çalışmalarının hikâyelerini paylaşmıştır.

Sanatçı kaligrafitiyi birçok alanda kullanmaktadır. Son çalışmalarının içinde kaligrafiti 3 boyutlu heykele dönüşmüştür (Bkz. Görsel 2.76, Görsel 2.77). Dubai'de bir sergide yer alan eseri için sanatçı, bu eserin izleyiciyi parçayla daha fazla ilgilendiren, sadece bir seyirci olmaktan çıkararak her harf ve kelimenin izleyici ile yakınlık kurmaya ve bunları sohbetin bir parçası olmaya çağırdığını düşünmektedir. Sanatını bir heykel

haline getirerek onun gerçekleşmesine izin verdiğini düşünmektedir. Üç boyutlu heykel kaligrafitiler El seed için yeni bir alan olmuştur (http-45, http-46, http-47).

Görsel 2.76. *El Seed, "Declaration / Deklarasyon" 3 boyutlu kaligrafiti, 2014 http://tashkeel.org/exhibitions/el-seed (Erişim tarihi: 25.02.2018)*

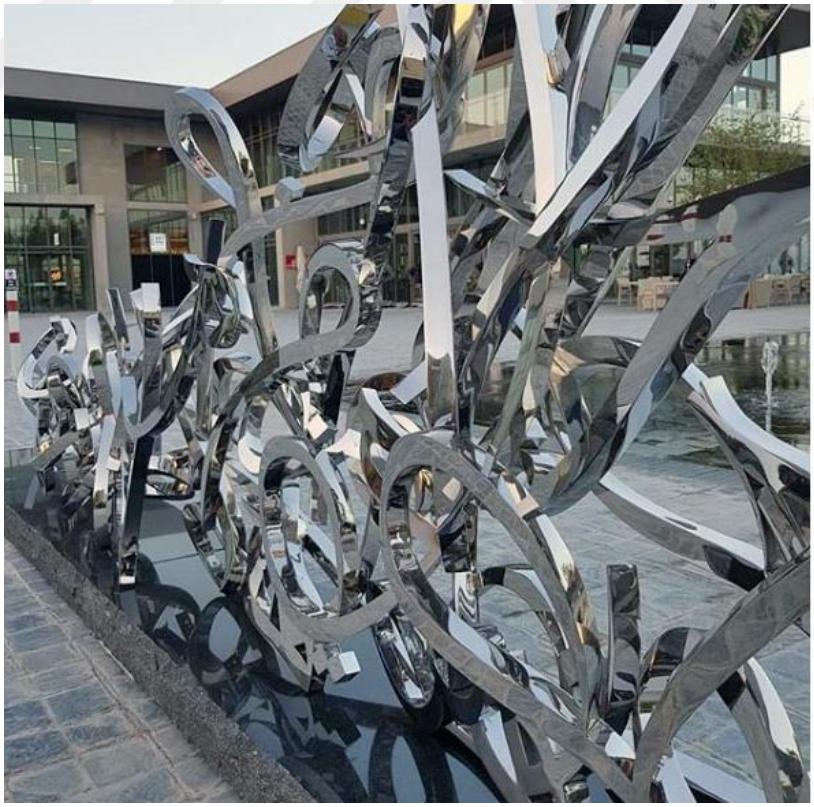

Görsel 2.77. *El Seed, Katar Devleti kurucusu Şeyh Jassim bin Mohamed Al Thani'nin adaletin gücüne değinen bir şiir dizisini tasvir eden 3 boyutlu kaligrafiti heykel, Paslanmaz çelik, İtfaiye Merkezi, Katar 2017 https://www.marhaba.qa/el-seed-sculpture-on-display-at-the-doha-fire-station-for-national-day/ (Erişim tarihi: 25.02.2018)*

2.5. Diğer Çağdaş Yorumlar

Kaligrafinin kendi içinde bölünmüş olduğu tarzları gün geçtikçe çoğalmaktadır. Çağın ilerlemesi ve gelişmesi neticesinde sanatçıların yeni yorumları ve isimlendirdikleri tarzlarıda artmaktadır. Henüz bir kaç sanatçının çalıştığı yeni tarzlarda mevcuttur. Bunlara örnek vermek gerekirse Cam - kaligrafi sanatı, Kalligrafuturizm, Grafuturizm gibi yeni tarzlarda oluşmuştur. Araştırma kapsamında bu alanlarda eser veren üç sanatçı incelenmektedir.

2.5.1. Denis Brown

Denis Brown 1968 yılında, Dublin, İrlanda'da doğmuştur ve orada yaşamaktadır. Londra'da Roehampton Enstitüsün'de 1986-1989 yıllarında ileri kaligrafi alanında eğitim görmüştür. Aynı zamanda UK Society of Scribes and Illuminators tarafından üyelikle onurlandırılmıştır. 20 yaşında bu cemiyetin en genç ilk İrlandalı kaligrafi sanatçısı olan Brown, geleneksel yazı türleri üzerinde uzun yıllar çalışmalar yapmıştır. Denis Brown, uluslararası platformda kaligrafi alanında eserler veren en yaratıcı sanatçılardan biridir. Kaligrafi alanında yenilikçi ve çağdaş eserlerinde stil ve teknikte sınır tanımaz biridir. Çalışmalarını *expressive kaligrafi (etkileyici-anlamlı)* ve *polyrhythmic kaligrafi* olarak adlandırmaktadır (http-48).

Görsel 2.78. *Denis Brown, "Hand Book", 40.64cm x 58.42cm, Suluboya kağıdı üzerine mürekkep ile yazı ve projeksiyon ile yansıtma, fotoğraf baskı tekniği*
http://quillskill.com/frameset/frameset_prints.html (Erişim tarihi: 26.03.2018)

Kaligrafisindeki ritmi ve katmanlamayı müzikteki poliritme benzetmektedir. Sanatçı genel olarak kâğıt, cam ve vellum deriler üzerine eserlerini uygulamakta ve kullandığı her malzemeye farklı yaklaşımlar geliştirmektedir. Hem geleneksel hem de araştırmacı, yenilikçi, çağdaş eserler ortaya koymaktadır. Brown, üç boyutlu katmanlar içeren eserleri için harf biçimlerini ve yazıları kullanmaktadır. El yazısının e-posta, kısa mesaj ve diğer dijital iletişim aracı tarafından gölgede bırakıldığı bir dönemde sanatçı kaligrafinin değerine ve önemine vurgu yapmakta ve ona yenilikçi yorumlar katarak icra ekmektedir. Sanatçı aynı zamanda bir eğitmendir ve tüm dünyaya estetik değerler içeren kaligrafiyi göstermek, öğretmek ve kendi sanatsal birikimlerini aktarmak adına interaktif kaligrafi eğitim videoları hazırlamakta ve dünya genelinde birçok ülkede kaligrafi çalıştayları düzenlemektedir (http-48, http-49) .

Görsel 2.79. *Denis Brown, "A Better Language", 37cm x 93cm, Kağıt üzerine karışık teknik, 2009 http://quillskill.com/frameset/frameset_prints.html (Erişim tarihi: 26.03.2018)*

Sanatçının çalışmaları, temelini el yazması geleneklerinden almaktadır. Sanatçı, kelimeleri ve metinleri cam üzerine ustalıkla işleyen yeni bir tarz ile cam- kaligrafi sanatını ortaya çıkarmıştır. Brown'ın cam eserleri geleneksel zanaat ile teknoloji ve dijital teknikleri birleştirmektedir. Eserlerinde harfleri, elmas uçlu bir çapağı döndüren sıkıştırılmış hava ile çalışan bir alet kullanılarak, cam üzerine elle oymaktadır. Sanatçı için yazma hızı zorunludur. Cam üzerine kazıyarak harf yazma işlemi hızlı vuruşlarla yapılmaktadır. Üst üste bindirmeli camdan oluşan eserler ara katmanlarda çoğunlukla elle boyanmış veya yaldızlı kâğıtlarda baskılar içeren kompozisyonlardan oluşmaktadır. Bunlar camın ara katmanlarında olağan üstü dokular oluşturmaktadır (http-50).

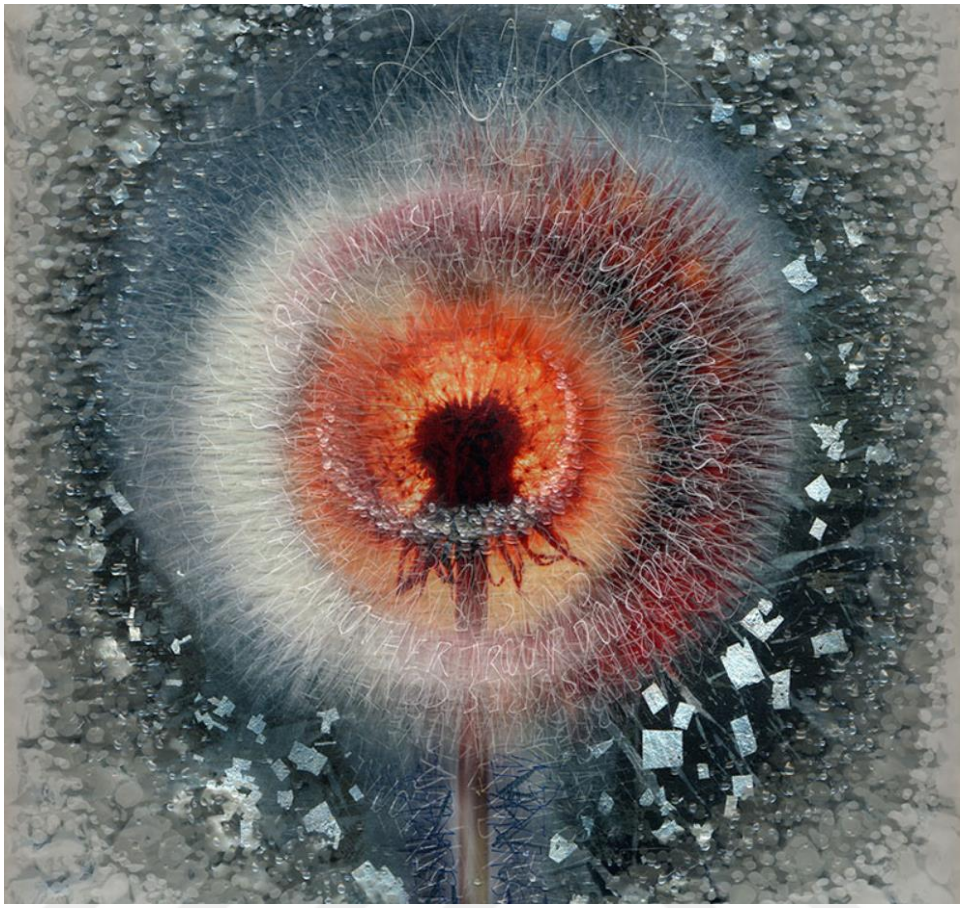

Görsel 2.80. *Denis Brown, "A Thousand Wishes"5. parça, 30cm x 30cm x 3cm, Özel bir fotoğraf baskısı taşıyan boyalı ve yaldızlı bir kağıt üzerine 4 yaprak oyulmuş cam, 2009-2012 http://www.quillskill.com/wishies/wishie5.htm (Erişim tarihi: 26.03.2018)*

Bu çalışmalar kendi tekniğiyle geliştirdiği, üç boyutlu, katmanlardan oluşan Kaligrafik Konstrüksiyonlardır. Genellikle her çalışmasında, 6 katman bulunmaktadır ve her iki yüzeyi de yazı ile kazınmıştır. Bu katmanların üst üste gelmesi ile 3 boyutluluk elde edilmiş yazı dokuları oluşmaktadır. Sanatçı çalışmalarında 5 mm aralıklarla yerleştirilen 4 - 6 yaprak 2 mm cam ile her sayfası asit ile oyulmuş boyalı dokular kullanmaktadır. İşler, derinliği 6 cm'yi bulan kutu çerçevelerde bulunmaktadır. Kaligrafiyi cam üzerine kazıyarak yapmaktadır. Her cam çalışmanın içinde katmanlar oluşturmakta ve her camda kazınarak yazılmış net veya silik yazılar bulunmaktadır. Ortaya cam malzemesi ile kaligrafiyi birleştirdiği işler çıkarmıştır. Sanatçı camı kaligrafinin sanatsal gücüne eşlik edecek ve görsel cazibesini arttıracak şekilde kullanmaktadır. Bu sayede insanoğlunun geleneksel mirası olan yazıyı, yenilikçi bir fikirle camda çağdaş bir sunuma dönüştürmüştür (Uygungöz, 2010, s. 92).

Brown'un kaligrafisi, yazı ve tasarım dünyalarını, ifade ve sanatsal iletişimin daha geniş âlemleriyle birleştirmektedir. Sanatçı, kaligrafinin form ve kompozisyon ile ilgili

değerlerini ayrıntılı olarak tartışmaktadır. Bu değerler yapı ve akıcılık, disiplin ve özgürlüktür. Denis Brown sanatının, sanatsal gelişimde, zanaat temelli eğitiminden çağdaş güzel sanatın estetiğine geçiş ve daha sonra her ikisinin etkilerini özümsemeye başlayabilmesinden önce bazı radikal değişikliklere uğradığını düşünmektedir. Sanatçı Kaligrafiyi görsel görünümünün ötesinde, sembolik olarak fikirleri ve kavramları ifade etmek için kullanmaktadır. Sanatçının bir metnin, kopyalanmış metninde yer alan kavramların ötesine geçme amacı bulunmaktadır (Brown, 2017, s. 2, 265).

Görsel 2.81. *Denis Brown, "Eye of the Storm" 66.04cm x 66.04cm x 6.35cm, Özel bir fotoğraf baskısı taşıyan kağıt üzerine 4 yaprak oyulmuş cam, 2015*
http://www.quillskill.com/glass/eyeofthestorm/eyeofthestorm.html (Erişim tarihi: 26.03.2018)

Sanatçı yılların birikimi aktardığı bir kitap hazırlamıştır. Kitabın adı *"Brown Calligraphy"* dir. Kitabında kendi kaligrafik ve kavramsal yolcuğunu anlatmış ve eserlerini, tekniklerini, okuyucular ile paylaşmıştır. Kitabın her bölümü farklı bir yaklaşım benimsemektedir. Birinci Bölüm; Bir Keşif Yolculuğu, Sanatçının kaligrafideki gelişimi ile ilgili genel bir bakış, sanatçının zaatını öğrenme ve uygulamasını yapma şeklindedir. İkinci Bölüm; Sanat Eserleri, Sanatçının eserlerini geleneksel parçalardan deneysel sapmalara kadar işinin olgun örneklerini kullanarak kaligrafik formun sıralı bir kategorizasyonunu göstermektedir. Üçüncü Bölüm, Yüzey Çizimi, camda oyulmuş yazılar içeren çalışmalar sunar. Son bölüm, Tekrarlanan Temalar, Sanatçının yıllar boyunca gözden geçirdiği ve geliştirdiği bir dizi kavram ve bağlamı incelemektedir. Sanatçının Kaligrafiye yaklaşımı form ve tasarım üzerinedir. Sanatçı kitabında kavramsal yaklaşımlarını ayrıntılı olarak tartışabilme fırsatını yakaladığını düşünmektedir.

Sanatçının çalışmaları gelenekselden soyut olmayan harfler içeren, ancak bir metnin kavramsal olarak örtük olduğu parçalara kadar geniş bir çalışma yelpazesini göstermektedir (Brown, 2017, s. 1).

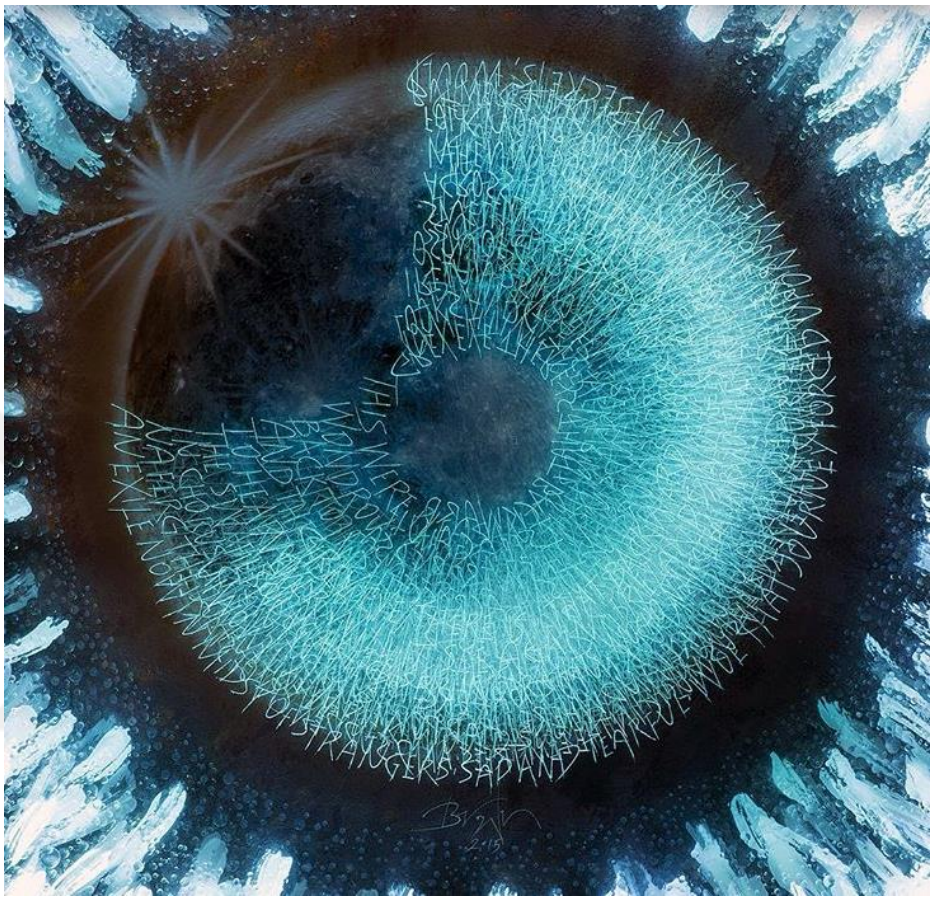

Görsel 2.82. *Denis Brown, "Eclipse" El yapımı özel bir resim üzerine 4 yaprak oyulmuş cam, 2015 https://www.instagram.com/p/_FGREcOSIW/?taken- by= denisbrowncalligraphy (Erişim tarihi:26.03.2018)*

Denis Brown, Birleşik Devletler, Meksika, Rusya, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada, Hong Kong, Singapur, Japonya, İrlanda, İngiltere, Hollanda, Belçika, İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya'daki kaligrafi çalıştaylarına davet edilerek uluslararası atölyeler düzenlemiştir. 1994'den beri Almanya, İsviçre, Slovenya, Türkiye, Fransa ve İtalya'da uluslararası kaligrafi konferanslarının çoğunun fakültesinde bulunmuştur. (http-48).

2.5.2. Pokras Lampas

1991 yılında Rusya'da doğan sanatçı Arseny Pyzhenkov, diğer adıyla Pokras Lampas çağın en yenilikçi sanatçılarından birisidir. Birbirinden farklı kültürlere ait dilleri estetik uyum içinde sunma yeteneğine sahip, özgün Rus sanatçı Pokras Lampas,

"Kaligrafütürizm" tarzında ilgi çekici eserler sergilemektedir. Eşi benzeri olmayan bir tarz yaratan sanatçı ilk olarak graffiti ile tanışmış ve ardından sokak kaligrafisi (Kaligrafiti) öğrenmiştir. Sanatçı bu iki tarzı temel tutarak, üzerine kendi grafik tasarım bilgisini, dijital araştırma geliştirme faaliyetlerini ve kültürler arası tipografik eğilimlerini kompozit biçimde ekleyerek farklı bir anlayış yaratmıştır (Opera Gallery, 2016, s. 65, s.5).

Görsel 2.83. *Pokras Lampas, "Enter the Void" Nike markası için 3x3x3 metre 3 boyutlu enstalasyon, Moskova, Rusya, 2017*
http://www.pokraslampas.com/nike-x-pokras-lampas-3d-calligraphy-object (Erişim tarihi: 24.04.2018)

2011 yılından itibaren Niels Shoe Meulman'ın eserlerinde kendine ilham noktası olabilecek detaylar yakalamaya çalıştığını ve kendine özgü eserlerinde referans olduğunu belirtmiştir. Niels Shoe Meulman'ın kaligrafiti topluluğunda bulunan 20 aktif sanatçıdan biridir. Sanatçı ana dili rusça olmasına rağmen çalışmalarında latin harflerini, kiril harflerini kullanmakta ve kiril harflerini yeni formlara sokabilmek için kore kaligrafisini ve yunanca, arapça, japonca, çince harflerini inceleyerek yeni formlar verdiği harfleri kaligrafisinde kullanmaktadır. Böylece, aslında arapça harf kullanmasa da, arapça hissi veren bir tarz kaligrafi yazmaktadır. Pokras her zaman farklı kültürlerden ve onların el yazmalarından ilham almış ve grafik tasarımcı kimliği ile bu birikimlerini farklı ülkelerde kaligrafi sanatçıları ile tanışarak onlardan farklı şeyler öğrenerek arttırmıştır. Sanatçının çalışma yelpazesi çok geniştir. Duvarlar, çatılar, gövdeler, dev tuvaller, arabalar, giysiler vb. pek çok alanı çalışma alanı olarak kullanmıştır. Sanatçı yaratıcılıkta sınır olmadığını ve uygulanacak mekânlarda da sınır olmayacağını savunmaktadır (Opera Gallery, 2016, s. 5, 65).

Pokras sanat hayatına graffiti ile başlamış grafik tasarım ve kaligrafi ile devam etmiştir. Harfleri çok seven sanatçı harflerin şekillerinin uyumluluğundan ilham almıştır. Harflerin

kültürel mirası barındırmasını ve sanat için ilham malzemesi olmalarına hayran kalan sanatçısı yıllar boyunca yazı tarihini araştırmış ve bilgisini derinleştirmiştir. Sanatçı sürekli dünyayı dolaşarak yeni kültürlerden yaşlı genç ustalardan kaligrafi tekniklerini öğrenirken aslında, günümüzde yapılan kaligrafi çalışmalarında geçmişin nekadar araştırıldığını düşünmüştür. Bunları düşünürken yeni bir fikir bulmuş, geleceğin kaligrafisi üzerine düşünceler gelişmiştir. Sanatçı kaligrafi ve çok kültürlüğüğü geleceğin kaligrafisinde düşünmektedir. "Kalligrafütürizm" terimini sanatçı kendi izlenim, görüş, araştırma ve deneyimlerine dayanarak oluşturmuştur. Bu oluşturduğu tarz ile kaligrafinin farklı yönlerini ortaya çıkarma ve modern sanata taşıma amacı barındırmaktadır. Ana fikri, farklı kültürler arasında bir tarz bulmak ve böylece kaligrafi sanatının gelecekte nasıl görüneceğini göstermektir (Opera Gallery, 2016, s. 9).

Dijital çağda sanal gerçeklikler içinde sanatçı, çalışmalarında kullandığı aletlerin boyaların ve mekânların gerçekliğini tercih etmektedir. Bu gerçek çalışmalarını ışık oyunları ve dijital projeksiyonlarla harmanlayarak sunmaktadır. Kaligrafiti sanatını yaratıcılıkta sınır tanımayan bir alan olarak gören pokras, boya dolu büyük bir kova alıp her yerde sanatını yapabileceğini savunmaktadır.

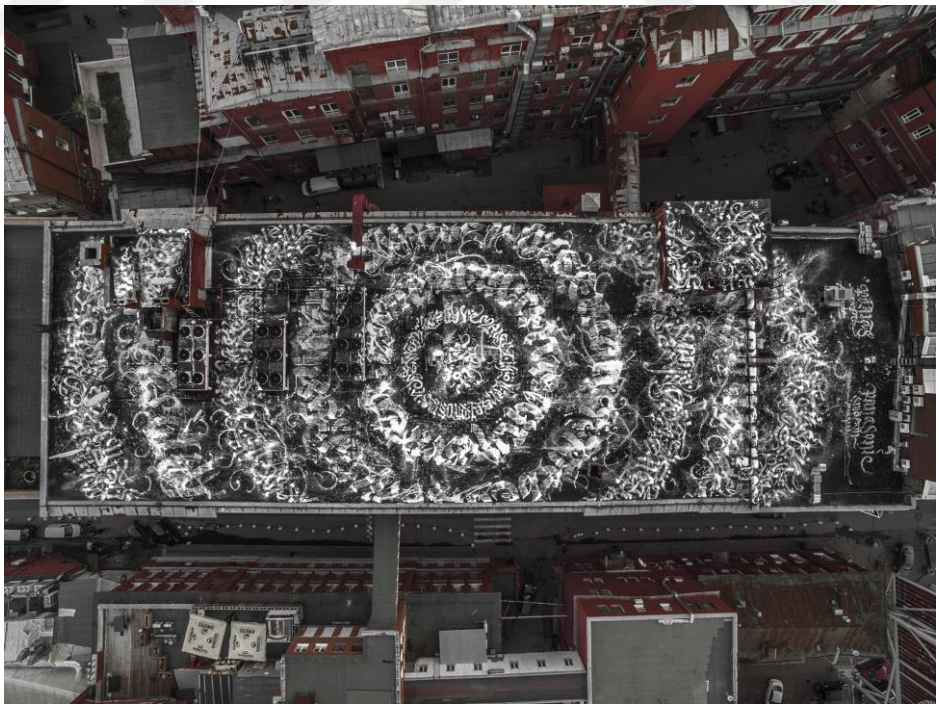

Görsel 2.84. *Pokras Lampas, "The Largest Calligraffiti Artwork in The World" 1625m² alana 730 lt boya ve farklı boyutta fırçalar ile çalışma, Moskova, Rusya, 2015*
http://www.pokraslampas.com/the-largestcalligraffiti-in-russia-and-theworld-2015
(Erişim tarihi: 24.04.2018)

Kendi oluşturduğu tarzı olan kaligrafütürizm de kaligrafitinin ona sunduğu sınırsızlıktan doğmaktadır. Kaligrafiyi izleyiciye bir sanat olarak anlatmanın en iyi yolunun performans olarak sergilenmesi olduğunu savunan sanatçı bunun büyük bir meydan okuma olduğunu ve başarısız olunamayacağını düşünmektedir. Performans, boya dolu kova ile çatıya kaligrafi yapmak ya da giysiler üzerine çalışmak, araçları kaligrafiyle kaplamak ya da ışıklarla kaligrafi yapmak, sanal gerçeklikte kaligrafi sunmak ne olursa olsun kaligrafi sanatını izleyiciye daha iyi aktardığını düşünmektedir (Opera Gallery, 2016, s. 6). Günümüzde, yeni teknolojiler ve olanaklar doğrultusunda kaligrafi sanatı da yeniden doğuşun içinde bulunmaktadır. Sanatçı pokrasta bu yeni doğuş ve oluşumdan çok heyecan duymaktadır. 2013 yılından beri pek çok sokak sanatı projesinde yer almıştır. Denemekten ve risk almaktan kaçınmayan sanatçının çalışma alanı çok geniştir. Bugün, sanatçının portföyü hem büyük ölçekli kültürel projeleri hem de sergi dizilerini içermektedir. Sanatçı kızlar üzerine kaligrafi adlı bir dizi çalışma gerçekleştirmiştir. Bedenler üzerine dövme tarzı kaligrafiler çalışmıştır (http-52, http-53).

Görsel 2.85. *Pokras Lampas, "Calligraphy on Girls" Mavi akrilik mürekkep ve marker arka fon, Model üzerine siyah akrilik mürekkep, 2015*
http://www.pokraslampas.com/calligraphy-on-girls-session-11-with-backstage-video
(Erişim tarihi: 24.04.2018)

Sanatçı Geometri şekilleri ve formları kaligrafi desenleriyle harmanlanmış "Her Yerde Geometri" adlı büyük bir proje gerçekleştirmiştir. Bu proje her yerde arabalar, tuvaletler, galeri ve sokak duvarlarında uygulanmıştır. 2015 yılında Rusya'da Aurora Moda Haftasında canlı kaligrafi performansı yapmıştır.

Görsel 2.86. *Pokras Lampas, "Aurora moda haftası/ soyut modern calligrafuturism performansı" Rusya, 2015*
http://www.pokraslampas.com/aurora-fashion-week-2015-live-calligraphy-performance
(Erişim tarihi: 24.04.2018)

Sanatçı, 2016'da Dubai'deki Sanat Merkezi sanat fuarında ilk sanat arabasını sunmuştur. Altın harflerle boyanmış siyah bir Lamborghini sergilemiştir.

Görsel 2.87. *Pokras Lampas, "Art On A Lamborghini" Altın harflerle boyanmış siyah Lamborghini*
Opera Gallery, Dubai 2016
https://www.rbth.com/arts/327597-cyrillic-script-pokras-lampas (Erişim tarihi: 24.04.2018)

Dries van Noten İlkbahar-Yaz 2017 erkek giyim koleksiyonu için sanatçı özel bir seri baskı tasarlamıştır. Yves Saint Laurent parfüm koleksiyonunun tanıtımı için ticari marka yazı tipinde beş metre boyunda bir "Y" harfi çizmiştir. Moda dünyası Fendi için dünyanın en büyük kaligrafi sanatını yaratmıştır. Roma'nın İtalyan Medeniyetleri Sarayı'nda şirketin genel merkezinin çatısında 1.200 metrekarelik bir alanı kaplayan kaligrafi çalışmıştır. 2018 yılında rusya'da Atrium alışveriş merkezinin yer üstü tüneline devasa kamusal sanat nesnesi hazırlamıştır (http-52, http-53, http-54).

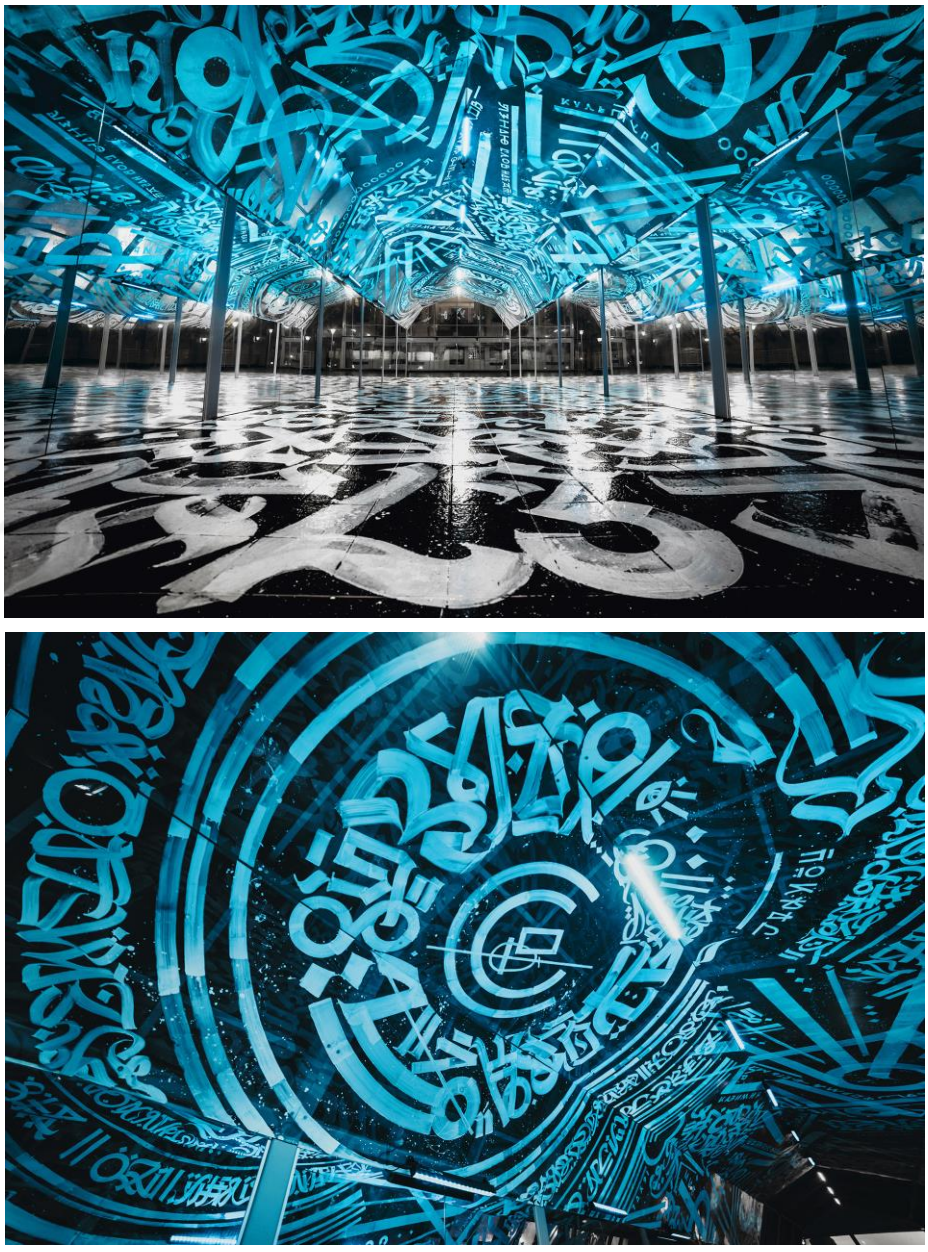

Görsel 2.88. *Pokras Lampas, "Kamusal sanat nesnesi" Artrium alışveris merkezi yerüstü tüneline pleksiglas üzerine devasa kaligrafitiler, sonsuzluk aynaları ve floresan ışıklar, Moskova, Rusya, 2017-2018*
http://www.pokraslampas.com/a-r-t-r-i-u-m-pokras-lampas-huge-public-artobject
(Erişim tarihi: 24.04.2018)

Mekânda pleksiglas yüzeyinde devasa kaligrafitiler, sonsuzluk aynaları kurulumu, floresan ışıklar kullanılmıştır. Rus Avant-garde tarzından esinlenilerek pokras kendi tazrı kaligrafütürizmi (calligrafuturism) uygulamıştır. Sanatçı 2015 yılında, bir binanın çatısında 1625 metrekare alanda gerçekleştirdiği ve dünyanın en büyük kaligrafitisi dediği çalışmasının rekorunu, 2018 yılında lokomotiv futbol kulübü işbirliği ile takımın Cherkizovo'daki ana sahası RZD Arena'nın önündeki 11.000 metrekarelik alana 5000 litre boyayla yaptığı Kalligrafuturizm ile kırmıştır. Alana kulübün renkleri olan yeşil, kırmızı ile rus ressam Vasily Vereshchagin hakkında 18 kelime yerleştirilmiştir (http-52, http-53, http-54).

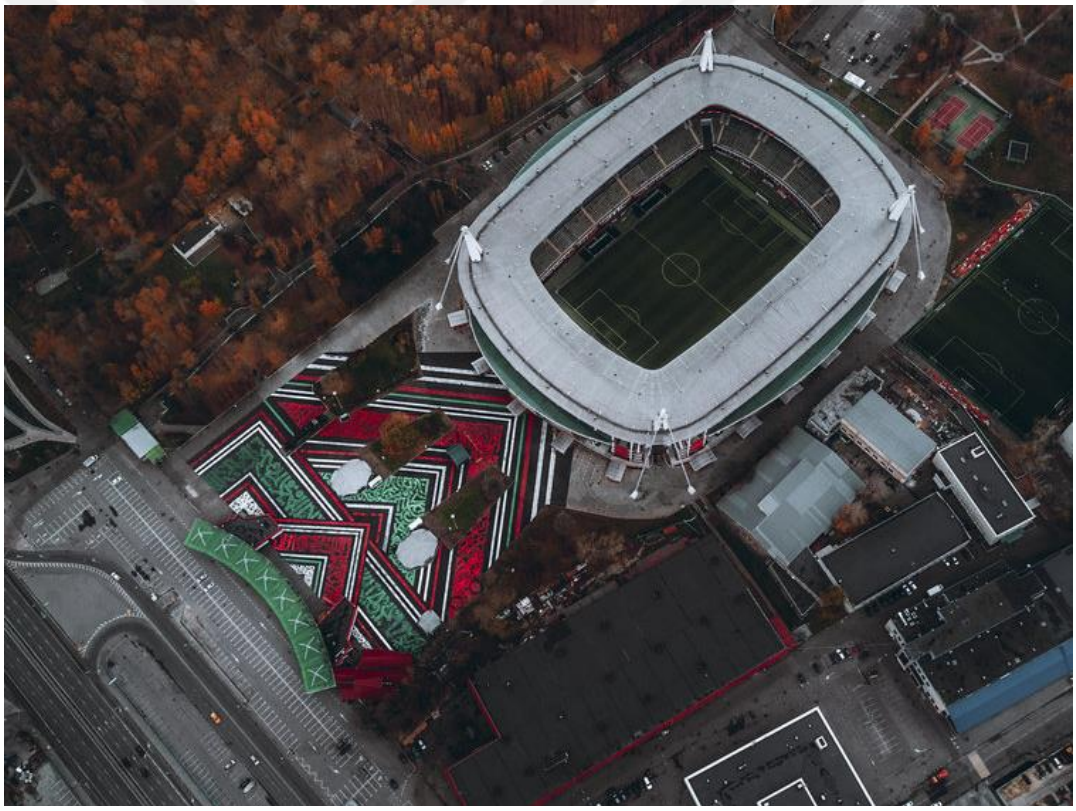

Görsel 2.89. *Pokras Lampas, "We Have Our Own Way" RZD Arena önü 11.000 metrekarelik alan, 5000 litre boya, Moskova, Rusya, 2018*
https://designcollector.net/likes/locopokras (Erişim tarihi: 02.07.2019)

Pokras Lampas kaligrafuturizmi dijital sanatın giderek daha fazla egemen olduğu çağdaş bir dünyada Kaligrafi sanatının geleceğini yansıtan yeni bir tarz olarak görmektedir. Sanatçı bu modern yorumu ile her geçen gün yeni işlere imzasını atmaktadır.

2.5.3. Greg Papagrigoriou ve Chris Tzaferos (Blaqk)

Greg Papagrigoriou, 1986 Atina doğumludur. Atina'da grafik tasarım eğitimi almıştır. Grafik tasarımcı olarak çalışmaktadır. 17 yaşından itibaren ortaya koyduğu çalışmalarının büyük çoğunluğu kaligrafi ve grafiti türündedir. Çalışmaları ile dünya çapında sergilere katılmaktadır. 2011 yılından itibaren sanatçı Chris Tzaferos (Simek) ile Blaqk adı altında eserler vermektedirler. Sanatçı, grafik tasarım eğitimi sürecinde kaligrafi ile tanışmıştır. Bu alana ilgisinin yoğun olduğunu fark eden sanatçı, kaligrafi atölye çalışmalarında estetik yazı yazma konusunda önemli mesafe kat etmiştir. Bu aşamadan sonra sanatçı kaligrafi çalışmalarını farklı malzeme ve yüzeylerde denemeye başlamıştır. Kendi tarzını tipografi, kaligrafi ve grafitinin uygun oranlarda birleşmesi ile dekoratif estetik anlamda sunulması olarak ifade etmektedir (http-55, http-56, http-57).

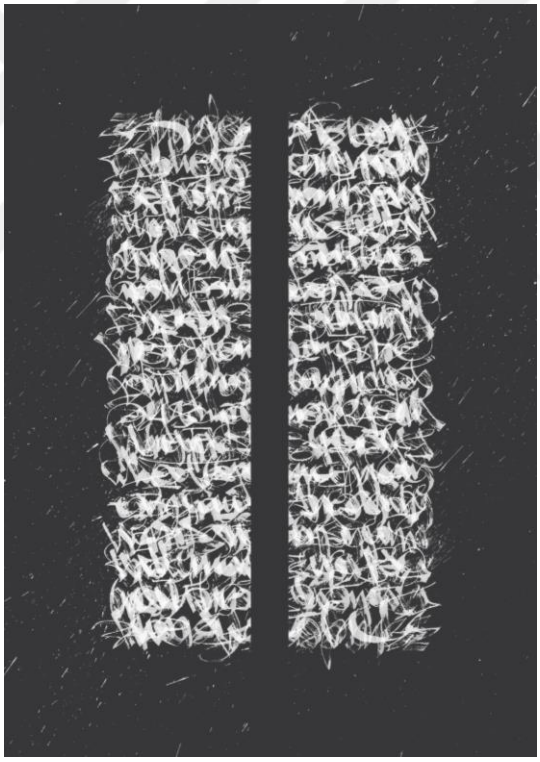

Görsel 2.90. *Greg Papagrigoriou, "İsimsiz" 21 x 29,7cm, Kağıt üzerine Kaligrafi kalemi, 2015 http://gregpapagrigoriou.tumblr.com/post/107695253001/a4-calligraphy-pen-on-paper-greg (Erişim tarihi: 19.05.2018)*

Çalışma alanları çoğunlukla duvarlardır. Sanatçı, duvarlardaki harflerin mesaj içermesinden daha çok dekoratif öğenin estetik duruşuyla ilgilenmektedir. Eğitimi sırasında resim ve fotoğrafçılıkta edindiği bilgiler sayesinde kompozisyona yatkınlık ve estetik bakış açısı kazanmıştır. Eserini çizeceği yüzeylerin hangi malzemeden üretildiği, mimarisi, durumu, yüzeyinin dokusu bile sanatçı için düşünülmesi ve plana göre karar

verilmesi gereken unsurlardır. Eserini bitirdiği anda geri dönüşü olmayan ve eksiklik götürmeyen bir titizliğe sahiptir. Eserlerini gerçekleştirirken başka insanların fikirlerine açık bir şekilde onlardan gelen mesajları kendi sanatıyla harmanlamaktadır. Tarzına aynı zamanda grafuturizm de denmektedir. Grafuturizm üzerine ve görsel eserler üzerine çeşitli kaligrafik konularla ilgilenenen sanatçı Greg Papagrigoriou eserlerinde kaligrafiyi ustalıkla kulanmaktadır. Sanatçının eserleri tipik grafiti ile kıyaslandığında, daha farklı ve gelişmiş olduğu görülmektedir. New York tarzı ile üretilen eserlerin tam aksine, kaligrafiden büyük oranda etkilenmiştir. Eserlerinde hem Batı hem Arap atmosferine ait harfleri kullanmakta cesur davranmakta ve bu sayede eşsiz bir form yakalamaktadır (http-55, http-56, http-57). Chris Tzaferos (Simek) 1985 Yunanistan doğumludur. 2000 yılının başından beri grafiti ve sokak sanatı üzerine çalışmaktadır. Atina'da Grafik Tasarım eğitimi alan sanatçı serbest grafik tasarımcı, görsel sanatçı olarak çalışmaktadır. Sanatçı geometri, soyut sanat, geometrik kompozisyonlar, desenler ve motifler yaratmak konusunda ustadır. Tasarımlarında siyah beyaz tonlar ve geometrik kompozisyonlar ağırlıktadır. Simek yaratıcılığının kaynağını modern ve geleneksel mimari yapılar olarak açıklamaktadır. Çalışmaları sadece Yunanistan'da değil, aynı zamanda Larnaka'da (Kıbrıs), Münih'te (Almanya) ve Brüksel'de (Belçika) çok sayıda sergide gösterilmiştir (http-64, http-65).

Görsel 2.91. *Chris Tzaferos, Metaxourgeio, Atina, 2017 https://simekone.tumblr.com/?fbclid=IwAR2iEV8byS5Fe5IiYPHtXfYnQpMDap5IuhZJV_QJMh1XaChhOdKbVYLSYw (Erişim tarihi: 19.05.2018)*

2011'de oluşturulan Blaqk takımı Greg Papagrigoriou ve Chris Tzaferos'tan (Simek) oluşmaktadır. Blaqk ekibi, hem geometrik şekil ve desenlere hem de kaligrafik ve tipografik karakterlere sahip estetik unsurların birleşiminden oluşan eserler meydana getirmektedir (http-58).

Görsel 2.92. *Blaqk, "İsimsiz", 2013*
http://blaqk2.tumblr.com/ (Erişim tarihi: 19.05.2018)

Kreasyonları, seçtikleri mekâna göre farklılıklar taşımaktadır. Blaqk, doğal temalara sahip sıra dışı yerleri bulma konusunda oldukça titizdir. Seçtikleri yere uygun bir kompozisyon gerçekleştirmek için takım ruhu ile hareket etmektedirler.

Görsel 2.93. *Blaqk, "İsimsiz" Duvar Enstalasyonu, Metaxourgeio, Atina, Yunanistan, 2011*
http://blaqk2.tumblr.com/ (Erişim tarihi: 19.05.2018)

Eserleri kişisellikten daha çok ortak bir çalışmanın meyvesidir. Blaqk'ın ortak bir tasarım formatı vardır. Yaptıkları çizimlerde geometrik ve soyut öğeler göze çarpmaktadır. Yeniliklere açık modern çizgiye saygı duyan tutumları ile dinamik bir yapıdadırlar.

Görsel 2.94. *Blaqk, "İsimsiz" Stroke kentsel sanat fuarı 06, Münih, Almanya, 2012 http://blaqk2.tumblr.com/ (Erişim tarihi: 19.05.2018)*

Eserlerini çizmeden önce çok sayıda denemeler yapmaktadırlar. Greg ve Simek'in işbirliği özellikle sokaktaki grafiti eserlerine yansımaktadır. Geometrik formlarla, tipografik karakterlerle harmanlanan farklı bir stil oluşmaktadır. Siyahın beyazla dansına benzetilen eserler mekânlara dekoratif estetik kazandırmaktadır. Kendilerine özgün stilleri ile birçok mekânda karşımıza çıkabildiği gibi internet ortamında da sanatseverlere sunulmaktadır.

Görsel 2.95. *Blaqk, "Geometri" Littll iş birliği ile, Atina, Yunanistan, 2011*
http://graffuturism.com/2011/06/13/simek-greg-papagrigoriou-and-litll-new-wall/
(Erişim tarihi: 19.05.2018)

İki farklı kişi olmasına rağmen belirsiz geometrik şekiller bir araya geldiğinde uyumlu durmaktadır. Birbirleri ile uyum halinde olmalarına rağmen aslında ortaya çıkan stil tamamıyla özgündür. Bu takımın eserlerinde bir bütünlük ve dinamizm boşluğu kırarak etrafına ışık yaymaktadır. İki sanatçı içgüdü ve rasyonellik kapsamında estetik uyumu yakalamaktadır. Kaygısal anlamda herhangi bir amaçtan söz etmek zor olsa da sonuç olarak dekoratif duruşun etrafa yaydığı pozitif elektrik etkileyicidir. Karşıdan bakıldığında; Hız, temizlik, denge ve disiplin gibi kavramları akla getiren bu eserlerde şifreli mesajlar bulunmamaktadır. Mekânsal duygunun çeşitlendirilmesi ve dekoratif zenginlik bu çalışmalar hakkında söylenebilecek şeylerdir (http-58, http-59, http-60, http-61).

Görsel 2.96. *Blaqk, "O" Duvar Enstalasyonu, Metaxourgeio, Atina, Yunanistan, 2011 http://blaqk2.tumblr.com/ (Erişim tarihi: 19.05.2018)*

Blaqk, farklı estetik büyülerden oluşan birliğin gücünü ortaya koymaktadır. Çalışmalarındaki form, geometrik, dengeli ve simetrik bir senteze bağlı yaklaşımın kaligrafik sunumudur. İki kişinin yaptığı bu büyü tek elden çıkmış gibi hem şaşırtmakta hem de duvara anlam katmaktadır. Ait olduğu mekân neresi olursa olsun sessiz durmak yerine o mekâna hareket katmaktadır. Blaqk bu alanda kendi yaklaşımını sergilerken tek bir sanatçı gibi uyumludur. Birbirleri ile işbirliği yapmaktan keyif alan ve genellikle ses getirecek başyapıtlar üretmeyi hedefleyen sanatçılar yoğun dokulu eserlerini gün ışığı ile buluşturmaktadır. İki sanatçının farklı stilleri aslında birbirini tamamlamaktadır (http-62, http-63).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. UYGULAMA PROJESİ

3.1. Projenin Konusu

Proje Abstract (Soyut) Kaligrafi tarzında bir çalışmadır. Çalışma müzik, masal, dans ve kaligrafinin tek bir projede birleşmesinden oluşmaktadır. Kaligrafinin olmazsa olmazı diyebileceğimiz müziğin yarattığı duygunun, adeta bir fırça gibi dansçı tarafından dışavurumu ile ortaya çıkan abstract (soyut) lekelerin, yine müziğin ve masalın Abstract Kaligrafi olarak dışavurumu ile tek bir çalışma haline getirilen bir görsel oluşturulmuştur.

3.2. Projenin Amacı

Projenin amacı, yapılan araştırma bağlamında kaligrafi tarzlarından olan Abstract Kaligrafi tarzına örnek bir çalışma oluşturarak, çağdaş yorumlama yapılmış kaligrafi projelerine bir yenisi daha ekleyebilmektir.

3.3. Projenin İçeriği

Tarih boyunca birçok şair, besteci, yazar ve sanatçıya ilham kaynağı olan halk hikâyeleri, Rus besteci Nikolay Andreyeviç Rimski-Korsakov'a da ilham kaynağı olmuş ve doğu kökenli bir hikâye olan ''Binbir Gece Masallarından'' etkilenerek ''Şehrazat'' adlı Senfonik Süit'i yaratmıştır. Müzikal bir hikaye olan Şehrazat Senfonik Süit'i dinleyiciyi büyülü bir masal dünyasına taşımaktadır. Orkestranın muazzam bir ustalıkla kullanıldığı Şehrazat Senfonisi, yaklaşık 45 dakika süreye sahiptir ve dört bölümden oluşmaktadır.

1.Bölüm Prelüde : Deniz ve Sinbad'ın Gemisi

2.Bölüm Ballade : Prens Kalender'in Öyküsü

3.Bölüm Adagio : Genç Prens ve Prenses

4.Bölüm Finale : Bağdat'ta Şenlik-Deniz- Geminin, Üzerinde Bronz At Bulunan Bir Kayalığa Çarpması (Biricik, 2017, s. 9).

Her ne kadar besteci ilhamını Binbir Gece Masalları'ndan almış olsa da, bölümler için verdiği isimlerden, canlandırma ya da gerçek bir hikâye beklemek, bestecinin amacını aşmak ve eserin taşıdığı bütünlüğü göz ardı etmek olur.

Tez kapsamında hazırlanan Abstract Kaligrafi projesinin çıkış noktasını oluşturan da Şehrazat Senfonik Süit'i olmuştur. Araştırmacı, zevkle, tekrar tekrar dinlediği bu senfonik suit ile proje fikrini ortaya çıkarmıştır. Bu Senfoninin Kaligrafisi'ni gözünde

canlandırmaya başlayan araştırmacı müziğin yaşattığı duyguyu en iyi bir dansçının dışavuracağını düşünmüş ve konservatuar opera bale bölümü mezunu profesyonel bir dansçı ile görüşerek projesine dâhil etmiştir. Araştırmacı Abstract Kaligrafi çalışması için müziği ve dansı birleştirerek bu iki unsuru kendisine çalışacağı zemini hazırlamak için bir fırça gibi kullanmıştır. Aslında müzik, dansçı ve dans, araştırmacının elindeki soyut bir fırçaya dönüşmüştür.

Araştırmacı öncelikle seçtiği senfoninin ruhunu daha iyi anlayabilmek için bestecisinin ilham aldığı Binbir Gece Masallarını araştırmış ve Şehrazat'ın hikâyesini öğrenmiştir.

Birbir Gece Masalları, orjinal adı Elf Leyle ve Leyle olan anonim bir yazımdır. Hikâyeye göre, Hindistan ve Çin arasında egemenlik kurmuş olan İran Şah'ı Şehriyar ve kardeşi Şahzaman, eşleri tarafından aldatılmış iki hükümdardır. Bu nedenle bütün kadınların sadakatsiz olduğuna inanan hükümdar kardeşlerden Şehriyar, kadınlara karşı kin duymaya başlamış ve kendi ülkesinde hergün bir kızla evlenip ertesi gün onu idam ettirmiştir. Ülkedeki kızların sayısı gün geçtikçe azalmaya başladığında vezirin akıllı ve güzel kızı Şehrazat, bir gün kendisine de sıranın geleceğini bildiğinden plan yapıp bir an önce Hükümdarla evlenip ya yaşamını yitirmeye ya da tüm ülkenin kadınlarını bu beladan kurtarmaya karar verir. Planını babasına ve kardeşi Dünyazat'a anlatan Şehrazat, babasını binbir zorlukla ikna edip Şehriyar ile evlenir. O gece hükümdar ile birlikte olmadan önce ağlamaya başlayan Şehrazat, son dilek olarak kardeşi Dünyazat'ı görmek istediğini söyler ve Hükümdar Dünyazatı odaya getirtir. Şehrazatı gören kardeşi, ablasına "ablacığım ne olur son kez bana o güzel masallarından anlatırmısın?" der Hükümdarın izniyle masala başlayan Şehrazat gün ağarıncaya dek masal anlatır ve gündüz masal anlatılmaz diyerek sabah olduğunda masalı yarıda keser; binbir gece süren masallar bu şekilde başlamış olur. Hükümdar masalın devamını merak ettiğinden şehrazatı idam ettiremez ve edebi eser masal içinde masal olarak hergece sabaha kadar devam eder. Bu sürenin sonunda hükümdar şehrazata âşık olmuştur. Ülkenin kadınları kurtulmuş, hükümdar her kadının sadakatsiz olmadığını anlamış ve kininden vazgeçmiştir. Şehrazatı idam etmemiş ve onunla yaşamaya devam etmiştir ("Binbir Gece Masalları", 1992, s. 5-8).

Hikâyeden anlaşıldığı üzere Şehrazat Şah Şehriyara hiç bitmeyen bir masal döngüsü kurmuş ve anlattığı masal bitmeden, masal içinde başka bir masala geçiş yaparak bu döngüyü 1001 gece boyunca devam ettirmiştir. Binbir Gece Masalları da Şehrazat'ın anlattığı masallardan oluşmaktadır.

Araştırmacı öğrendiği hikâye ile daha çok özümsediği senfonik suit'in barındırdığı özellikleri, çalışmasına aktararak daha bütünsel bir proje ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

Rimski-Korsakov'un eserinde Hükümdar ve Şehrazat temaları sık sık kullanılmış ve müziğin bütünlüğünü sağlayan öğeler olmuştur. Eser Şah'ın gururlu ve zorba teması ile başlar bu karanlık gösterişli ve sert yapı Hükümdarı simgelemektedir. Solo keman ile duyulan nazik ve zarif tema ise Şehrazatı simgelemektedir. Hükümdar, müzik içerisinde zaman zaman kaba, sert oktavlar ile ortaya çıkarken, zarif solo keman ile Şehrazat masalına başlamaktadır. Bu iki tema her bölümde başka görünümlerde dinleyici karşısına çıkmakta ve eserin son bölümünde birleşip, kaynaşmaktadır (Biricik, 2017, s. 10).

Görülmektedir ki besteci masal karakterlerini enstürumanlara ve seslere dönüştürerek eserine aktarmış ve bu karakterleri yani sesleri yaklaşık 45 dakikalık eser içerisinde, tıpkı Şehrazat'ın masalları gibi tekrarlanan bir döngü ile sunmuştur. Abstract Kaligrafi projesinde araştırmacı da bu temalardan faydalanarak geniş bir mekânda, keten tarzı bir kumaş kullanarak üç cepheyi ve yeri kaplamış tek cephesi açık bir odacık elde etmiştir. Oluşturduğu bu mekana bir kova içerisinde hazırladığı gece mavisi renginde boyayı yerleştirmiş, dansçı bu mekanda Şehrazat Senfonik Süitin ve hikayenin dışavurumunu, masalların anlatıldığı zamanı, yani geceyi sembolize eden gece mavisi boya ile, keten kumaş üzerine aktarmıştır. Dansçının performansından sonra araştırmacı hazırlanan mekâna girip senfoniyi dinleyerek ve hikâyesini içselleştirerek Şehrazatın ilk gece anlattığı hikâye "Tacir ile İfritin Öyküsü"nü kaligrafisine döküp, Abstract Kaligrafi projesini ortaya çıkarmıştır (Bkz. Ek-1).

Araştırmacı çalışmasında kullandığı siyah boya ile yazılmış kaligrafik sözcüklerin, Şah Şehriyarı simgelediğini beyaz yazıların ise Şehrazatı simgelediğini belirtmektedir. Çalışmada kavramsal olarak müzikle ve müziğin ilham alındığı hikâye ile içselleştirmek için belirli simgeler kullanılmıştır. Kullanılan kumaş çöl ortamını çağrıştırır; mekanın odacık şekli ise masalların bir odada anlatılmasını simgelerken, gece mavisi renkli boya ise geceyi, siyah yazılar tıpkı senfonideki gibi karanlık ve sert Şehriyarı, beyaz yazılar ise solo kemandaki masal anlatan Şehrazatı, altın yaldız ise senfonide de hissedilen doğu oryantalizmini simgelemektedir. Anlatılan ilk gecenin hikâyesinin kaligrafik olarak yazıldığı çalışmada sadece geceleri masal yazılmıştır. Bunun iki sebebi bulunmaktadır: Hem kavramsal olarak masalların sadece gece anlatılması, hem de gün doğduğunda gün ışığının kumaş yüzeyinden geçerek çalışma yüzeyinin görünmemesi nedeni ile sadece geceleri çalışılmıştır. Senfonide ve masallarda bulunan döngü, araştırmacı tarafından

projeye aktarılmış ve her gece yazılan hikâyede müziğe göre gecenin mavi yazıları, Şehriyarın siyah yazıları, Şehrazatın beyaz yazıları hikaye devamlılığı boyunca üst üste yazılmıştır. Hazırlanan Abstract Kaligrafi Projesi dansçının dışavurumu ile başlayarak çalışma bitene kadar video yöntemiyle kaydedilmiş ve sinematografik bir proje hazırlanmıştır. Projenin tamamı yaklaşık üç ayda tamamlanmıştır.

3.4. Proje Hazırlık Süreci

Projede fikir aşaması sonrasında eskiz çalışmalarına başlanmış ve malzeme denemeleri yapılmıştır. Boya olarak plastik boya, akrilik boya, kumaş boyası ve gıda boyaları kullanılmıştır. Çeşitli ölçülerde fırçalar denenmiş, sünger, trilin, kaşık, ucuna penye kumaş sarılmış fotoblok yüzeyleri, spatulalar vs. pek çok malzeme ile çalışılacak olan yüzey için alternatifler aranmış, kâğıt ve kumaş yüzeylere denemeler yapılmıştır (Bkz. Görsel 3.1, Görsel 3.2, Görsel 3.3).

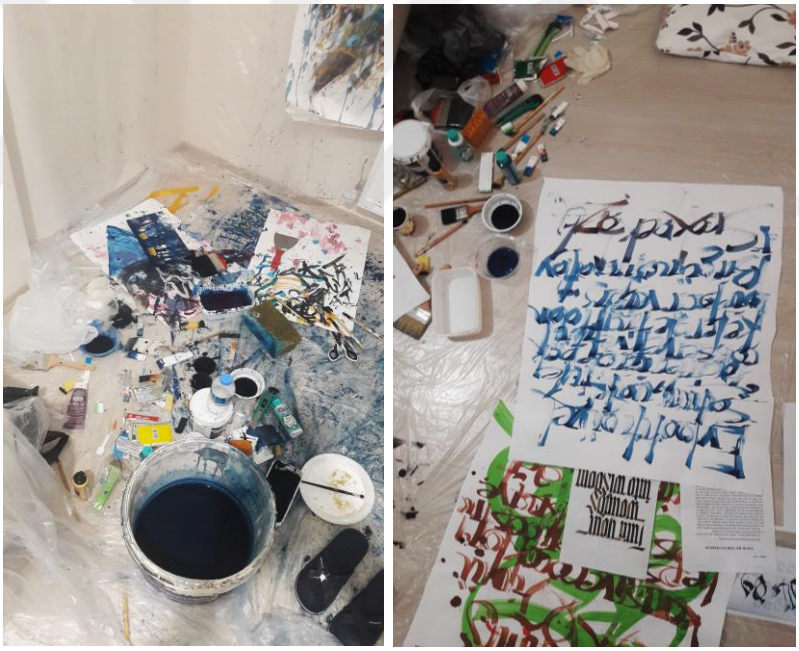

Görsel 3.1. *Malzeme ve teknik denemeleri*

Görsel 3.2. *Kağıt üzerine denemeler ve detay*

Görsel 3.3. *Kumaş üzerine denemeler ve detayları*

Eskiz aşamalarında, boya ve malzeme denemelerinden sonra projede kullanılacak malzemeler seçilmiştir. Boya olarak plastik, akrilik ve gıda boyası kullanılmasına, çalışma yüzeyinin ise kumaş olmasına karar verilmiştir. Kâğıdın tercih edilmeme sebebi ise boyayı emdikten sonra kağıt yüzeyinde buruşmaların meydana gelmesi ve kolay yırtılabilmesinden kaynaklanmaktadır. Seçilen malzemelerden sonra 4 metre genişlikte 2 metre uzunlukta keten kumaş üzerine son bir deneme çalışması daha yapılarak, esas proje için malzeme ve yüzey seçimi tamamlanmıştır (Bkz. Görsel 3.4).

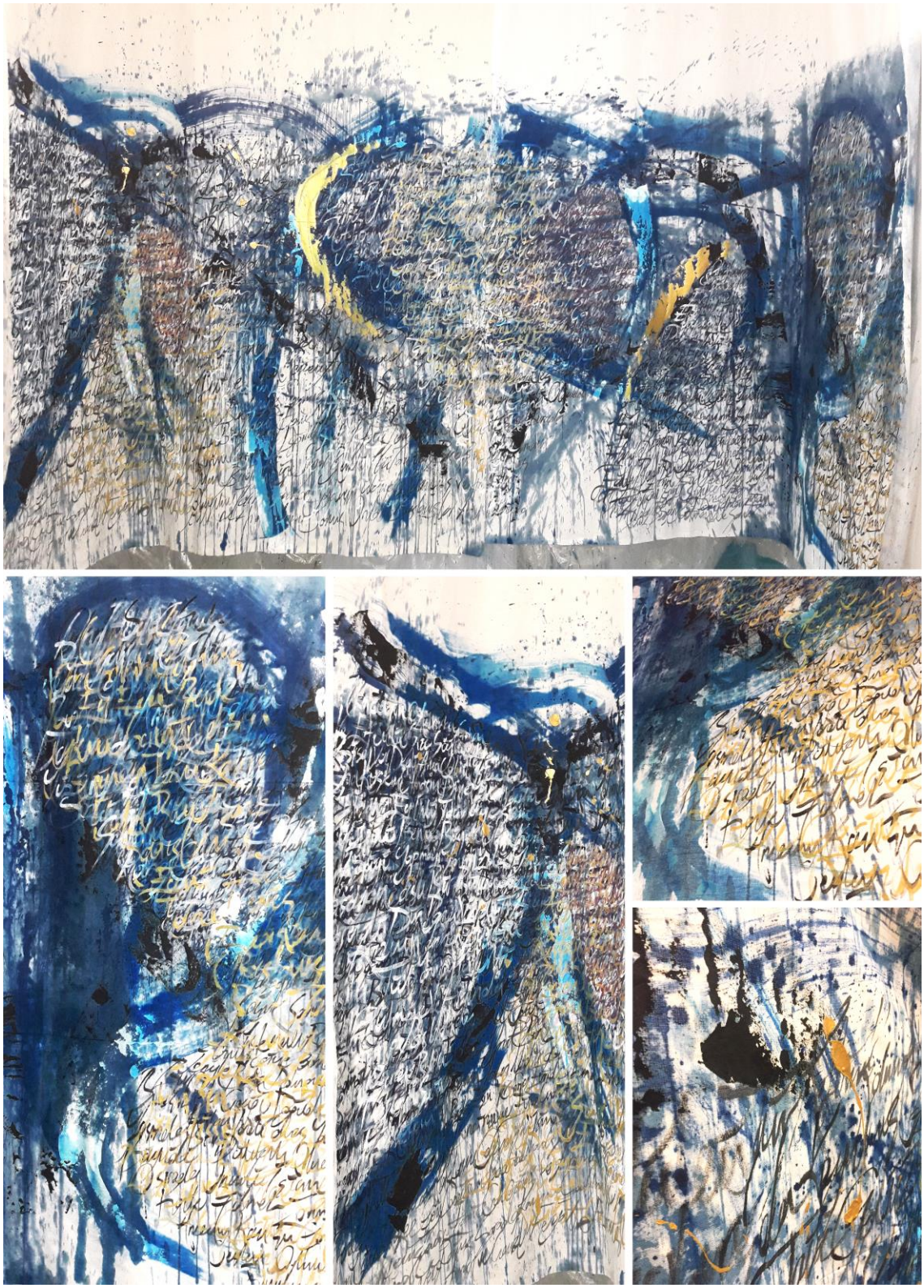

Görsel 3.4. *Kumaş üzerine deneme ve detayları, 4m x 2m,*

Malzeme ve yüzey seçiminden sonra projenin hazırlanacağı mekan belirlenmiş, üç cephe ve zemin için kumaşlar asılarak bir odacık elde edilmesine karar verilmiştir. Dansçı ile görüşülerek Şehrazat Senfonik Süit'inin solo keman ile başlayan 2. Bölüm Ballade: Prens Kalender'in Öyküsü'nden 3 dakika 25 saniyelik bir kısmı, dans için uygun bulunmuştur. Yine dans performansı için dansçının, kullanacağı gece mavisi renk boya ve dans ederken boyayı dansı ile kumaşa aktaracağı iki adet sünger hazırlanmıştır. Dansçı için mekanla bütünleşmesi adına mekana uygun kıyafet diktirilmiştir.

Proje için mekan hazırlanmaya başlanmış, önce 2.80 m x 2.50 m yani 7 m^2 lik alanda kumaşlar asılmıştır. İki adet 800 watt spot ışık mekana göre konumlandırılmıştır. Müzik hazırlanmış, kova kağıtla kaplanarak içerisinde gece mavisi boya ve iki sünger ile mekanın ortasında yerini almıştır. Mekana göre Sonny FHD handycam kamera, iki adet aksiyon kamera, İphone 7 kamerası yerleştirilmiş, çekim için hazır durumda bırakılmıştır (Bkz. Görsel 3.6). Müzik hazırlanmış ve dansçı mekanda yerini aldıktan sonra, müzikle beraber ilk defa boya kullanarak içinden gelen duyguları, vücut - el – ayak hareketlerini gerçekleştirirken süngerler ve boya aracılığı ile kumaşa aktarmıştır. Bu sürecin videosu farklı açılardan çekilmiştir (Bkz. Görsel 3.7).

Görsel 3.5. *Proje çekiminde kullanılan kameralar*

Görsel 3.6. *Proje mekanı, çekim hazırlıkları*

Görsel 3.7. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, proje çekimleri*

Dans performansından sonra araştırmacı hazırlanan mekana girip, senfoni ile hikayeyi kaligrafisine taşıyacak şekilde mekanla bütünleştirerek, her gece hiyakeyi katmanlar halinde yazmaya devam etmiştir. Proje bitiminde, kaligrafi ile yazılan hikaye bitmemiştir; tıpkı bitmeyen Binbir Gece Masalları gibi.

Araştırmacının çalışma süreci de video olarak kaydedilmiştir. Bu abstract çalışmalar, video kurgu ile birleştirilerek tek bir video haline getirilmiş ve çalışılan işin kendisi ile beraber sergi alanında sergilenmiştir.

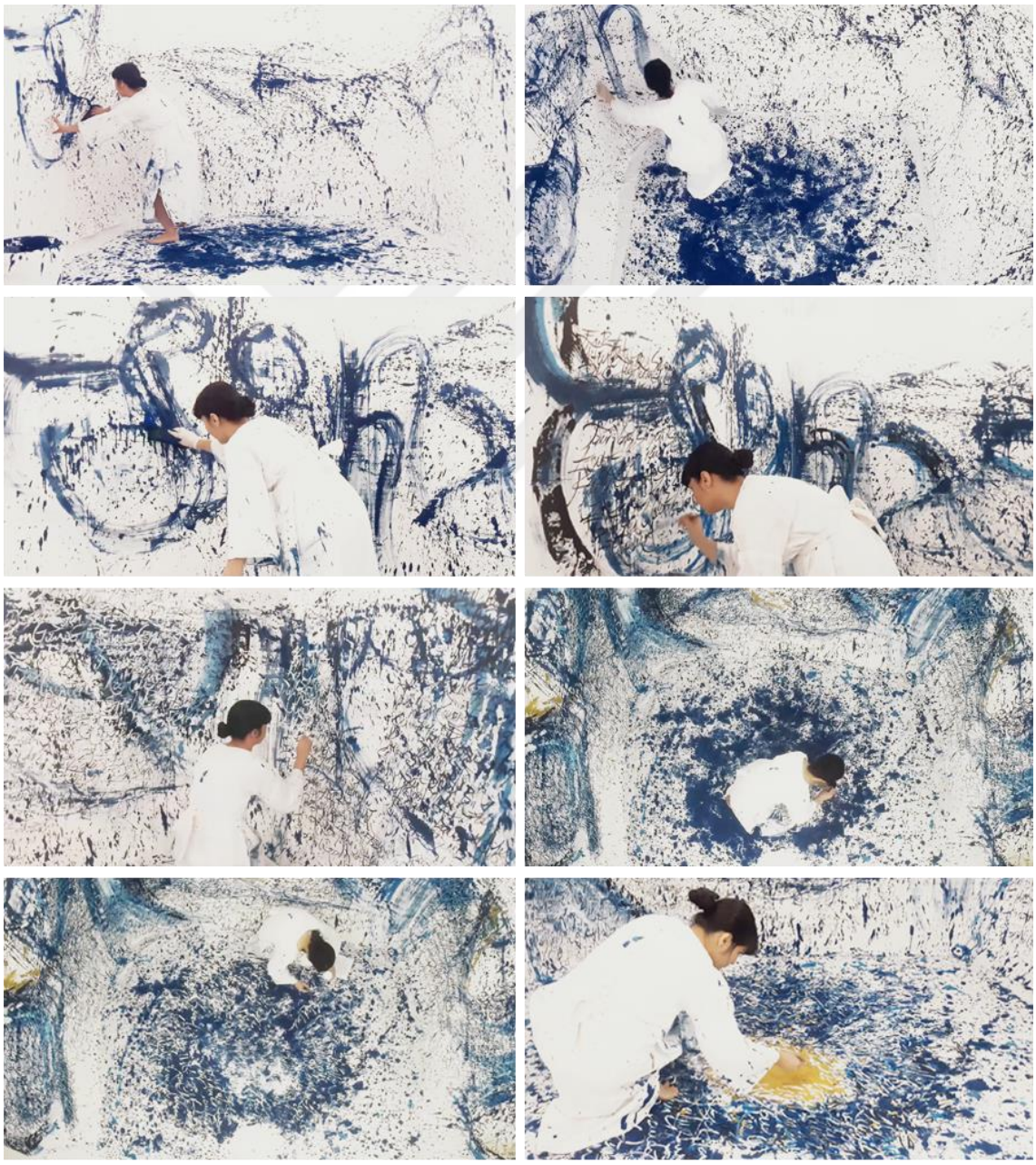

Görsel 3.8. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, proje çekimleri*

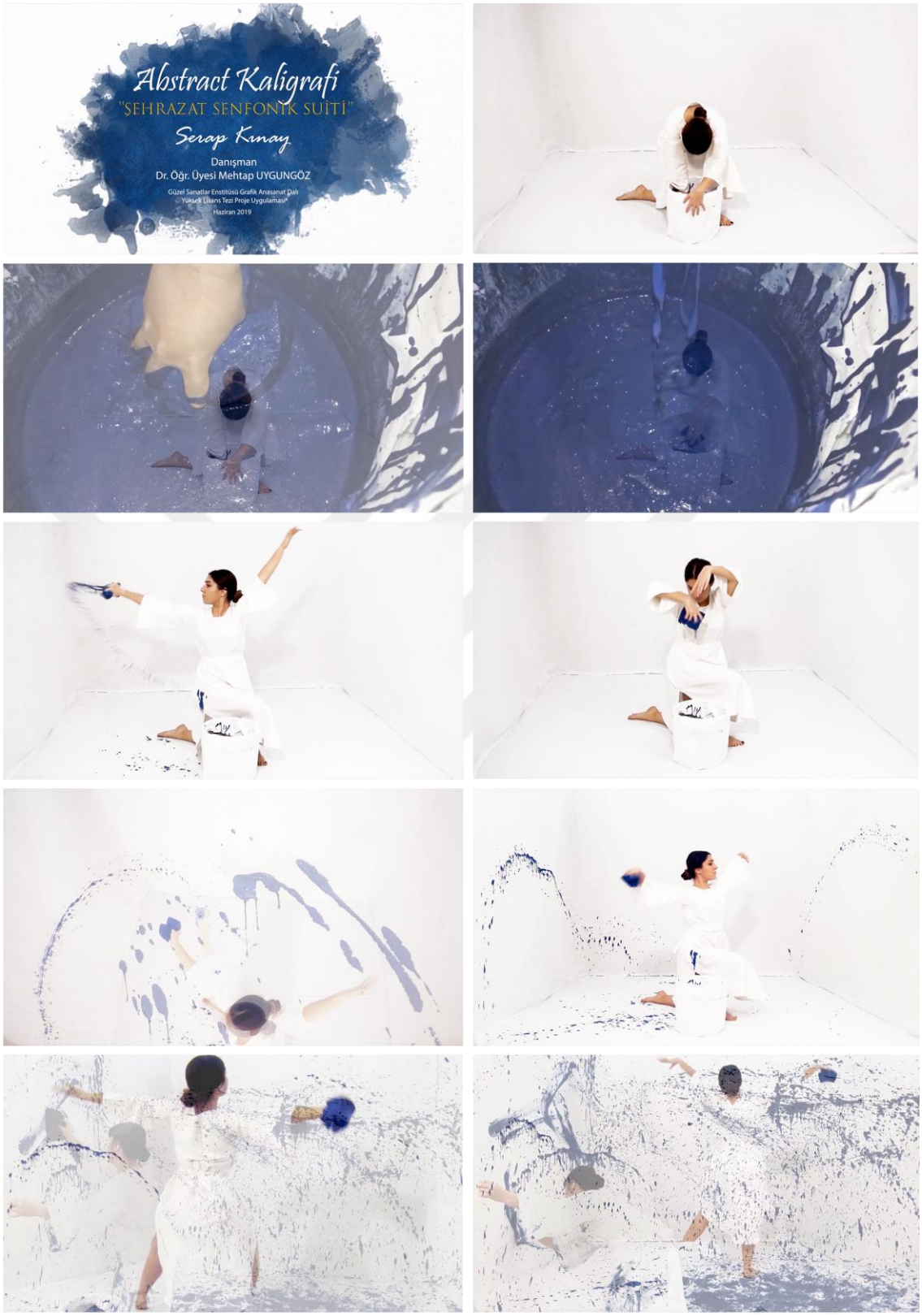

Görsel 3.9. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler*

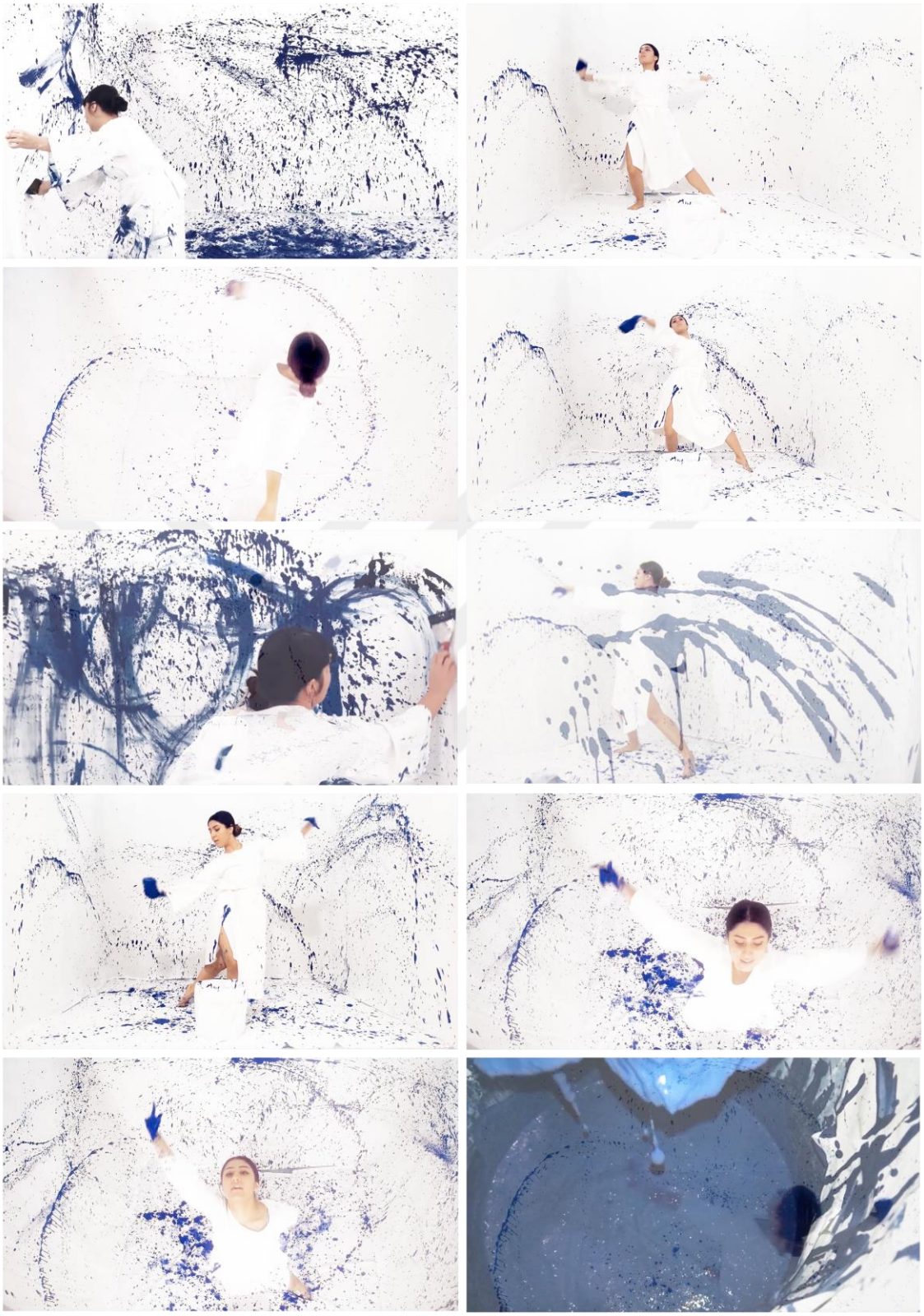

Görsel 3.10. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler*

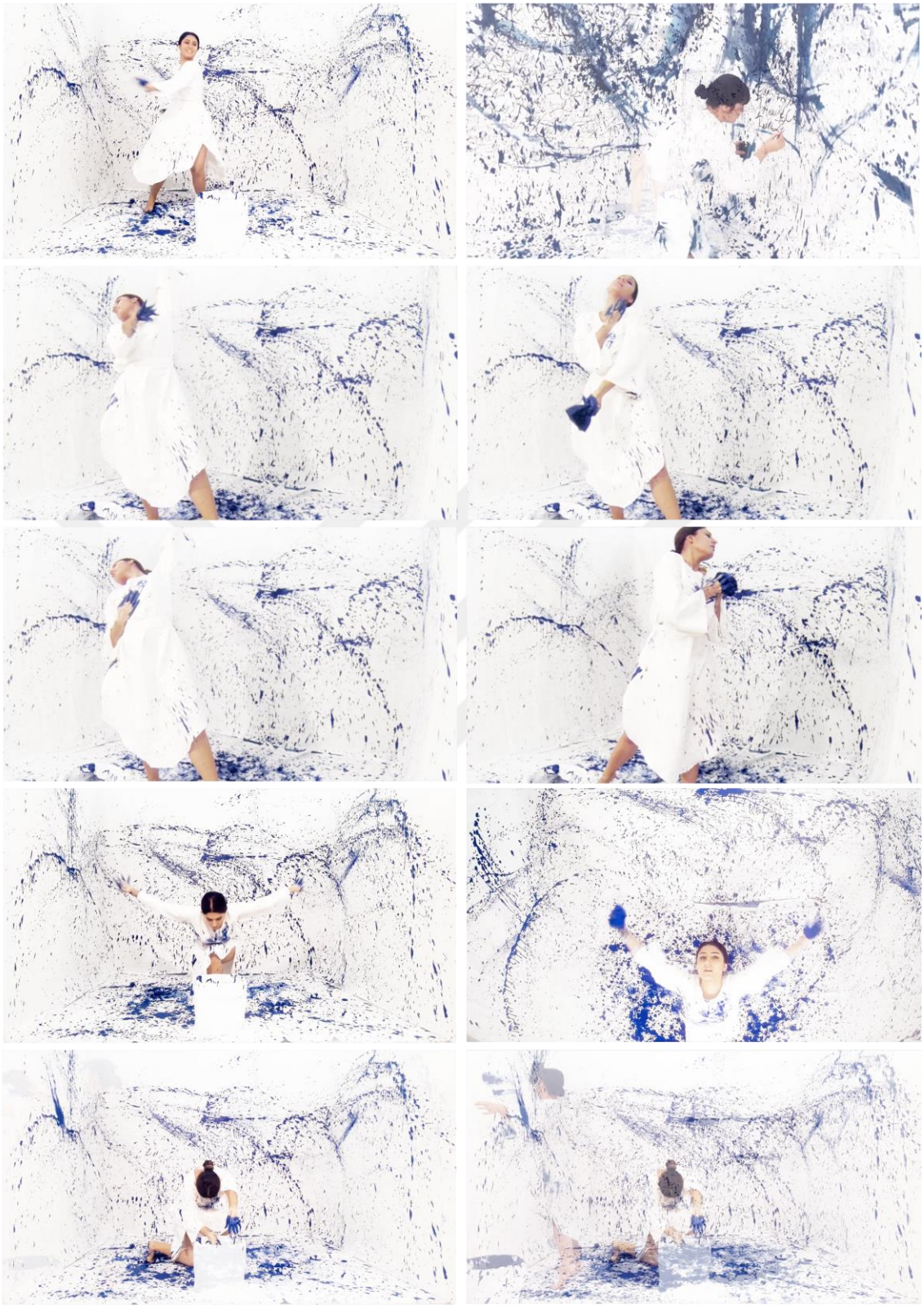

Görsel 3.11. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler*

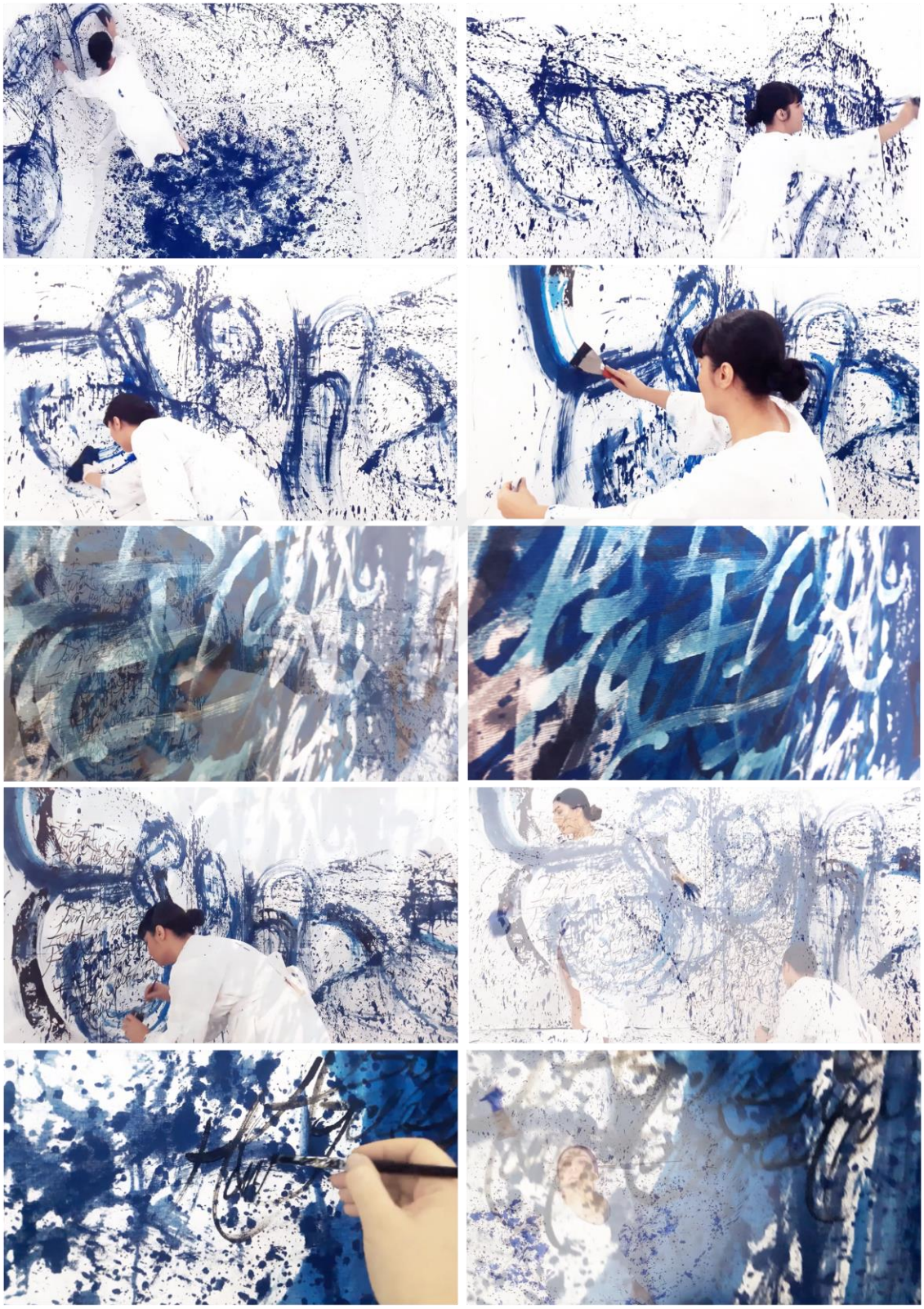

Görsel 3.12. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler*

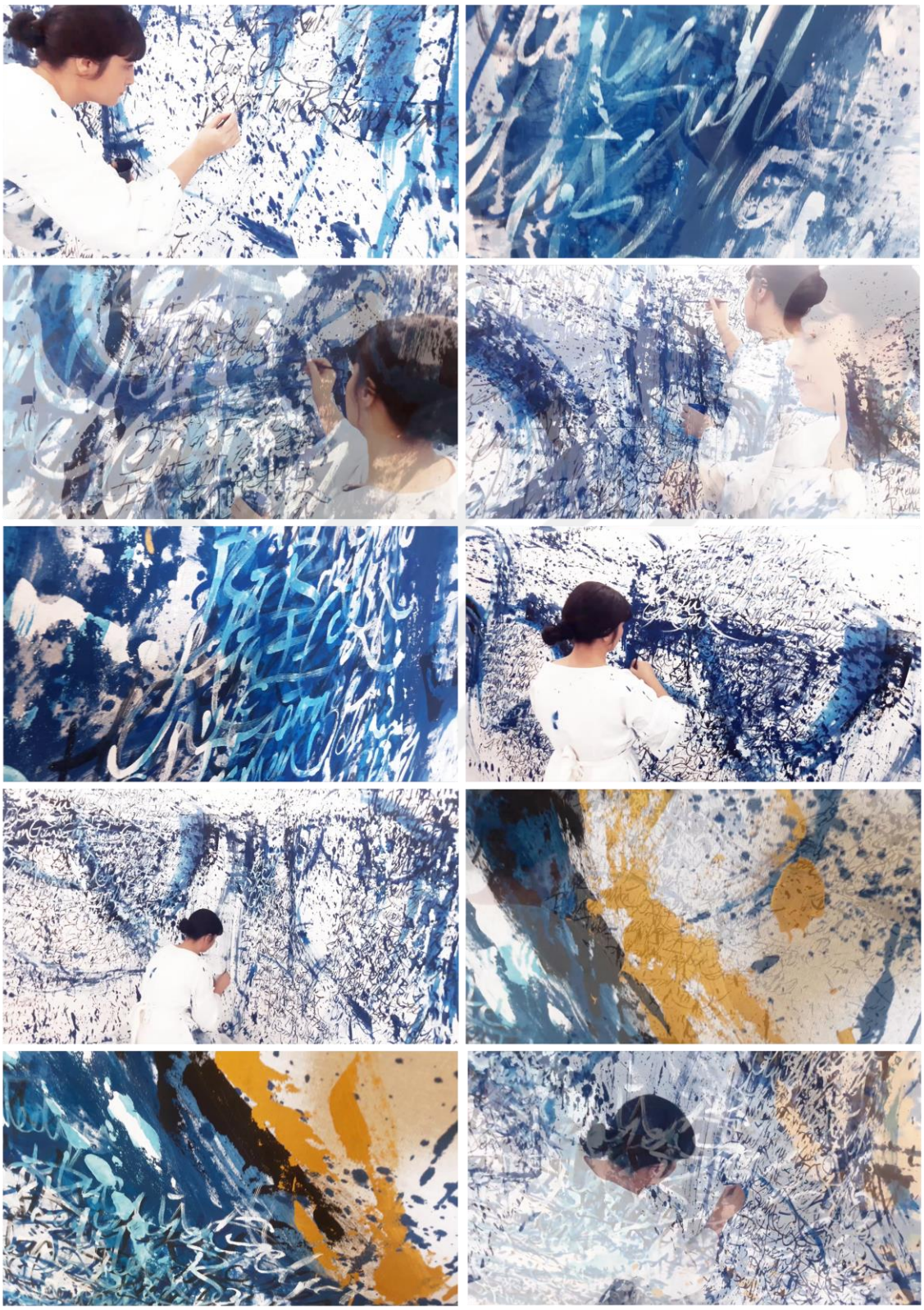

Görsel 3.13. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler*

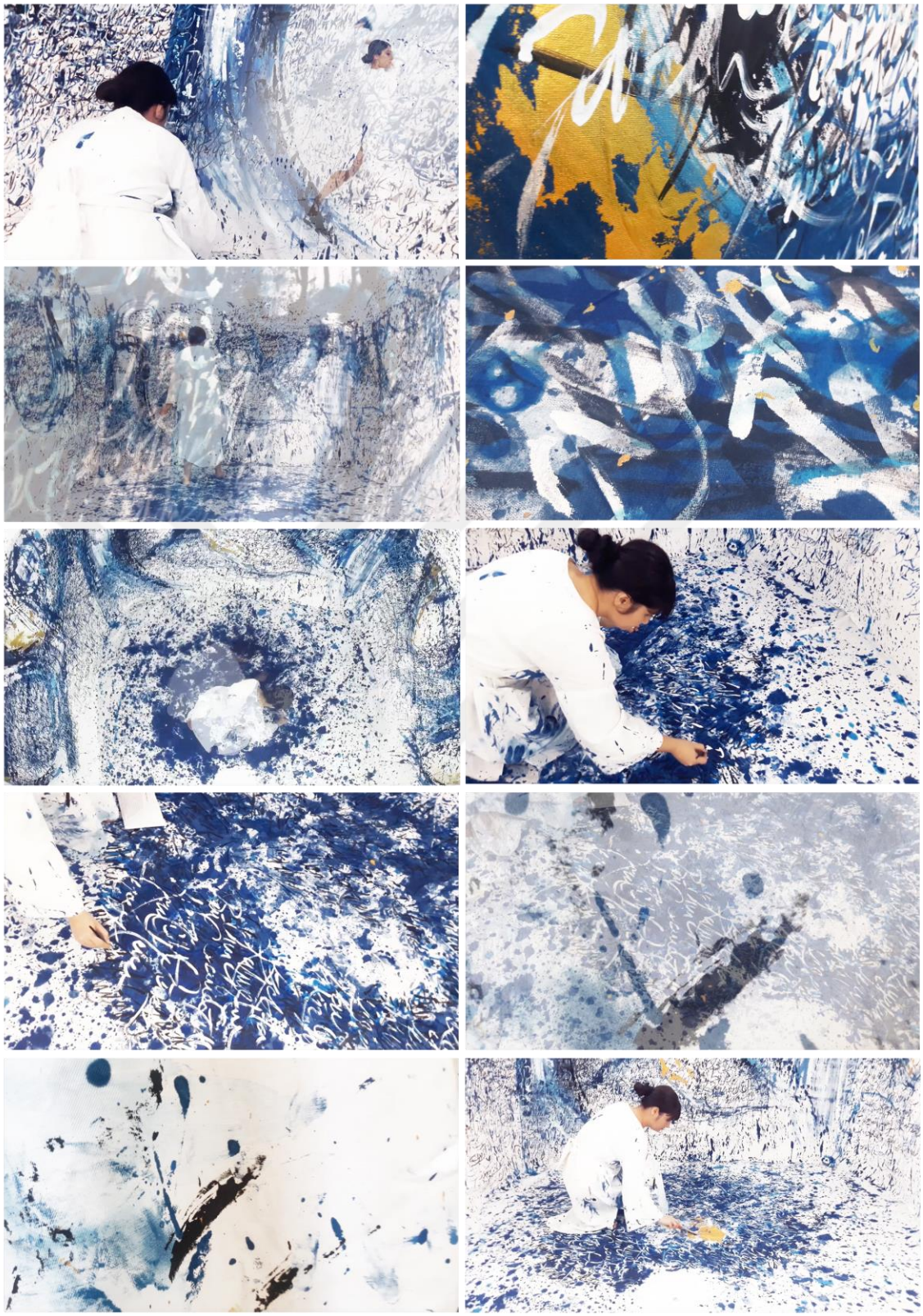

Görsel 3.14. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler*

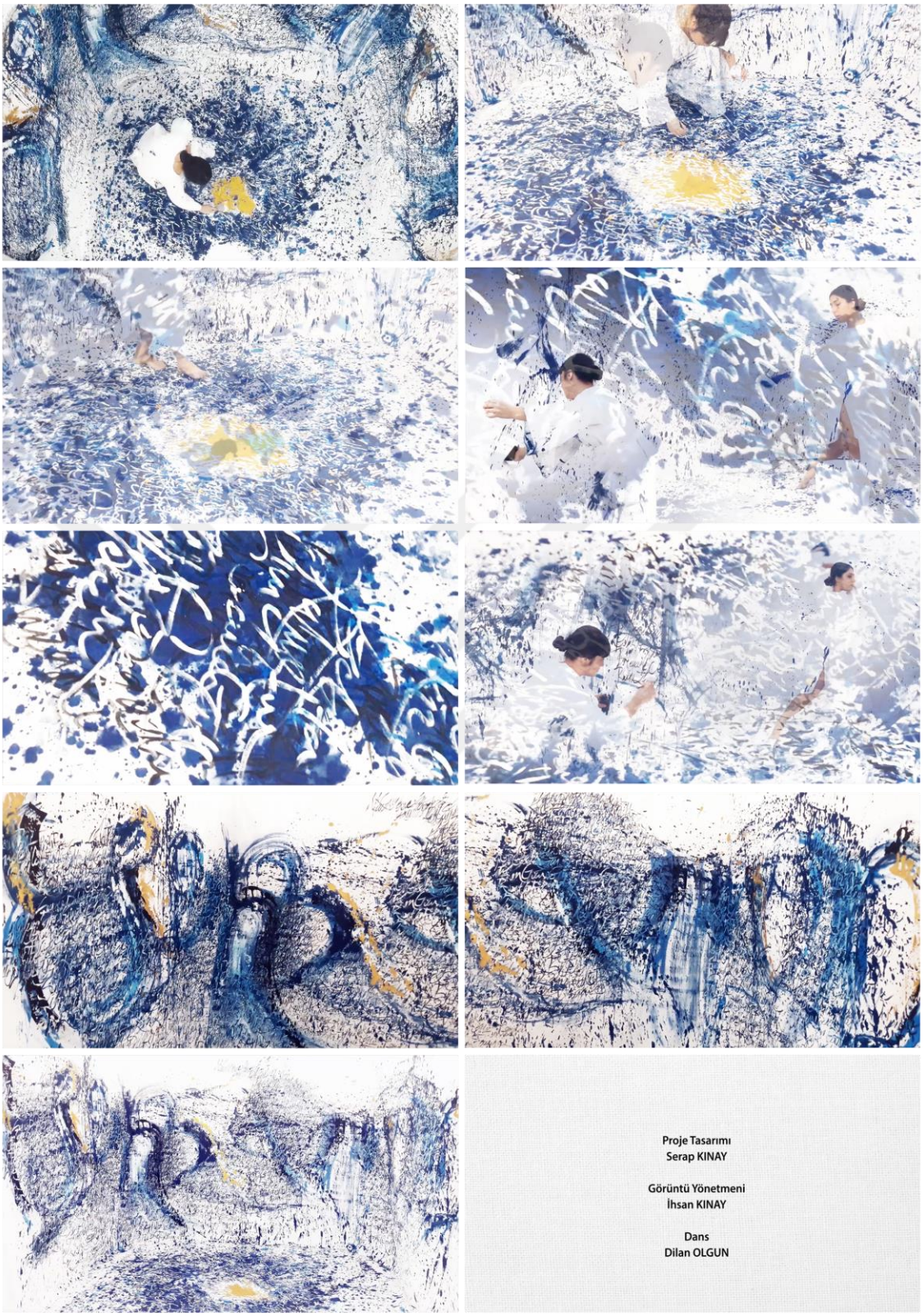

Görsel 3.15. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, video projesinden kareler*

Görsel 3.16. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, proje sergisinden fotoğraflar*

Görsel 3.17. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti proje sergisinden fotoğraflar*

Görsel 3.18. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti proje sergisinden fotoğraflar*

Görsel 3.19. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler*

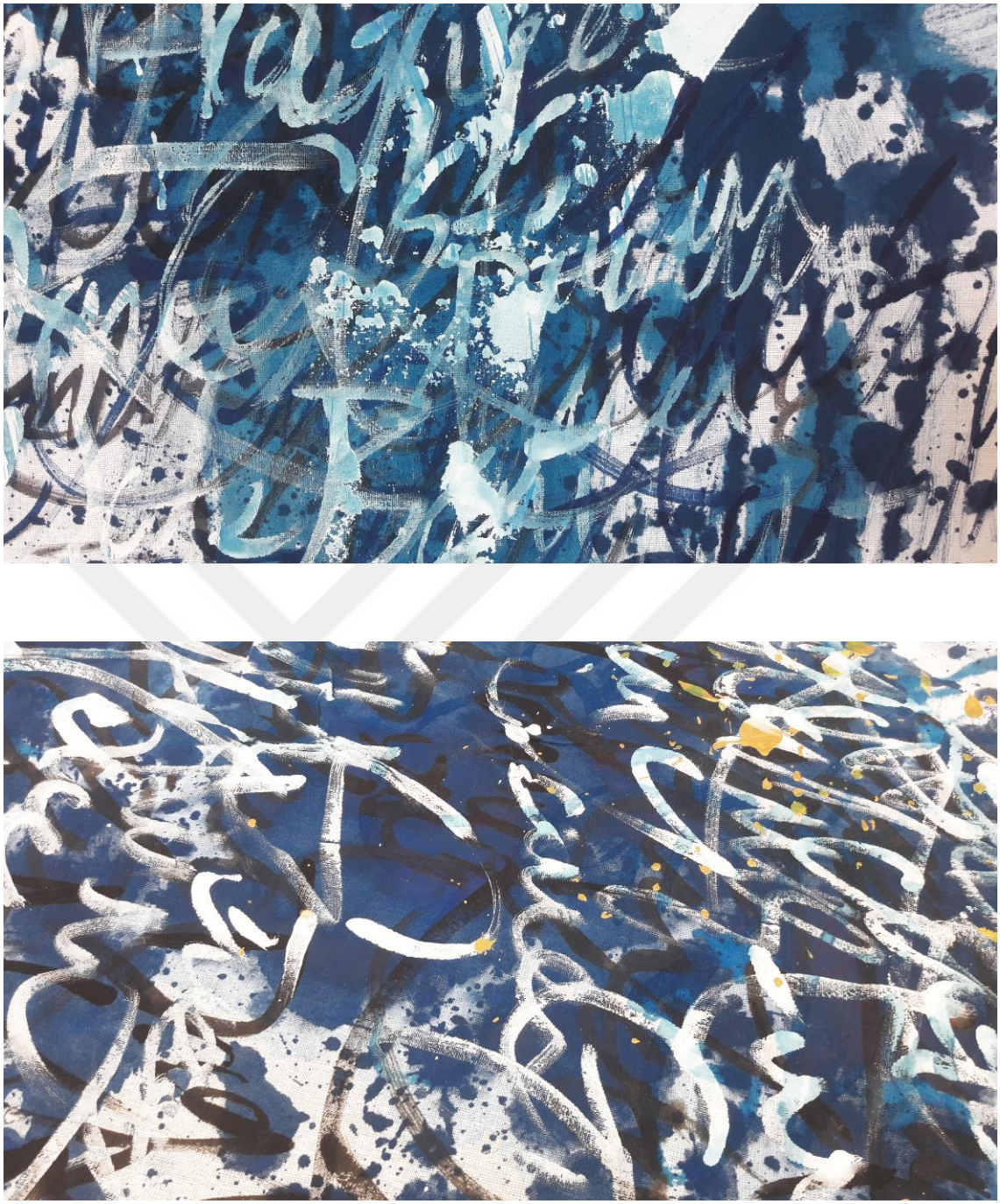

Görsel 3.20. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler*

Görsel 3.21. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler*

Görsel 3.22. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler*

Görsel 3.23. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler*

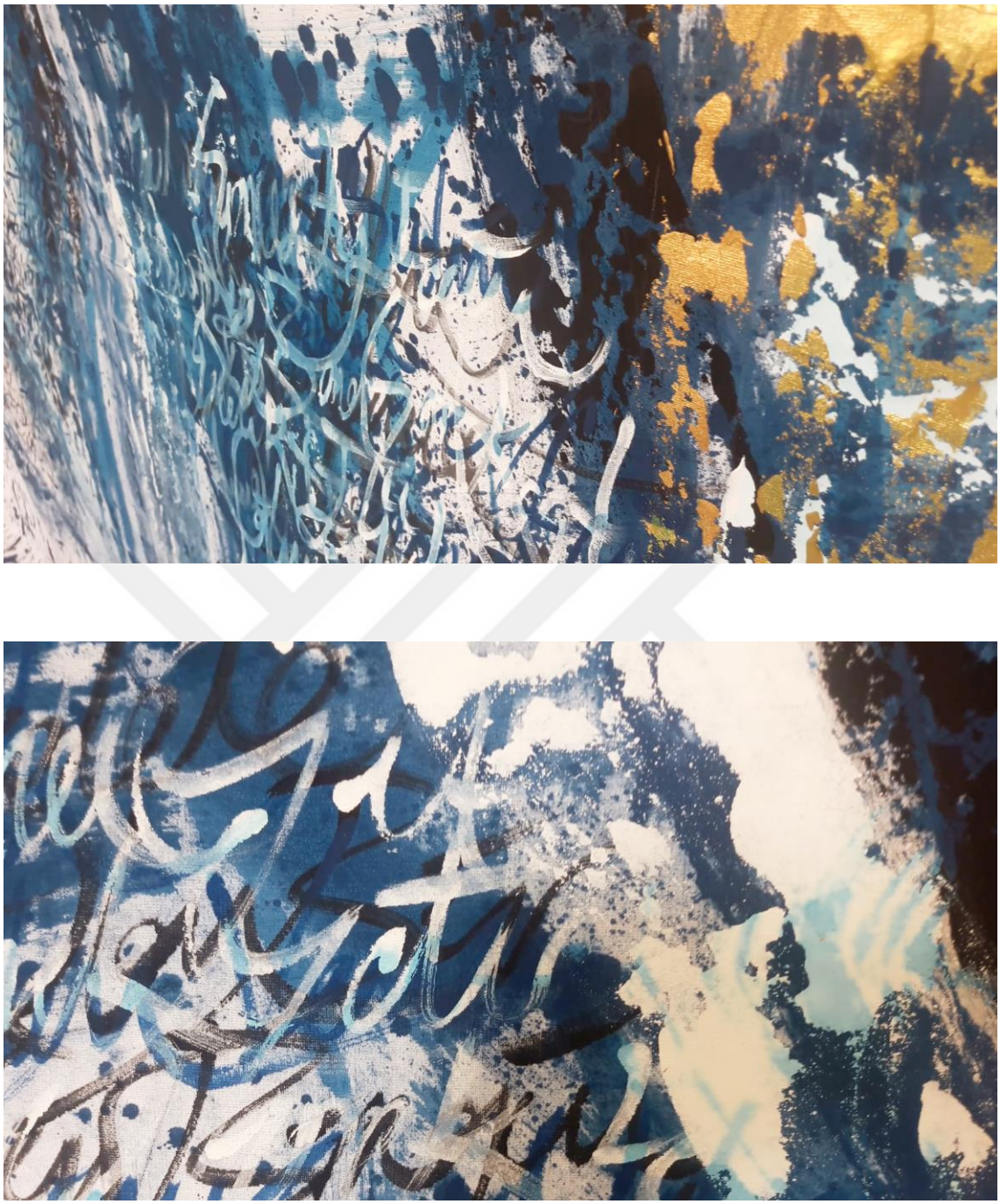

Görsel 3.24. *Abstract Kaligrafi Şehrazat Senfonik Suiti, projeden detay görüntüler*

SONUÇ

Çağdaş Kaligrafi alanında basılı bir kaynak oluşturmak için hazırlanan bu araştırmada, kaligrafinin tarihten, günümüze kadar geçirdiği değişim ve gelişim incelenerek örneklerle açıklanmıştır. Kaligrafinin çağdaş yorumlamalar ile bağımsız bir sanat haline gelip kendi içerisinde tarzlarının oluşmaya başladığı çağımızda, her geçen gün yeni bir yorumla kaligrafi çeşiti ortaya çıkmakta ve kaligrafiye olan ilgi süratle artmaktadır. Ancak bu gelişime rağmen halen ülkemizde kaligrafinin dünya çapında ortaya çıkan tarzları ve yorumlanışları ile ilgili basılı kaynaklar ve akademik çalışmalar sayılıdır. Çağdaş kaligrafi ile ilgili örneklere, sanatçılara ve ortaya çıkan kaligrafi yorumlarına internet üzerinde erişilmektedir. Sanatçı web adreslerinden ya da röportajlardan, dergi yazılarından bilgi alınabilmektedir. Her geçen gün sanatçıların çalışmaları artmakta ve yeni kaligrafi tarzları ortaya çıkmaktadır. Araştırma sürecinde oluşan bu tarzlardan en çok kullanılanları ele alınmıştır. Sanat ve Tasarımı kapsayan tüm alanlarda varlığını gösteren kaligrafi ve Abstract (Soyut) Kaligrafi, Light (Işık) Kaligrafi, Asemic (Asemik) Kaligrafi, Calligraffiti (Kaligrafiti), Diğer Çağdaş Yorumlar olarak adlandırılan tarzların açıklamaları yapılmış, öncü sanatçılarına değinilmiş, bu tarzları kullanan sanatçılar ve çalışmaları örneklendirilerek anlatılmıştır.

Yapılan araştırmada görülmüştür ki kaligrafinin gelişen yüzü modern bir görüntüye bürünmüşse de ortaya çıkan tarzlarda ve bu tarzları kullanan sanatçıların çalışmalarının temelinde geleneksel kaligrafi bulunmaktadır. Çoğu sanatçı kaligrafide temel olarak geleneksel kaligrafiden çıkışlı çağdaş yorumlamalar yapmaktadır. Sanatçılar, kaligrafilerini eski dilleri, el yazması metinleri, kadim uygarlıkların yazılarını, harflerini, geleneksel kaligrafi formlarını araştırıp kendi yaşadıkları çağa göre, erişilmiş olan teknolojiye adapte ederek yorumlamışlardır. Kaligrafiyi çağın teknolojisi ile birleştirerek bilgisayar donanımlı, gerçek zamanlı kaligrafi sistemleri geliştirilmiş ve kaligrafiye yeni bir boyut katılmıştır. Bu teknolojiyi ışık kaligrafisi alanında pek çok sanatçı kullanmaktadır. Sanal gerçeklik uygulamaları ile sanatçılar hayal güçlerinin de ötesinde bir sınırsızlığa erişerek sanal-gerçek algısının sınırlarını zorlayan kaligrafi çalışmaları ortaya çıkarmaya başlamıştır.

Her dakika, dünyanın herhangi bir yerinde çağdaş kaligrafi yorumlamaları ortaya çıkmakta iken teknoloji çağının içine giren kaligrafi sanatının yakın zamanda yapay zekâ

ve diğer ileri teknoloji ürünleri ile sentezlenmesi sonucu ortaya nasıl eserlerin çıkacağı merak konusudur.

Sonuç olarak sanatçılar çağın getirdiği olanaklar ile hem kaligrafi geleneğini devam ettirmiş hem de onu geliştirip çağdaşlaştırarak katkıda bulunmuşlardır. Ülkemizde sanat ve tasarım alanındaki gençlerin ilgi alanına kaligrafiyi farklı boyutları ile sunmak çalışmanın amacı için önemli bir unsur olduğundan, araştırma içinde gösterilen ve anlatılan çalışma tarzları, yapılan uygulama projesi, Abstract Kaligrafi örneği ile farklı yorumlamaların sonunun olmadığının, tüm malzemelerin anlık sonuçlarının neler çıkarabileceğinin kanıtlanmış olduğu düşünülmektedir.

Projenin temel amaçlarından olan özgünlüğü ve deneyselliği bozmamak için projede yer alan dansçıdan içinden geldiği gibi kuralsız dans etmesi istenmiştir. Prova yaptırılmamıştır. İlk defa elinde boya dolu bir sünger ile müzik eşliğinde özgürce dans eden dansçının performansı kayıt altına alınmıştır. Performansta müziğin ritmine göre dansçının spontane firgürler sergilediği görülmüştür. Dansçının müziğin ritmine göre yaptığı yavaş hareketlerinde boyaların küçük alana noktacıklar şeklinde dağıldığı, hızlı hareketlerde ise daha büyük alana sıçramalar şeklinde dağıldığı gözlenmiştir. Dansçının hareketleri ile oluşan soyut lekelerin hareketin hızı ile arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Üç boyutlu düzlemde düşünüldüğünde yavaş hareketteki süngerden sıçrayan çoğu boya damlalar şeklinde duvara değil yerdeki kumaşa düşmüştür.

Bu bağlamda müziğin insan ruhunda oluşturduğu çoşkulu hareket tarzının dansa yansıması kitenik enerjinin artması şeklindedir. Yeteri kadar hareket enerjisi kazanan boya bu sayede duvardaki kumaşa kadar ulaşabilmiştir. Müziğin ritminin arttığı anlarda boya hem daha büyük alanda hem de yerçekiminin aksine ya da yatayda soyut lekeler oluşturabilmiştir. Dansçının, dansın ve müziğin ortaya çıkardığı soyut lekeler araştırmacının kaligrafisi için zemin oluşturmuş. Aynı şekilde araştırmacı da müziğin duygusuna göre kaligrafisini yazarken yavaş ritimde kaligrafisinde yumuşak çekişler ortaya çıkarmış, hızlı ritimde ise sert kaligrafik çekişler ile eserine müziğin ruhunu aktarmıştır. Temlinde kavramsal detaylar barındıran bu projede üç farklı disiplin kaligrafi ile birleştirilmiştir.

Uygulama Projesi olarak yapılan Abstract Kaligrafi örneğinde görüldüğü gibi kaligrafi, sanatın her alanında her açıdan farklı disiplinler ile sentezlenebilir yapıya sahiptir. Projede kaligrafinin senfonik süit, dans ve masal gibi farklı unsurlar ile birleştirilerek tek bir bütün halinde sunulması, gerek farklı disiplinler gerekse kavramsal

çalışmalarda kaligrafinin evrensel özelliğinin etkisini ortaya çıkarmaktadır. Ufku geniş her fikirin kaligrafi ile birleşebileceğinin ve kaligrafi üzerine çalışan veya kaligrafiyi farklı sanat anlayışları ile birleştirerek çalışmak isteyen kişilere yapılan proje ve gösterilen örnek çalışmaların ilham vereceği ümit edilmektedir. Malzeme harf ve yazı olduğu için, gelişen her teknolojik yöntemin kaligrafiye uyumlandırılabileceği düşünülmektedir.

Ülkemizde de Dünya'da olduğu gibi Kaligrafi alanında yeni tarzların oluşması çağdaş yorumlamaların daha fazla yapılması ve bu alanın önünü açacak akademik çalışmaların artması gerekmektedir.

Bu araştırma ile Çağdaş Yorumlarla Kaligrafinin tüm sanat alanları içerisinde yaygınlaşması ve bu alanda daha çok basılı kaynak oluşturulması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, M.Ş. (1999). *Türk Hat Sanatı, Araç Gereç ve Formlar*. İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları.

Acar, M.Ş. (2013). *Osmanlı'dan Bugüne Gözümüzden Kaçanlar.* İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Acar, M.Ş. ve Dirim, Ş. (2018). *Kutsal Emanetlerin Son Seferleri.* İstanbul: Ofset Yapımevi Yayınları.

Aksel, M. (1967). *Türklerde Dini Resimler*. İstanbul: Elif Yayınları.

Alparslan, A. (1999). *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Anonim, (1992). *Binbir Gece Masalları.* (Çev: A.Ş. Onaran). İstanbul: Asa Yayınları.

Artut, K. ve Demir, H. (2004). *Güzel yazı teknikleri ve öğretimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Barrass, G.S. (2002). *The Art of Calligraphy in Modern China*. University of California Press Berkeley and Los Angeles, California Published by arrangement with The British Museum Press.

Becer, E. (1997). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Bilge, İ. (2017). *Nesillerin Hocası, Tasarımcı, Tanık İlhami Turan*. İstanbul: Alternatif Yayıncılık Limited.

Biricik, S.B. (2017). *Rimski-Korsakov'un Şehrazat Adlı Eserindeki Keman Soloları Bağlamında Başkemancının Görevleri.* Konservatoryum Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, s.1-20.

Brown, D. (2017). "*Brown Calligraphy".* Quill Skill Publishing.

Craig, J. (1999). *Designing with Type*. New York: Watson-Guptill Pubns.

Çetinkaya, N. (2011). *Matbaanın Osmanlı Eğitim Tarihindeki Yeri Ve Önemi.* Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Çopur, M.E. (1996). *Yazının tarihsel sürecinden hareketle, tarih, teknik ve diğer sanatlara yansıması ile kaligrafi.* Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Dal, E. (1997). "*Barın, Emin"*. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, Cilt. 1, s. 193.

Donoughue, C. (2009). *Yazının Öyküsü.* (Çev: S. Atlıhan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Encylopedia Of The Arts, Philosophical Library, New York, 1946

Eroğlu, Ö. (1991). *Resmi Yorumlarken*. İstanbul: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Fischer, M. (2010). *Alles über die Kalligrafie*. (Çev: C.L. Cordes). Igling: Michael Fischer GmbH.

Ganiz, S. (2004). *Yazı & Tasarımcıları*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.

Ganiz, S. (2012). *Çizginin Yolculuğu*. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul: Exspres Basımevi.

Gates, D. (1969). *The Evolution of Latin Alphabet*. Watson-Guptill Publishing.

Holme, C.G. (1937). *Lettering Of Today,* The Studio Ltd, London & New York.

Jean, G. (2001). *Yazı insanlığın belleği.* (Çev: N. Başer). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Koru, E. (2015). *Türk Kaligrafi Tarihi Özelinde, Etem Çalışkan.* Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Küçükerman, Ö. (1994). *Güzel Sanatlar Akademisi*. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfının ortak yayını, Cilt. 3, s. 459.

Meggs, P.B. ve Purvis, A.W. (2012). *Meggs' History of Graphic Design.* John Wiley & Sons, Inc. Hoboken, New Jersey.

Meulman, N.S.ve Eeuwens, A. (2010). *Calligraffiti: The Graphic Art of Niels Shoe Meulman.* Berlin: From Here to Fame Pub.

Meulman, N.S.ve Eeuwens, A. (2012). *Niels Shoe Meulman: Painter.* Berlin: From Here to Fame Pub.

Okur, Ç. (2003). *Deneysel Tipografinin Görsel İletişime Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Opera Gallery. (2016). *Pokras Lampas Calligrafuturism Chapter 1.0*. Dubai.

Önder, H. (2015). *Modern Algıda Kaligrafi.* Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Seed, E. (2014). *El Seed Lost Walls - A Calligraffiti Journey Through Tunisia*. Malta: From Here to Fame Pub.

Selamet, S. (2012). *Türk Hat Sanatı, Harf Devrimi Ve Tipografi Üzerine Bir Değerlendirme*. Sobider Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 39, s.171-183.

Selamet, S. (2015). *Grafik Tasarım Ve Tipografide Gotik Yazılar*. Sobider Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 5, s.1-15.

Selener, N. (1983). *Yeni Harflerin Öğrenilebilmesi*. Milliyet Gazetesi, s.10.

Tan, E.T. (2003). *Fonetik alfabenin bulunuşundan matbaanın icadına kadar olan süreçte elyazısı (cursives) gelişimi ve çağdaş tipografiye katkıları*. Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 8, s.306

Taşçı, A. (1978*). Türk Yazma Eserlerde Grafik Düzen ve Çağdaş Kitap Grafiği*. Sanatta Yeterlilik Tezi. İstanbul. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi.

Topdemir, H.G. (2002). *İbrahim Müteferrika ve Türk Matbaacılığı.* Ankara: Kültür Başkanlığı Yayınları.

Tur, S. (2011). *Sâmi Diller Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası, Sayı 14, s.151.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, c.16. S.427. *"hat" maddesi.*

Uygungöz, M. (1995). *Soyut Resim Ve Tipografik Yaklaşımlar.* Sanatta Yeterlilik Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Uygungöz. M. (2002). *Cumhuriyet Dönemi Türk Kaligrafisi*. Türkler Ansiklopedisi, Cilt: 18, s.513-521. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Uygungöz, M. (2008). *İç ve Dış Mekânda Yazı "Türk Yazı Tarihine Bakış"*. Anadolu Sanat, Sayı: 19, s.185.

Uygungöz, M. (2010). *Cam ve Kaligrafi Buluşması.* Camgeran 2010 Sempozyum Bildiri Kitabı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları s.89-92.

Uygungöz, M. (Konuşmacı). (2019). Röportaj. Eskişehir: Mehtap Uygungöz Atölyesi.

Yada, S. (1947). *Yazı Sanatı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Yiğit, Ö. (2007). *Modern Sanatta İslam Hat Sanatı Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

İNTERNET KAYNAKLARI

http-1: http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calhist.htm (ErişimTarihi:08.04.2019)

http-2: http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calsixd.htm (Erişim Tarihi: 08.04.2019)

http-3: http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7caltang.htm (Erişim Tarihi: 08.04.2019)

http-4: http://depts.washington.edu/chinaciv/callig/7calindv.htm (Erişim Tarihi: 08.04.2019)

http-5: https://www.historyofvisualcommunication.com/06-the-masters-of-type (Erişim Tarihi: 16.04.2019)

http-6: https://ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=749 (Erişim Tarihi:31.07.2018)

http-7: https://www.tolgagirgin.art/about?lang=tr (Erişim Tarihi:18.04.2019)

http-8: http://calligraphy-expo.com/en/participants/Massimo_Polello/contemporary-calligraphy-in-italy (Erişim tarihi: 20.12.2017)

http-9: http://tsdl.me/abstract-calligraphy/ (Erişim tarihi: 27.11.2017)

http-10: http://www.ideelart.com/module/csblog/post/388-1-calligraphy.html (Erişim tarihi: 27.11.2017)

http-11: http://www.globalartdaily.com/abstractcalligraphy.html (Erişim tarihi: 20.12.2017)

http-12: https://www.guggenheim.org/arts-curriculum/topic/abstract-art-calligraphy-and-metaphysics (Erişim tarihi: 20.12.2017)

http-13: https://www.heimart.com/biography.html (Erişim tarihi: 25.01.2018)

http-14: http://matos.art.free.fr/bio.html (Erişim tarihi: 26.01.2018)

http-15: http://matos.art.free.fr/sketch.html (Erişim tarihi: 26.01.2018)

http-16: https://onedio.com/haber/isik-bukucu-550877 (Erişim tarihi: 04.02.2018)

http-17: https://www.fastcodesign.com/3049076/calligraphy-and-choreography-merge-in-these-magical-light-paintings (Erişim tarihi: 04.02.2018)

http-18: https://www.quora.com/How-does-light-calligraphy-work (Erişim tarihi: 04.02.2018)

http-19: http://kaalam.fr/#!/http://kaalam.fr/biography/ (Erişim tarihi: 04.02.2018)

http-20: http://www.thisiscolossal.com/2015/07/stunning-light-calligraphy-by kaalam/ (Erişim tarihi: 04.02.2018)

http-21: https://www.designboom.com/art/kaalam-light-calligraphy/ (Erişim tarihi: 04.02.2018)

http-22: https://www.thephoblographer.com/2015/07/21/these-light-calligraphy-long-exposure-photos-will-amaze-you/ (Erişim tarihi: 04.02.2018)

http-23: https://hypebeast.com/2015/7/artist-julien-breton-paints-light-calligraphy-around-the-world (Erişim tarihi: 04.02.2018)

http-24: https://yaledailynews.com/blog/2016/10/07/karim-jabbaris-lightcalligraphy/ (Erişim tarihi: 05.02.2018)

http-25: http://www.rgallery.sa.com/en/index.php/karim-jabbari/ (Erişim tarihi: 05.02.2018)

http-26: http://www.alartemag.be/en/en-art/light-calligraphist-jz-aamir-makes-the-names-of-allah-glow/ (Erişim tarihi: 06.02.2018)

http-27: https://www.thenational.ae/arts-culture/the-illuminating-experiences-of-uae-artists-who-paint-with-light-1.3554 (Erişim tarihi: 06.02.2018)

http-28: http://www.jzaamir.com/ (Erişim tarihi: 06.02.2018)

http-29: http://www.calligraphywriting.org/introduction-to-asemic-writing/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)

http-30: https://davidjetre.wordpress.com/2015/06/20/more-asemic-writing/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)

http-31: http://www.asemic.net/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)

http-32: http://cargocollective.com/biennale_of_abstract_calligraphy/luigi-aperto (Erişim tarihi: 10.02.2018)

http-33: https://www.asymptotejournal.com/visual/michael-jacobson-on-asemic writing/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)

http-34: http://lemonhound.com/2014/06/13/alex-porco-in-conversation-with-kerri pullo-loopholes-to-avoid-dying/ (Erişim tarihi: 10.02.2018)

http-35: https://www.scribd.com/document/244478785/Kerri-Pullo-SELECTED ASEMICS (Erişim tarihi: 10.02.2018)

http-36: https://www.artforum.com/diary/id=60248 (Erişim tarihi: 10.02.2018)

http-37: http://www.chambersfineart.com/artists/wang-dongling/biography1 (Erişim tarihi: 11.02.2018)

http-38: http://asemics.com/index2.html (Erişim tarihi: 11.02.2018)

http-39: http://www.calligraffiti.nl/what-is-calligraffiti.html (Erişim tarihi: 19.01.2018)

http-40: http://www.calligraffiti.nl/interviews.html (Erişim tarihi: 17.02.2018)

http-41: http://www.calligraffiti.nl/10years.html (Erişim tarihi: 17.02.2018)

http-42: http://www.calligraffiti.nl/who-is-shoe.html (Erişim tarihi: 17.02.2018)

http-43: http://www.saidokins.com/2004/06/said-dokins-mexico-1983.html (Erişim tarihi: 18.02.2018)

http-44: https://issuu.com/saiddokins/docs/portafolio_said_dokins_2016-calligr (Erişim tarihi: 18.02.2018)

http-45: https://qz.com/364038/calligraffiti/ (Erişim tarihi: 25.02.2018)

http-46: https://theculturetrip.com/africa/tunisia/articles/tunisia-s-first-calligraffiti artist-el-seed-politics-power-and-paint/ (Erişim tarihi: 25.02.2018)

http-47: http://www.fluorodigital.com/2015/03/interview-with-el-seed/ (Erişim tarihi: 25.02.2018)

http-48: http://quillskill.com/frameset/frameset_BrownCallig.html (Erişim tarihi: 25.03.2018)

http-49: http://www.yeniakit.com.tr/haber/dunyaca-unlu-kaligrafi-ustasi-denis brown gsada-210606.html (Erişim tarihi: 25.03.2018)

http-50: http://portfolio.dccoi.ie/craft-maker/denis-brown/ (Erişim tarihi: 25.03.2018)

http-51: https://www.fendi.com/us/fisfor/categories/faces/meet-pokras-lampas (Erişim tarihi: 23.04.2018)

http-52: https://www.fineprintart.com/art/calligrafuturism-by-pokras-lampas (Erişim tarihi: 23.04.2018)

http-53: https://www.rbth.com/arts/327597-cyrillic-script-pokras-lampas (Erişim tarihi: 23.04.2018)

http-54: http://www.pokraslampas.com/ (Erişim tarihi: 23.04.2018)

http-55: http://kaligrafitipografi.anadolu.edu.tr/portfolio/gregpapagrigoriou/?lang=tr (Erişim tarihi: 18.05.2018)

http-56: http://graffuturism.com/2011/05/09/gregpapagrigoriou/ (Erişim tarihi: 18.05.2018)

http-57: http://st8mnt.com/greg-papagrigorious-calligraffiti/ (Erişim tarihi: 18.05.2018)

http-58: http://blaqk2.tumblr.com/about (Erişim tarihi: 18.05.2018)

http-59: https://collabcubed.com/2014/01/13/blaqk-greg-papagrigoriou-simek/ (Erişim tarihi: 18.05.2018)

http-60: http://ilgorgo.com/blaqk-for-traffic-design-festival-2015/
(Erişim tarihi: 18.05.2018)

http-61: http://ilgorgo.com/blaqk-a-new-awesome-mural/
(Erişim tarihi: 18.05.2018)

http-62: http://ilgorgo.com/blaqk-new-mural-in-abandoned-factory-in-greece/
(Erişim tarihi: 18.05.2018)

http-63: http://ministryoftype.co.uk/words/article/greg_papagrigoriou
(Erişim tarihi: 18.05.2018)

http-64: https://www.behance.net/simek (Erişim tarihi: 30.08.2018)

http-65: https://simekone.tumblr.com/about (Erişim tarihi: 30.08.2018)

EKLER

EK-1

Birinci Gece

TACİR İLE İFRİTİN ÖYKÜSÜ

Şehrazat söze başlayarak şunları anlatmış:

Ey bahtı güzel şahım, vaktiyle tacirler içinde, pek çok serveti ve tüm ülkelerde ticari ilişkileri olan bir tacir varmış.

Bir gün, atına atlayıp işinin gerektirdiği bir yere gitmek üzere yola çıkmış. Sıcak pek fazla olduğundan, bir ağacın altında oturmuş; elini azık torbasına sokarak oradan birkaç lokmalık yemek ve hurma çıkarmış; hurmaları yiyip bitirince çekirdeklerini ileriye fırlat mış; ama birdenbire önünde uzun boylu bir ifrit belirmiş ve kılıcını sıyırarak tacire yaklaşmış ve haykırmış; "Ayağa kalk, çocuğumu öldürdüğün gibi ben de seni öldüreceğim!" demiş. Tacir, ona "Ben senin çocuğunu nasıl öldürebilirim?" diye sorunca ifrit, "Hurmaları yiyince çekirdeklerini fırlattın. Çekirdekler oğlumun göğsüne çarptı; onu yaraladı ve hemen oracıkta öldü" demiş. Bunun üzerine tacir ifrite, "Bil ki ey yüce ifrit! Ben inanç sahibi bîr insanım, yalan nedir bilmem ve de çok zenginimdir; çocuklarım ve bîr de eşim var. Sonra, evimde bana emanet edilmiş mallar bulunuyor. Bana izin ver, evime gidip bende hakkı olanların hesaplarını göreyim; bunları tamamlayınca yıl sonunda sana geri dönerim. İşte sana işim bitince geri döneceğimi vaat ve yemin ediyorum. O zaman bana istediğini ya pabilirsin. Allah bu söylediklerimin tanığıdır" demiş. Ecinni ona güvenmiş ve tacirin ayrılmasına izin vermiş. Tacir ülkesine geri dönmüş; tüm bağlantılarından kurtulmuş, herkese hak ettiğini vermiş, sonra da karısına ve çocuklarına başına gelenleri anlatmış; ana-babası, karısı ve çocukları hepsi birden ağlamaya başlamışlar. Sonra da tacir vasiyetnamesini hazırlamış; o yılın sonuna kadar yakınlarıyla birlikte yaşamış; bu sürenin sonunda yola çıkmaya karar vermiş; kefenini koltuğunun altına sıkıştırarak ya kınlarına, komşularına veda etmiş, burnunun dikine yola koyulmuş. O zaman yakınları ona ağlayıp çırpınmış, matem haykırışları koparmışlar. Tacire gelince, yoluna devam etmiş; ve söz konusu olan bahçeye girmiş; o gün yeni yılın ilk günüymüş; oturup kötü bahtına ağlarken, yanında boynu zincirli bir ceylan sürükleyerek bir şeyh çıkagelmiş; taciri selamlamış ve ona mutlu bir yaşam diledikten sonra, "Ecinnilerin barındığı bu yerde tek başına oturmanın sebebi ne dir?" diye sormuş. Bunun üzerine tacir ifritle olan serüvenini ve burada oturmasının nedenini ona anlatmış. Ceylanın sahibi şeyh,

bu na çok şaşırmış ve "Vallahi! Senin inancın büyük bir inançmış. Öy kün de öylesine olağanüstü ki, iğneyle gözün iç köşesine yazılsa, dü şünceye saygı duyanlar için üzerinde durulmaya değer bir konu olurdu!" demiş. Sonra onun yanına oturup "Vallahi, ey kardeşim, ifritle serüveninin sonunu görmedikçe yanından ayrılmayacağım" demiş; ve gerçekten oturup onunla konuşmaya başlamış; ve onu, derin bir üzüntüye ve fırtınalı düşüncelere kapılarak korku ve dehşetten bayılacak gibi görmüş. Ceylanın sahibi onunla oturup dururken, birdenbire siyah renkli iki tazıyla ikinci bir şeyh çıkagelmiş; yaklaşıp ikisini de selamamış ve onlara, ecinni uğrağı olan bu yerde ne yaptıklarım sormuş. Bunun üzerine ona öyküyü baştan sona anlatmışlar. Ancak o da yanlarına henüz oturmuşken yedeğinde doru renkte bir katır bulunan üçüncü bir şeyh onlara doğru gelmiş. Selam verip bu yerde oturmalarının nedenini sormuş. Onlar da başından sonuna kadar öyküyü anlatmışlar. Ama anlatılanı burada tekrarlamanın hiç yararı yok. Tam o sırada bir toz çevrintisi yükselmiş ve çayırın ortasına doğru şiddetli bir fırtına esmiş. Sonra, toz dağılmış ve elinde iyice bilenmiş bir kılıçla söz konusu olan ecinni ortaya çıkmış. Gözleri kıvılcım saçarak onlara yaklaşmış ve aralanndan taciri çekip alarak ona "Gel" demiş; "Gel ki, sen benim yaşantımın soluğu, yüreğimin ateşi çocuğumu nasıl öldürdüysen, ben de seni öylesine öldüreyim!' Bunun üzerine tacir ağlayıp yakınmaya başlamış; üç şeyh de onunla birlikte ağlayıp inlemeye ve hıçkırmaya başlamışlar. Ceylanın sahibi ilk şeyh, sonunda yüreklenerek ecinninin elleri ne sarılmış; "Ey ecinni, ey ecinni padişahlarının başı ve başlarının tacı! Sana bu ceylanla olan serüvenimi anlatır ve sen bundan etkilenirsen, karşılığında, beni bu tacirin kanının üçte birini bağışlayarak ödüllendirir misin?" diye sormuş. Ecinni, "Evet, hiç kuşkun olmasın, sayın şeyh! Bana öyküyü anlatır, ben de onu olağanüstü bulursam, tacirin kanının üçte birini bağışlarım" demiş.

BİRİNCİ ŞEYHİN ÖYKÜSÜ

Birinci şeyh şunları anlatmış:

Bil ki ey yüce ifrit, şu gördüğün ceylan, benim amcanım kızıydı; ve benim etim, kanım gibiydi. Onunla daha pek gençken evlendim ve birlikte otuz yıl yaşadık. Allah ondan çocuk sahibi olmamı istemedi. Bunun üzerine bir cariye edindim. Allah'ın lütfuyla bana dolunay kadar güzel bir oğlan çocuğu doğurdu; hoş gözleri, birleşik kaşları ve kusursuz bîr yapısı vardı. Yavaş yavaş on beş yaşında bir delikanlı oluncaya kadar büyüdü. O sırada önemli bir iş için uzak bir kente gitmek zorunda kaldım. Amcamın kızı,

şurada gördüğünüz ceylan, çocukluğundan beri büyücülüğe ve sihir sanatına kendini kaptırmış imiş; sihirbazlık bilgisiyle, oğlumu buzağıya, annesi olan cariyeyi de ineğe dönüştürmüş; sonra da bunları çobanımızın bakımına terk etmiş.

Ben, uzun bir süre geçtikten sonra geziden döndüm. Oğlum dan ve annesinden haber sordum; amcamın kızı bana, "Cariye öldü; oğlun kaçtı; nereye gittiğini bilmiyorum" dedi.

Bütün bir yılı, yüreğimin acısıyla, gözüm yaşlı geçirdim. O yılın kurban bayramı gelince, çobandan, bana semiz bir inek ayırmasını söyledim; bana iyice semiz bir inek getirdi ama bu, şu ceylanın büyülediği cariyemdi yenlerimi kıvırdım, giysimin eteklerini topladım ve bıçak elde, ineği kurban etmeye hazırlandım. Birden bire bu inek inlemeye ve alabildiğine gözyaşları dökmeye başladı. Bunu görünce duraksadım; onu kurban etmesini çobandan istedim. İsteğimi yerine getirdi; sonra da derisini yüzdü. Ama onda ne et ne de yağ bulduk; sadece deri ve kemikten oluşmuştu, O vakit, bunu kurban ettiğime pişman oldum; ama pişmanlık neyime yarayacaktı? Bunun üzerine onu çobana verdim ve dedim ki, "Bana iyice yağlanmış bir buzağı getir!" O da bana büyüyle buzağı haline getirilmiş oğlumu getirdi. Bu buzağı beni görünce ipini kopardı, bana doğru koştu; ayaklarımın ucunda iniltilerle, gözyaşlarıyla yuvarlandı. Ona acıdım, çobana, "Bana bir inek getir, bunu bırak!" dedim.

İkinci Gece Gelince

Dünyazat, ablası Şehrazat'a "Ablacığım, senden rica ediyorum, tacir ile ecinni öyküsünün sonunu anlat!" demiş. Şehrazat da, "Tüm kalbimle ve gereken saygıyla! Ancak şah yine bana izin verirse" diyerek yanıt vermiş. Şah ona "Konuşabilirsin!" deyince; Söze başlamış; Ey bahtı yüce şah! Ey adaletli hükümdar! Tacir buzağının ağladığını görünce, yüreği acımayla dolmuş ve çobana, "Bu buzağıyı sürüye kat!" demiş.

Ecinni bu garip öyküye çok şaşırmış; sonra ceylanın sahibi şeyh, sözünü sürdürmüş:

Ey ecinni şahların efendisi! Bütün bunlar olup biterken amcamın kızı, orada durup bakıyor: ve "Bu buzağı kurban edilmeliydi; çünkü tam yağlanmış!" diyordu. Ama ben, acıdığımdan ötürü, karar veremiyordum; çobana onu götürmesini söyledim; o da buzağıyı alıp gitti. İkinci gün, otururken, çoban yanıma geldi ve bana, "Efendim, size sevineceğiniz bir şey söyleyeceğim; ama ödülümü isterim" dedi. Ona, "Kuşkun olmasın!" diye yanıt verdim. Çoban, 'Ey ünlü tacir" diye sözünü sürdürdü; "Benim büyücü olan bir kızım var. Büyü yapmayı yanımızda yaşayan yaşlı bir kadından öğrendi. Dün bana verdiğiniz

buzağıyla birlikte kızımın yanına gittim. Kızım, onu görür görmez, başını tül yazmayla örttü ve gülmeye ve sonra da ağlamaya başladı; ve de bana, 'Baba, benim değerim senin gözünde bu denli düşük mü ki, benim yanıma yabancı erkeklerin girmesine izin veriyorsun?' dedi, Ona "Hani nerede bu yabancılar?' dedim; 'Sonra neden ilkin güldün, sonra da ağladın?' diye sordum. Bana, 'Yanındaki bu buzağı, efendimiz tacirin oğludur; ama büyülenmiş. Onu öz anası ile birlikte böyle büyüleyen de üvey anasıdır. Kendisini buzağı kılığında görünce dayanamayıp güldüm; ve de ağlıyorsam, nedeni buzağının annesinin, babası tarafından kurban edilmesindendir' dedi. Kızımın bu sözlerini duyunca çok şaşırdım. Sonra size haber getirmek için sabahın gelişini sabırsızlıkla bekledim."

Şeyh, sözünü Ey kudretli ecinni, diye sürdürmüş. Çobanın bu sözlerini duyunca, onun ile birlikte acele evden çıktım; şarap içmeden sarhoş olmuş gibiydim; çocuğumu görmek düşüncesi, mutluluğu ve neşesi o denli yoğundu! Çobanın evine ulaşınca, genç kız bana "Hoş geldin!" dedi ve elimi öptü; sonra buzağı yanıma geldi ve ayaklarımın önünde yuvarlandı. Çobanın kızına, "Bu buzağı hakkında anlattıkların doğru mu?" diye sordum. Kız da: "Evet, kuşkusuz efendim, bu senin oğlun, yüreğinin alevidir" dedi. Ona, "Ey nazik ve yardımsever genç kız" dedim; "Oğlumu kurtarırsan, sana babanın elinin altındaki tüm mal ve hayvanları veririm!" Bu sözlerime güldü ve bana: "Efendim bu vereceklerini ancak iki koşulla kabul edebilirim" dedi: "İlki oğlunla evlenirsem; ve ikincisi de istediğimi büyüleyip hapsetmeme izin verirsen: Yoksa karının hayınlıklarına karşı koymanın sonucunu alamam!"

Çobanın kızının sözlerini duyunca, ey kudretli ecinni, ona "Olur!" dedim; "Ve dediğim gibi babanın elinin altında bulunan zenginlikler de senin olacak! Amcamın kızına gelince, onun yaşamını istediğin gibi ele alabilirsin!" dedim.

Bu sözlerimi duyunca kız eline bir bakır leğen aldı; onu suyla doldurdu ve su üstüne büyülü sözcükler okudu. Sonra bunu, "Eğer Allah seni buzağı yarattıysa eşkalini değiştirmeden buzağı olarak kal! Ama büyülenmişsen, Yüce Tanrı'nın izniyle ilk yaratıldığın hale dön!" diyerek buzağının yüzüne serpti.

Bunu söyler söylemez, buzağı kıpırdamaya ve silkinmeye başladı ve yeniden insan kılığına döndü. Ona, "Allah'a şükürler olsun!" dedim; "Söyle bana amcamın kızı sana ve anana ne yaptı?" Ve o da bana başlarına ne geldiyse hepsini anlattı. Bunun üzerine, "Oğlum" dedim; "Bahta hükmeden Allah, senin kurtulman ve haklarını elde etmen için birini görevlendirmiş."

Bundan sonra, ey iyi yürekli ecinni, oğlumu çobanın kızıyla evlendirdim; o da büyücülük bilgisiyle amcamın kızını büyüledi; onu şurada gördüğünüz ceylan kılığına soktu; ve ben buralardan geçerken şu taciri gördüm; ne yaptığım sordum; ondan başına geleni öğrendim. Başına daha neler gelebileceğini merak ederek birlikte bekledim; benim öyküm bu kadar, demiş. Bunu duyan ecinni, "Bu öykü yeterince şaşırtıcı, İstenen kanın üçte birini bağışladım" diyerek haykırmış.

O anda iki tazının sahibi ikinci şeyh ilerlemiş ve demiş ki:

İKİNCİ ŞEYHİN ÖYKÜSÜ

Bil ki, ey ecinni, şahların efendisi, bu iki köpek benim kardeşlerimdi babamız ölünce, bize miras olarak üç bin dinar bıraktı. Ben, hisseme düşenle, alışverişe koyulduğum bir dükkân açtım. Kardeşlerimden biri ticaret yapmak üzere geziye çıktı; kervanlara katılarak bir sene kadar bizden uzakta kaldı. Döndüğü zaman elinde avcunda hiçbir şey kalmamıştı. Ona dedim ki, "Kardeşim, ben bu gezi ye çıkmamanı salık vermiştim sana." Ağlamaya başladı ve: "Karde şim" dedi; "Kudretli ve yüce olan Tanrı, bunun böyle olmasını istedi. Artık sözlerin bana hiçbir yararı yok; çünkü hiçbir varlığım kalmadı." Bunun üzerine onu dükkâna götürdüm; sonra da hamama gittik; onu en iyi cinsten bir esvapla donattım. Sonra da oturup birlikte yemek yedik. Ona, "Kardeşim, sana kazancımın geçen yıldan bu yıla hesabım çıkarayım ve sermayeye dokunmaksızın, bu kazancı seninle paylaşalım!" dedim. Hesaplanınca o yıl bin dinar kâr sağla dığımı gördüm. Kudretli ve Yüce Tanrı'ya hamdettim; en yoğun neşeyle keyiflendim. Sonra kazancı iki eşit parçaya bölerek kardeşimle paylaştım.

Ama, kardeşlerim, yeniden ayrılmayı kararlaştırdılar; benim de onlarla birlikte gitmemi istiyorlardı. Ancak ben bunu asla kabul etmedim ve onlara, "Geziye çıkmakla sanki ne kazandınız da, beni size öykünmeye zorluyorsunuz" deyince bana sitem ettiler; ancak sonuç alamadılar; çünkü onlara uymadım. Böylece, her birimiz kendi dükkânlarımızda bütün bir yıl alışverişle uğraştık. "Fakat onlar yeni den bana gezi önerisinde bulundular; ben yine onlara uymadım. Bu böyle tam altı yıl sürdü. Sonunda kentten ayrılmak bakımından onlara uymak durumunda kaldım ve onlara, "Kardeşlerim elimizde kalan parayı sayalım!" dedim; saydık ve tüm paramızın altı bin dinar olduğunu gördük. Bunun üzerine kendilerine, "Bunun yarısını top rağa gömelim! Başımıza bir felaket gelirse, kullanabilmek için. Her birimiz ticaret yapmak üzere biner dinar alalım!" dedim; "Allah görüşünü bağışlasın!" dediler. Bunun üzerine parayı aldım; iki eşit parçaya

böldüm. Üç bin dinarı gömdüm; geri kalan üç bin dinarı aramızda eşit olarak dağıttım: her birimize biner dinar düşecek şekil de... Sonra her birimiz çeşitli mallar satın alarak bir gemi kiralayıp tüm mallarımızı içine taşıttık ve yola koyulduk.

Yolculuk tam bir ay sürdü; bu sürenin sonunda bir kente ulaşıp burada mallarımızı sattık. Her bir dinara karşılık on dinar kâr sağladık. Sonra bu kentten ayrıldık, denizin kıyısına ulaştığımızda, orada eski ve yıpranmış giysiler içinde bir kadın gördük. Kadın benim yanıma yaklaştı elimi öperek, "Efendim, yardım edip beni kurtarır mısınız? Ben size elbet bunun karşılığım öderim" dedi. "Kuşkusuz yardım edip seni kurtarırım. Ama karşılığım ödemek zorunda olduğunu düşünme!" dedim. Bana, "Öyleyse benimle evlenin! Beni kendi ülkenize götürün! Size tüm varlığımı adayayım! Bunu benden esirgemeyin! Ben minnettarlığın ve iyiliğin ne olduğunu bilenlerdenim. Benim fakir görünüşüm den de utanmayın!" dedi. Bu sözleri duyunca, ona taa içimden bir acıma duydum; zira kudretli ve Yüce Tanrı'nın iradesine karşı durmak mümkün değildir. Onu yanıma aldım; zengin elbiseler giydirdim ve gemide altına şahane halılar serdim. Ona tam ve yürekten; ve de incelikli bir karşılamada bulunmamdan sonra yola koyulduk, Yüreğim onu büyük bir aşkla sevdi; ve o andan itibaren gece ve gündüz hiç yanımdan ayırmadım; kardeşlerimin arasında, sadece ben, onunla ilgileniyordum. Bu yüzden kardeşlerim beni kıskandılar; benim zenginliğime ve mallarımın üstün niteliğime de imreniyor lardı; bende olan her şeye aç gözlülükle bakıyorlar; benim ölümü mü ve paramı ele geçirmeyi düşünüyorlardı: Çünkü, Şeytan davranışlarını, onlara en güzel renkler içinde gösteriyordu. Bir gün karımın yanında uyurken, bize yaklaşıp ikimizi de alarak denize attılar; karım suda uyandı; bir çırpıda değişip ifriteye dönüştü. Beni omzuna aldı ve bîr adaya götürüp bıraktı. Sonra bütün gece gözden kayboldu; sabahleyin dönüp bana, "Beni tanımadın mı? Senin karınım, ben. Yüce Tanrı'nın izniyle seni ölümden kurtarıp buraya getirdim. Çünkü, bil ki ben bir ecinniyeyim. Gördüğüm andan beri gönlüm sevdi; sadece Allah böyle istediği için; ve ben Allah'a ve koruyup kutsadığı Peygamberine inanırım. Fukarakılığın da senin yanına geldiğim halde, yine de benimle evlenmek istedin. O zaman, ben de karşılık olarak, seni sudan çıkarıp ölümden kurtardım. Kardeşlerine gelince, onlara çok kızdım; kuşkusuz onları öldürmem gerek!" dedi.

Bu sözleri duyunca, çok şaşırdım; yaptığına teşekkür ettim; ve ona "Kardeşlerimin yok edilmesine gelince, gerçekten buna gerek yok!" dedim. Sonra ona, başından sonuna kadar, kardeşlerimle aramızda olup bitenleri anlattım. Sözlerimi duyunca, bana 'Ben bu gece onların yanına uçacağım ve gemilerini batıracağım. Ölüp gitsinler!" dedi. Ona,

"Allah aşkına, sakın bunu yapma! Zira atasözü, 'Ey layık olmayan kimseye yardım eden! Bil ki, suçlu, işlediği suçuyla zaten yeterince cezalandırılmıştır' der. Sonra, ne de olsa onlar benim kardeşlerimdir" dedim. Bana, "Mutlaka onları öldürmem gerek!" dedi. Boşuna hoşgörüsüne sığındım. Sonra beni omuzlarına aldı, uçtu ve evimin taraçasına bıraktı. Evimin kapılarını açtım; üç bin dinarı sakladıkları yerden çıkardım ve gerekli iş ve adet hükmündeki hatır ziyaretlerini yaptıktan sonra dükkânımı açtım; yeniden mal satın aldım. Akşam olunca dükkânımı kapadım; eve dönünce bir köşeye bağlanmış bu iki köpeği gördüm. Beni görünce, ayağa kalkıp ağlamaya, giysilerime sürtünmeye başladılar; o anda karım koşarak geldi ve, "Bunlar senin kardeşlerin!" dedi. Ona, "Ama kim bunları bu hale sokmuş?" diye sordum, "Ben! Büyü alanında benden daha bilgili olan kız kardeşime rica ettim; o da bunları on sene geçmeden kurtulmamak üzere, bu hale soktu" dedi. "İşte ey kudretli ecinni, bundan dolayı buraya geldim; artık on sene dolduğu için baldızımı bulup onlan kurtarmasını dileyeceğim. Buraya ulaştığımda şu iyi yürekli genci gördüm; serüvenini öğrendim; onunla aranızda olup biteceği görmeden de bir yere gitmek istemedim. Benim öyküm de böyle!" deyip sözünü bitirmiş.

Ecinni, "Bu gerçekten şaşırtıcı bir öykü; cinayeti karşılayacak cezanın üçte birini daha affediyorum" demiş.

Bunu izleyerek katırın sahibi olan üçüncü şeyh öne çıkmış ve ecinniye, "Ben sana bu ikisininkinden de harika bir öykü anlatacağım" demiş; "Sen de bana, karşılığında, cinayetin geri kalan kan bedelini bağışlayacaksın!" Ecinni, peki, öyle olsun!" diye yanıt ver miş.

Ve üçüncü şeyh anlatmaya başlamış:

ÜÇÜNCÜ ŞEYHİN ÖYKÜSÜ

Ey Sultan, ey ecinniler başı! Bu katır benim karımdı. Bir zamanlar yolculuğa çıkmış, ondan tam bir yıl uzakta kalmıştım; işlerimi bitirince bir gece, ansızın onun yanına döndüm ve onu yatağın halı örtüsü üzerinde bir zenci köle ile yatarken buldum; orada ikisi konuşuyor, kırıtıyor, gülüyor, öpüşüyor ve şakalaşarak birbirini azdırıyorlardı. Beni görür görmez, karım hemen ayağa kalkıp bir testi suyla üzerime saldırdı; bu testiye bazı sözcükler mırıldandı ve suyu üzerime serpti; bana da, "Kendine özgü kılıktan çık, köpek kılığına gir!" dedi. Ben hemencecik bir köpek oldum; beni evden kovdu; çıktım, uzun süre sokaklarda süründükten sonra bir kasap dükkânına ulaştım. Dükkâna yaklaşıp oradaki kemik parçalarını yemeye başladım. Dükkân sahibi beni fark etti ve alıp evine

götürdü. Kasabın kızı beni görünce, hemencecik yüzünü örttü ve babasına, "Böyle mi yapılır? Birlikte bir erkek getiriyor ve eve sokuyorsun!" dedi. Babası, "Hani nerede bu erkek?" diye sorunca; "Bu köpek bir insanoğludur. Onu bir kadın büyülemiş. Ben onu kurtarma gücüne sahibim" diye yanıt verdi. Bu sözleri duyunca, babası, "Öyleyse Allah aşkına onu kurtar kızım!" dedi. Kız eline bir testi su aldı; üzerine birkaç sözcük mırıldandıktan sonra birkaç damlasını üs tüme serpti; ve "Bu kılıktan çık, ilk haline dön!" dedi. Hemen eski halime döndüm; ve genç kızın elini öptüm; ona, "Şimdi senden, beni büyüleyen karımı büyülemeni diliyorum" dedim. Bunun üzerine bana bir miktar su verdi ve "Karını uyur vaziyette bulursan, onu bu suyla ıslat! İstediğin kılığa girecektir" dedi. Gerçekten, onu uyurken buldum ve üzerine su serperken, "Bu kılıktan çık, katır şekline gir!" dedim. Hemen o an katıra dönüştü. Ecinni katıra dönerek, "Doğru mu bu anlattıkları?" diye sormuş. Katır, başım öne doğru sallayıp, hal diliyle, "Ah evet! Ah evet! Çok doğru!" demek istemiş, bu öykü ecinniyi zevk ve heyecanla titretmiş ve ihtiyara kanın geri kalan üçte birini bağış olarak sunmuş.

Tam o sırada, Şehrazat günün doğmakta olduğunu görerek, ve rilen izni aşmak istemediğinden yavaşça susmuş. Bunun üzerine kız- kardeşi Dünyazat, "Ablacığım, sözlerin ne kadar tatlı, zarif ve güzel! Ve de kulağa ne kadar hoş geliyor!" demiş. Şehrazat, "Ama şah beni bağışlar yine hayatta kalırsam, gelecek gece anlatacaklarımın yanın da hiç kalır" yanıtını vermiş. Şah, kendi kendine "Doğru, öykünün şaşırtıcı sonunu öğrenmeden onu öldürmeyeceğim"demiş.

Ve Üçüncü Gece Gelince

Dünyazat, "Ablacığım"demiş; "Senden anlattığın öyküyü tamamlamanı rica ediyorum". Şehrazat da, "Tüm dost ve cömert yüreğimle!" diyerek yanıt vermiş. Sonra da sözünü sürdürmüş:

Ey bahtıgüzel şahım! İşittim ki, üçüncü şeyh üçünün en şaşırtı cı olan öyküsünü anlatınca ecinni çok şaşırmış ve de zevkten ve heyecandan titreyerek, "Cinayetin bedelinin geri kalanını da bağışladım, taciri bırakıyorum" demiş.

Bunun üzerine tacir mutluluktan uçarcasına şeyhlerin önüne gelmiş; onlara teşekkürler etmiş; onlar da kendilerince onun ölümden kurtulmasını kutlamışlar; ve sonra her biri ülkelerine gitmişler. *"Ancak" diye sözünü sürdürmüş Şehrazat, "Bu öykü balıkçının öyküsü kadar şaşırtıcı değildir".*

Şah, "Neymiş bu balıkçının öyküsü?" diye sormuş: Şehrazat da anlatmaya başlamış:

BALIKÇI İLE ECİNNİ ÖYKÜSÜ

İşittim ki ey bahtıguzel Şahım! Bir zamanlar yaşı epeyce ilerlemiş, evli barklı, üç çocuk babası, oldukça fakir bir balıkçı varmış.

Ağını her gün suya sadece dört kez atar; sonuç almasa da bir daha denemezmiş, Böylece, günlerden bir gün, öğle saatinde, deniz kıyısında, sepetini yere koyup ağını fırlatmış ve ağın suyun dibini bulmasını beklemiş. Sonra ipleri toparlamış; ağ öyle ağırmış ki, kendi ne doğru çekmeyi başaramamış. O da, uçları toprağa kakılı sağlam bir kazığa bağlamış. Sonra soyunmuş; suya dalıp ağın yöresinde yüzmüş; ağı karaya çekinceye kadar çabalayıp durmuş. Başarısından mutlu, giyinmiş; ağa yaklaşıp bakmış ki, içinde bir eşekleşi yatmak ta... Bunu görünce üzülmüş; ve "Yüce ve kudretli Tanrı'dan daha yüce ve kudretlisi yoktur" demiş. Sonra da, "Ama gerçekten, Tanrı'nın bana bu bağışı çok şaşırtıcı!" diyerek kendi kendine şu dizeleri okumuş:

Ey dalgıç! Gecenin karanlıklarında döner durursun! Ve körü körüne yitirirsin her şeyi. Bırak bu zahmetli çabayı, çek git! Çünkü baht devinmeyi sevmez! Ağını leşten kurtarıp, suyunu sıkıp akıtınca, Allah'ın adını anarak, onu yeniden suya fırlatmış ve ağın suyun dibine ulaşmasını beklemiş. Sonra da çekmeyi denemiş; ama ağın çok ağır olduğunu ve ilk seferinkinden de daha çok dibe çöktüğünü anlamış. Büyük bir balık yakaladığı düşüncesine kapılarak soyunup suya dalmış; ağı kurtarıncaya kadar çabalamış; ve onu kıyıya çekince çamur ve kumla dolu bir küp yakaladığını anlamış. Bunu görüp umudu kırılınca, şu dizeleri okumuş:

Ey kötü talih, artık yeter! Tanrım kullarına acı! Ne hazin ki, yeryüzünde hiçbir ödül yeteneğe eşit değildir; çoğu kez, evimden çıkar bahtımı ararım. Epeyce oldu; öğrendim artık, baht ölmüştür. Bu ne yoksulluk! Ey talih, gölgene sığınırlar ama sen, bilgeleri sürgün eder, dünyayı budalalara yönettirirsin!"

Sonra küpü uzaklara fırlatmış, ağını sıkmış, isyanından dolayı Tanrı'dan bağışlanma dilemiş ve üçüncü kez, deniz kenarına gelmiş; ağını firlatmış ve dibi bulana kadar beklemiş; sonra da çekerek kırık testiler ve cam parçalarıyla dolu olduğunu görmüş; bunu görünce bir şairin şu dizelerini okumuş:

Ey şair! Bahtın rüzgârı hiç senden yana esmeyecek! Biliyor musun saf'kişi! Ne kamış kalemin, ne yazının ahenkli kıvrımları seni asla zenginleştirmez!

Sonra başını göğe kaldırarak, haykırmış: "Tanrım! Biliyorsun! Ağımı dört kezden fazla fırlatmam! Oysa daha şimdiden üç kez fırlatmış bulunuyorum." Bunu izleyerek Tanrı'nın adını bir kez daha anmış; ve ağını denize fırlatmış; ve beklemiş dibe ulaşsın diye,.. Bu kez, tüm çabalarına karşın dipteki kayalara daha da fazla takılmış olan ağını çekmeyi başaramamış; ve bağırmış: "Tanrı'dan yüce ve kudretli varlık yoktur!" diye. Sonra soyunup ağın yöresinde denize dalıp çıkmış; ağı kayalıktan kurtarıp karaya çıkarıncaya kadar çabalayıp durmuş. Ağı açmış; bu kez içinde sarı bakırdan, içi dolu ve dokunulmamış büyük bir küp bulmuş; küpün ağzı kurşunla kaplanmış ve Davut Peygamber'in oğlu Hazreti Süleyman'ın mührüyle mühürlenmiş imiş. Bunu gören balıkçı pek sevinmiş; kendi kendi ne, "İşte çarşıda kazancılara satabileceğim bir şey buldum. Herhalde en az on dinar eder" demiş; küpü sallamaya başlamış; ancak ne denli ağır olduğunu anlayınca, kendi kendine, 'Açıp içinde ne olduğunu görmem gerek! Onu torbama koyar, sonra götürür kazancılar çarşısına satarım" diye düşünmüş. Bıçağını eline alıp küpün ağzından kurşunu sökünceye kadar uğraşmış; sonra da küpü tersine çevirmiş, içindekiler yere dökülsün diye sallamaya başlamış. Ancak küpten yere hiçbir şey düşmemiş; sadece yerden göğün mavisine yükselen ve toprağa yayılan bir duman oluşmuş. Balıkçı çok şaşırmış. Sonunda, dumanın yayılması bitince yoğunlaşma başlamış; bir titreşim sonunda, ayakları yerde sürünürken, başı bulutlara değen bir ifrite dönüşmüş. Bu ifritin başı bir kubbe, ayakları direk, ağzı mağara, elleri dirgen, dişleri çakıl, burnu testi, gözleri meşale gibiymiş; saçları dağınık ve tozluymuş. Bu ifriti görünce balıkçı korkmuş, her yanı titreyerek dişleri birbirine kenetlenmiş; tükürüğü kurumuş ve gözleri ışıktan körleşmiş.

İfrit balıkçıyı görünce, Tanrı'dan gayrı Tanrı yoktur, Süleyman da Tanrının peygamberidir!" diye bağırmış; ve balıkçıya seslenerek, ‘Ve sen, ey Süleyman, Tanrı'nın peygamberi! Beni öldürme, bir daha sana karşı gelmeyeceğim, emirlerine karşı çıkmayacağım! demiş. Balıkçı, "Ey asi ve küstah dev! Ne cesaretle Süleyman'ın Tanrı'nın peygamberi olduğunu söylersin? Süleyman öleli bin sekiz yıl oldu; ve biz ahir zamandayız. Ya senin anlattığın öykü ne? Bu küpe nasıl girdin, sen?" demiş. Bu sözleri duyan ecinni, balıkçıya, 'Tanrı'dan başka Tanrı yoktur. Sana iyi bir haber vereyim balıkçı" demiş; balıkçı da, "Ne söyleyeceksin?" diye sormuş. İfrit, 'Ölümünü! Hem de şu saatte... ve de en korkunç şekilde" diye yanıt vermiş. Ba lıkçı buna, "Bu haber için Allah layığını versin, ey ifritlerin sultanı" demiş; "Allah seni korumasın! Seni bizden ırak kılsın! Niye benim ölümümü istersin? Ölümü hak edecek ne yaptım ben? Seni küpten kurtardım,

denizdeki zindanından azat ettim ve yeryüzüne çıkardım!" İfrit demiş ki, "Yeğ tuttuğun Ölümü kendin beğen ve de ne biçimde öldürülmek istediğini söyle!" Balıkçı, "Böylesine bir cezayı hak edecek ne gibi bir suç işledim?" diye sormuş. İfrit. "Ey balıkçı. öykümü dinle bak!" demiş. Balıkçı da "Anlat öyleyse, ama kısa kes! Çünkü ruhum sabırsızlıktan ayak ucumdan çıkmak üzere" demiş.

İfrit anlatmaya başlamış:

"Bil ki ben asi ecinniyim. Davut'un oğlu Süleyman'a karşı çıktım. Adım Sakı el-Cinni'dir: Süleyman benim üzerime veziri Barkıya Asafı gönderdi. Tüm çabalarıma karşın vezir beni tuttu ve Süleyman'ın ellerine teslim etti. O anda burnum sürtüldü, kendimi aşağılanmış hissettim. Beni görünce Süleyman Tanrı'ya şükretti ve benden onun dinine girmemi ve emrine tabi olmamı istedi. Ama ben, reddettim. Bunun üzerine bu küpü getirtti ve beni hapsetti. Sonra ağzını kurşunladı ve yücelerin yücesinin adıyla mühürledi; ve iman etmiş afârite1 emir verdi: Beni omuzlarına alarak denizin orta yerine atıverdiler. Denizin dibinde yüzyıl kaldım; içimden; 'Beni kim kurtarırsa onu servete boğacağım' dedim. Ama yüzyıl daha geçti beni kimse kurtarmadı. İkinci yüzyıl bitince, kendi kendime, 'Beni kurtaracak olana, toprağın definelerini bulup vereceğim' dedim. Ama beni kimse kurtarmadı. Böylece dört yüzyıl geçti; kendi kendi me, 'Beni kurtaracak olana istediği üç şeyi vereceğim dedim. Ama beni kimse kurtarmadı. O zaman müthiş bir hiddete kapıldım kendi kendime, 'Şimdi artık beni kim kurtarırsa, onu öldüreceğim. Ama ona ölümünü seçme fırsatını da tanıyacağım' dedim, işte tam bu sırada, ey balıkçı, sen gelip beni kurtardın. Hangi biçimde öldürülmeyi istiyorsun, söyle bakalım!" demiş.

İfritin bu sözleri üzerine, balıkçı, "Hey Yarabbi!" demiş; "Ne inanılmaz şey! Seni kurtarmak demek bana nasipmiş. Ey ifrit, gel beni affet, Allah da seni affetsin! Ama, beni öldürürsen, Allah da seni kahretmek için birilerini yoluna çıkarır" demiş. Bunu duyunca ifrit, "Ama seni öldürmek istiyorsam, bu sırf beni kurtarmış olman dan dolayıdır" demiş. Balıkçı da, "Ey ifritlerin şeyhi, sana iyilik yapanı kötülükle karşılaman doğru mu? Oysa atasözleri hiç yalan söylemez." Ve balıkçı bu konuda şu dizeleri okumuş:

Acının tadını tatmak istersen herkesin derdine ortak ol! Kederini yatıştır! Yaşantıma yemin olsun ki, çakallar minnet bilmezler. İstersen dene! Durumun Amr'ın anası Macir gibi olacaktır. Ama, ifrit ona, "Çok konuştun. Kesinlikle, senin ölmen gerektiğini bil!" O zaman balıkçı, kendi kendine, "Ben bir insanoğlundan başka bir şey değilim. O ise, bir ecinni; ama Tanrı bana tutarlı bir akıl vermiş; onu yok etmek için bir tertip bulmak, kurnaz bir hile hazırlamak isterim. Bakalım o da, sırası gelince kötülüğü

ve kurnazlığıyla bir düzen kurabilecek mi?" demiş. Bunun üzerine ifrite, "Gerçekten benim ölümüme karar verdin mi?" diye sormuş; ifrit, "Hiç kuşkun olmasın!" yanıtını vermiş; o zaman balıkçı, "Süleyman'ın mührü üzerinde adı bulunan Tanrı adına, soruma doğru olarak cevap vermeni senden rica ediyorum" demiş. İfrit Yüce Tanrı'nın adını işitince, çok heyecanlanmış ve şaşakalmış; ve "Sorabilirsin; ben de doğru olarak yanıt vereceğim" demiş. Bunun üzerine balıkçı, "Nasıl oluyor da, senin ancak elini ya da ayağını sokabileceğin küpe, tüm olarak sığabiliyorsun?" demiş, ifrit, "Acaba bundan kuşku mu duyuyorsun?" diye sormuş. Balıkçı "Doğrusu küpe girişini gözümle görmedikçe, buna asla inanmam!" demiş.

Ancak o anda Şehrazat şafak söktüğünü görmüş, ruhsatlı konuşmasını kesmiş.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Serap KINAY
Yabancı Dil : İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı : Eskişehir / 1984
E-Posta : srpmetin@gmail.com

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2008, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü
- 2008, Grafik Tasarımcı, BunDesign, İstanbul.
- 2009, Grafik Tasarımcı, StaffBbo Marka Yapılandırma Ofisi, İstanbul.
- 2011 yılından beri Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, TV Yapım Merkezi'nde Grafik Tasarımcı.

Sanatsal Faaliyetleri:

- " İletişimsizlik " Performans Gösterisi, 2006
- Kavaklıdere Şarap Etiketi Tasarımı, 2006
- Tekel Sigara Ambalaj Tasarımı Projesi, 2007
- Uçan Süpürge Kadın Filmleri Festivali Afiş Yarışması, 2007
- Olağan Olanaksızlıklar Uluslararası Enstalasyon Sergisi, 2007
- Frankfurt Kitap Fuarı Poster ve Kartpostal Tasarımı, 2008
- IAA 11. Üniversitelerarası Reklam Yarışması (Finalist), 2008

Ödülleri:

- Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali Afiş Yarışması. 2007, İkincilik.
- Tekel Sigara Paketi Tasarımı NR1, 2007.